

eul_wid: qwm-ap

Ἀριστείδης ὁ ῥήτωρ · Aristides the Orator

To Plato in Favor of the Four

Πρὸς Πλάτωνα ὑπὲρ τῶν τεττάρων

Period: Ῥωμαϊκή [Roman](#)
Dialect: Ἀττικίζουσα [Atticizing](#)
Domain: Ῥητορική [Oratory](#)
Format: Λόγος [Oration](#)

- ¹¹⁶ Παραιτεῖσθαι μὲν οὐκ οἶδ' ὅ τι δεῖ περὶ τῶν αὐτῶν πολλάκις, ἄλλως τε καὶ οὐ πρὸς ἄνδρας μέλλοντας ἐρεῖν μᾶλλον ἢ ὑπὲρ ἀνδρῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν, καὶ τούτων οὐκ ὀλίγων, οὐδὲ ἥττον παλαιῶν ἢ Πλάτων, ὅτι μὴ καὶ πρεσβυτέρων ἐκείνου, εἴ τῳ καὶ τοῦτ' ἄξιον αἰδοῦς εἶναι δοκεῖ. παρέστη δέ μοι θαυμάσαι πολλάκις ἄλλα τε δὴ τῶν ἐν Γοργία καὶ τὴν κατηγορίαν ἦν ἐποίησατο Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλέους καὶ Περικλέους καὶ Κίμωνος, καὶ ταῦτ' ἀφελῶς οὕτως καὶ ἀνειμένως, ὃ μὴδ' ἂν εἰς εἰκάσειε πρὶν διακοῦσαι τοῦ διαλόγου. πρῶτον μὲν γὰρ οὐδὲ τὸ πρᾶγμα ἐπηνάγκαζεν, οὐδ' ἔχοι τις ἂν εἰπεῖν. νῆ Δία, ὃ γὰρ λόγος αὐτῷ διεφθείρετο μὴ τούτους κακῶς εἰπόντι· ἀλλὰ ἐξῆν καὶ χωρὶς τῆς βλασφημίας ταύτης περαίνειν τὴν ὑπόθεσιν. εἰ μὲν γὰρ τοῦτ' εὐθύς ἐξ ἀρχῆς προὔθετο καὶ τοῦτ' ἐνεστήσατο ἐξετάσαι τοὺς Ἀθηναῖσι πολιτευσαμένους, ἐκ τοῦ πράγματος ἦν ἴσως καὶ περὶ τούτων λέγειν. νῦν δὲ τί φησὶ καὶ πρὸς τί προσῆγε τὸν λόγον; δύο ταύτας εἶναι παρασκευὰς περὶ σῶμα καὶ ψυχὴν, μίαν μὲν πρὸς ἡδονὴν ὁμιλεῖν, τὴν ἑτέραν δὲ πρὸς τὸ βέλτιστον· καὶ τὴν μὲν πρὸς ἡδονὴν ἀγεννῆ καὶ κολακεῖαν εἶναι, τὴν δὲ ἑτέραν σπουδαῖον καὶ καλόν. ^[20]
- ¹¹⁷ ὥστε τίς ἦν βλάβη τῷ λόγῳ μὴ τούτων τῶν ἀνδρῶν κακῶς ἀκουσάντων; καὶ μὴδὲν μᾶλλον ἐκινδύνευε τό γε δὴ που πρὸς χάριν ἀντὶ τοῦ τὰ βέλτιστα λέγειν χρηστὸν νομισθῆναι, ἄλλως τε καὶ τοῦ Καλλικλέους ἀπειρηκότος ἤδη πολλάκις, ὡς αὐτὸς ἐνδείκνυται, καὶ τελευτῶντος εἰπόντος „Σὺ μὲν οὐκ οἶδ' ὄντινά μοι τρόπον δοκεῖς εὖ λέγειν, ὦ Σώκρατες· πέπονθα δὲ τὸ τῶν πολλῶν πάθος, οὐ πάνυ σοι πείθομαι.“ οὐ γὰρ δὴ τοῦτό γε ἔστιν εἰπεῖν, ὡς εἰ ψέξειεν ἐκείνους, μᾶλλον τι πείσειν αὐτὸν ἡγεῖτο καὶ προσάξεσθαι. τούναντίον γὰρ ἔμοιγε δοκεῖ μᾶλλον ἂν καὶ παροξύναι καὶ πλεον θάτερον ποιῆσαι τῇ ῥαίον βλασφημίᾳ, ὥστε οὕτω γ' ἂν, ὃ φησὶν αὐτὸς, ἀνεσώβει τὴν θήραν, καὶ ταῦθ' ὅπερ ἐβούλετο δηλοῦν ἔχων ἤδη καὶ συνειληφώς. γνοίη δ' ἂν τις ἐξ αὐτῶν τῶν ῥημάτων. προελθὼν γὰρ τοῦ λόγου, Ἄρ' οὖν, φησὶν, οὕτως ἐπιχειρητέον ἡμῖν ἐστὶ τῇ πόλει καὶ τοῖς πολίταις θεραπεύειν, ὡς βελτίστους αὐτοὺς τοὺς πολίτας ποιοῦντας; Πάνυ γ', εἴ σοι ἥδιον, φησὶν ὁ Καλλικλῆς. ὥσθ' ὅτε ὠμολόγητο καὶ συγκεχώρητο ὑπὲρ οὗ πᾶς ἦνυστο λόγος καὶ πρὸς ὃ πάντα ταῦτ' εἶχε τὴν ἀναφορὰν, τίς ἦν ἡ ζημία τῶν ἀνδρῶν μὴ προσκαθάπτεσθαι; νῦν δὲ ὥσπερ ὠδίνων καὶ περιβαλλόμενος κύκλῳ τὴν ἐπ' ἐκείνους ὁδὸν οὕτως ἐπιβούλως ἐλθὼν ἐπὶ τοὺς λόγους φαίνεται. καὶ μὴν τὸ μὲν διάφορον οὐχὶ μικρόν. ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἦν ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀγωνίζεσθαι, τοῦτο δὲ ἐγὼ μὲν οὐδέποτε ἂν φῆσαιμι, ἄλλος δ' ἂν τις εἴποι διαβάλλων οὐ πόρρω κακοηθείας εἶναι. καίτοι πῶς οὐκ ἄτοπον

τοσοῦτον προέχοντα φιланθρωπία καὶ μεγαλοψυχία τὴν τοῦ βασκαίνειν δοκεῖν παρέχειν λαβὴν ὅσα γε ἐκ τῶν λόγων; θαυμάζω δὲ εἰ κωμωδίαν μὲν ἔξεστι ποιεῖν, κἂν μὴ ὀνομαστί κωμωδεῖν ἐξῆ, πιστοῦσθαι δὲ οὐκ ἐνῆν τὸν λόγον, εἰ μὴ τινὰς εἶπε κακῶς ὀνομαστί. [30]

118 φέρε γὰρ πρὸς θεῶν, εἰ πρὸ τούτων τῶν ἀνδρῶν ἔτυχε γενόμενος, ἢ νῆ Δί' εἴ τις ἄλλος τῶν ὑπὲρ τούτους ἄνω τὸν αὐτὸν τοῦτον λόγον ἡγωνίζετο, ἅρ' ἂν οἴός τ' ἦν Μιλτιάδου κατηγορεῖν καὶ Θεμιστοκλέους καὶ τῶν μήπω γεγεννημένων; οὐδαμῶς. ὅτε τοίνυν ἦσαν λόγοι τῷ πράγματι καὶ χωρὶς τῆς περὶ τούτων μνήμης, οὐ μετ' ἀνάγκης ἤκουον οὗτοι κακῶς. ὅτι τοίνυν οὐδ' ἀληθῆ κατ' αὐτῶν εἶρηκεν, ἄνευ τοῦ μηδὲν προσήκειν βλασφημεῖν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐλέγχειν ἔμελλε, τοῦτ' ἤδη πειράσομαι δεικνύναι. Καὶ πρῶτον μὲν τὸν Περικλέα σκεψόμεθα, ἐπειδὴ καὶ πρῶτον ἔξετάζειν ἐκεῖνον ἐπεχείρησεν, εἰ ἄρα ἄξιός ἀνὴρ ἀκοῦσαι ταῦτα, ἢ τῶν ἰδίων ἔνεκα ἢ τῆς πολιτείας. ἐκεῖνος τοίνυν λέγεται βιώναι μὲν οὕτως σεμνῶς ὥστε μηδὲν τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἱερέων τὸν ἐκείνου βίον διαφέρειν, οὕτω δὲ εἶναι σώφρων ὥστε καὶ βαδίζειν τεταγμένα καὶ τὴν ὀρθὴν ὁδὸν σώζειν κατὰ τὴν παροιμίαν, διαίτης δὲ τάξιν τὴν μέσσην προηρῆσθαι, μήτε ὑπερήφανον μήτε ἀνελεύθερον, ὥσπερ τοὺς πρεσβυτάτους Ἀθηναίων ὁ Πλάτωνος ὑμνεῖ λόγος· δημοτικὸς δὲ ὢν τῇ προαιρέσει καὶ πράττων ὑπὲρ τοῦ πλήθους ἐναντία Θουκυδίδῃ πλεῖστον τῆς ἀγοραίῳ προπετείας καὶ κομψότητος ἀποσχεῖν, ὅς γε οὐδὲ γελῶν οὐδ' ὑφ' ἐνὸς πώποτε ὀφθῆναι, ἀλλὰ τῆς μὲν πολιτείας τῇ φυλακῇ καὶ τῷ τὸ ἴσον τοῖς ἄλλοις ἔχων ἀνέχεσθαι κοινὸς εἶπερ τις ἀνθρώπων εἶναι, τῷ δὲ ἀξιώματι τῆς γνώμης καὶ τῷ μὴ τῶν αὐτῶν ἡττᾶσθαι τοῖς πολλοῖς ὀλίγοις καταλιπεῖν ἐγγὺς ἐλθεῖν ἑαυτοῦ. χρημάτων τοίνυν τοσοῦτον γενέσθαι κρείττων ὥσθ' ὅτι μὲν καὶ τοὺς ἀγροὺς ἡφίει τῇ πόλει, παρίημι, μὴ τις ἄρα εἴπη ὡς φόβῳ τῆς διαβολῆς εἶδεν αὐτό· ἐδόκει γὰρ ὥσπερ ἄλλο τι καὶ τοῦτο σύμβολον τοῦ Περικλέους εἶναι, τὸ ὑπερφρονεῖν χρημάτων. [25]

119 ὥστε καὶ αὐτὸς ποτὲ ἐν τῷ δήμῳ παρρησιαζόμενος καὶ λέγων περὶ τῶν αὐτῷ προσόντων ἀγαθῶν ἔν τι καὶ τοῦτο ἐν πρώτοις ἐτίθει τὴν περὶ ταῦτα μεγαλοψυχίαν. οὕτω δ' ἦν παραπλήσιος κατὰ τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν καὶ τοσοῦτον ἀπεῖχε τοῦ ζῆν πρὸς τὰς ἐτέρων ἡδονὰς ὥστε φασὶν οἱ γράψαντες περὶ αὐτοῦ διδασκάλου τάξιν πρὸς παῖδας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους αὐτὸν ἔχειν, ὥστε ἀπόντος μὲν Περικλέους ἐν ἀταξία πολλῇ καὶ ῥαθυμίᾳ τὴν ἐκκλησίαν εἶναι πολλάκις, φανέντος δὲ εὐθὺς μεταβάλλεσθαι καὶ σωφρονίζεσθαι πρὸς τὴν ὄψιν, ὥσπερ δεδιότας μὴ τι γνοίῃ Περικλῆς ὦν ἡμάρτανον. ὁ δὲ φασιν ὑπάρξει Σωκράτει σοφιστῶν διαφερόντως, τοῦτ' ἐκείνῳ δημαγωγῶν· ἐπαρθέντα μὲν γὰρ τὸν δῆμον καὶ μείζον φρονήσαντα δεινότατον εἶναι συστεῖλαι καὶ καθελεῖν, ἀθυμήσαντα δὲ καὶ ταπεινωθέντα ἀναγαγεῖν αὐτὸς τοῖς λόγοις καὶ μεστὸν ἐλπίδων ποιῆσαι, ὥσπερ ἐκεῖνος εἰώθει περὶ τοὺς νέους ποιεῖν. συνελόντι δ' εἶπεῖν σχῆμα τῆς πόλεως ἦν Περικλῆς, οὐ δουλεύειν ταῖς τῶν πολλῶν ἐπιθυμίαις, ἀλλ' αὐτὸς ἄρχων τῶν πολλῶν, οὐδ' ὅ τι δόξειεν ἐκείνοις, τοῦτο λέγειν ἀξιώων, ἀλλ' ὅ τι δόξειεν αὐτῷ, τοῦτ' ἐκείνους πράττειν ἐπαναγκάζων· οὐδ' ἐν κόλακος μοίρᾳ προσκείμενος, ἀλλ' οὐδαμοῦ τοῖς κόλαξι πάροδον τὸ καθ' αὐτὸν διδούς, τῇ μὲν χρηστότητι καὶ ταῖς ἐπιεικείαις ἐν πατρὸς ὦν τάξει τῷ δήμῳ, τῷ δὲ καθείργειν ἅπαντας καὶ πάνθ' ὑφ' αὐτὸν ἔχειν πλεόν ἢ τύραννος. ἐξ ὧν, ὡς ἔοικεν, ἔξεστι σαφῶς ἰδεῖν ὅτι εἴ τις ἄλλος καὶ Περικλῆς ἐκὼν δίκαιος, οὐδαμοῦ γὰρ τὴν πλεονεξίαν ἀντὶ τῶν νόμων ἡγάπησεν, οὐδ' ὅπως μείζων τῆς τάξεως ἔσται προὔνοηθη, παρὸν αὐτῷ μᾶλλον παντὸς Πεισιστράτου· ἀλλ' ἦν παραπλήσιος κατέχοντι τὴν ἀκρόπολιν ἐπὶ τῷ σώζειν τοὺς νόμους καὶ τῷ πάντας εὖ ποιεῖν ἐκ μέσου. [30]

120 καίτοι εἰ τὸν Ἀρχέλαον κακίζεις ὡς ἄθλιον καὶ κακοδαίμονα, ὅτι οὐδαμόθεν προσῆκον αὐτῷ τὴν τυραννίδα ἐκτήσατο, ὑπερβὰς τὸ δίκαιον καὶ διαφθείρας οὐς ἥκιστα εἰκὸς ἦν, ὧ γε ἐξὸν ἐκείνῳ ὁμοίως τυραννεῖν, εἶπερ ἐβούλετο, οὐ ταῦτα ἔδοξεν, ἀλλὰ τοὺς νόμους καὶ τὸ δίκαιον πλείονος ἄξια τοῦ κέρδους ἐποίησατο, πῶς οὐ τούτῳ συγχαίρειν εἰκὸς ἦν; Εἰ μὲν τοίνυν περὶ

ἄλλου του πράγματος ἢ δόγματος συνέβαινε εἶναι τὸν λόγον, οὐδ' ἂν αὐτὸς ὥμην δεῖν καταφεύγειν εἰς μάρτυρας, ἀλλ' ἐπ' ἑμαυτοῦ δεικνύναι τάληθές ὅπως ἔχει· ἐπεὶ δὲ ὑπὲρ ἀνδρῶν πάλοι γεγεννημένων ἐξέτασις πρόκειται, ποιοὶ τινες ἦσαν καὶ τίνα τάξιν τῆς πολιτείας προείλοντο, δεῖ δὴ τινος, ὃ Πλάτων, καὶ μάρτυρος, ὃ τῶν μαρτύρων ὑπερορῶν, αὐτὸς δ' οὐδέποτε ἂν φωραθεῖς οἶμαι προσχρῶμενος οὐδενί. τοὺς μὲν οὖν ἄλλους ἅπαντας παραλείψω, πολλοὺς ἂν ἔχων εἰπεῖν, ἕνα δὲ ἀρκοῦντα παρέξομαι, Θουκυδίδην τὸν Ὀλόρου· ὃς οὐ μόνον τῇ τῶν λόγων δυνάμει καὶ σεμνότητι, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν πραγμάτων ἀκριβείᾳ πλεῖστον προέχειν τῶν συγγραφέων δοκεῖ. φέρε δὴ τί τῷ Περικλεῖ μαρτυρεῖ καὶ ποῖον τινὰ φησι γενέσθαι τοὺς τρόπους αὐτὸν, καὶ πῶς ἄγειν τὸν δῆμον; ἡ γὰρ ἐκείνου φωνὴ γένοιτο ἂν ἡμῖν ὥσπερ ἂν εἰ αὐτὸν ἐν ὀφθαλμοῖς εἶχομεν τὸν Περικλέα καὶ συνόντες ἐωρῶμεν ὁποῖός τις ἦν. „Ὅσον τε γὰρ χρόνον προὔστη τῆς πόλεως ἐν τῇ εἰρήνῃ μετρίως ἐξηγεῖτο καὶ ὡς ἀσφαλῶς διεφύλαξεν αὐτήν, καὶ ἐγένετο ἐπ' αὐτοῦ μεγίστη· ἐπειδὴ δὲ ὁ πόλεμος κατέστη, ὁ δὲ φαίνεται καὶ ἐν τούτῳ προγνοὺς τὴν δύναμιν. ἐπεβίω δὲ δύο ἔτη καὶ ἕξ μῆνας· καὶ ἐπειδὴ ἀπέθανεν, ἐπὶ πλέον ἔτι ἐγνώσθη ἢ πρόνοια αὐτοῦ εἰς τὸν πόλεμον. ὁ μὲν γὰρ ἡσυχάζοντάς τε καὶ τὸ ναυτικὸν θεραπεύοντας καὶ ἀρχὴν μὴ ἐπικτωμένους ἐν τῷ πολέμῳ μηδὲ τῇ πόλει κινδυνεύοντας ἔφη περιέσεσθαι· οἱ δὲ ταῦτά τε πάντα εἰς τὸναντίον ἔπραξαν καὶ ἄλλα ἕξω τοῦ πολέμου δοκοῦντα εἶναι κατὰ τὰς ἰδίας φιλοτιμίας καὶ ἴδια κέρδη κακῶς ἔς τε σφᾶς αὐτοὺς καὶ τοὺς συμμάχους ἐπολίτευσαν, ἃ κατορθούμενα μὲν τοῖς ἰδιώταις τιμὴ καὶ ὠφέλεια μᾶλλον ἦν, σφαλέντα δὲ τῇ πόλει εἰς τὸν πόλεμον βλάβη καθίστατο. [5]

121 αἴτιον δὲ ἦν ὅτι ἐκεῖνος μὲν δυνατὸς ὢν τῷ τε ἀξιώματι καὶ τῇ γνώμῃ, χρημάτων τε διαφανῶς ἀδωρότατος γενόμενος κατεῖχε τὸ πλῆθος ἐλευθέρως καὶ οὐκ ἤγετο μᾶλλον ὑπ' αὐτοῦ ἢ αὐτὸς ἦγε, διὰ τὸ μὴ κτώμενος ἐξ οὐ προσηκόντων τὴν δύναμιν πρὸς ἡδονὴν λέγειν, ἀλλ' ἔχων ἐπ' ἀξιώσει καὶ πρὸς ὀργὴν ἀντειπεῖν. ὁπότε γοῦν αἴσθοιτό τι αὐτοὺς παρὰ καιρὸν ὕβρει θαρσοῦντας, λέγων κατέπλησεν ἐπὶ τὸ φοβεῖσθαι, καὶ δεδιότας αὐτὸν ἀλόγως ἀντικαθίστηε πάλιν ἐπὶ τὸ θαρσεῖν· ἐγίγνετο δὲ λόγῳ μὲν δημοκρατία, ἔργῳ δ' ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχή. οἱ δ' ὕστεροι ἴσοι μᾶλλον αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους ὄντες καὶ ὀρεγόμενοι τοῦ πρώτου ἕκαστος γίνεσθαι ἐτράποντο καθ' ἡδονὰς τῷ δήμῳ τὰ πράγματα ἐνδιδόναι, ἐξ ὧν ἄλλα τε πολλὰ ὡς ἐν μεγάλῃ πόλει καὶ ἀρχὴν ἐχούσῃ ἡμαρτήθη καὶ ὁ ἐς Σικελίαν πλοῦς.“ εἴτα ἐπὶ τούτοις τὸ ἀκροτελεύτιόν ἐστι „Τοσοῦτον τῷ Περικλεῖ ἐπερίσσευσε τότε, ἅφ' ὧν αὐτὸς προέγνω, καὶ πάνυ ἂν ῥαδίως περιγενέσθαι τὴν πόλιν Πελοποννησίων αὐτῶν τῷ πολέμῳ.“ Ταῦθ' ὑπὲρ τῆς Περικλέους προαιρέσεως καὶ πολιτείας ἀνὴρ διεξέρχεται, πρῶτον μὲν κατ' αὐτὸν ἐκεῖνον γεγονῶς καὶ συγγεγονῶς, οὐχ ὥσπερ Πλάτων οὐδὲ ἰδὼν αὐτὸν φαίνεται· ἔπειτ' οὐ φιλονεικίας ἔνεκεν οὐδεμιᾶς, οὐδ' εἰς ἀγῶνος χρεῖαν, οὐδ' εἰς ἐν ὃ προὔθετο πάντα ἀναφέρων, ἀλλ' ἐν ἱστορίᾳ καὶ διηγήσει τάληθές ἀπλῶς οὕτως παραδιδούς, ὥσπερ ὅταν περὶ τῆς Πελοποννησίων εἰσβολῆς, ἢ τινος ἄλλου τῶν ἐφ' αὐτοῦ διηγῇται. [30]

122 εἰ μὲν τοίνυν ἡμφισβητεῖτο τῷ Θουκυδίδῃ περὶ τούτων, ἄλλος ἂν ἦν λόγος· διδόντας δὲ καὶ πειθομένους ἀναγκαίως τοιοῦτον γενέσθαι τὸν Περικλέα, ποῦ τῶν βλασφημιῶν τούτων εἰκὸς ἀξιοῦν, ὡς διάκονος ἀντὶ προστάτου καὶ τῶν ὀψοποιῶν οὐδὲν ἦν βελτίων οὐδ' ἐπιτηδειότερος χρῆσθαι πόλει; πολλοῦ μὲντὰν ἄξιον ἦν κολακεία, εἰ Περικλεῖ τοῦτ' ἦν ἐπενεγκεῖν τὸ πρόσρημα· ἐπεὶ σὺ μὴ μόνον κολακείας αὐτῷ προσθῆς, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν κολακείαν φέρων ἀνάθες, καὶ νῆ Δί', εἰ βούλει, τὴν ιδέα αὐτήν, ἐφ' ἣν πάντα ἀνάγεις, ἐὰν δείξης ὡς ὅτω ταῦτα ὑπῆρχε, τῇ Θεαρίωνος καὶ Μιθαΐκου τύχῃ συνεκεκλήρωτο, καὶ τούτων ἀντίστροφος ἦν τὰ πολιτικά. ἀλλ' ἴσως οἱ κόλακες πρότερον τάληθῃ φανοῦνται λέγοντες ἢ ἡμεῖς, εἴ τι τοιοῦτον ἐκείνῳ προφέρειν ἀξιοῖμεν. φέρε δὴ πόθεν αὐτῷ πᾶς οὗτος ὁ λόγος ὠρμήθη καὶ πόθεν εἰς τὰς βλασφημίας τὰς κατὰ τῶν ἀνδρῶν ἀφίκετο; ἴσως οὐ χεῖρον ὡς πρὸς παρόντα καὶ συνόντα

ποιήσασθαι τοὺς λόγους, ἀναμιννήσκοντας οὕτως· ἔφησθα μὴ χρῆναι τὸν ἀγαθὸν πολίτην τὰς ἐπιθυμίας ἐκ παντὸς τρόπου ζητεῖν ἀποπιμπλάναι, μήτ' αὐτὸν ἑαυτοῦ μήτε τῶν πολιτῶν, μηδὲ τοῦτον ὅρον τῆς εὐδαιμονίας τίθεσθαι, ἀλλὰ τὰ βέλτιστα ἀντὶ τῶν ἡδίστων προαιρεῖσθαι· μηδὲ γὰρ εἶναι τὸ ἡδὺ πάντως ἀγαθόν, μηδ' αὖ τὸ ἀγαθὸν τοῦ ἡδέος χάριν, ἀλλὰ τὸ ἡδὺ τοῦ ἀγαθοῦ χρῆναι διώκειν. οὐ ταῦτα κυκλεῖς ἄνω καὶ κάτω; καλῶς γε ποιῶν, ὦ ἑταῖρε, τὸ σὸν δὴ τοῦτο, καὶ τάληθ' ἔλεγον. οὐδεὶς ἀντερεῖ μέχρι τούτου, οὐκ οὐν ὅστις γε μὴ κάμοί. ὅρα δὴ, τάχα γὰρ ἄν τι καὶ ἄλλοιον ἐκβαίῃ. Περικλέους μοι λέγεις, ὦ ἄριστε, βίον καὶ πολιτείαν, ὅταν ταῦτα λέγῃς, καὶ οὐκ ἐλέγχεις τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ἐπιψηφίζεις, ὡς αὐτὸς καλεῖς, καὶ παρὸν αὐτῷ χρῆσθαι μάρτυρι τῶν λόγων μεθίστης οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς τοὺς ἀντιδίκους τὸν ἄνδρα. ^[30]

123 ἃ γὰρ σὺ διδάσκεις τῷ λόγῳ, ταῦτ' ἐπὶ τῶν ἔργων ἐκεῖνος δείξας πρότερος φαίνεται· ὥστ' εἰ μηδὲν προσέθηκας, ἀλλ' ἐν τούτοις ἔστης, πᾶς τις ἂν εὖρεν ἐκ τῶν εἰρημένων τὸν Περικλέα, ὥσπερ τοὺς ἀπὸ τῶν γνωρισμάτων ἐν τοῖς δράμασι. σκόπει γὰρ πάλιν ἐξ ἀρχῆς ὥσπερ νόμον. οὐ χρὴ τὰς ἐπιθυμίας θεραπεύειν οὐδ' εἰς ἀπέραντον ἔαν προΐεναι, ἀλλὰ κρατεῖν τῶν ἡδονῶν τὸν γε δὴ χρηστὸν καὶ σώφρονα, καὶ τοὺς πολίτας μὴ συνεθίζειν τὸ πλεόν ζητεῖν ἔχειν. ὁ τοῖνυν Περικλῆς οὕτως ἦν ἄπο πολλοῦ τοῦ δουλεύειν ταῖς ἐπιθυμίαις ἢ τὸ πρὸς ἡδονὴν ζητεῖν ἢ πρὸς πλεονεξίαν, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ βέλτιστον ἄγειν, ὥστ' ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐναντιωτάτων φαίνεται τὴν δόξαν λαβών. αὐτὸς τε γὰρ τοῦ πλείονος τοσοῦτον ὑπερεῖδεν, ὅσον πλεῖστον ἔξῃν, τῇ τε πόλει συνεβούλευε μήτ' ἀρχὴν ἐπικταῖσθαι μήτ' ἔξω τῶν ἀναγκαίων μηδὲν πραγματεύεσθαι, ἀλλ' ἡσυχάζουση τὸν πόλεμον διαφέρειν. καίτοι ὅτε τὸν πόλεμον μεθ' ἡσυχίας παρήνει διαφέρειν, σχολῇ γ' ἂν ἄλλως ἐπέτρεψε πολυπραγμονεῖν εἰκῇ. καὶ μὴν αὐτὸς τε ἐν τάξει ζῆν, οὐχ ὡς ἡδιστα, προείλετο, καὶ τὸν δῆμον εἴ ποτ' αἰσθοίτο ὑβρίζοντα κατεῖχε. πῶς ἂν τις μᾶλλον τοῖς Πλάτωνος λόγοις πειθόμενος φανερὸς γένοιτο, εἰ χρὴ τοῖς Πλάτωνος φῆσαι πείθεσθαι τὸν τοσοῦτον πρότερον Πλάτωνος, ἢ πῶς ἂν Πλάτων μᾶλλον ἐλεγχθεῖη τὰναντία αὐτὸς ἑαυτῷ λέγων ἢ εἰ φαίνοιτο ἅμα τ' ἀξιῶν μὴ πρὸς ἡδονὴν μηδ' ἐν κόλακος μοίρᾳ τοῖς δήμοις ὀμιλεῖν, ἀλλὰ πρὸς τὸ βέλτιστον, καὶ Περικλέα κακίζων, ὃς οὐ πρὸς ἡδονὴν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ὀρθοτάτης αἰεὶ γνώμης ὠμίλει; ὅμοιον γὰρ ἐμοὶ δοκεῖ ποιεῖν ὥσπερ ἂν εἰ προειπὼν τοῖς ἀνθρώποις ὅτι οὕτω χρὴ προΐστασθαι τῶν πόλεων, ὡς Περικλέα ποτὲ τῶν Ἀθηναίων ἑώρατε, εἴτ' ἀπηγόρευε πάλιν μὴ οὕτως ὥσπερ ἐκεῖνος προΐστασθαι. ^[30]

124 φαίνεται γὰρ βουλομένῳ σκοπεῖν ὀρθῶς καὶ τοῖς λόγοις καὶ τοῖς ἔργοις τὰ κεφάλαια τοῦ διαλόγου πεπληρωκῶς ἀνὴρ, λέγω τοῖς μὲν λόγοις οἷς διεξήκει πρὸς τὸ πλῆθος ἐκάστοτε, τοῖς δὲ ἔργοις ἃ τε αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τοῦ βίου τοῦ καθ' ἡμέραν ἐπεδείκνυτο, ἄξια τῆς παρρησίας ταύτης καὶ κακῶν ὧν ἐπὶ τῶν ἐκείνου καιρῶν ἀπέσχετο ἡ πόλις. μέχρι μὲν γὰρ ἐδημηγόρει Περικλῆς καὶ καθεῖργε τὸ πλῆθος, οὗτ' εἰς Σικελίαν ἀποστόλους ἔπεμπον Ἀθηναῖοι οὔτε μακροὺς καὶ ἀνηνύτους τοῦ πολέμου κύκους περιεβάλλοντο, ἀλλὰ καὶ τοῦ τείχους ἔξω προΐεναι περιέρχον ἐπείθοντο εἶναι καὶ οὐκ ἀσφαλὲς οὐδὲ εἰδότες τὰ ὑπάρχοντα σώζειν. ἐπειδὴ δὲ ἐτελεύτησεν ἐκεῖνος, ὠνειροπόλουν μὲν Σικελίαν, ἐφίεντο δὲ Ἰταλίας, ὠρέγοντο δὲ Καρχηδόνας καὶ Λιβύης, πάντας δὲ ἀνθρώπους περιεσκόπουν, ἥρκει δὲ οὐδὲν αὐτοῖς, μακροτέραν δὲ τοῦ πολέμου τὴν παρενθήκην ἐποιήσαντο. ὁ δὲ ταῦτα πείθων ἦν, ὦ Πλάτων τε καὶ Σώκρατες, ὁ ὑμέτερος κοινωνὸς μὲν οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ἑταῖρος δὲ καὶ αὐτὸς ἂν φαίης, μᾶλλον δὲ εἰρηκας. πῶς οὖν ἂν τις ταῦτα δικαίως κατηγοροίῃ Περικλέους, ἢ πῶς οὐκ ἀναγκαιῶς Ἀλκιβιάδου, ὅστις παραλαβὼν τὴν πόλιν εἰδυῖαν ἀκούειν συμβούλων εἴθ' οὕτως ἐξέμηνε; Περικλῆς μὲν γὰρ οἶμαι Ἀναξαγόρα συγγενόμενος βελτίων ἢ κατ' ἐκεῖνον ἐγένετο, Ἀλκιβιάδης δ' ἐταίρω χρώμενος Σωκράτει μικρὰ, μᾶλλον δ' οὐδὲν ἀπώνατο τῆς συνουσίας. ὥστ' οὐκ ἀνεκτὸν εἶ τις ἐκεῖνον ἐπαινῶν τούτῳ μέμφεται. Πλάτων τοῖνυν ὥσπερ ἐξεπίτηδες ἐναντία τῶν ὄντων λέγων ἢ τοὺς θαυματοποιοὺς μιμούμενος οὐ μόνον Περικλέους κατηγορεῖν ἢ μὴ προσῆκεν, ἀλλὰ καὶ

δεινόν τί φησιν εἶναι, εἴ τις Ἀλκιβιάδην αἰτιάσεται τῶν αὐτῶν τούτων πραγμάτων. ἐκ δὲ τοῦ λόγου φαίνεται τῷ μὲν οὐδ' ὅτιοῦν προσῆκον τῶν αἰτιῶν, τῷ δ' οὐκ ἐλάχιστον μέρος. ^[30]

125 ὁ μὲν γὰρ ἡσυχάζοντάς τε καὶ τὸ ναυτικὸν θεραπεύοντας, τοῦτο δ' ἦν τὰ ὑπάρχοντα σώζοντας, καὶ ἀρχὴν μὴ ἐπικτωμένους ἔφη περιέσεσθαι, ὁ δὲ τῶν τὰ πολλὰ πράττειν πεισάντων εἷς ἦν. ἐν οἷς ἄλλα τε πολλὰ καὶ ὁ εἰς Σικελίαν ἡμαρτήθη πλοῦς, ἐξ ὧν πλείους τῶν συμμάχων τοὺς πολεμίους ἐκτήσαντο καὶ τελευτῶντες ἀπήλλαξαν ὡς ἴσμεν. οὐκοῦν ὁ Περικλῆς ἦν ὁ ποιήσας οἰδεῖν καὶ ὕπουλον εἶναι τὴν πόλιν, οὐδὲ δι' ὃν τῶν ἀρχαίων σαρκῶν, ὡς σὺ φῆς, ἐστερήθησαν, ἀλλ' ὁ τὰς ἐπιθυμίας ἐπαύζων αὐτοῖς καὶ τοῖς τῶν Αἰγεσταίων χρήμασι δελεάζων καὶ τὴν Σικελικὴν τράπεζαν προξενῶν, ἅτε καὶ αὐτὸς ὧν τοιοῦτος καὶ μηδαμοῦ στήναι τῶν ἐλπίδων ἐῶν τὸν δῆμον, ἀλλ' ἀεὶ μακρότερον αὐτοῖς ὧν ἐβούλοντό τε καὶ ἐδέοντο ὑποτιθεῖς καὶ τάναντία τῷ Περικλεῖ πολιτευόμενος, μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν. οὐκοῦν πρὶν τινα τῶν ἀντιπάλων ἐλεῖν, ἓνα τῶν φίλων θηρεύσας ἄγεις, καὶ πέπονθας ταυτὸν τῷ Πινδάρου Πηλεῖ, ὃς τῆς τε θήρας διήμαρτε καὶ τὸν Εὐρυτίωνα φίλτατον ὄντα ἑαυτῷ προσδιέφθειρε. τὸ δ' αὐτὸ κὰν τοῖς ὕστερον οἶμαι Ἀδράστω τῷ Γορδίου φασὶ συμβῆναι. Ἐγὼ τοίνυν περὶ μὲν Ἀλκιβιάδου τὰ νῦν οὐδὲν δέομαι λέγειν, ἀλλὰ καὶ τοῦθ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λόγου προήχθη ἄκων εἰπεῖν· εἰ δὲ ἡ γεωμετρία καλὸν καὶ ἡ κατ' αὐτὴν ἰσότης, καὶ δεῖ μὴ τούτων ἀμελεῖν, εὐρίσκω τὸν Περικλέα τὴν ἰσότητα κάλλιστα τιμήσαντα οὐ μόνον ἐν τοῖς ἰδίοις, ἀλλὰ κὰν τοῖς κοινοῖς. ^[25]

126 ὅσον τε γὰρ χρόνον ἐν τῇ εἰρήνῃ προὔστη, μετρίως ἐξηγεῖτο, φησὶν ὁ τὰ κείνου καλῶς εἰδὼς— τοῦτο δ' ἐστὶν ἐναντίον τοῦ βιαίως καὶ πλεονεκτικῶς, ὧν σὺ κατηγορεῖς—ἐπειδὴ τε ὁ πόλεμος συνέστη, μόνος ἦδει τί πράττουσιν ὑπάρχει σωθῆναι. οὐκοῦν τῷ μὲν ἅπαντος κέρδους κρείττω παρέχειν ἑαυτὸν δικαιοσύνην ἀσκῶν δῆλος ἦν, τῷ δὲ τὸν ἐν τάξει βίον ἀντὶ τοῦ πρὸς ἡδονὴν προηρῆσθαι σωφροσύνης πίστιν παρείχετο ἐμφανῆ, καὶ μὴν ἀνδρείας γε ἐν οἷς οὐ πρὸς χάριν οὐδ' ὑποπεπτωκῶς, ἀλλ' ὡς οἷόν τε μάλιστα ἐλευθέρως ὠμίλει τῷ δήμῳ. μόνος τοίνυν καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι προειδὼς καὶ τοῖς παροῦσι χρῆσασθαι δυνηθεὶς πῶς οὐκ ἂν σοφίας δικαίως δόξαν φέροιτο τῆς γέ που χρησιμωτάτης, εἴ τις ἀνθρωπίνως ἐθέλοι λογίζεσθαι; εἴθ' ὃν ἐξ ἀπάντων τῶν τῆς ἀρετῆς μορίων ὑπάρχει προσειπεῖν, ἀνδρεῖον, δίκαιον, φρόνιμον, σῶφρονα, τοῦτον Πλάτων μετὰ τῶν κολάκων ἠρίθμησε; λάλους γὰρ, φησὶν, Ἀθηναίους ἐποίησε καὶ ἀργούς καὶ δειλοὺς καὶ φιλαργύρους, εἰς μισθοφορὰν καταστήσας. περὶ μὲν δὴ λάλων, ὧ Πλάτων, καὶ ἀργῶν καὶ δειλῶν αὐτόθεν κατάβαλε, μή που τις καὶ Τρῶας ἐγείρησιν θεὸς ἄλλος, καὶ δῶμεν λαβὴν καθ' ἡμῶν αὐτῶν, προσήκουσαν μὲν ἥκιστα, ὅμως δὲ τὸ τοῦ Ὀμήρου κἀνταῦθα νικᾷ τὸ Ὀπποῖόν κ' εἶπρησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις. ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδὲν ἂν εἴποιμι φλαῦρον οὐδὲ προαχθεῖην, μήποθ' οὕτω μανείην· ἀλλ' ἐμαυτοῦ πρότερον τὰ ἔσχατ' ἂν καταγνοίην ἢ Πλάτωνα τῶν μεγίστων εὐφημιῶν ἐκὼν ἂν ἀποστερήσαιμι. ἔτεροι δ' εἰσὶν ἴσως τινὲς οἷς ἔλαττον μέλει τῆς σῆς ἀξίας, ἄλλως τε κὰν προφάσεως εὐπροσώπου λάβωνται, ὡς ὑπὲρ ἀνδρῶν οὐδ' αὐτῶν φαύλων οὐδ' ἀξίων κακῶς ἀκούειν ἀμύνονται. ^[25]

127 ἐπεὶ ὅτι γε ἥδεν καὶ περὶ τούτων λέγειν, ὡς οὐδὲ τούτοις ἔνοχος Περικλῆς, σιωπῆσαι χαλεπώτερον ἢ πειρωμένῳ δεικνύειν εὐρεῖν ὃ τι χρὴ λέγειν. Πρῶτον μὲν οὖν ὡς οὐ λάλους ἐποίησε μέγιστον, οἶμαι, κἀνταῦθα σημείον τὸ μὴ ἐπὶ τῶν ἐκείνου χρόνων γενέσθαι τῇ πόλει τὴν διαβολὴν ταύτην, ἀλλ' ὕστερον ἠνίκα τὸν μὲν ἤδη λαμπρῶς ἐπόθουν, τοὺς δὲ παρόντας πλείω λαλοῦντας ἢ φρονοῦντας εὕρισκον καὶ οὐδαμῶς τὸ τοῦ Περικλέους ἀγαθὸν σώζοντας. ὥστ' ἐξ αὐτῶν ὧν τοὺς ὕστερον ἠτιάσαντο καὶ ὧν ὑπὸ τῶν μετ' ἐκείνον διεβλήθησαν τὰ γ' ἐκείνου σεμνύνεται. ὥσπερ γὰρ ἱατροῦ χρηστοῦ τελευτήσαντος καὶ κατὰ πολλὴν τὴν ἄδειαν ἤδη διαιτωμένων ὕστερον ἢ νόσος ἐπελθεῖν ἴσχυσεν. ὥστ' ἔκ γε τῶν εἰκότων οὐκ ἀφείσθαι μόνον τῆς αἰτίας, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο μειζρόνως εὐδοκιμεῖν αὐτῷ προσῆκεν ἀντὶ τοῦ μέχρι τούτου τοῦ χρόνου, ὥσπερ ἡ Διοτίμα δέκα ἔτη τῆς νόσου δυνηθεῖσα ἀναβαλέσθαι τῇ

πόλει εἰς εὐεργεσίας μέρος, οἶμαι, κατέθετο καὶ οὐδεὶς ἐκείνην αἰτιάται τῶν ὕστερον συμβάντων, ἀλλὰ τοῦ μὲν μὴ πρότερον συμβῆναι πάντες ἂν εἰκότως, τοῦ δὲ ὅλως οὐδεὶς. οὐ γὰρ ἐκείνη ταῦτα ἐποίησεν, ἀλλ' εἰς ὅσον ἐξῆν ἐκώλυσεν· ὥστ' οὐδ' ἂν συμβεβηκὸς εἴη τὴν ἀρχὴν τό γε ἐκείνης μέρος. σὺ δὲ Μαντινικὴν μὲν ξένην καὶ Μιλησίαν ἐπίστασαι κοσμεῖν καὶ οὔστινας ἂν σοι δοκῇ πάνυ ῥαδίως μεγάλων ἡξίωσας, τῶν δὲ Ἑλλήνων τοὺς ἄκρους καὶ παρὰ πᾶσι βοηθημένους ἐν φαύλῳ καθαιρεῖς, οὐδὲν διαφερόντως ἢ εἴ τίς τινα τῶν μαγείρων ὡς ἀληθῶς, ἢ καὶ ἄλλο τι τῶν τυχόντων ἀνδραπόδων. αἴτιον δὲ οὐ τὸ ἀγνοεῖν τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ πῶς ἂν εἴποιμι εὐπρεπῶς; σφόδρα τῶν λόγων γίγνεται. ^[30]

128 ἀλλ' ἐκεῖσε ἐπάνειμι, ὅτι πρῶτον μὲν οὐ τῶν Περικλέους καιρῶν, ἀλλὰ τῶν ὕστερόν ἐστι τὸ τῆς λαλιᾶς ἔγκλημα τοῦτο, ὑπ' ἀνδρῶν οὐδὲν ὁμοίων ἐκείνῳ γενομένων. ἔπειτα καὶ τὸ εἰκὸς οὕτω σώζεται, ὡς πάντες μᾶλλον ἢ Περικλῆς ἐπηρκῶς ἂν εἴη λαλεῖν αὐτοὺς, καὶ τοσοῦτον ἥττων ἐκείνου ἢ αἰτία—καὶ μηδεὶς θαυμάσῃ τὸ παράδοξον— ὅσῳ περ ἀμείνων ἦν λέγειν, εἰ δὴ τοῦτό γ' ἀληθές ἐστιν. εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς ὅπως ἔτυχε τοὺς λόγους μετεχειρίζετο, ἢ κατήγαγεν εἰς φαῦλον τὸ πρᾶγμα, ὡς παντὶ τῷ βουλομένῳ λαβεῖν εἶναι, εἰκότως ἂν πολλοὺς ἐδόκει διαφθεῖραι καὶ πείσαι λαλεῖν τοῦ φρονεῖν ἀμελήσαντας, ὥσπερ οἱ τι τῶν ῥαδίων ἄλλο προδείξαντες ταχέως πολλοὺς ἐπισπῶνται. ὅτε δὲ αὐτὸς ἐν κόσμῳ καὶ νόμῳ καὶ μετὰ παντὸς τοῦ γιγνομένου καλοῦ τοὺς λόγους ἐδείκνυνεν αὐτοὺς καὶ τὸ τοῦ Λάχητος, εἰ δὲ βούλει Πλάτωνος, ὁμοῦ συνδιέσωζεν, οὐδὲν χεῖρω τῶν λόγων τὸν βίον παρεχόμενος, πῶς ἂν εἴη διεφθαρκῶς Ἀθηναίους, ἢ πῶς λάλους εἶναι πεποιηκῶς, ὅς γε κὰν τοῖς λόγοις αὐτοῖς τὸ μηδὲν φαύλως μὴδ' εἰκὴ τιμῆσας φαίνεται; τούναντίον γὰρ ἔμοιγε πᾶν αὐτοὺς ἐθίσαι δοκεῖ, μήτε λέγειν ὅπως ἔτυχε μὴδὲν μήτε ποιεῖν ἀπὸ τοῦ πρώτου παραστάντος. τριῶν γοῦν ἔν γε τι δεῖ λελύσθαι· ἢ γὰρ οὐδὲν φαῦλον οὐδὲ αἰσχρὸν λάλους εἶναι, ἢ Περικλῆς οὐκ ἂν εἴη λάλους πεποιηκῶς, εἴπερ ἦν ἀγαθὸς λέγειν, ἢ δὴ τοι τό γε τρίτον, Περικλῆς οὐ δεινὸς λέγειν, οὐδ' ὑπὲρ τοὺς ἄλλους. οὐκοῦν ὡς δεινὸς καὶ ὡς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους λοιπὸν ἂν εἴη διδάσκειν. Τίνες οὖν ἂν μᾶλλον ἀξιόχρεω γένοιτο ἐπαινέται καὶ μάρτυρες τῆς ἐκείνου δεινότητος καὶ δυνάμεως ἢ οἷς συνηθέστερον ψέγειν ἅπαντας ἢ κοσμεῖν; εἰ γὰρ οὗτοι φανεῖεν διδόντες τὴν ψῆφον, σχολῇ γ' ἂν ἄλλος τις ἀποστεροίη. ^[30]

129 ἐπὶ δ' ἄλλου μὲν τινος πράγματος σκήπτεσθαι μάρτυρι κωμωδοδιδασκάλῳ τάχ' ἂν οὐκ ἰσχυρὸν ἦν, εἰς δὲ λόγων κρίσιν μήποθ' οὕτως σεμνὸς γενοίμην ὥστ' ὑπεριδεῖν τῶν ἀνδρῶν τούτων ὡς οὐδενὸς ἀξίων. λέγω δὲ ἤδη ταῦτα πρὸς οὓς ἔξεστι. τῶν δὲ βεβήλων ὀλίγος ὁ λόγος. πάντως οὐδὲν δεῖ πύλας αὐτοὺς ἐπιθέσθαι τοῖς ὤσιν, ἀλλ' ἐπὶ κείται πάλαι· τοὺς δὲ λέληθε καὶ αὐτὸ τοῦτο, οὕτω παντάπασιν ἀναισθήτως ἔχουσι καὶ τοσοῦτόν εἰσι πόρρω τῶν ἱερῶν. οὐκοῦν τῶν μαρτύρων ἡμῖν τῶν εἰς τοὺς λόγους κεκλημένων τῷ Περικλεῖ καὶ οἷς οὐκ ἐλάχιστον μετεῖναι φαίμεν ἂν τῆς περὶ ταῦτα ἐμπειρίας ὁ μὲν τῶν Ἑλληνίδων μεγίστην τὴν ἐκείνου γλῶτταν εἴρηκε, λέγων μὲν ἴσον τι καὶ φωνὴν, ἀναμίξας δὲ τι τῆς παρὰ τῆς τέχνης πικρίας τοῖς ἀπὸ τῆς ἀληθείας. ὅμως δ' οὐκ ἐξέφυγε τὸ μὴ οὐ τὰ πρῶτα δοῦναι τῷ ἀνδρὶ, μὴδ' ἐνδείξασθαι τὴν μεγαλοπρέπειαν τὴν περὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ· ὁ δ' ἀστράπτειν καὶ βροντᾶν καὶ κυκᾶν αὐτόν φησι δημηγοροῦντα. μὴ γάρ μοι τοῦτο εἴ τι μέμφεται αὐτοῦ, ἀλλ' ὅσον εἰς τὸν παρόντα προσήκει λόγον τῆς μαρτυρίας λάβωμεν, ἔπειτα κάκεῖνα μικρὸν ὕστερον, ἂν τι δέη, πρὸς ἡμῶν ὄντα φανήσεται. ὁ δὲ δὴ τρίτος ἀντικρυς ὥσπερ οὐδὲ κωμωδίας οὗτός γε ποιητής, ἀλλ' ὡς ἂν εἷς τῶν καλῶν κάγαθῶν ἀνεπίφθορον αὐτῷ καὶ καθαρὰν τὴν μαρτυρίαν ἀποδέδωκε λέγων ὡς ἐκ δέκα μὲν ποδῶν ἥρει τοὺς ῥήτορας ἐν τοῖς λόγοις, μόνου δὲ πειθῶ τις ἐπεκάθιζεν ἐπὶ τοῖς χεῖλεσι· πάντα δ' εἶναι φλυαρίαν πρὸς ἐκεῖνον. φησὶ γοῦν οὕτωσὶ δυσχεραίνων Ῥήτωρ γάρ ἐστι νῦν τις ὧν γ' ἐστὶν λέγειν; ὁ Βουζύγης ἄριστος ἀλιτήριος. ^[25]

οὕτως ἴσασιν οὐς τε προσήκει διασύρειν ἐπὶ τοῖς λόγοις καὶ οὐς ἄξιον θαυμάσαι. Ἄρ' οὖν ὁ τοσοῦτον αἰρῶν τοὺς ῥήτορας, τὴν πειθῶ δὲ ἐπὶ τῶν χειλῶν ἔχων, τοσαύτης δὲ αἰδοῦς παρὰ πάντων τυγχάνων, τοιαῦτα δ' ἀκηκοὺς ὑπὸ τῶν ἅπαντας ἐρευνώντων περὶ τᾶλλα καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο κωμωδούντων ὡς ἀδυνάτους εἶπεῖν, φλυαρίαν τινὰ καὶ λαλιὰν ἐπεδείκνυτο ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἢ παντὸς ἀνδρὸς πρᾶγμα διεπράττετο, ἀλλ' οὐ πολλῇ τινι τῇ περιουσίᾳ χρώμενος οὕτω διεγίγνετο, πόρρω μὲν αὐτὸς ὦν τοῦ ληρεῖν, πλεῖστον δὲ τοὺς ἄλλους ἐθίζων ἀπέχειν; σκεψώμεθα γὰρ τί τῆς λαλιᾶς ἐστὶ καὶ τί τῶν λόγων τῶν ἐμφρόνων. λαλιᾶς μὲν οἶμαι διὰ κενῆς ληρεῖν καὶ εἰς μηδὲν δέον καὶ διατρίβειν τηνάλλως, λόγων δὲ ἀληθινῶν τῶν καιρῶν καὶ τῶν πραγμάτων στοχάζεσθαι καὶ τὸ πρέπον σώζειν πανταχοῦ. τούτοις γοῦν ἔπεται καὶ τὸ κρατεῖν οἶμαι καὶ τὰς ψυχὰς προσάγεσθαι τῶν ἀκουόντων. ὁ τοίνυν Περικλῆς τοσοῦτον νικῶν καὶ τοσαῦτα ἀφ' ὧν ἐνίκα πράττων λάλος μὲν ἦκιστα οἶμαι, λέγειν δὲ ἄριστος εἰκότως ἐνομίζετο. καὶ μὴν ἐν οἷς γε καὶ τοὺς ἄλλους αἰτιῶνται, ἅμα τοῦτόν τ' ἀφίᾳσι καὶ τίνας ἀντὶ τούτου προσήκει μέμφεσθαι διδάσκουσιν. εἰ δὲ δεῖ καὶ σεμνοτέρου μάρτυρος, σκόπει τί φησιν ὁ Θουκυδίδης ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ λόγοις. εὐρήσεις γὰρ ἅπανταχοῦ μεμνημένον ὡς ἀρίστου λέγειν καὶ οὐδ' ἀμφισβήτησιν δόντα ὅτι μὴ καὶ πράττειν οὗτός γε πρὸς τῷ λέγειν προστίθῃσιν, ἐπειδὴν πρῶτον αὐτὸν εἶναι φῆ. ^[25]

131 καὶ οὗτος ὁ μάρτυς, ὃ χρηστὲ, τῶν Ἀντιφῶντος ἐταίρων ἐστὶ καὶ ἅμα ὡς τὸ εἰκὸς καὶ ἐφ' ἑαυτῷ τι φρονῶν, ἀλλ' ὅμως ἀποδίδωσιν ἐκείνῳ τὰ πρέποντα. ἢ που σοί γε τῷ τὴν Ἀσπασίαν ἐπαινοῦντι πρὸ τοῦ Ἀντιφῶντος συγχωρητέον ταῦτα. καὶ τί δεῖ Θουκυδίδου λοιπόν; ἢκει γὰρ πρὸς τοῦσχατον τῆς μαρτυρίας ὁ λόγος. αὐτὸς γάρ ἐστι Πλάτων ἡμῖν ὁ τὴν Ἀσπασίαν ὑμνῶν ὡς διδάσκαλον θαυμαστὴν ῥητορικῆς, καταφεύγων ἐπὶ τὸν Περικλέα καὶ δι' ἐκείνου πιστούμενος καὶ διαρρήδην γε οὕτως διαφέροντα τῶν Ἑλλήνων αὐτὸν προσειρηκῶς τοσοῦτον φαίνεται τῷ Περικλεῖ νέμων εἰς λόγους. καίτοι οὐ δὴ που τοῦ μὲν Ἀσπασίᾳ μετεῖναι λόγων σημείον ἦν Περικλῆς οὕτω λέγων, τῆς δ' αὐτοῦ Περικλέους δυνάμεως ἐτέρωθεν χρῆ τὸ σύμβολον ζητεῖν· οὐδέ γε ὑπὲρ μὲν Ἀσπασίας διαφέροντα τῶν Ἑλλήνων αὐτὸν ἔδει προσειπεῖν, τῷ δὲ καθ' αὐτὸν πράγματι μηδενὸς βελτίῳ τῶν πολλῶν. καὶ οὐκ ἐνταῦθα μόνον ταῦτ' εἴρηκε περὶ τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ καὶ ἐτέρωθι εἰκότως φησὶ τέλεον τὸν Περικλέα τὴν ῥητορικὴν γενέσθαι συγγενόμενον Ἀναξαγόρᾳ. ἀλλὰ μὴ πῶ πάν τοῦτο. ἀλλ' ὅτι γε ὠμολόγηκε τέλεον γενέσθαι κατὰ τοὺς λόγους δῆλον. πῶς ἂν οὖν ὁ τοσοῦτον ὑπερέχων καὶ μόνος πᾶσι τοῖς κριταῖς νικῶν τὴν τοῦ φλυαρεῖν εἰκὴ καὶ παρὰ καιρὸν Ἀθηναίους ἀνεῖναι φέροιτ' ἂν δόξαν; ἐγὼ μὲν γὰρ τούναντίον ἡγοῦμαι, σιωπῆς αἴτιον αὐτὸν πλείονος ἢ προπετείας καταστῆναι. ἴσμεν γοῦν ὅτι κὰν ταῖς ἄλλαις δὴ που δυνάμεσιν οὗ μὲν πολλοὶ παραπλήσιοι καὶ ἐφάμιλλοι πρὸς ἀλλήλους, πολλὰ τὰ πράγματα καὶ πλείων ἢ ἕρις, ἐπειδὴν δέ τις εἰς ὑπέροχην λαμπρῶς, ἅπαντες ἤδη συγκεχωρήκασιν. οὕτω δὴ καὶ λέγειν ἐπειδὴν τις εἰς ἄκρος ἐγγένηται, στέργειν ἀνάγκη τοὺς πλείους καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν, ἀλλ' ὡς οἶόν τε μάλιστα εὐλαβεῖς καὶ κοσμίους εἶναι περὶ τοὺς λόγους. ^[25]

132 οὐ γὰρ ἂν ᾧ γέ τις ἐστὶ βέλτιστος, τούτῳ χείρους ἀπεργάζοιτο, ἄλλως τε καὶ πρὸς αὐτὰ ταῦτα ἂ βέλτιστός ἐστιν. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασιν ὅστις ἑαυτὸν κόσμιον παρέχει καὶ σώφρονα καὶ τοῖς πᾶσιν εὐτακτον, οὐδ' ἂν εἰς εἴποι δὴ που τοῦτον ὡς ταύτῃ διαφθείρει τοὺς ἐντυγχάνοντας, ὅτι μὴ καὶ τοῦ σωφρονεῖν παράδειγμα πάντες ἂν αὐτὸν εἶναι φαῖμεν, εἴπερ αὐτοὶ μέλλομεν δόξειν σωφρονεῖν, οὕτω κὰν τοῖς λόγοις ὅστις τὴν τοῦ καλοῦ καὶ πρέποντος φυλακὴν ἔχει καὶ μηδαμοῦ παρορᾷ τὸ βέλτιον, μὴδ' ἀμελεῖ τοῦ περὶ ταῦτα κόσμου, τὸ σὸν, ὃ Πλάτων, ποιεῖ, τό γε σύμπαν τοῦτο ὡς κόσμος ἐκλήθη λογιζόμενος, ἀλλ' οὐχὶ ἀκοσμία οὐδ' ἀταξία οὐδὲ τῶν περὶ ταῦτα ὀνομάτων οὐδέν. καὶ τοὺς κρείττους εἰς ὅσον οἶόν τ' ἐστὶν ἐν τοῖς αὐτοῦ μιμούμενος. οὐκ ἂν οὖν εἴη φλυαρίας αἴτιος, οὐδ' ἡγεμῶν, οὐδ' ἀταξίας, οὐδὲ τῶν αἰσχυρῶν οὐδενὸς, οὐ μᾶλλον γε ἢ τὸν γυμναστὴν ἐθίζειν ἀμελεῖν τοῦ σώματός ἐστ' εἰπεῖν ᾧ γε

ὅπως τὸ σῶμα καλῶς ἔξει μέλιν ὁ σοφὸς Πλάτων φησίν. ἐὰν δὲ δή τις καὶ τὸν βίον ἐξ ἴσου τοῖς λόγοις καταστήσῃ καὶ μὴ μόνον λέγων εἰς κάλλος, ἀλλὰ καὶ ζῶν ἢ φανερός, πῶς οὗτος ἐθίζει λαλεῖν ἢ καὶ ἄλλ' ὅτιοῦν ποιεῖν ἄνευ τῆς τοῦ βελτίονος μοίρας; ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω πεισθῆναι. ἀλλὰ δυοῖν ἔμελλον, οἶμαι, θάτερον οἱ τότε' ἐκείνῳ συνόντες ἢ ζηλώσαντες αὐτοῦ τὴν δύναμιν, χρηστόν τι καὶ παραπλήσιον κατὰ τοὺς λόγους ἐπιτηδεύειν, καὶ ὅσω μᾶλλον ἐτίμων κάκεῖνον καὶ τοὺς λόγους, τοσοῦτ' ὅσοις κοσμιώτερον καὶ σωφρονέστερον αὐτῶν ἔξεσθαι καὶ πάσης παρανομίας ἀφέξεσθαι, ἢ καὶ παντάπασιν ἀπογνόντες καὶ νομίσαντες κρεῖττον ἢ καθ' αὐτοὺς εἶναι τὸ πρᾶγμα τὴν ἡσυχίαν σχήσιν καθαρῶς, ὡς τὸ μὲν εἶναι ῥήτορα τοῦτο ὄν, ὅπερ ἦν ὁ Περικλῆς, αὐτοῖς δ' οὐκ ἐξ ἴσου τὴν τύχην οὔσαν. ^[30]

133 ὥστε καὶ οὕτως κάκεῖνως ἦκιστα ἔμελλον ἔσεσθαι ἄλλοι. Ὅρῳ δέ τοι καὶ περὶ τὴν τραγωδίαν Αἰσχύλον μὲν αἰτίαν οὐ σχόντα ὡς εἰσαγάγοι λαλιάν, οὐδὲ τὸν ἡδιστον εἰπεῖν Σοφοκλέα οὐδαμοῦ ταῦτ' ἀκούσαντα ὡς ἐπῆρεν Ἀθηναίους λαλεῖν, ὅτι, οἶμαι, τῆς σεμνότητος ὡς οἷόν τε μάλιστα ἀντείχοντο καὶ κρεῖττονα ἢ κατὰ τοὺς πολλοὺς τὰ ἥθη παρείχοντο. Εὐριπίδην δὲ λαλεῖν αὐτοὺς ἐθίσει καταιτιαθέντα, ἀφελεῖν τι δόξαντα τοῦ βάρους καὶ τῶν καιρῶν, καὶ μετ' ἐκεῖνον αὖ πλεῖν ἢ σταδίῳ λαλίστερα Ἀριστοφάνης μεῖράκια γενέσθαι φησίν, ἅτ', οἶμαι, τοσοῦτον Εὐριπίδου λειπόμενα κατὰ τὴν ποίησιν. τοῦ γὰρ κόσμου κατὰ μικρὸν ὑπορρέοντος εἰς τοῦτο ἔδει τὸ ἀμάρτημα κατενεχθῆναι καὶ δοκεῖν λαλεῖν μᾶλλον ἢ ποιεῖν. οὕτω δὲ καὶ περὶ τοὺς λόγους τοὺς πολιτικούς οὐχ ὁ σεμνότατος οὐδ' ὧ τῶν ῥημάτων ὁ νοῦς ἡγεῖτο, οὐδ' ὅς ἄνευ μὲν φρονήματος οὐκ ὤρετο δεῖν λέγειν, τὸ φρόνημα δ' ἐξ ἀπάντων ὧν ἑαυτῷ συνήδει δικαίως ἐκέκτητο, οὐχ οὗτος ἦν ὁ ἄλλους ἀντὶ κοσμίῳ ποιήσας, ἀλλὰ οὗτος ὁ κωλύων εἶναι ἄλλους τὸ καθ' αὐτόν. οὐκ οὐκ ὅ γε Ὀδυσσεὺς οὐδὲ ὁ Νέστωρ αἰτίαν ἔσχον ὡς διαφθείροντες τῶν Ἀχαιῶν τὸ στρατοπέδον, ἀλλ' ὁ Θερσίτης μᾶλλον, ὅς ῥ' ἔπεα φρεσὶν ἦσιν ἄκοσμά τε πολλὰ τε ἦδει μάψ, ἀτὰρ οὐ κατὰ κόσμον ἐριζέμεναι βασιλεῦσι. διὸ καὶ κατεῖχεν αὐτόν ὁ τῷ Περικλεῖ προσόμοιος ῥήτωρ καὶ οὐκ εἶα λαλεῖν. σὺ δὲ ποιεῖς παραπλήσιον ὥσπερ ἂν εἴ τις τὸν Ὀδυσσεά τότε ἡτιᾶτο θόρυβον ἐν τῷ στρατοπέδῳ ποιεῖν, ὅς τοὺς ἄλλους τοῦ θορυβεῖν ἔπαυεν· ὥσπερ ἂν εἰ καὶ τὸν Ἡρακλέα φαίης τοὺς ἀνθρώπους ἐθίζειν αὐθάδεις εἶναι καὶ θρασεῖς, ὅτι τοῖς τόξοις καὶ τῷ ῥοπάλῳ περιήει χρώμενος, τοῦναντίον γε πᾶν ἐθίζων, ὧ χρηστὲ, πάντας κοσμίους εἶναι καὶ τοῖς νόμοις ἐμμένειν, καὶ χρῆσθαι γε τοῖς ὀργάνοις τούτοις ὥσπερ ἐκεῖνον ἐώρων μετὰ παντὸς τοῦ βελτίονος. ^[30]

134 οὕτω καὶ Περικλεῖ μοί τις ἂν ἐγκαλέσαι δοκεῖ ἄλλους ποιεῖν· ὅς τοσοῦτον ἅπαντας καθεῖργεν ὥστε σιωπᾶν καὶ ἄκοντας αὐτῷ· καὶ τοσοῦτον ἀπεῖχε τοῦ τὸ πλῆθος ἐπαίρειν ὥστε καὶ τοὺς ῥήτορας ἡσυχίαν ἔχοντας ὡς τὰ πολλὰ παρείχετο. ὥστε εἰ μὴ καθ' Ἡρακλέα, κατὰ γοῦν τὸν Ἰόλεων ἦν ἐπικάων, ὡς τὸ τοῦ κωμικοῦ ῥῆμα, τὰς κεφαλὰς τῶν πλειόνων. εἴτα λέγεις ὡς ἄλλους Ἀθηναίους Περικλῆς ἐποίησεν; ὥσπερ ἂν εἴ τις τὸν διδάσκαλον αἰτιῶτο τοὺς παῖδας ἄλλους ποιεῖν, ὅτι αὐτοῖς ἅπαντα ἐξηγεῖται. καὶ μὴν ὅ γε αὐτὸς οὗτος οὐδὲ φθέγγεσθαι ποτε αὐτοὺς εἶα, ἀλλὰ καὶ τῶν λόγων αὐτῶν μέρος ἦν αὐτῷ τὸ τὴν ἡσυχίαν ἄγειν εἰδέναι προστάττειν. οὐδὲ γὰρ Σωκράτης φαίην ἂν ἔγωγε ὡς ἐποίησεν Ἀθηναίους ἄλλους καὶ φιλονείκους, ὅτι πλεῖστα Ἀθηναίων ἐπὶ τῶν τραπέζων καὶ τῶν ἐργαστηρίων διελέγετο καὶ πρὸς τοὺς ἀστοὺς καὶ πρὸς τοὺς ξένους· οὐδ' εἰς τοῦτον τὸ τοῦ Ἡσιόδου φέρειν, ἐπιτιμῶντος καὶ διακωλύοντος, Πάρ δ' ἴθι χάλκειον θῶκον καὶ ἐπαλέα λέσχην ἀλλὰ καὶ τοῖς χαλκείοις ἂν αὐτόν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐργαστηρίοις θαρρύντως κελεύειν προσιέναι, οὗ τι μέλλουσι τοιοῦτον ἀκούσεσθαι ἢ τῶν νέων ἢ τῶν πρεσβυτέρων τινές. οὐ γὰρ ἂν εἴη φλυαρεῖν ἐθίζεσθαι τὸ τῶν χρησίων ἀκούειν, ὥσπερ γε καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἡσιόδου ταῦτα συμβουλευόντος ἀκούοντες οὐκ ἀπολλύναι τὸν χρόνον ἡγούμεθα οὐδὲ χεῖρους γίνεσθαι. εἰ δὲ τινες Σωκράτους ἢ Περικλέους ἀκούοντες, εἴτα τῆς ἐκείνων δυνάμεως ἐπιθυμήσαντες κακῶς ἐμιμήσαντο, οὐ τοῦτο γε

ἐκείνων αἴτιον. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τοῖς ἀκούουσι λέγοντες τὰ βέλτιστα οὕτως ἐπεδείκνυντο τὴν δύναμιν, οἱ δ' ἁμαρτόντες τοῦ κεφαλαίου καὶ πρὸς οὐδὲν χρήσιμον τοὺς λόγους ἀναλίσκοντες εἰκότως ἂν τὴν μέμψιν φέροιντο καὶ οὐδὲ ταυτὸν ἂν ἐκείνοις, οἷμαι, δοκοῖεν ποιεῖν, ἀλλ' αὐτὰ τὰ ἐναντιώτατα, ὥσπερ οἱ παρὰ τοὺς νόμους γράφοντες, νόμους δὲ ὅμως ὄνομα οἷς γράφουσι τιθέμενοι. ^[30]

135 Περικλῆς τοίνυν κάλλιστον νόμον περὶ δημηγοριῶν ἔθηκε, μηδαμοῦ τῆς σεμνότητος ὑφίεσθαι. πῶς οὖν τῆς περὶ ταῦτα ὀλιγωρίας αἴτιος; ἀλλὰ μὴν ὡς αὐτό γε οὐκ ἄτιμον τὸ δύνασθαι λέγειν οὐδ' εἰς ὄνειδος φέρον, οὐδὲ κατηγορίας ἄξιον, οὐδέ γε συγγνώμης, ἀλλὰ τινος κρεῖττονος, αἰσχυνοίμην ἂν τοὺς λογίους θεοὺς, εἰ ζητοῖν ἀποδεικνύναι, πλήν γε τοσοῦτον ἂν εἴποιμι, — ἐμοὶ γὰρ εἴη εἴ τις ἄλλος δυσχεραίνει καὶ τρέποιο ἅπαν εἰς ἐμὲ, καὶ οὐ μέμψομαι τῷ δαίμονι— ὡς ἐγὼ δεξαίμην ἂν δύνασθαι λέγειν μετὰ χρηστοῦ βίου καὶ σώφρονος εἰς ὅσον οἶόν τε κάλλιστα ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ μυριάκις Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπου γενέσθαι καὶ μικρά μοι πάνθ' ὡς ἀληθῶς πρὸς τοῦτ' ἤδη φαίνεται. οἶδα δὲ καὶ τὰ Πλάτωνος πράγματα, εἰ μὴ τετυφώμεθα, οὐδὲν ἄλλο σχεδὸν ὄντα ἢ λόγους, καὶ συγχαίρω τῆς λέξεως αὐτῷ, κἄν με προσπαίζων οὕτως πείθῃ, μὴ πάνυ τούτου φροντίζειν, οὐ πάνυ πείσομαι, ἀλλ' εἴσομαι σφόδρα σπουδάζοντα, καὶ τηνικαῦτα μάλιστα ἥνικ' ἂν ὡς παίζων λέγῃ. ὥστε τὸν οἶκοι θησαυρὸν διαβάλλοιμεν ἂν εἰ ταῦτα διασύροιμεν. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων οὐδὲ λέγειν ἄξιον, ἀλλὰ τοσοῦτ' ἦττον ὅσπερ ἂν ἦ κρεῖττον τὸ δύνασθαι λέγειν. εἶεν. ἀργοὺς δὲ δὴ πῶς ἡμῖν ἐποίησεν Ἀθηναίους Περικλῆς; ἢ σὺ λίαν ἐνεργοὺς ἡμᾶς ποιήσεις, ἀναγκάζων πρὸς ἕκαστον τῶν εἰρημένων ἀποκρίνεσθαι, οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πανταχοῖ κομίζων ἐκείνους, οὐχ οὗτος ὁ μηδαμοῦ καθεύδειν ἔων, ἐπὶ μὲν Σάμῳ δέκατος αὐτὸς στρατηγῶν, ἀποκρύψας τοὺς ἄλλους ἅπαντας στρατηγούς καὶ δείξας ὄνομα ἄλλως ὄντας, καὶ τοὺς Σαμίους καταστήσας εἰς πολιορκίαν, οὐχ ἡσυχάζων, ἀλλ' ἐκπλέων μέρει τινὶ τῶν νεῶν ἐπὶ Καρίας, καὶ μετὰ ταῦτ' ἀπελθόντος αὐτοῦ θαρρήσαντας ἐπεξελθεῖν καὶ πλεόνσχόντας τῶν ἐφορμούντων ἀναστρέψας αὐθις καθείργων ἕως παρεστήσατο, καὶ πάλιν Εὐβοέων ἀποστάντων ἄγων εἰς Εὐβοίαν Ἀθηναίους, καὶ Πελοποννησίων ἀγγελθέντων εἶναι Μεγαροῖ κομίζων αὐθις εἰς Μέγαρον κακ τῶν Μεγάρων πάλιν εἰς Εὐβοίαν, ἕως καὶ ταύτην κατεστρέψατο; τί δ' ἂν τις λέγοι περίπλους Πελοποννήσου καὶ ἀποβάσεις πανταχοῖ τῆς πολεμίας καὶ πραγμάτων συνέχειαν οὐδεμιᾶς ἄλλης πόλεως εἰκάσαι; εἴτα τὸν οὕτως ὀξὺν καὶ ἄγρυπνον καὶ ἥδιστ' ἂν εἶπον ὑπόπτερον τοῦτον ἢ αὐτὸν ἀργεῖν ἢ ἐτέρους ἐθίζειν ἐγὼ πεισθῶ; οὐκ ἄρ' ἐπίστασθαι δόξω τῶν πραγμάτων οὐδὲν, ὅστις γε μὴ ὅτι Ἀθηναίοις, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς πολεμίοις ἀργεῖν ἐπέτρεπεν, ἀλλὰ κάκείνους ἐποίησε μεταβαλεῖν τοὺς τρόπους, τοσαύτας ἀνάγκας αὐτοῖς περίστη τοῦ κινεῖσθαι. ^[15]

136 καὶ τὸ δικαίως προσῆν, ἔφη Δημοσθένης. ἀλλ' ὅμως Πλάτων ἠτιάσατο αὐτὸν ἀργοὺς καὶ δειλοὺς πεποιηκέναι. τί λέγεις, δειλοὺς Περικλῆς, ὦ θεοὶ, δειλοὺς, ὃς καὶ δημηγορῶν εὐθὺς ἐνθένδε ἤρξατο, Τῆς μὲν γνώμης, ἔφη, τῆς αὐτῆς, ὦ Ἀθηναῖοι, αἰεὶ ἔχομαι, μὴ εἴκειν Πελοποννησίοις. ὃ τίς τῶν εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἰσάπαξ εἰπεῖν ἐθάρρησεν; οἱ γε καὶ ἥνικ' ἔσωζον τὴν Ἑλλάδα, Λακεδαιμονίοις εἶξαν αὐτῶν. ὃ δ' οὐδὲν προκαλυψάμενος, οὐδ' ἀναμείνας, εἰ μὴ τι ἄλλο, τὴν γ' ἐκ τοῦ προοιμίου παραμυθίαν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῶν λόγων μάλα ῥαδίως ἐξεῖπε τὸ δοκοῦν αὐτῷ, ὡς ἂν τις αὐτός τε κρεῖττων ἀξίων εἶναι τῶν ἀκούοντων κάκείνους τῶν ἀνταγωνιστῶν. πότερ' οὖν φοβεῖσθαι τοὺς πολεμίους καὶ ὑποχωρεῖν, ἢ θαρρεῖν καὶ ὑπερφρονεῖν συνεθίζοντος τὴν φωνὴν εἶναι φῶμεν καὶ τὴν ἀνδρείαν αὐτόθεν δεικνύντος; ἐγὼ μὲν οὕτω μᾶλλον ἡγοῦμαι. ^[25]

137 εἰ μὲν γὰρ ἢ τὸν πόλεμον κεκινήκεναι, ἢ πραγμάτων αἴτιον αὐτὸν γεγενῆσθαι, ἢ τι τῶν τοιούτων ἠτιᾶτο, ἀληθῆ μὲν οὐδ' οὕτως—ὕστερον γοῦν ἅπαντες συνεχώρησαν μὴ ἐκεῖθεν λελύσθαι τὰς σπονδὰς—εἰρημένα δ' ἂν καὶ ὑπ' ἄλλων ἐδόκει λέγειν. νῦν δὲ πῶς ἔνεστι

κατηγορεῖν δειλίαν, οὗ τάναντία ἤδη τινὲς ἠτιάσαντο; ἃ γοῦν τῆς Ἀριστοφάνους κωμωδίας παρεθέμεθα ἀρτίως ἐκείνως ἔχοντα, λέγω τὸ, Ἵστραπτεν, ἐβρόντα, συνεκύκα τὴν Ἑλλάδα, ἐτίθει νόμους ὥσπερ σκόλια γεγραμμένους, ὡς χρηὴ Μεγαρέας ταῦτα οὐ δειλίαν αἰτιώμενά ἐστιν ἐκείνου, ἀλλ' ἴσμεν ἃ γε αἰτιᾶται, ὧν ὄντων μὲν ἀληθῶν τὰ γ' ἐναντία ψευδῆ· εἰ δὲ μηδὲ ἐκείνων προσήκει τῷ Περικλεῖ μηδὲν τῶν ἐγκλημάτων, ἀλλὰ καὶ δίκαια καὶ ἀναγκαῖα ἐβουλεύσατο ὑπὲρ τῶν πραγμάτων, πῶς οὐχ ἅμα τε αἰτίας ἀφεῖσθαι καὶ πάσης εὐφημίας δίκαιος τυγχάνειν ἐστίν; ἄρ' οὖν πρὸς μὲν Λακεδαιμονίους μόνους οὕτως εἶχε τὴν γνώμην ὡς ἂν τις ἰδία φιλονεικῶν, πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους ὑφειμένως; ὅστις ἡξίου μὲν αὐτοῖς ὀρμητήριον ἀποχρῶν εἶναι τὸν Πειραιᾶ, θαυμάζειν δὲ οὐκ εἶα οὔτε βασιλέα οὔτ' ἄλλον τῶν πάντων οὐδένα, ἀπέφαινε δὲ τὴν ἰσχὺν αὐτοῖς ἐξ ἡμισείας οὔσαν πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἀνθρώπους, ὡς τοὺς μὲν ἄλλους ἄλλοθι κρατεῖν, τῆς δὲ θαλάττης αὐτοὺς πανταχοῦ. καίτοι ταῦτα πότερον ἀργίαν καὶ δειλίαν καὶ ἀνανδρείαν καὶ ταπεινότητα καὶ νωθείαν εἰσάγοντος εἰς τὴν πόλιν καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἦν, ἢ δέδοικα μή τι καὶ ἄλλοιον εἴπη τις, πλήν γε ὅσον οὐκ ὀρθῶς ἐρεῖ. ^[25]

138 ὥσπερ τοίνυν φησὶ ἐκεῖνα ἀκούειν λεγόντων εἰς Περικλέα, οὕτως ἀντάκουε καὶ τῶν τάληθῃ περὶ ἐκείνου λεγόντων καὶ οἷς οὐδεὶς ἀντεῖπεν εἰς τήνδε τὴν ἡμέραν, ἐπειδὴ γε καὶ αὐτὸς φησὶ οὐκ ἀπὸ τῆς σεαυτοῦ γνώμης κατηγορεῖν, ἀλλ' ἀκοήν. ταῦτά γε ὁ Κρῆς δὴ τὸν πόντον, φήσει τις. ἐπειδὴ τοίνυν ἐκεῖνα μὲν ἀξιοῖς ἀκούειν, ταῦτα δ' οὐ βούλει, φέρε ἐγὼ σοι καὶ ἕτερα μείζω τούτων ἔτι καὶ τελεώτερα ἐπιδείξω τῆς Περικλέους ἀνδρείας καὶ ῥώμης καὶ φιλοτιμίας σημεῖα, καὶν σὺ δείξης ἐνοῦσαν ὑπερβολὴν, ἅπαντ' ἔστω λῆρος τὰ παρ' ἡμῶν. νῆ Δί', εἴποι γὰρ ἂν τις ὡς οὐδὲν μέγα οὐδ' ἱκανὸν τὸ πρὸ τοῦ πολέμου θρασύνεσθαι. ἀλλ' ἐκεῖνός γε καὶ τὰς πρεσβείας ἡξίου κατὰ χώραν ἰδρυμένων Πελοποννησίων δέχεσθαι τῇ πόλει, ἐξεστρατευμένων δὲ μὴ καὶ τὸν Μελήσιππον προπεψάντων. οὕτω σφόδρα δειλὸς ἦν, ἐπειδὴ προσάγειν τοὺς πολεμίους ἐπύθετο, ὥστε ἔργῳ τὰς ἀποκρίσεις ἔδωκεν αὐτῷ περὶ ἀπάντων, παραδούς τοῖς ἄξουσιν αὐτὸν ἔξω τῆς χώρας. καὶ τὸ δὴ πάντων ἔσχατον καὶ μέγιστον ἀκοῦσαι, μὴ ὅτι μιμήσασθαι παρόντος μὲν ἤδη τοῦ πολέμου καὶ συνεστηκότος, τῆς νόσου δ' ἐπικειμένης, καὶ τῆς μὲν γῆς δηουμένης, τῶν δὲ ἀνθρώπων ὁσημέραι φθειρομένων καὶ τοσοῦτων ἤδη κειμένων ὅσων καὶ πολλοστὸν μέρος ἐξέπληξεν ἂν τοὺς πολεμίους, εἰ παρ' ἐκείνοις ἡ συμφορὰ συνέβη, καὶ διὰ ταῦτα δὴ πάντα ἀθύμως καὶ δυσχερῶς ἔχοντας ὁρῶν τοὺς πολλοὺς καὶ περὶ ὧν μὲν ἐψηφίσαντο μετεγνωκότας, ἐπικηρυκεύεσθαι δὲ ἀξιοῦντας Λακεδαιμονίοις καὶ ἐτέρους ὑπὸ τῶν κακῶν γεγεννημένους οὐδὲν μᾶλλον ἀνῆκεν, οὐδ' ἐξέστη τῆς ἀρχαίας γνώμης, οὐδὲ ἐστράφη τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῶν συμφορῶν, ἀλλὰ καίπερ τοσοῦτον τῶν ἄλλων τοῖς δεινοῖς πλεονεκτῶν ὥσθ' οἱ μὲν ἄλλοι τοῖς παροῦσι τούτοις ἠθύμουν, ὁ δὲ καὶ τοῦτ' αὐτὸ προσειλήφει μεῖζον τὸ τοὺς πολίτας οὕτως ἔχοντας ὁρᾶν, ὥστ' ἀπόρους εἶναι χρῆσθαι, καὶ ταῦτα οὐχ ὅσον τοῖς πολεμίοις ὑποπεπτωκέναι, ἀλλὰ κακείνῳ δυσμεναίνειν ὡς τῶν παρόντων πραγμάτων αἰτίῳ πρὸς δυοῖν τοῖν ἀπὸ τῆς τύχης, τῷ πολέμῳ καὶ τῇ νόσῳ, δύο ταῦτα προσειληφότας ὁρῶν αὐτοὺς, λύπην καὶ παροξυσμὸν εἰς αὐτὸν, ἐν μέσοις τοῖς δεινοῖς ἐμβεβηκῶς καὶ πανταχόθεν μεμονωμένος ὡς εἰπεῖν, οὐκ ἔδεισεν οὐδ' ὑπεχώρησεν, οὐδ' ὥσπερ χροιάν τὴν γνώμην μετέβαλε, τοῖς τε πολίταις ὁμοῦ καὶ τοῖς πολεμίοις ἀντιτεταγμένος ἀλλ' ὥσπερ ἂν ἄλλο τι μάθημα διδάσκων αὐτοὺς, κατὰ ταῦτα ἃ καὶ πρότερον διεξήει, καὶ οὐ διέφθειρε τὰ δόγματα ἐπὶ τῶν κινδύνων, οὐδ' ἐπὶ τῆς ἐξουσίας ἐφιλοσόφησε μόνον, ἀλλ' ὡς περὶ ἀριθμῶν ἢ μέτρων ἐρωτηθεὶς ταυτὸν ἂν ἀπεκρίνατο καὶ ὕστερον καὶ πρότερον, οὕτω καὶ τότε τὰς αὐτὰς ἡφίει φωνὰς ὑπὲρ τῶν ὅλων πραγμάτων, οὔτε τοῖς δεινοῖς εἴκειν ἀξίων οὔθ' αὐτῷ μέμφεσθαι, αἰσχύνεσθαι τε ὑπὲρ αὐτῶν ἐτέρων ἅμα τοῖς καιροῖς γεγονότων. ^[20]

ὥστ' ἔμοιγε καὶ τὸν Αἴαντα τὸν πρὸ τῶν νεῶν μαχόμενον καὶ βοῶντα ἐν κουφοτέροις καὶ ῥάοσιν εἶναι δοκεῖν. τῷ μὲν γὰρ πρὸς τοὺς Τρῶας ἦν μόνον ἡ μάχη, τὰ δὲ τῶν οἰκείων εὐμενῇ δῆπουθεν ὑπῆρχε, τῷ δ' οὐχ ἥττον πονήρως εἶχε τῶν ἔξω τὰ ἔνδον καὶ πλείων ἦν ὁ φόβος τῶν πολιτῶν ἢ τῶν πολεμίων. ἐν οἷς ἔδειξεν οὐ τοῖς ὀψοποιοῖς ἔοικώς οὐδὲν Περικλῆς, ἀλλὰ τοῖς ἄκροις τῶν Ἑλλήνων. ὥστ' ἐμοὶ μὲν, ὅταν βλέψω πρὸς ταύτας τὰς ἀπορίας καὶ τὸν ὄχλον τῶν πραγμάτων αὐτοῦ, κυβερνήτου τινὸς ἔννοιαν παρίστασθαι περικλυζομένης αὐτῷ τῆς νεῶς καὶ τῶν νεφῶν καταρρηγνυμένων ἐπὶ τῶν οἰάκων μένοντος καὶ οὐ μεθιέντος, καὶ πρὸς γ' ἔτι τῶν ἐμπλεόντων ἀπειλούντων καὶ ἐτοίμων ὄντων διασπάσασθαι, κατέχοντος καὶ νουθετοῦντος καὶ ἅμα ὑπὲρ τε τοῦ σκάφους ἀγωνιζομένου καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῷ σκάφει. Πόθεν οὖν ἔτι χρὴ τὴν ἀνδρείαν θεωρῆσαι; εἴτε γὰρ ἐκ τῶν ἔργων εἴτ' ἀπὸ τῶν λόγων ὁρώμεν τὸν ἄνδρα, πῶς ἂν τις μᾶλλον ἔδειξε παντὸς ἀφεστῶς δέους, ἢ πῶς ἄμεινον πρὸς εὐψυχίαν αὐτὸς τε πεφυκώς καὶ τοὺς ἄλλους ἄγων, ὅστις οὗτ' ἐκείνους ἡξίου φόβῳ τῶν πολεμίων προέσθαι τὰ γνωσθέντα ἐξ ἀρχῆς οὗτ' αὐτὸς ἐκείνων φόβῳ τοὺς ὑπὲρ τῶν δικαίων λόγους ἐγκαταλιπεῖν; εἰ δὲ λέγεις ὅτι οὐκ ἐπεξῆγε, σκόπει μὴ οὐδεὶς τῶν στρατηγικῶν ταῦτ' ἀποδέξηται τὰ ἐγκλήματα. ^[5]

140 οὕτε γὰρ ἐν παντὶ καιρῷ οὗτ' ἐν ἅπαντι δὴ που χωρίῳ συμφαῖεν ἂν, ἀρχὴν δ' οὐ μάχεσθαι χρῆναι πάντως τόν γε δὴ χρηστὸν στρατηγόν, ἀλλὰ μάλιστα μὲν ἥκιστα κινδυνεύειν καὶ τοῖς βουλευμάσι μᾶλλον ἢ ταῖς χερσὶ πολεμεῖν, ὥσπερ καὶ Λακεδαιμονίοις ἐπιχώριον εἶναι δοκεῖ· εἰ δ' αὖ καὶ μάχης δεήσειεν, ἄμεινον μετὰ συμμάχων ἐθέλειν ἢ μόνους καὶ μετὰ πλείονων ἢ μετ' ἐλαττόνων καὶ μετὰ κρειττόνων ἢ μετὰ χειρόνων, εἰς ὅσον ἂν περιῇ τινί. εἰς ἀνάγκην μὲν γὰρ καταστάντας οὐκ εἰκὸς ἀκριβῶς λογίζεσθαι, ἕως δὲ τίς ἐστι κύριος γνώμης, ἄνοια πολλή καὶ δυστυχία τῆς ἀσφαλείας ἀφέμενον ὃ τοῖς πολεμίοις συνοίσει, τοῦτ' ἐξέπιτηδες αἰρεῖσθαι. ἐκείνοις γὰρ ἂν ἥδη στρατηγοίη καὶ γίγνοιτ' ἂν αὐτοῖς ἀντὶ τοῦ παρ' αὐτοῖς ἡγουμένου. μὴ δὲ τοῦτο λέγωμεν ὡς οὐκ ἐξῆγεν, ἀλλ' εἰ προσῆκον ἐξάγειν καὶ μάχεσθαι παρεώρα, τοῦτο σκοπῶμεν, ἐπεὶ καὶ Λακεδαιμονίους ἀκούομεν δὴ που προσκειμένων αὐτοῖς ποτὲ Θηβαίων καὶ κελευόντων ἐξιέναι καὶ μάχεσθαι ἢ χεῖρους ὁμολογεῖν εἶναι σφῶν, ἀποκρίνασθαι περὶ μὲν τοῦ πότεροι βελτίους τὰς πράξεις κρίνειν τὰς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἐκατέροις πεπραγμένας, μαχεῖσθαι δὲ οὐκ ἐν τῷ τῶν πολεμίων καιρῷ οὐδ' ὅτ' ἐκείνοι κελεύουσιν, ἀλλ' ἡνίκ' ἂν αὐτοῖς δοκῇ, καὶ οὐ χρήσεσθαι περὶ τούτου συμβούλοις Θηβαίοις. ^[30]

141 καὶ ταῦτ' ἀπεκρίναντο καὶ ταῦτα ἐποιοῦν Ἀγησιλάου προεστηκότος αὐτῶν, ὃς εἶπερ τις ἄλλος τῶν Ἑλλήνων γενέσθαι ἐδόκει φιλοπόλεμος. ἀλλὰ τί χρὴν ποιεῖν τὸν Περικλέα; εἰπέ γὰρ ὦ πρὸς θεῶν, μᾶλλον δὲ εἰ στρατηγῶν αὐτὸς ἐτύγχανες ἡμῖν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, τί ποιεῖν ἂν ἢ τί λέγειν ᾧ δεῖν, ὄντων μὲν συμπάντων Ἀθηναίων τόσων καὶ τόσων, τῶν δὲ συμμάχων τῶν μὲν ἐν ταῖς νήσοις, τῶν δὲ κατ' ἡπειρον μεμερισμένων, μυριάσι δὲ ἐξ στρατιᾶς τῶν πολεμίων εἰσβεβληκότων, καὶ τούτων Πελοποννησίων, οὐδὲ γὰρ τοῦτο φαῦλον εἰς προσθήκην, ἀνθρώπων ἱκανῶν καὶ πρὸς ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας μάχεσθαι, καὶ οὐς ἐγὼ φαίην ἂν ἡγουμένων γε Ἀθηναίων καὶ Περικλέους οὐ χαλεπῶς ἂν καὶ πᾶσαν γῆν ὑφ' αὐτοῖς ποιήσασθαι. καὶ οὕτω λέγω τὴν νόσον τοσοῦτον πρᾶγμα, ἢ προσέκειτο ἐλαύνουσα καὶ τοὺς μὲν ὅλως ἀπανηλώκει τῶν ἀνθρώπων, τοὺς δ' ἀχρήστους εἰς τὰ παρόντα ἐπεποιήκει, ἦν καὶ χωρὶς μάχης καὶ πολέμου προσβολῆς οὐχ ἔν τι τῶν ῥάστων ἦν ὑπενεγκεῖν. καὶ μὴν οὐδ' ἐκείνο ἡγνόει Περικλῆς ὅτι νικήσας μὲν πολλῶ πλείοσιν αὐθις μαχεῖται καὶ πολλοὺς ἄλλους εὐρήσει τοὺς ἀμφισβητοῦντας τοῦ τροπαίου, καθάπερ Κορίνθιοι πρότερον, καὶ κληρονομοῦντας τῶν αὐτῶν τούτων πραγμάτων ὥστε τὴν Καδμεῖαν νίκην ἡγεῖτο νικήσειν, ὡς ἑτέρως δὲ πράξας ἀπολεῖν τὴν πόλιν. ^[20]

142 τοῖς μὲν γὰρ πολεμίοις μέρος ἐκάστοις ἐκινδύνευεν, αὐτοῖς δὲ καὶ τοῦδαφος τῆς πόλεως συνυπέκειτο τῷ κινδύνῳ, καὶ εἷς ὑπὲρ πάντων κύβος ἀνερρίπτετο, σωμάτων, χρημάτων, δόξης,

ἡγεμονίας, τοῦ βάθρου τῆς πόλεως, τῶν ἐλπίδων, ὅτου τις ἂν εἴποι παντός. οὐκ οὐκ ὤφειτο δεῖν οὕτως ἄνισον ἀγῶνα ἀγωνίζεσθαι, οὐδ' ἐπὶ μηδενὶ πλείονι πᾶσι τοῖς οὕσι κινδυνεύειν, σωφρονῶν οἶμαι καὶ στρατηγοῦ λογισμῷ χρώμενος. ὀρώμεν δὲ δὴ που καὶ τοὺς παλαιστὰς οὐκ εἰς τὰ τῶν ἀντιπάλων ἰσχυρὰ συγκαθιέντας, οὐδ' ἐξεπίτηδες καθ' αὐτῶν παρέχοντας λαβὰς, ἀλλ' ἀπὸ τούτων μὲν ὡς οἶόν τε μάλιστα ἀποχωροῦντας, τοῖς δὲ αὐτῶν πλεονεκτήμασι χρῆσθαι πειρωμένους καὶ τὴν νίκην ἀπὸ τούτων διώκοντας. ἃ καὶ Περικλῆς ἐνθυμούμενος οὐκ ἔδωκε τοῖς πολέμοις τοσαύτην κατὰ τῆς πόλεως λαβὴν, ἀλλ' ἑάσας ἐκείνους ἐν τῇ Ἀττικῇ ληρεῖν ἑκατὸν νεῶν ἐπίπλουν ἐξήρτυε τῇ Πελοποννήσῳ καὶ αὐτὸς ἐμβὰς ἐκόμιζε τὴν στρατιάν. καὶ περιῆν τοῖς μὲν τῆς Ἀττικῆς μέρος τι τετμηκέναι, τοῖς δ' ὥσπερ πᾶσαν τὴν πολέμιαν. ὥστε ἡναγκάζοντο ἤδη φεύγειν ἐκ τῆς Ἀττικῆς οἱ τότε ὡς ἐπὶ ἔρμαιον βαδίζοντες. οὕτως ἃ μὲν οὐκ ἐκίνει, προνοίας, οὐ δειλίας ἦν, ἃ δὲ κἂν τούτοις ὄντας ἡξίου τολμᾶν ἔσχατον δεῖγμα τῆς ἀνδρείας ἔχει τῆς ἐκείνου. καίτοι πῶς οὐκ ἄτοπον, εἰ ὅτι μὲν οὐκ ἐξῆγεν αἰτιασόμεθα, ὅτι δὲ ἔξω τῆς Ἀττικῆς ἦγεν αὐτοὺς οὐ θαυμάσόμεθα; καὶ ὅτι μὲν οὐκ ἐμάχετο οὐ μὴ προσῆκεν ἐπιτιμήσομεν, ὅτι δ' ἡπίστατο ποῦ χρὴ τοῦτο ποιεῖν οὐ διαλογιούμεθα; καὶ ὅτι μὲν οὐ τὴν Ἀττικὴν ἐνεπίμπλη πολέμου καὶ ταραχῆς κατηγορήσομεν, ὅτι δὲ εἰς τὴν πολέμιαν ἀπέβαινε καὶ ἀντιμεθίστη τῇ Πελοποννήσῳ τὴν πολιορκίαν οὐ θήσομεν εἰς λόγον; ἀλλὰ τὰ μὴ πραχθέντα ἀντὶ τῶν πεπραγμένων ζητήσομεν; καὶ ὅτι μὴ νοσοῦντας μὲν οὐκ ἐξῆγεν οὐ συγγνωσόμεθα, ὅτι δὲ καὶ νοσοῦντας ἐξῆγεν οὐ θαυμάσόμεθα; ὅστις οὕτω καμνόντων ἡγεῖτο, ὡς οὐδ' ἂν εἴς τῶν ἔρρωμένων καθαρῶς. [30]

143 οὕτω καὶ τῶν πολέμιων καὶ τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ λοιμοῦ καὶ παντὸς ἦν κρείττων πρᾶγματος. καίτοι σχολῇ γ' ἂν Ἀθηναίους ἐαυτῶν ὄντας εἶσεν ἀργεῖν, ἢ ὑποκατακλίνεσθαι τισιν ἀνθρώπων, ὅστις οὐδὲ κάμνειν αὐτοῖς ἐπέτρεπεν, ἀλλ' εἷς γε τὸν περὶ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα καὶ τὸ μὴ λιπεῖν τὴν τοῦ φρονήματος τάξιν ἡξίου καὶ παρὰ τὴν ὑπάρχουσαν τύχην ἐρρῶσθαι. πρότερον δ' ἔγωγ' ἂν ὥμην τὸν Μελέαγρον ὀφλῆσαι δειλίας ἢ Περικλέα, ὃν γε καὶ πρὶν γενέσθαι προσεῖπεν ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐναντιωτάτων ὁ θεὸς, προειπὼν αὐτοῦ τῇ μητρὶ λέοντα τέξεσθαι· ἢ δ' ἐπὶ ταύτῃ τῇ ὀψει τίκει Περικλέα. ὥσθ' ὅρα μὴ λέοντα ξυρεῖν ἐπιχειρῶμεν, οὐ θρασύμαχον συκοφαντεῖν ἐπιχειροῦντες, ἀλλὰ κωμῶδεῖν Περικλέα, καὶ ταῦτα εἰς δειλίαν, ἔπειτ' αὐτοὶ δόξωμεν ἀνδρειότεροι τοῦ δέοντος εἶναι τοῖς βουλομένοις ἀντικατηγορεῖν, καὶ φανῇ τι καὶ δειλίας, εἰ δὲ βούλει, σιωπῆς ἀκίνδυνον γέρας, ὡς τις τῶν Κείων ἔφη ποιητής. Ἀλλὰ γὰρ λίνον λίνῳ συνάπτει, φασίν. ὃς γὰρ ἐτόλμησεν εἰπεῖν ὅτι καὶ φιλαργύρους ἀπέφηνε Περικλῆς ἀνθρώπων καὶ οὐστιναςοῦν τί τις ἂν λέγοι; νῆ Δία, πρῶτος γὰρ εἰς μισθοφορὰν κατέστησε τὰ πρᾶγματα. ἐγὼ δὲ εἰμὶ μὲν οὐδ' αὐτὸς τῶν ἐπαινούντων τὸ μισθοφορεῖν, καὶ τούτου σχεδὸν ἔργῳ πεῖραν ἐγὼ δεδωκέναι νομίζω. οὐκ οὐκ μέτεστί μοι τοῦ πρᾶγματος οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ τῶν λόγων προὔστην καθαρώτερον ἢ τῶν φόρων οἶμαι τὸν ὁμώνυμον, εἴ τι δεῖ καὶ νεανιεύσασθαι. [25]

144 ὁ μὲν γὰρ τὸ σύμμετρον τάξας ἐκάστοις οὕτως εὐδοκίμησεν, ἐγὼ δ' οὔτε πλέον οὔτ' ἔλαττον οὐδενὶ πώποτε· ἀλλ' οὐδ' ὅσαι διαδόσεις πρὸς οὐδεμίαν πώποτε ἀπῆντησα, εἰ μὴ τις ἐκὼν ἔπεμψεν. ἀλλὰ καὶ τὴν Σωκράτους εἴτε χρὴ σοφίαν εἴτε φιλοσοφίαν λέγειν, ἢ καὶ τι ἄλλο, καὶ τοῦτ' ἄγμαι, τὸ μὴ καπηλεύειν μηδ' ἐπὶ τοῖς βουλομένοις ὠνεῖσθαι ποιεῖν ἑαυτὸν, μηδ' οὔτω σφόδρα φάσκειν ἑαυτὸν πεπαιδεῦσθαι ὥστε δουλείαν αὐτοῦ καταψηφίζεσθαι. ἐγὼ μὲν οὖν ὅπερ λέγω περὶ τούτων, οὕτω καὶ χαίρω τῇ μεγαλοπρεπείᾳ παντὸς μᾶλλον, ὡς γε ἑμαυτὸν πείθω· ὁρῶ δὲ ὅτι πολλὰ τῶν πόλεων ἐστὶν ὥσπερ ἐφόλκια, οἷς ἀνάγκη συγχωρεῖν ὥσπερ ἐν σώματι. καὶ γὰρ τὰ σώματα καὶ τὰ χεῖριστα καὶ τὰ κάλλιστα ἀκούω ἐκ τῶν αὐτῶν κεκρᾶσθαι, τῷ δ' ἢ πλείονος ἢ ἐλάττονος τούτων ἕκαστον μετέχειν, τούτῳ κρίνεσθαι τό τε χεῖρον καὶ τὸ βέλτιον. οὕτω δὴ καὶ τὰς πόλεις ἀνάγκη τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπείας ἀπολαύειν, κἂν ὡς

βέλτιστα οἰκεῖσθαι δοκῶσιν. ἐπεὶ κὰν τῷδε τῷ παντὶ τοσούτων καλῶν καὶ τοσαύτης ἀγαθῆς τύχης μετεληφότες καὶ οὐδὲν ἔξω δῆπουθεν αὐτοῦ λελοιπότι τῶν καλῶν πολλὰ ἂν εὖροις οἷς ἥκιστα ἂν ἡσθέιης· ἀλλ' οὐ κατηγορεῖς διὰ ταῦτα τοῦ παντός οὐδὲ τοῦ ποιήσαντος, οὐδὲ νομίζεις ἄλλον τινὰ δὴ που βελτίω γενέσθαι ποτ' ἂν αὐθις δημιουργὸν τῶν ὅλων, ἀλλὰ δίδως τῇ φύσει ταῦτα ἐφειλκύσθαι καὶ οὐ πολυπραγμονεῖς. τί δὴ θαυμαστόν εἰ καὶ Ἀθήνησί τι τῶν πάντων οὕτως ἔσχεν ὥσπερ ἴσως ἂν που καὶ ἄλλοι, καὶ συνεχώρησαν οἱ προεστώτες ἅμα μὲν τὴν τῶν πολλῶν πενίαν καὶ χρεῖαν ἐπανορθούμενοι, δι' ἣν οὐκ ἐλάχιστα τῶν ἀμαρτημάτων συμβαίνει, ἃ κωλύειν μᾶλλον οὕτως ἡγούντο, ἅμα δὲ εὐλαβούμενοι μή τι καὶ χεῖρον ἐξεργάσαιντο τῷ καθείργειν παντελῶς αὐτούς. ^[25]

145 τί γὰρ οὐκ ἦν προσδοκῆσαι ποιήσῃν ἀνθρώπους τοσούτους τὸ πλῆθος καὶ οὕτως ὀξεῖς, καὶ χρημάτων τοσούτων παρόντων, εἰ μηδεὶς αὐτοῖς μετεδίδου τὰ μέτρια; ἄρ' οὐ πάντ' ἂν αὐτοῖς ἐπιχειρῆσαι λαβεῖν; ἔτι δὲ ὥσπερ ἐν τοῖς ἰδίοις οἴκοις πᾶς τις οἶμαι βούλεται τῶν προσόντων ἀπολαύειν, οὕτως οὐδὲν ἀπεικὸς καὶ πόλιν ἄλλως τε καὶ ἀρχὴν ἔχουσιν, ἐν οἷς οὐχ ὁ τὸ πᾶν κωλύων ἴσως βέλτιστος, ἀλλ' ὅστις τοῦ μετρίου ποιεῖται λόγον. ἢ τί χρὴν ἢ φόρους ἔτι λαμβάνειν ἢ πράγματ' ἔχειν, εἰ μηδὲν ἔμελλον ἀπ' αὐτῶν κουφιῖσθαι; ὥσθ' ὅταν ταῦτα λέγῃς, οὐ τὸν μισθὸν ἐγκαλεῖς, ἀλλὰ τὴν ἀρχήν. ἐπεὶ ὅτι γε ἀναγκαῖον ἐν πόλει μισθὸς καὶ οὐκ ἔνεστι παρελθεῖν οὐδὲ τῷ σεμνοτάτῳ τὸ μὴ οὐκ ἐπιχορηγῆσαι καὶ φιλανθρωπεύσασθαι οὐδὲν δέομαι μαρτύρων πολλῶν, ἀλλ' εἷς ὁ τῶν Ἑλλήνων ἄριστος ἐξαρκεῖ μοι. τίς οὗτος; αὐτὸς σύ. τῇ γὰρ εὐδαίμονί τε καὶ ἀγαθῇ πόλει—πῶς γὰρ οὐκ εὐδαίμων ἦς γε οἰκιστὴς ἐστὶ Πλάτων;—τοὺς φύλακας διδούς τάττεις μισθὸν αὐτοῖς δημοσίᾳ, ὥς οὐτ' αὐτὸς αἰσχροὺς οὐδὲν συμβουλευὼν οὐτ' ἐκείνους ποιήσοντας οὐδετέρους, οὔτε τοὺς δώσειν οὔτε τοὺς λήψεσθαι μέλλοντας. εἰ δὲ μὴ ἀργύριον μηδὲ χρυσίον ὁ μισθὸς ἐστίν, ἀλλ' ἕτερόν τι, ἕτερος λόγος οὗτος. πρὸς γὰρ τὰ σχήματα τῶν πολιτειῶν οἶμαι καὶ τοὺς μισθοὺς εἰκὸς εἶναι. οὐδὲ γὰρ εἰ Βυζάντιοι σιδήρῳ νομίζουσι, τούτου χάριν εἰσὶ δίκαιοι τῶν Ἑλλήνων καταγελαῖν, οὐδ' ἥττον τι δοκεῖν ἂν φέρειν μισθὸν, ὅτι οὐ χρυσίον οὐδὲ ἀργύριον φέρουσιν· οὐδέ γε εἰ Καρχηδόνιοι σκύτεσιν· εἰ μὴ κὰν τινες ἀργύριον φέρωσιν, ὅτι οὐ τὸ τιμιώτερον αὐτοῖς φέρουσι χρυσίον, ἄλλο τι τοῦτ' ἢ μισθὸν εἶναι φήσουσιν. ^[25]

146 ἀλλ' οὐδ' ἂν εἷς οἶμαι ταῦτα συγχωρήσειεν. οὐδὲ γὰρ τὰς τροφὰς ἅπασι τὰς αὐτὰς αἰρεῖσθαι νόμος, δεῖ δὲ ὅμως ἅπασι τροφῶν. οὕτω δὲ κἀνταῦθα μὴ τίς ὁ μισθὸς, ἀλλ' ὅλως εἰ μισθὸν εἴρηκας εἰ μὴ καὶ ὁ Εὐνεως προῖκα τὸν οἶνον ἔπεμπε τοῖς Ἀχαιοῖς, ὅτι οὐκ ἀργύριον αὐτῷ διέλυνον, ἀλλ' οἱ μὲν χαλκὸν, ἄλλοι δ' αἶθωνα σίδηρον. ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ταῦτά γε ἡλαζονεύετο. Περικλῆς τοίνυν οὐκ αὐτὸς κοψάμενος νόμισμα, ἀλλ' ὄντων ἐν ἀκροπόλει χρημάτων ἐκείθεν ἔσωζε τὸν μισθόν. ὥστ' οὐδετέρου δίκαιος ἔχειν αἰτίαν, οὔτε τοῦ νομίσματος οὔτε τοῦ μισθοῦ. καὶ τί ταῦτα ἀγωνίζομαι σφόδρα; εἰ γὰρ ὥς οἷόν τε μάλιστα αἰσχροὺς ἢ μισθοφορὰ καὶ τὸ νέμειν, οὐ τῆς Περικλέους ἐστὶ πολιτείας, οὐδ' ἀπὸ τῶν ἐκείνου χρόνων ἥρξατο, ἀλλὰ καὶ τῶν νομοθετῶν τις ἥδει ταῦτα· τοὺς γὰρ ἄλλους σιωπῶ. οὕτω τὰ μὲν ὕστερα τῆς ἐκείνου πολιτείας ἐγκέκληκεν, ἃ μικρῷ πρόσθεν ἡλέγχομεν, τὰ δὲ πρεσβύτερα, τὰ περὶ τοῦ νομίσματος, ὥσπερ ἃ νῦν αὖ δείκνυται. πῶς ἂν τις χρήσαιτο ῥᾶον ἄνθρωπος λόγοις, ἢ πῶς μετὰ πλείονος ἐξουσίας; ὅλως δ' ἔγωγε θαυμάζω, εἴ τίς ἐστὶν ἀπλούστερος ἢ δικαιότερος τρόπος ἐξετάσεως εἰ φιλαργύρους ἐποίησε Περικλῆς Ἀθηναίους ἢ καὶ ἄλλους τινὰς ἀνθρώπους Ἑλλήνων ἢ καὶ βαρβάρων, ἢ αὐτὸν ἰδεῖν καὶ σκέψασθαι τὸν Περικλέα ποῖός τις ἦν. ὁ γὰρ τοῦ Ξενοφώντος λόγος ἐρρῶσθαί μοι δοκεῖ. ὥσπερ γὰρ, ἔφη, τοὺς παιδοτρίβας ὁρῶμεν τὰ μὲν τῇ φωνῇ τοῖς παισὶν εἰσηγουμένους, τὸ δὲ πλεῖστον τῷ παραδείξαι προσβιβάζοντας, οὕτω καὶ Σωκράτης φησὶ κρίνειν δίκαιον. οὕτω τοίνυν καὶ Περικλέα δὴ θεασώμεθα, πῶς αὐτὸς εἶχε πρὸς χρήματα καὶ ποῖόν τινα παρείχεν ἑαυτὸν παράδειγμα τοῖς τε Ἀθηναίοις καὶ τοῖς ἄλλοις Ἑλλήσι κατὰ τοῦτο

τὸ μέρος· κἂν μὲν εὐρίσκωμεν αὐτὸν ἀγεννῆ καὶ ἀνελεύθερον καὶ τοῦ κέρδους ἥττω, φῶμεν καὶ τοὺς ἄλλους ταῦτ᾽ διδάσκειν καὶ διαφθείρειν καὶ παραπλησίους αὐτῷ ποιεῖν· εἰ δὲ τοσοῦτον ὑπερεῖδε χρημάτων, ὅσον οὐκ οἶδ' εἴ τις τῶν πώποτε, πῶς ἐποίει φιλοχρημάτων, ἢ πῶς ἑτέρους διέφθειρεν, ἐν οἷς αὐτὸς χρηστὸς ἦν; ὥσπερ ἂν εἰ λέγοις τὸν Ῥαδάμανθον ἐθίζειν τοὺς ἀνθρώπους ἐπιорκεῖν, ᾧ τοσοῦτον περιῆν εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης ὥστε καὶ τελευτήσας τοῖς ἐκεῖσε ἀφικνουμένοις δικάζειν δοκεῖ περὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ πραχθέντων. ^[5]

147 καὶ σὺ δείξας οὖν πρότερον τὸν Περικλέα μικρὸν καὶ ἀγεννῆ καὶ ταπεινὸν καὶ πρὸς ἀργύριον βλέποντα, τότε δὴ φάθι καὶ τοὺς ἄλλους πεποικέναι τοιούτους ὥσπερ καὶ τοὺς περὶ τῶν γραμμάτων διδασκάλους ἔστιν εἰπεῖν· οὐκέθ' αὕτη Ξενοφῶντος ἢ εἰκὼν, ἀλλ' αὐτοῦ Πλάτωνος, ὥσπερ γὰρ, φησὶν, οἱ γραμματισταὶ τοῖς μήπω δεινοῖς γράφειν τῶν παίδων ὑπογράφαντες γραμμὰς τῇ γραφίδι οὕτω τὸ γραμματεῖον διδόασι καὶ ἀναγκάζουσι γράφειν κατὰ τὴν ὑφήγησιν τῶν γραμμάτων, οὕτω δὴ καὶ ἡ πόλις. ἀλλ' ἡμεῖς ἀντὶ τῆς πόλεως λάβωμεν τὸν Περικλέα. Περικλῆς τοίνυν τὰ μὲν λέγων, ὡς ἔοικεν, ὑφηγεῖτο τοῖς Ἀθηναίοις, ἐν οἷς οὐδὲν ἦν ἀνελεύθερον οὐδ' ἀγεννές· τὰ δὲ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βίου δεικνὺς ἑαυτὸν καὶ παρέχων σκοπεῖν ὁποῖός τις ἦν. πότερ' οὖν εἰς κάλλος αὐτοῖς ζῆν ὑπέγραφε τοιοῦτος ὢν οἷον ἀκούομεν, ἢ πρὸς κέρδος καὶ τὴν χεῖρα ὑφεικότας καὶ ὡς ἥκιστα ἔμελλον ὀρθῶς πράξειν; καὶ μὴν λέγοντος μὲν αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἤκουον κἂν τῷ βουλευτηρίῳ, τὸν δὲ βίον καθ' ἐκάστην ἐώρων δὴ πού τὴν ἡμέραν. ὥστε εἴπερ ἐώρων πρὸς ἐκεῖνον, ἔμελλον κρείττους εἶναι χρημάτων. Φέρε δὴ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀπασῶν αἰτιῶν αὐτοῦ σκεψώμεθα καὶ διέλθωμεν τὸν αὐτὸν τρόπον ὅνπερ περὶ τῆς φιλαργυρίας, κατ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς εἰκόνας, τὴν τε τοῦ παιδοτρίβου καὶ τοῦ γραμματιστοῦ, καὶ συγκεφαλαιώσωμεθα πάντα ἐν βραχεῖ. λάλους, φησὶν, ἐποίησε· καὶ μὴν οὐκ ἦν αὐτὸς λάλος. ^[30]

148 ἀργούς· ὁ δ' ἐνεργὸς ἦν. δειλοὺς· ὁ δὲ νικῶν ἀνδρεία φαίνεται. φιλοχρημάτων· ὁ δ' ἥκιστα ἐτίμα χρήματα. πῶς οὖν αὐτὸς ὢν ἀγαθὸς λέγειν, ἱκανὸς πράττειν, ἀνδρεῖος, κρείττων χρημάτων, ἐποίει λάλους, ἀργούς, δειλοὺς, ἀνελευθέρους; ἢ γὰρ ὄναρ λέγεις, ἢ γρίφον, ἢ οὐκ ἔχω τί φῶ. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰ οἷος μὲν αὐτὸς ἦν οὐκ ἐποίει τοιούτους, οἷος δ' ἥκιστα αὐτὸς ἦν, τοιούτους ἀπειργάζετο; ἐμοὶ μὲν γὰρ τούναντίον ἐκ τούτων φαίνεται, τὸ γοῦν καθ' αὐτὸν, πεποικῶς δεξιούς, ἐνεργούς, ἀνδρεῖους, μεγαλοπρεπεῖς· εἰ μὴ τι καὶ κατὰ Σωκράτους χρὴ πιστεύειν, ὅτι τοὺς νέους διέφθειρεν, ὃς αὐτοῖς παράδειγμα παντὸς ἦν χρηστοῦ. οὐκ ἔστι ταῦτα, ᾧ Πλάτων, ἀλλὰ δυοῖν θάτερον· ἢ οὐκ ἦσαν Ἀθηναῖοι τοιοῦτοι οἷους σὺ κατητιάσω, ἢ πάντες μᾶλλον ἢ Περικλῆς αἴτιος, εἴπερ γε μήτε φαύλως ἐδείκνυ τὰ παλαισμάτα μήτε ἀσαφεῖς τινὰς ἢ κιβδήλους ἢ σκολιὰς παρεῖχε τὰς γραμμὰς. ἔτι τοίνυν τῶν ἀνωτέρω μνημονεύσωμεν καὶ συλλογισώμεθα, καὶ ταῦτα ἐκ τῶν πεφηνότων. Πλάτων εἶπε μὴ δεῖν κολακεύειν τὰ πλήθη· Περικλῆς δὲ γε πλείστη παρρησίᾳ χρησάμενος φαίνεται. διαμάχεσθαι δεῖν ὑπὲρ τοῦ βελτίονος· ὁ δ' ἐν καιροῖς τοιούτοις ἐμάχετο οἷς ἀρτίως ἡμεῖς ἐπεδείκνυμεν. μὴ ζητεῖν ἀποπιμπλάναι τὰς ἐπιθυμίας· ἐκεῖνος τοίνυν κατεῖχε καὶ οὐκ ἤγετο μᾶλλον ἢ αὐτὸς ἦγε. μὴδ' ἐκ παντὸς τρόπου συνεθίζειν πλεόν ἔχειν, φησὶν ὁ τὸν νόμον τιθεῖς· ὁ δ' ἀφ' ἐστίας ἀρξάμενος τῆς αὐτὸς αὐτοῦ τὸ σύμμετρον ἠρεῖτο πρὸ τοῦ πλεόνος. οὐκοῦν ταῦτ' ἐδόκει Πλάτωνι, ταῦτα ποιῶν Περικλῆς φαίνεται. πῶς ἂν τις μᾶλλον κατὰ τοὺς Πλάτωνος λόγους φανείη βεβιωκὼς ἢ πεπολιτευμένος; ἢ τίνα χρῆν ὑπὲρ ἐκείνου πρῶτον εἰπεῖν, εἴ τις ἐπητιάσατο; [Πλάτων]. ^[30]

149] μέγιστον δὲ κάκεῖνο σημεῖον τῆς Περικλέους ὀρθότητος ἄνευ τῶν εἰρημένων, καὶ ὡς οὐκ ἐκεῖνος ἦν ὁ διαφθείρας οὐδ' ἐθίσας Ἀθηναίους φιλαργύρους εἶναι, οὐδ' ἐκ παντὸς τρόπου τὸ πλεόν ζητεῖν ἔχειν. οὔτε γὰρ τοὺς φόρους Περικλῆς εἰς ἄπειρόν ἐστιν ὁ ἐξαγαγών, ἀλλὰ καὶ ταύτης τῆς ἀμετρίας, ᾧ φίλε Σώκρατες, εἰ ζητοίης τὸν αἴτιον, τὸν ἐταῖρον εὐρήσεις τὸν σεαυτοῦ. ἐκεῖνος γὰρ ἐστιν ὁ πρὸς τοσοῦτον προαγαγών τοὺς φόρους, ὅσον οὐδὲ βουλομένοις

φέρειν ἐξῆν, οὔτε σοὶ πειθόμενος οὐδὲν οὔτε τὸν Περικλέα μιμούμενος. ἀλλ' οὐ Περικλῆς τοιοῦτος οὔτ' ἐνταῦθα οὔτε ἄλλοθι, ἀλλ' οὕτω σφόδρα πόρρω τῆς πλεονεξίας ἦν καὶ τοῦ συμβουλευεῖν Ἀθηναίους τὰ μὴ προσήκοντα πράγμαθ' αὐτοῖς προστίθεσθαι ὥστε τῷ προτέρῳ πολέμῳ κεκρατηκότας αὐτοὺς Πελοποννησίων καὶ ἔχοντας Μέγαρα, Νίσαιαν καὶ Τροιζῆνα καὶ Πηγάς καὶ Ἀχαΐαν ἔπεισε ταῦτα ἀποδόντας εἰρήνην συνθέσθαι, τοσούτου ἔδει προσδιδάσκειν πλέον ἀεὶ τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτοὺς ἔχειν. ὥστ' ἔγωγε νομίζω πρὸς ταῦθ' ὁρῶν καὶ τούτοις τεκμαιρόμενος, εἰ ἐπεβίω Περικλῆς καὶ μὴ πρότερον ὥχετο ἀπιὼν, οὐκ ἂν εἰς ἔσχατον κακῶν ἐξοκεῖλαι τοὺς Ἕλληνας, ἀλλ' ἐπειδὴ τοὺς ἄνδρας τῶν Λακεδαιμονίων εἶχον Ἀθηναῖοι καὶ Πύλον, οὐδὲν ἂν αὐτοὺς πλέον ζητῆσαι, ἀλλ' εὐθὺς ἐλευθέρως ἂν ταῦτ' ἀποδόντας ποιῆσαι τοῖς Ἕλλησι κοινὴν εἰρήνην. οὐδὲ γὰρ αὐτὸν τὸν πόλεμον πλεονεξίας ἔνεκα αὐτοῖς προελέσθαι συνεβούλευσεν, ἀλλὰ τοῦ μὴ τῶν ὑπαρχόντων ἀποστῆναι· ἀρχὴν δ' ἐκεῖνός γε οὐδ' ἡξίου γίνεσθαι πόλεμον, ἀλλὰ δίκη διαλύεσθαι περὶ τῶν διαφόρων. οὔτω καὶ πόλεμον ἐξ εἰρήνης ἦδει δέχεσθαι καὶ παρὸν εἰρήνην ἄγειν οὐδαμοῦ τὸν πόλεμον προηρεῖτο· οὐδὲ τοῦ πλείονος αὐτοὺς ἔχεσθαι συνείθιζεν, ἀλλὰ τοῦ προσήκοντος. καίτοι ταῦτά ἐστιν ἀνδρείας, εὐβουλίας, δικαιοσύνης, τῶν καλλίστων ἐπιδείγματα, ἀλλ' οὐχ ὧν Πλάτων ἀνέθηκεν αὐτῷ. ^[30]

150 οἶμαι τοίνυν ἔγωγε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἣν ἔσχεν ἐκεῖνος ἐν τοῖς Ἕλλησιν, οὐχ ἥνπερ Μίθαικός τε καὶ Θεαρίων, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν τῷ Διὶ, μαρτύριον μέγιστον εἶναι τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ λόγοις καὶ ὥς οὐ τῶν φαύλων τις ἦν. ἢ τῆς μὲν Ἀριστείδου δικαιοσύνης σύμβολον τὴν ἐπωνυμίαν ποιούμεθα—οὐ γὰρ αὐτοὶ γέ που τάττοντι παρῆμεν αὐτῷ τοὺς φόρους—τῆς δὲ Περικλέους ἀρετῆς τε καὶ φύσεως οὐ ποιησόμεθα τὴν ἐπωνυμίαν σύμβολον, ἣν οὐκ ἂν ἐνὸς τῶν τῆς ἀρετῆς μορίων, ἀλλ' ἀπὸ πάντων συλλήβδην ἐκτίσατο; ὅτι γὰρ οὐκ ἀτιμαστέον αὐ τοὺς πολλοὺς οὐδὲ ἀμελητέον τῆς δόξης τῆς παρ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐνὶ τι κἀν τούτοις εὖστοχον θεῖα τινὶ μοίρᾳ τῆς ἀληθείας ἐφαπτόμενον, αὐτὸς Πλάτων ὁ διδάσκων καὶ λέγων ἐστίν· ἔτι δὲ ἀνωτέρω Πλάτωνος πολλὰς γενεαῖς ὕμνησεν Ἡσίοδος ποιήσας τὰ ἔπη ταῦτα ἃ πάντες ἄδουσι Φῆμη δ' οὔτις πάμπαν ἀπόλλυται ἦντινα πολλοὶ λαοὶ φημίξωσι· θεὸς νύ τίς ἐστι καὶ αὕτη. οὐκοῦν ἢ φῆμη μαρτυρεῖ τῷ Περικλεῖ τὰ κάλλιστα, καὶ θεὸς οὕσα αὕτη φησὶν ἐκεῖνον κρείττονα ἢ κατ' ἄνθρωπον γενέσθαι. καὶ μὴν οὐδ' ἐκεῖνό γ' ἔστιν εἰπεῖν ὥς ἄρα φαύλως πράττοντες ὑπὸ συμφορῶν Ἀθηναῖοι ταύτην αὐτῷ παρεῖσαν τὴν τιμὴν, ὥσπερ χρόνῳ ὕστερον ἔσθ' ἃ καὶ παρ' ἀξίαν συνεχώρησαν ταπεινωθέντες. ἀλλ' εἴπερ ποτὲ ἄλλοτε ἤκμαζον καὶ τότε καὶ ἦν ἡ πόλις αὐτοῖς ἐπ' ἐκεῖνου μεγίστη, ὥς ἂν ἡμεῖς, ὧ Πλάτων, μεγίστην φαῖμεν. ἀλλ' οὐδὲν γε τοῦτο βλάβος τῷ λόγῳ. τοὺς γὰρ οὕτως ὥς λέγω πράττοντας ἀνάγκη πλείστον ἐφ' αὐτοῖς οἶμαι φρονεῖν καὶ πορρωτάτῳ μὲν ταπεινότητος, ἐγγυτάτῳ δὲ αὐθαδείας εἶναι. τότε τοίνυν αὐτὸν προσεῖπον Ὀλύμπιον, τοσοῦτον ἦν τὸ συγκεχωρηκός. ^[25]

151 καίτοι τί λέγω; εἰ γὰρ τὰ μάλισθ' ὑποπεπτώκεσαν, περιετρέπετο καὶ οὕτως ὁ λόγος Πλάτωνι. ἐκεῖνοι γὰρ ἐκεῖνον ἤδη κολακεύοντες φαίνονται ἂν, οὐ Περικλῆς Ἀθηναῖους. ἀλλὰ οὔτ' Ἀθηναῖους Περικλῆς οὔτ' Ἀθηναῖοι Περικλέα. πόθεν; ἀλλ' ὁρῶντες ἄνδρα καὶ λέγειν καὶ πράττειν ἄκρον καὶ δουλείας μὲν οὐδαμῶς ἐγγὺς, ἄρχειν δ' ἐπιτηδειότατον καὶ ἱκανώτατον καὶ πάντων ὑπερπεφυκότα τῶν ἄλλων, ἔπαθόν τι Ὀμηρικὸν καὶ παραπλήσιον αὐτὸν τοῖς θεοῖς ἐνόμισαν. εἴθ' ὃν οἱ χρώμενοι καὶ συνόντες καὶ μετὰ τῆς πείρας εἰδότες τῆς αὐτῆς θεοῖς προσηγορίας ἡξίωσαν, τοῦτον ἡμεῖς Θεαρίωνι καὶ Μιθαίκῳ τοῖς καὶ οὐκ οἶδ' ὅτῳ τῷ τρίτῳ γραφόμεθα τῆς αὐτῆς; οὐκ ἄρ' εὖ φρονεῖν δόξομεν. Ἀλλὰ νῆ Δία ὁ Κίμων φαυλὸς τις ἄνθρωπος, ἢ τοιοῦτος οἷον ἀπεύξαιτ' ἂν τις μὴ γενέσθαι παιδίον αὐτῷ, ἀλλὰ τούτου γε καὶ χάριν ἂν τις Πλάτωνι δικαίως ἔχοι, ὅτι καὶ τοῦτον ἡμῖν εἰς τοὺς ῥήτορας ἐγγράφει. ὥς ἐγὼ μᾶλλον ἂν τοῦτ' ἔδωκα, μὴ τις αὐτὸν τῶν ῥητόρων μὲν ἀποστεροίη, τιθείη δὲ τῶν στρατηγῶν. νῦν δὲ ἀκριβῶς τὸ τοῦ Ὀμήρου συμβαίνει, τὸν αὐτὸν ἂν ἀρκεῖν μύθων τε ῥητῆρ' ἔμεναι

πρηκτῆρά τε ἔργων, εἰ δὴ καὶ Κίμων ἔσται μεθ' ἡμῶν. οὕτως οὐδὲν ὄνειδος τῇ ῥητορικῇ Κίμων ἐγγραφόμενος. ἐβουλόμην δ' ἂν καὶ πρὸς ἄλλον τινά μοι τὸν ἀγῶνα τυγχάνειν ὄντα καὶ μὴ πρὸς Πλάτωνα, καὶ περὶ τούτου λέγω καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἵνα πᾶσιν οἷς εἶχον ἐχρώμην θαρρούντως καὶ μὴ συνέβαινέ μοι παραπλήσιον ὥσπερ ἂν εἰ πλέων καὶ παρὸν ἐξ οὐρίας κομίζεσθαι, εἴτα ὑφιέμην ὑπὸ δειλίας, ἢ καὶ ἵπποις ἀγωνιζόμενος, ἐξὸν καὶ ταχὺ καὶ τοσοῦτον ὅσον βούλομαι παρενεγκεῖν, εἴτ' ἀνεῖχον ἐξεπίτηδες φειδοῖ τοῦ προειληφότος· οὕτω πολὺ πλείω ποιοῦμαι λόγον μηδὲν ἀπηχὲς εἰς Πλάτωνα τυχεῖν εἰπὼν μηδ' ὥσπερ εἰ θρασύνεσθαι δοκεῖν, ἢ 'κείνων ἕκαστον ἐπαινέσαι. ^[5]

152 εἰκότως οὐδὲ γὰρ ἐλάττονος ἄξια χάριτός μοι τὰ πρὸς τοῦτον. οὐ μὴν ἀλλ' εἴ γ' ἄμφω συμβήσεται, καὶ τὰς κατ' ἐκείνων αἰτίας ἀπολύσασθαι καὶ Πλάτωνι πᾶν ὅσον αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἔξεστι σεσωκέναι, καὶ προσέσται τὸ δίκαιον ἀμφοτέροις, μετρίως ἂν ἔχοι πανταχῇ. ὅτι μὲν τοίνυν οὐχ εἷς τῶν κομψῶν οὐδ' οἷος ὑπελθεῖν καὶ κολακεῦσαι Κίμων ἐγένετο οἱ μὴδὲ τὰ πατρῶα ἐθέλησαντες αὐτῷ παραδοῦναι μέχρι πόρρω τῆς ἡλικίας ἐπίτροποι μαρτυροῦσιν· οὕτως εὐήθη καὶ μᾶλλον ἀρχαῖον ἡγοῦντο. ὅτι δ' οὐ παντὸς ἀνδρὸς τὰ Κίμωνος πράγματα οὐδὲ τῆς ἐσχάτης μοίρας, ἀλλὰ καὶ λογίσασθαι περὶ πραγμάτων δεινὸς ἀνὴρ καὶ καταπραῖς, καὶ τοιοῦτος οἷος μὴ μόνον παρ' Ἀθηναίοις εἰκότως εὐδοκιμεῖν, ἀλλὰ καὶ παρὰ Λακεδαιμονίοις οὐ χαλεπῶς ἂν τὰ πρῶτα ἔχειν, ἐφεξῆς ἂν εἴη λέγειν. ἅπαντα μὲν τοίνυν τάκεινου διηγείσθαι ἢ καὶ τὰ τῶν ἄλλων τῶν ὑπολοίπων ἔξω τοῦ καιροῦ παντελῶς γίγνοιτ' ἂν, ἄλλως τε καὶ μηδεμιᾶς αἰτίας εἰρημένης κατ' αὐτῶν πρὸς ἣν ἀπολογεῖσθαι δεῖ, πλήν γε δὴ ὡς διάκονοί τινες ἦσαν. ἃ δ' ἐστὶν ὥσπερ κεφάλαια καὶ ὅσα οὐδὲ βουλομένῳ παρελθεῖν δυνατὸν, ταῦτ' εἰρήσεται. ἀνάγκη δὲ ἴσως τοσοῦτον ὑπείπειν. εἰ μὲν γὰρ ἅπαντα ταῦθ' ἡμῖν ἐστὶ διακονία καὶ νόμους θεῖναι καὶ πολιτεῖαν καταστῆσαι καὶ στρατοπέδων ἄρξαι καὶ ἀρχὴν ἐπέτειον ἐν πόλει, καὶ προσέτι προβουλεῦσαι, προεδρεῦσαι, πρεσβείαν τελέσασθαι, δικάσαι δίκας, πανηγύρεις, ἂν οὕτω τύχη, κοσμήσαι, λέγω συνελὼν ἅπασαν πρᾶξιν καὶ προστασίαν, εἰ διακονίαν καὶ ὑπηρεσίαν χρή καλεῖν, οἷον δὴ καὶ βασιλείαν αὐτὴν καὶ δυναστείαν ἅπασαν, καὶ ἔτι γ', εἰ βούλει, πρότερον οἰκίας ἄρχοντα μὴ ἄρχειν μᾶλλον ἢ δουλεύειν, καὶ τὸ τοῦ κωμωδιοποιοῦ βεβαίως καὶ παγίως ἔχει ὡς ἄρ' εἷς εἴη τῆς οἰκίας δοῦλος ὁ δεσπότης· εἰ ταῦθ' οὕτως ὥσπερ ἔφην ἔχει, πρῶτον μὲν ἔγωγε οὐχ ὁρῶ πῶς ἂν μᾶλλον πάντ' ἄνω καὶ κάτω γένοιτο. ^[10]

153 εἰ γὰρ τάναντία τοῖς ἐναντίοις ὀριοῦμεθα, πῶς ἕκαστον ἔθ' ἡμῖν σώσει τὴν αὐτοῦ φύσιν; εἰ γὰρ ἡ ἀρχὴ δουλεία, σχολῇ γ' ἂν ἄλλο τι δουλείαν ἐκφύγοι· κἂν εἴ γε τὴν ἀρχὴν δουλείαν εἶναι τιθείημεν, τί κωλύει καὶ τὴν δουλείαν ἀρχὴν τοῖς αὐτοῖς τούτοις τιθέναι λόγοις; καὶ τούτου περίεστιν ἡμῖν ἡ θέσις, καὶ οὐδέποτε ἐν ταύτῳ μένει, ἀλλ' ἡ μὲν ἀρχὴ δουλεία πρότερον γενομένη δι' ἐκείνης πάλιν ἀρχὴ γίγνεται, ἡ δ' αὖ δουλεία πρότερον ἀρχὴ νομισθεῖσα ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ἐπάνεισι δουλεία πάλιν εἶναι. καὶ οὕτω πλανήσεται καὶ μεταχωρήσει τὰ ὀνόματα ταῦτα τῶν ἐναντίων πραγμάτων ὄντα, εἰ δὲ βούλει, τάναντία τοῦ πράγματος. καὶ μὴν οὐδὲ ὅ τι λοιπὸν ἔσθ' ἡμῖν τούτων περιηρημένων ῥάδιον εὑρεῖν. εἰ γὰρ μὴ προστησόμεθα μήτε πολλῶν μήτε ὀλίγων, μήτε οἰκίας μήτε ἡμῶν αὐτῶν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, μὴδὲ κινήσει μὴδὲν ἡμῶν μήτε χρεῖα πατρίδος μήτε ἐστία πατρῶα μήτ' οἰκέται ὁρῶντες εἰς ἡμᾶς μήτ' ἄλλο τῶν ἀνθρωπίνων μηδὲν, ἀλλ' οὕτως φυγῇ φευξοῦμεθα τὰ πράγματα καὶ καθεδούμεθα ὥσπερ ἐν μέσῳ τῷ ἑρί, τῆς γῆς οὐδὲν προσαπτόμενοι, οὐδὲ φροντίζοντες οὐδενὸς πράγματος, οὐδ' ἂν προσαγγέλλῃ τις ἡμῖν ἄπερ τῷ Μελεάγρῳ, Ἄνδρας μὲν κτείνουσι, πόλιν δέ τε πῦρ ἀμαθύνει, τέκνα δέ τ' ἄλλοι ἄγουσι βαθυζώνους τε γυναῖκας, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἀνελευθερίαν καὶ ταπεινότητα εἶναι καταγνωσόμεθα, καὶ πρὸς ἅπανθ' ἡμῖν οὗτος ὁ λόγος ἀρκέσει, τὸ διακονεῖν ταῦτ' εἶναι καὶ ὑπηρετεῖν καὶ τὸ ἀδικεῖσθαι κρεῖττον ἢ ἀδικεῖν, ἄλλο τι ἢ τῶν ἀψύχων ἐγγύτατα ζῆν λείπεται, καὶ τοῖς κάμνουσι παραπλησίως, ὅταν αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἱατρῶν ἡσυχάζειν ἐπιταχθῇ; εἰ δ' οὖν καὶ

διακονία πάντα ταῦτ' ἐστὶ καὶ οὐδὲν σεμνὸν, τί μαθὼν, ὦ φίλη κεφαλὴ, αὐτὸς ἡμῖν τοὺς διακόνους μιμεῖ, πολιτείαν κατασκευαζόμενος καὶ νόμους συγγράφων, καὶ λέγεις μὲν καὶ τυραννίδα συντελεῖν εἰς νόμων θέσιν, λέγεις δὲ τῇ φιλοσοφίᾳ δυναστείας προσδεῖν καὶ μὴ πρότερον παύσεσθαι κακῶν τὰς πόλεις, πρὶν ἂν σοι τὸ πολυύμνητον δὴ τοῦτο ἢ οἱ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσιν, ἢ βασιλεύσωσιν οἱ φιλοσόφοι; ὥς εἰ μὴ ταῦτα συνέλθοι, φιλοσοφία καὶ δύναμις πολιτικὴ, οὐδὲν πλέον εἰς τὸ κοινὸν τοῖς ἀνθρώποις ἐσόμενον. ^[15]

154 καὶ τὸ δὴ μέγιστον ἀπάντων, ἐν γὰρ αὐτοῖς οἷς πολιτεύει καὶ νομοθετεῖς, ἀφορίζεις μὲν φύλακας τῇ πόλει, οἵτινες τὴν αὐτὴν ἔξουσι τέχνην Κίμωνι, δίδως δὲ αὐτοῖς τὰ πρεσβεῖα τῶν ἄλλων πολιτῶν, οὐκ ὀλίγον τι προκρίνας, καὶ τιμὰς καὶ προεδρίας καὶ ζῶσι καὶ τελευτήσασιν ὅς ἂν αὐτῶν ἄριστος φανῇ, καὶ ὅλως περὶ τούτους διατρίβεις τὰ πλεῖστα, ὥς μίαν οὖσαν ταύτην τῇ πόλει σωτηρίαν, εἰ τὰ τῶν φυλάκων εὐθenoῖ. καὶ οὔτε μισθωτοὺς αὐτοὺς καλεῖς, καίτοι μισθὸν τάξας αὐτοῖς παρὰ τῶν ἄλλων ἐν τῇ πόλει, οὔτε τῶν κοινῶν διακόνους, καὶ ταῦτα ὑπὲρ πάντων ἀγρύπνους μέλλοντας διάξειν καὶ κινδυνεύσειν ἅπαντα κίνδυνον ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀπάσης· οὐδ' ἡγήσω μισθοφόροις τισὶ καὶ ξένοις ὥς ἀληθῶς αὐτοὺς προσοικένας δόξειν, οὐδ' ἐν Καρῶν σχήματι καὶ μοῖρᾳ θρέψεσθαι, πολλὰ πράγματ' ἔχοντας, ὀλίγου καὶ ταῦτα μισθοῦ, ἀλλ' ἱκανὴν αὐτοῖς ἡγεῖ φιλοτιμίαν, ἐὰν τὴν χώραν σώζωιν ἐπίστωνται καὶ ἡ πόλις ἅπασα πρὸς αὐτοὺς ἀποβλέπη. ^[30]

155 εἰ γὰρ αὐτὰ πάντα ταῦτα καλῶς καὶ δικαίως ἔχει σοι καὶ οὐκ ἄχρηστος ἢ σπουδὴ οὐδ' ἀνελευθερος, οὐδ' αἰσχύνην ἔχουσα κατεσκευάσθαι τοιαύτην φυλακὴν πόλει καὶ τοιούτους ἄνδρας, ὅποιοι τοῖς τε φίλοις βοηθεῖν καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀμύνεσθαι δυνήσονται, σκόπει τὸν Κίμωνα μὴ πόρρωθεν, ἀλλ' ἐκ τούτων, καὶ σοι πάντες οὗτοι μάρτυρες παρεῖναι δόξουσι τῷ ἀνδρὶ, μὴ διάκονον μηδὲ τῶν πρὸς ἡδονὴν ὁμιλούντων γεγενῆσθαι, ἀλλ' ὥς ἐλευθεριώτατα καὶ ὥς κάλλιστα ἔχειν αὐτῷ τὰ τῆς πολιτείας, καὶ σχεδὸν ὥσπερ σοὶ τὰ τῆς πολιτείας ἔχει τῆς ἀκινδύνου ταύτης. Σκέψαι δὴ αὐτὸν μὴ μόνον ὥς τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἐφύλαξεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ δυοῖν τοῖν ἐσχάτοις ὅροις, ὅπως τοῖς τε Ἑλλήσι προσηνέχθη καὶ ὅπως τοῖς βαρβάροις· ἐπειδὴ γε καὶ αὐτῷ σοὶ δοκεῖ μὴ τὸν αὐτὸν δεῖν ἀμφοτέροις τρόπον, ἀλλὰ τοῖς μὲν ὥς τοῖς ὁμοφύλοις εἰκὸς, τοῖς δ' ὥς χρή τοῖς φύσει πολεμίοις. ἐκεῖνος γὰρ συμβάσης μὲν ἐν Πελοποννήσῳ ταραχῆς οὐ φαύλης οὐδὲ μικρᾶς τινος, ἀλλ' ὥστε Λακεδαιμονίους εἰς πᾶν ἐλθεῖν τῶν εἰλώτων ἐπαναστάντων, καὶ ἅμα τῶν σεισμῶν ἐπικειμένων, ἀγαγὼν Ἀθηναίους τετρακισχιλίους ὀπλίτας, οὓς σὺ τιμᾶς, ὦ Πλάτων, ἔσωσε μὲν τὴν πόλιν αὐτοῖς καὶ τὴν χώραν, ἔλυσε δὲ τοὺς περιστάντας ἅπαντας φόβους, κατέστησε δὲ τὰ ἐν Πελοποννήσῳ πράγματα. τοιοῦτος μὲν πρὸς τοὺς Ἑλληνας καὶ τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἀρίστους καὶ ἅμα συμμάχους, πρὸς δὲ τοὺς βαρβάρους καὶ πολεμίους ὁποῖός τις, οὐκ εἰσὶ τῶν Ἑλλήνων οὐδενὶ πλείους οὐδὲ ὀνομαστότεραι πράξεις ἐν τῇ ὑπερορίᾳ, οὐδὲ τρόπαια καλλίω βαρβάρων, οὐδ' ὧν μᾶλλον ἄγασθαι προσήκει τῆς ἀνδρείας ἅμα καὶ τῆς ὑποθέσεως. οὐ γὰρ ἐπειδὴ διήμαρτον ὧν ἡλπισάν τε καὶ προῦθυμήθησαν, καὶ δὴ διὰ τοῦθ' ὥσπερ εὐεργέτας αὐτοὺς ἠξίωσεν ἀφείναι, οὐδ' ἡμνημόνησε τῶν ἱερῶν τῶν ὑπ' ἐκείνων ὑβρισθέντων, οὐδ' ὧν ἐν οἷς ἠδυνήθησαν ἐπεδείξαντο, ἀλλὰ καὶ τούτων ἀξίων αὐτοὺς ὀφείλειν δίκην τὴν ἐσχάτην καὶ ἔτι μειζόνων, ἃ, εἰ κατῶρθωσαν, δηλοῖ πᾶσιν ἦσαν ἐξεργασάμενοι, οὐκ ᾧετο δεῖν τὴν ἡσυχίαν ἀγειν οὐδὲ τοῖς ἄλλοις παραινεῖν, οὐδὲ τοῖς θεοῖς αἰσχυρῶς ἔχειν τὴν χάριν, ἀγαπῶντας εἰ σώζονται, ἀλλ' ὃ ποιηταὶ καὶ νομοθέται καὶ παροιμίαι καὶ ῥήτορες καὶ πάντες κελεύουσιν, ἀμύνεσθαι τοὺς ὑπάρξαντας, τοῦτο εἰσηγεῖτο καὶ πρὸς τοῦτ' ἦγεν αὐτοὺς, οὐχ ὥς ἂν τις τὸ ἥδιστον, ἀλλ' ὥς ἂν τις τὸ δικαιότατον λέγων. ^[10]

156 πρὸς δὲ τούτοις καὶ τῆς Ἑλλάδος φυλακὴν ἀληθεστάτην ἡγεῖτο οὐκ εἰ καθεῖρξας αὐτοὺς οἵκοι παρέχοι καθεύδειν ἀσφαλῶς, ἀλλ' εἰ τοῖς βαρβάροις φόβον ἐμβάλοι μηδὲν ἔτι τοιοῦτον

ἐνθυμηθῆναι τοῦ λοιποῦ, καὶ εἰ τῆς Ἑλλάδος αὐτοὺς ἀπώσαιο ὥς δυνατὸν πορρωτάτω. διὰ ταῦτα εἰς τὴν ἐκείνων ἐξῆγε τὸν πόλεμον καὶ περιέπλει μὲν Κύπρον, παρέπλει δὲ Παμφυλίαν, ἐναυμάχει δὲ Φοίνιξι καὶ Κυπρίοις καὶ οἷσισι προσμίζαιεν αὐτῶν. ἐπὶ δὲ Εὐρυμέδοντι ποταμῷ ναυμαχίας καὶ πεζομαχίας μνημεῖα ἔστησεν ἀμφοτέρα ἡμέρα μιᾷ νικῶν. ὥστε τοῖς προτέροις ἔργοις ἐκπεπληγμένων τῶν ποιητῶν τοῖς ὅτ' ἐπήεσαν οἱ βάρβαροι πραχθεῖσιν, ὅμως τις ὕμνησεν αὐτῶν εἰς ταῦτα ὕστερον, οὐ πάντα, ἀλλὰ μιᾶς τινος ἡμέρας ἔργα· Ἐξ οὗτ' Εὐρώπην Ἀσίας δίχα πόντος ἔκρινε καὶ πόλιας θνητῶν θοῦρος Ἄρης ἐφέπει, οὐδενὶ πω κάλλιον ἐπιχθονίων γένετ' ἀνδρῶν ἔργον ἐν ἡπείρῳ καὶ κατὰ πόντον ὁμοῦ. οἶδε γὰρ ἐν γαίῃ Μήδων πολλοὺς ὀλέσαντες Φοινίκων ἑκατὸν ναῦς ἔλον ἐν πελάγει ἀνδρῶν πληθούσας, μέγα δ' ἔστενεν Ἀσίς ὑπ' αὐτῶν πληγεῖς ἀμφοτέραις χερσὶ κράτει πολέμου. ^[30]

157 καὶ ταῦτα οὐκ ἀπεικότως παρῦμνησεν οὐδ' ἐξῆρεν οὕτως ὥς ποιητής. ἐκεῖνα μὲν γὰρ ἐν πύλαις τῆς Ἑλλάδος ἐκινδυνεύετο, τὰ μὲν γε ἐν αὐταῖς Πύλαις, τὰ δ' ἐπ' Ἀρτεμισίῳ τῆς Εὐβοίας, ταῦτα δ' ἐν μέσῃ τῇ πολεμίᾳ. καὶ τότε μὲν διείλοντο τὸν κίνδυνον αἱ πόλεις, ταῦτα δ' ἀμφοτέρα ἐνὸς ἀνδρὸς καὶ ἐνὸς ἦν στόλου. κάκεῖνοι μὲν ὥσπερ τὸν κίνδυνον, οὕτω καὶ τὴν τύχην ὥς εἶπεν διείλοντο· Ἀθηναῖοι μὲν γὰρ καὶ Θεμιστοκλῆς ἐνίκων ἐπ' Ἀρτεμισίῳ λαμπρῶς, οἱ δ' εἰς Πύλας ἀπαντήσαντες οὐδὲν πλέον κατεπράξαντο τῇ Ἑλλάδι, πλὴν ὅσον τὰ σώματα εἰσήνεγκαν, τῷ θανάτῳ τοὺς βαρβάρους ἐκπλήξαντες, ἐπισχεῖν ὧν ὥρμητο αὐτοὺς οὐ δυνηθέντες. οὗτοι δὲ, φησὶ, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐνίκων τοὺς πολεμίους, καὶ τοσοῦτους αἰχμαλώτους εἶλον αὐτῶν ὅσοις ἔργον ἦν καὶ τοῖς ἅπασιν ἀντιστῆναι. διὰ ταῦτα, φησὶ, λέγω θαρρῶν Οὐδενὶ πω κάλλιον ἐπιχθονίων γένετ' ἀνδρῶν ἔργον ἐν ἡπείρῳ καὶ κατὰ πόντον ὁμοῦ. οὕτως ἀκριβῆς τις καὶ βέβαιος ἐκεῖνος φύλαξ ἦν τῆς Ἑλλάδος, οὐ μόνον τῆς ἑαυτοῦ πόλεως, καὶ τοιούτους ἐπικούρους, ὧ Πλάτων, τοῖς Ἑλλησι παρέσχετο. ὥστε ἕως ἔζη Κίμων τεθνάναι περιῆν τοῖς βαρβάροις τῷ φόβῳ τοὺς Ἑλληνας καὶ μὴ σκοπεῖν ὄντινα τῶν παρ' ἡμῶν ὑφ' ἑαυτοῖς ποιήσονται, ἀλλ' ὅπως αὐτοὶ σωθήσονται. ἐξ ὧν τὰς τε πόλεις ἀπάσας ἀφεῖσαν καὶ τῆς κάτω χώρας οὐκ ὀλίγης ἀπέστησαν, ὧν τάναντία ὕστερον συνεχώρησαν Λακεδαιμόνιοι, πρὸς οὓς σὺ βλέπων καὶ ἀμιλλώμενος τοὺς σαυτοῦ συγκροτεῖς, οἷς ἢ τῶν εἰς τοὺς πολέμους ἐμπειρία καὶ ἔξις πρόσκειται μόνῃ. τοσοῦτω κρεῖττον Κίμων ἐφύλαξε τοὺς Ἑλληνας καὶ οὕτω πολλοῦ τινος ἄξιος ἦν καὶ λέγων καὶ πράττων. ^[25]

158 ἄρ' οὖν ταῦτα ἂν οὕτω κατείργαστο, ἢ νίκας οὕτω πολλὰς καὶ λαμπρὰς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐφεξῆς ἀνηρεῖτο, εἰ δουλεύειν ἡξίου τῷ πλήθει καὶ μὴ τούναντίον εἰς ὅσον ἐξῆν ἦρχεν ἀκριβέστατα, ἢ κόσμου καὶ τάξεως χωρὶς ἦγε τὸ στρατόπεδον καὶ συνεχώρει πᾶν ὃ βούλοιντο, ἀλλὰ μὴ πανταχοῦ πᾶσαν φροντίδα καὶ πρόνοιαν ἐποιεῖτο εὐταξίας καὶ εὐαρμοστίας αὐτῶν καὶ τοῦ πρὸς ἅπαντα ὑπάρχειν εὐκόλους αὐτῷ; ἐγὼ μὲν γὰρ οὐκ ἀσελγαίνοντας οὐδ' ὑβρίζοντας αὐτοὺς οὐδὲ τῶν ἡδονῶν ἡττωμένους, ἀλλ' ὥς οἷόν τε μάλιστα κοσμίους ὄντας καὶ τὴν τάξιν φυλάττοντας, καὶ ὃ φησιν Ὅμηρος αἰδουμένους κρατεῖν ἂν τῶν πολεμίων οἶμαι καὶ χρησίμους εἶναι κάκεῖνῳ καὶ σφίσιν αὐτοῖς. καὶ μοι πάντ' ἐκεῖνα ἤδη λέγε, τὸν ναυπηγὸν ὥς εἰς τάξιν τίθῃσι τὰ ξύλα, τὸν τέκτονα ὥς εἰς τάξιν τοὺς λίθους, τὸν χοροποιὸν, τὸν ὄντιναδήποτε. ὃ τι γὰρ ἂν τούτων εἴπῃς, ὑπὲρ τῆς Κίμωνος ἐρεῖς ἡγεμονίας καὶ πολιτείας. καὶ μὴν ὅτι καὶ τὸ πᾶν τοῦτο κόσμος ἐκλήθη λέγεις ὀρθῶς, ὥς ἔγωγέ φημι προσβιάζων ἡμᾶς πρὸς τὸ μηδὲν εἰκὴ πράττειν· Κίμων τοίνυν τῆς τοῦ παντὸς ἐπωνυμίας τὸ γιγνόμενον τῇ πόλει διεσώσατο. κοσμίους γὰρ ἅπαντας παρεῖχεν εἰς δύναμιν. τοιαῦτα ἐπολιτεύετο καὶ τοιαῦτα ἐδίδασκε κἂν τῇ πόλει τὸν δῆμον κἂν ταῖς στρατείαις τοὺς ἐπομένους. νῆ Δία ἀλλ' ἐξωστράκισαν αὐτὸν, ὅπως αὐτοῦ δέκα ἐτῶν τῆς φωνῆς μὴ ἀκούσειαν. καὶ πάλιν γε κατήγαγον πρὶν τὰ δέκα ἐξήκειν ἔτη, ἴν' αὐτοῦ τῆς φωνῆς ἀκούσειαν· οὕτως ἐπόθησαν. σὺ δὲ ὥς μὲν κατέγνωσαν λέγεις, ὥς δὲ μετέγνωσαν οὐκ ἐνθυμεῖ. καὶ ἃ μὲν οὐ δικαίως

ἐψηφίσαντο κατ' ἀμφοτέρων λέγεις, ἃ δ' ὀρθῶς ἐβουλεύσαντο οὐχ ἡγεῖ τοῖς μὲν προαχθεῖσι παραίτησιν, τῷ δὲ ἀφεθέντι μεγίστην πίστιν τῆς ἀρετῆς ἔχειν. καὶ ὥς ἔοικεν, οἱ μὲν καταγνόντες αὐτοὶ μετέγνωσαν καὶ οὐκ ἔμειναν ἐφ' ὧν ἔγνωσαν ἐξ ἀρχῆς σὺ δὲ ὥσπερ τι κύριον ἐγκέκληκας, καὶ οὐκ ἠξίωσας ταύτη μιμήσασθαι τοὺς Ἀθηναίους, ἀφείς τὸν ἄνδρα τῆς αἰτίας, ἀλλ' ὁ μὲν ἦν χαλεπώτερον αὐτῶν ἐμιμήσω, τὸ δὲ λοιπὸν εἶσας, καὶ ταῦθ' ὁ πάντων ἀτοπώτατόν ἐστι, κατηγορῶν αὐτῶν τῶν Ἀθηναίων, καὶ τό γε κάλλιον, οὐ τὰ δευτέρα ταῦτα, ἀλλ' ἐκεῖνα ἃ τις ἂν χαίρων τῷ Κίμωνι. ^[5]

159 καὶ μηδενὸς μὲν ἂν τοιοῦτου συμβάντος οὐκ εἶχες ὃ τι κατηγορεῖς, ἐπεὶ δ' ἔλυσαν τῇ μετανοίᾳ τὸ συμβάν καὶ τὴν αἰτίαν ἐφ' αὐτοὺς μετέθεσαν, οὐκ ἴσον τι νομίζεις εἶναι ὥσπερ ἂν εἰ μηδὲν ἐξ ἀρχῆς εἶπεῖν εἴχομεν; καὶ μὴν πολὺ μῆλλον καὶ κάλλιον εἰς ἀρετῆς λόγον ἐκπεσόντα κατελθεῖν ἢ μὴ φυγεῖν ὅλως. τὸ μὲν γὰρ καὶ τοῖς τυχοῦσιν ὑπάρχει δὴ που, τοῦτο δ' οὐ κατὰ τοὺς πολλοὺς ἄνδρας ἦν· κάκεῖνο μὲν ἂν τῇ τύχῃ τις εἶχε λογίζεσθαι, τοῦτο δὲ τῷ κρείττονι ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους ὄντα γινώσκεσθαι. τοῦ μὲν γὰρ ἐκπεσεῖν καὶ φεύγειν φθόνος αἴτιος καὶ τάχα ἂν τι καὶ ἄλλο τοιοῦτον φανείη, τῆς δὲ πρὸ τοῦ χρόνου κλήσεως καὶ παρακλήσεως οὐδὲν ἔσθ' ἕτερον πλὴν τῆς ἀρετῆς αἰτιασθαι, δι' ἣν καὶ ἀπόντα ἡσχύοντο καὶ παρεῖναι λυσιτελεῖν αὐτοῖς ὑπελάμβανον, καὶ τὸ μέγιστον, σφῶν αὐτῶν καταγινώσκειν μᾶλλον ἠξίου ἢ κείνου. ὥστ' εἰ μὲν αὐτὸν ἐφ' αὐτοῦ δεῖ σκοπεῖν, τί δεῖ λέγειν, εἴ τις εἰς ἐκεῖνον ἐξήμαρτεν; εἰ δ' ἀπὸ τῶν ἄλλων αὐτὸν δεῖ θεωρῆσαι, διαφερόντως οὗτος τιμηθεὶς φαίνεται. ἀλλὰ μήπω ταῦτα· αὐτίκα γὰρ μᾶλλον ἴσως ἀρμόσει. ὁ δὲ πολλῶν καὶ μεγάλων ὄντων ὧν ἂν τις ἐπαινέσαι Κίμωνα δικαίως μέγιστον καὶ ὥσπερ κεφάλαιόν ἐστι καὶ διαφερόντως ἐκείνῳ προσῆκον, τοῦτ' εἶπεῖν ἔτι βούλομαι καὶ ἀποδοῦναι ὥσπερ ἄλλο τι τῷ ἀνδρί. σχεδὸν γὰρ ἐν ὀλίγοις τῶν πάντων, ὥς γέ μοι φαίνεται, καὶ τῶν πρότερον καὶ τῶν ὕστερον ἀντέχει τῷ λόγῳ τούτῳ καὶ οὐ συναγωνίζεται οὐδὲ δίδωσι χώραν τῇ βλασφημίᾳ, ὥς ἄρα τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν ὥσπερ εἰμαρμένον εἶη τοὺς υἱεῖς φαύλους ἀποβαίνειν καὶ ὀλίγου τινὸς ἀξίους τῆς πατρῴας ἀρετῆς, ὅστις υἱὸς ὦν Μιλτιάδου καὶ κληρονομῶν τοσούτου κινδύνου τῆς ἐκείνου δόξης οὐ κατήσχυνεν οὐδὲν τῶν ὑπαρχόντων οὐδ' ἀποχρῆν ἡγήσατο ἐπιγράφεσθαι τοῦνομα τοῦ πατρὸς, ὥσπερ τις Ὀλυμπίασιν ἀξιῶν νικᾷν ὅτι ἐστὶν Ὀλυμπιονίκου πατρός· ἀλλ' οὕτως εὖ καὶ καλῶς ἐκεῖνον ἐμιμήσατο καὶ ὥσπερ ἰχνῶν εἶχετο τῶν ἔργων τοῦ πατρὸς, ὥστ' εἰ μηδεὶς τῶν συγγραφέων ἐτύγχανεν εἰρηκῶς ὅτου παῖς ἦν, ἀπ' αὐτῶν εἶναι τῶν ἔργων εἰκάσαι τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ ὅτῳ προσῆκεν. ^[10]

160 Περιήκει δ' ἡμῖν ὁ λόγος εἰς αὐτὸν Μιλτιάδην, ὃν ἐγὼ μᾶλλον ἂν αἰσχυνοίμην ἐπαινῶν ἢ ψέγων· οὕτω μοι δοκῶ πάντ' ἂν ἔλαττον εἶπεῖν ἢ βούλομαι. καίτοι τοσοῦτόν γ' ἂν εἴποιμι θαρρούντως· εἰ γὰρ ἀναστὰς, λέγω, Πλάτων αὐτὸς ἀξιῶσει κατηγορεῖν Μιλτιάδου καὶ τοῦ βελτίονος αὐτῷ τοῦτο λόγου κρινεῖ, πάνθ' ἔτοιμος ἔγωγε συγχωρεῖν καὶ μὴ πολλοῦ τινος ἄξιον τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον ἡγεῖσθαι. ἀλλὰ οὐκ ἂν μοι δοκεῖ ῥαδίως, ὅς γε καὶ μνησθεὶς περὶ αὐτοῦ, Μιλτιάδην δὲ, φησὶ, τὸν ἐν Μαραθῶνι. καίτοι τοῦτό ἐστιν ἐγγυτέρω θρήνου τινὸς ἢ μέμψεως καὶ τιμῶντος μᾶλλον ἢ κακίζοντος, ὥσπερ οὐς Σιμωνίδης εἰώθει τιμᾶν ἐν τοῖς ἐπιγράμμασιν. ὅμως δὲ καὶ Μιλτιάδης μετέχει τοῦ καταλόγου καὶ περιέστηκεν αὐτῷ τὸ τῶν Πλαταιέων τῶν ὑπ' αὐτοῦ τότε κοσμηθέντων. ^[20]

161 κατηγορίας γὰρ οὐδεμιᾶς αὐτοῦ προειρημένης ἐξ ἀνάγκης τρόπον τινὰ ἀγωνίζεται, διὰ τὸ ἐνεῖναι τοῦνομα ἐν τοῖς διακόνοις αὐτοῦ. καίτοι, ὦ Πλάτων, φαίη τις ἂν τῶν δικανικῶν ἀνδρῶν, ὀρθῶς ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν νόμον ἀξιῶσας διαρρήδην ἔχειν τὰς τε δίκας καὶ τὰς γραφάς, ἔβλαψέ με ὁ δεῖνα τὸ καὶ τὸ ποιήσας· καὶ τάδε εἶπε παράνομα· κἂν τί τις ἄλλο κατηγορῇ, τὸν αὐτὸν τρόπον φράζειν καὶ μὴ τηνάλλως φοβεῖν. σὺ δ' ὃ τι μὲν ποιῶν ἢ λέγων ἕκαστος τῶν ἀνδρῶν τούτων ἡδίκηει εἰς τὴν ὕστεραίαν, ὥς ἔοικεν, ἀνεβάλου δηλώσειν, ὥσπερ

ἐν ἄλλῳ τῷ διαλόγῳ, πάντας δ' αἰτιᾶ κοινῇ καὶ οὐδὲ ὃν τῶν ἄλλων διαφερόντως ἠξίωσας τιμῆσαι τὸν Περικλέα μερίσας τὰς αἰτίας αὐτῷ καὶ πλείστας ἀπάντων ἀνθείς, οὐδὲ τοῦτον ἐξήλεγξας, οὐδ' ἀπέφηνας τί λέγων ἢ τί ποιῶν ἐποίει τοιούτους, ἀλλ' ἐνὶ τούτῳ παρὰ τοὺς ἄλλους ἐτίμησας, πλείους ποιήσας τὰς αἰτίας αὐτῷ καὶ ὥσπερ σαφεστέρας, ὥστ' εἰδέναι περὶ ὧν χρὴ λέγειν. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν οὐδὲ τοῖς παρ' ἡμῶν ἴσως ἔλαττον ἔσχηκεν, ὥστε ταύτη γε μὴδ' ἂν πάνυ τι μέμψασθαι τῷ τὴν ἀρχὴν παρασχόντι. εἶεν. Μιλτιάδην δὲ τὸν ἐν Μαραθῶνι ποῦ χοροῦ τάξομεν ἢ τάξιν τίνα; ἢ δῆλον ὅτι τὴν πρὸ τοῦ θεάτρου καὶ οὗ πᾶσιν ἐν καλῷ τῆς θέας ἔσται; πλὴν γ' ὅσον οὐκ ἀριστεροστάτης ἀνὴρ μᾶλλον ἢ τοῦ δεξιῦ τοῖς Ἑλλήσι κέρως. καὶ νῆ Δί' εἴ γέ τις αὐτὸν ἐρωτῶη καὶ ἀναποδίζοι καθ' ἕκαστον ἐξ ἀρχῆς, ὥσπερ Πλάτων εἴωθεν ἐρωτᾶν, τί διδάσκων ἢ τί συμβουλεύων ἐποίει βελτίους Ἀθηναίους, ἢ πῶς ἄγων καὶ τρέφων ἐκ νέων εὐθύς, ἢ ποῖ ἄττα ἔθη καὶ ἐπιτηδεύματα εἰς τὴν πόλιν εἰσάγων, φαίμεν ἂν οὐκ ἀπορήσειν αὐτὸν μετρίας καὶ ἀληθοῦς ἀποκρίσεως, ἀλλ' ἀποκρινεῖσθαι ταυτί, καὶ παραγράψομεν τοῖς ἔπεσι Μιλτιάδου ἀποκρίσεις· Λέξω τοίνυν τὴν ἀρχαίαν παιδείαν ὡς διέκειτο, ὅτ' ἐγὼ τὰ δίκαια λέγων ἠνθουν καὶ σωφροσύνη νενόμιστο. ^[5]

162 πρῶτον μὲν ἔδει παιδὸς φωνὴν γρύξαντος μὴδὲν ἀκοῦσαι· εἴτα βαδίζειν ἐν ταῖσιν ὁδοῖς εὐτάκτως ἐς κιθαριστοῦ τοὺς κωμήτας γυμνοὺς ἀθρόους, κεῖ κριμνώδη κατανίφοι. εἶθ' ὑπὲρ τῆς μουσικῆς ἐρεῖ τῆς τότε ὁποῖα τις ἦν, ὡς οὐ τὸ παναρμόνιον οὐδὲ τὸ πρὸς ἡδονὴν αὐτῆς ἐτιμᾶτο, ἀλλὰ ἢ Παλλάδα περσέπολιν δεινὰν, ἢ τηλέπορον τι βόαμα ἐρεῖν ἔδει ἐντειναμένους τὴν ἀρμονίαν ἣν οἱ πατέρες παρέδωκαν. εἰ δέ τις αὐτῶν βωμολοχεύσαιτ' ἢ κάμψειν τινα καμπὴν, ἐπετρίβετο τυπτόμενος πολλὰς, ὡς τὰς Μούσας ἀφανίζων ἐν παιδοτρίβου δὲ καθίζοντας καὶ τᾶλλα δὴ καθ' ἕκαστον διεξεληθὼν τελευτῶν ἐπιθήσει πρὸς τινὰς τῶν δυσχεραίνοντων Ἀλλ' οὖν τὰδ' ἐστὶν ἐκεῖνα, ἐξ ὧν ἄνδρας Μαραθωνομάχους ἡμὴ παίδευσιν ἔθρεψε. Τοιαῦτ' ἄττα ὁ Μιλτιάδης ἀποκρινεῖται, οὗτ' ἄλλως φαῦλα ἐμοὶ δοκεῖν οὔτε που ψευδῆ, ἀλλ' αὐτῷ τε προσήκοντα ταῦτα παιδεῦσαι προστάτη κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὄντι καὶ τοῖς Ἀθηναίοις πάλαι πεπαιδευμένοις ἦκειν ἐπὶ τὴν μάχην. οὐ γὰρ ἐνῆν, οὐκ ἐνῆν αὐθυμερὸν ἄνδρας γενέσθαι κοσμίους καὶ ἀνδρείους καὶ τῶν δεινῶν κρείττονας, ἐν ῥαθυμίᾳ τραφέντας ἐξ ἀρχῆς καὶ φαύλως ἐν τοῖς ὅλοις ἡγμένους, ἀλλ' ἔδει καὶ τροφῇ χρηστῇ καὶ λόγοις ἐπεικέσι καὶ ἔθεσι μετρίοις καὶ δόξαις ταῖς βελτίσταις πόρρωθεν κατειληφθαι. ^[30]

163 οὐκ οὐκ Δολόπων γε οὐδεὶς ἐπ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπήνητησεν, οὐδὲ τῶν ἄλλων τῶν ὁμοίως ἐκείνοις ἡγμένων. οὐ τοίνυν οὐδ' ὁ τοῦ τῶν πολεμίων στρατοπέδου κύριος καὶ ἡγεμὼν Δᾶτις οὗτ' αὐτὸς ἀνὴρ ἀγαθὸς αὐθυμερὸν οἷός τ' ἦν γενέσθαι οὔτε ποιῆσαι τοὺς ὑφ' αὐτῷ τοσοούτους ὄντας. καίτοι προεῖρητό γε ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῷ στέρεσθαι τῆς κεφαλῆς, εἰ μὴ Ἑρετριέας καὶ Ἀθηναίους ἀγάγοι. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν αὐτὸν βελτίονα ἐποίησεν ὁ φόβος. ἐκεῖνα μὲν γὰρ ἦν ἐντολαὶ πρόσκαιροι παρὰ τοῦ δεσπότη, Μιλτιάδης δὲ πάλαι πεπεικὼς ἦν Ἀθηναίους μὴδὲν δεσπότην πλὴν τῶν νόμων ἡγεῖσθαι, μὴδὲ τοῦ καλοῦ καὶ δικαίου μὴδὲν κρείττω νομίσαι φόβον, μὴδ' οὕτως ἀνάγκην ἰσχυρὰν δι' ἣν προσήκειν γενέσθαι χεῖροσι. διὰ ταῦτα εἶχεν ὁ τι χρωτὸς αὐτοῖς. ἐπεὶ ναύτας γε οὐκ ἂν ἐξαίφνης οὕτως αὐτοὺς ἐποίησεν, οὐδ' εἰ σφόδρα ἔδει ναύτας ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἶναι, οὐδέ γε μουσικοὺς, οὐδέ γε ἰππικούς. οὐ τοίνυν οὐδ' ὀπλίτας ἀγαθοὺς, οὐδὲ συλλήβδην εἰπεῖν ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ λυσιτελοῦντας ἑαυτοῖς οὐκ ἂν οὕτω βραχύς καιρὸς ἤρκεσε ποιῆσαι, ἀλλ' ὥσπερ οἱ γεωργοὶ πολλοστῷ μηνὶ τῶν σπερμάτων τὴν ἐπικαρπίαν κομίζονται καὶ οὐχ ἅμα τῷ καταβαλεῖν, οὕτω καὶ ἐκείνους Μιλτιάδης παλαιαῖς ὁμολογίαις κατειληφὼς εἶχεν ἐν τῷ καιρῷ χρησίμους, οὐκ ἐπὶ τῆς χρείας λαμβάνοντας τὰ μαθήματα— αἰσchrῶς γὰρ ἂν οὕτω γε ὁ χορὸς ἡγωνίσαστο αὐτῷ—, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐξουσίας εἰς τὴν χρεῖαν ἡσκημένους. καὶ γὰρ τοι τῆς ἀσκήσεως αὐτῶν καὶ τῆς ἐπιμελείας ἅπασα ἡ Ἑλλὰς κοινὸς τοὺς καρποὺς ἐκομίζετο. καὶ μὴν εἰ μὴδὲν ἄλλο τις εἰπεῖν εἶχε Μιλτιάδου, μὴδὲ ἦν

εὐρεῖν πολλὰ καὶ σεμνὰ, ἐξαρκεῖν ἂν ἔμοιγε δοκεῖ τὸ ψήφισμα ἀντ' εἰκόνας αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἅπασιν εἶναι. ^[30]

164 ἢ πρὸς θεῶν τῶν μὲν ἡμετέρων λόγων καὶ συγγραμμάτων τὸ φρόνημα καὶ τὴν ῥώμην ἀξιῶσομεν εὐδοκιμεῖν, κἄν τι πρὸς ἀνδρείαν ἢ δικαιοσύνην αὐτῶν ἢ φέρον, οὐκ ἄχρηστον φήσομεν τοῖς ἐθέλουσι χρῆσθαι, τῆς δ' ἐκείνου προαιρέσεως καὶ διανοίας ὅποια τις ἦν καὶ πότερον τῶν τυχόντων ἢ τῶν ἐπιεικεστέρων μιμήσασθαι, οὐχ ἱκανὸν σημεῖον τὸ ψήφισμα, ὃ παρ' αὐτοὺς τοὺς κινδύνους συνεγράψατο, μίαν γνώμην εἰς τοὺς Ἕλληνας εἰπὼν περὶ παντὸς τοῦ δικαίου. καὶ μὴν εἰ προγόνους ἄξιον τιμᾶν, πῶς οὐκ ἄξιον Μιλτιάδην ὥσπερ πρόγονον κοινὸν τῶν μετ' ἐκείνους τοὺς χρόνους Ἑλλήνων; ὁ γὰρ οὐ μόνον τῆς σωτηρίας αὐτῶν προστάς, ἀλλὰ καὶ δείξας ὁποίους τινὰς ἐν τοῖς περὶ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶσιν εἶναι δεῖ καὶ παράδειγμα πᾶσιν εὐδελον ἐκθεῖς οὗτός ἐστι φανερώτατα τῶν ἄνω πάντων. εἰ τοίνυν καὶ Σόλωνα καὶ Λυκοῦργον ἐπαινοῦμεν κατὰ τοὺς νόμους οὓς ἔθηκαν, πῶς οὐ δίκαιον Μιλτιάδην ἐπαινεῖν, ὃς ἔργῳ τοῦτον ἔθηκε τὸν νόμον, μηδένα τῶν χειρόνων θαυμάζειν μηδὲ τὸ ῥᾶστον αἰρεῖσθαι πρὸ τοῦ κρεῖττονος; σκεψώμεθα γὰρ δὴ παρὰ τὸν Λυκοῦργον τὸν Μιλτιάδην ἐξετάζοντες. οὐ γὰρ δὴ που κἀκεῖνον ἔστ' εἰπεῖν ὅτι ὡς τῶν διακόνων ἓν' ἔθηκε Πλάτων· οὐκ ἔστι ταῦτα οὐδ' ἐγγύς. Λυκοῦργος μὲν τοίνυν ὅτι τοὺς νόμους ἔθηκε πρὸς ἀνδρείαν καὶ καρτερίαν βλέποντας καὶ ὅτι βελτίους ἐποίησε τὰ τοῦ πολέμου τοὺς πολίτας, οὕτως εὐδοκιμεῖ, καθάπερ τις γυμναστής ἐτέρους παρασκευάσας πρὸς τὸ νικᾶν, αὐτὸς δ' οὐδ' ὀτιοῦν ἀποδειξάμενος τοιοῦτον. Μιλτιάδης δὲ πρὸς τῷ τὰ βέλτιστα ἐθίσαι τοὺς πολίτας καὶ τῷ παρασκευάσαι μηδενὸς ὑστέρους εἶναι πρὸς τὰ τοῦ πολέμου πράγματα καὶ τοῦ μεγίστου τῶν ἔργων αὐτὸς ἡγεμὼν γεγωνὼς φαίνεται. ^[30]

165 οὕτως οὐ πολλῷ τινι τοῦ Λυκούργου δεύτερος ἡμῖν φαίνεται γεγωνὼς, οὐδὲ παρ' ἄλλοις τισὶ μᾶλλον δίκαιος εὐδοκιμεῖν ἢ παρὰ τοῖς ἐκείνον δικαίως ἐπαινοῦσι. καὶ μὴν ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις ἔργοις λέγω καὶ ἐπιτηδεύμασι καὶ τέχναις οἱ μὲν ὡς ἄρξαντες ἐτιμήθησαν, οἱ δὲ ὡς ὑπερβαλλόμενοι Ὅμηρον δ' ἐπαινοῦσιν, ὡς αὐτὸν ἀρξάμενόν τε καὶ ἀπεργασάμενον ὡς κάλλιστα ποίησιν. Μιλτιάδης τοίνυν ἅμα τ' αὐτὸς ἤρξε τῆς ἐλευθερίας τοῖς Ἕλλησι καὶ οὐδενὶ τῶν Ἑλλήνων ὑπερβολὴν τῶν ἔργων τῶν ἑαυτοῦ κατέλιπεν, οὐκ οὐκ ὅσους γε ἀπὸ τῶν ἄλλων πόλεων ἔχομεν λέγειν. ὥστε δέδοικα μὴ τῶν αὐτῶν ἢ μήτε Ὅμηρον δέχεσθαι τῇ πόλει μήτε Μιλτιάδην ἐθέλῃν ἐπαινεῖν. εἴτα ἐρωτᾷ Πλάτων τίνα βελτίῳ Μιλτιάδης ἐποίησεν ἢ τῶν πολιτῶν ἢ τῶν ξένων, ἢ δοῦλόν φησιν ἢ ἐλεύθερον, ἢ ἄνδρα ἢ γυναῖκα; τίνα μὲν οὖν, ὦ Πλάτων, χεῖρῳ Μιλτιάδης ἐποίησεν ἢ τῶν πολιτῶν ἢ τῶν ξένων, ἢ δοῦλόν φημι ἢ ἐλεύθερον, ἢ ἄνδρα ἢ γυναῖκα; ἢ τῷ τῶν πάντων εἰς ὄνειδος καὶ ζημίαν ἐτελεύτησεν ἢ πρὸς ἐκεῖνον ὁμιλία; καὶ δὴ σοι λαμπρῶς ἀποκρινοῦμαι τίνα βελτίῳ Μιλτιάδης ἐποίησε, καὶ οὐ κατ' ἄνδρα εἵποίμ' ἂν σοι καὶ γυναῖκα, ὥσπερ οἱ περὶ μικρῶν ἔργων ἐρευνῶντες, ἀλλ' εἴ μοι δίδως εἰπεῖν, ἅπαντας Ἀθηναίους ἐκεῖνος βελτίους ἐποίησε καὶ ὅλην βελτίῳ τὴν πόλιν, ὡς πόλιν εἰπεῖν λέγω καὶ ὡς δῆμον λέγω καὶ ὡς τὸ κοινὸν εἰρῆσθαι. μὴ γάρ μοι διὰ πάσης ἀκριβείας μηδὲ πρὸς ἓν μέτρον, μηδὲ ὥσπερ τὰς τοῦ Γηρυόνου κεφαλὰς ἴσους δι' ἀπάντων οἴου δεῖν ἐφεξῆς εἶναι, ἀλλὰ καὶ χεῖρους τινὰς λίπε, ἐπεὶ οὗτοι πάντες ὅμοιοι ἄνδρες ἐν πολέμῳ. ^[25]

166 οὐκ οὐκ οὐδ' ἐν πόλει πάντες ὅμοιοι τὴν γνώμην, οὐ μᾶλλον γε ἢ τὰ σώματα πάντες ἴσοι καὶ παραπλήσιοι· ἀλλ' ὥσπερ τῶν προστατῶν αὐτῶν οἱ μὲν χεῖρους, οἱ δὲ βελτίους, οὕτω καὶ δῆμος οὐκ ἂν ποτε εἷς ἀκριβῶς γένοιτο, ἀλλ' ἀνάγκη τοὺς μὲν χεῖρον, τοὺς δὲ βέλτιον ἔχειν πρὸς αὐτὸ τὸ πείθεσθαι τοῖς προεστῶσιν. οἴου τοίνυν καὶ Μιλτιάδου προεστῶτος τοὺς μὲν ὡς πλεῖστον τῆς ἐκείνου δυνάμεως ἀπολαῦσαι, τοὺς δὲ μέσως, κὰν τῷ μέσῳ τὸ παραλλάξ αὖ τίθει. γένοιτο δ' ἂν τις ἐν πλήθει καὶ περὶ ὧτα ἀτυχεστέρος. οὗτοι πάντας οὐδ' ὁ ἥλιος οἶός τ' ἐστὶ θερμαίνειν, ἀλλ' ἤδη τις ἐν καθαρῷ τῆς μεσημβρίας ἐρρίγωσε τῆς καταβολῆς ἐπελθούσης. ἂν οὕτω μετρίως

καὶ πρὸς δύνάμιν τῆς φύσεως ἐξετάζης, φανεῖται σοι καὶ Μιλτιάδης ὅλην τὴν πόλιν εὖ πεποιηκώς. εἰ δὲ κατ' ἄνδρα ζητήσεις τοὺς ἀρίστους, οὐδὲ τοὺς ἵππους τοὺς Θετταλοὺς ἐφεξῆς ἅπαντας ἀρίστους εὐρήσεις, οὐδὲ τὰς κύνας τὰς Λακαίνας, ἀλλ' ὅμως σώζεται τοῖς γένεσι τοῦνομα. οὕτω δὴ καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἐξέταξε, τὸ πᾶν ἦθος τῆς πολιτείας ὁρῶν αὐτῶν καὶ πῶς ἔπραττον κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους κοινῇ, ὥσπερ που καὶ φαμέν πόλιν εὐνομεῖσθαι, καίτοι γ' οὐ δυνατόν γενέσθαι πόλιν τοιαύτην, ἐν ἣ μηδὲν μήτε μείζον μήτ' ἔλαττον ἀμάρτημα συμβαίνει μηδ' ἀμαρτάνει μηδεῖς. καὶ μὴν καθ' ὑμᾶς τοὺς σοφοὺς ἔχοι τις ἂν ὠδὶ προσβιβάζειν τῷ λόγῳ, ὡς ἄρ' ἂν ἡ πόλις εὐνομηται, ἀνάγκη τοὺς οἰκοῦντας αὐτὴν πάντας εὐνόμους εἶναι, καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας· εἰ δ' εὐνόμους, εὐτάκτους· εἰ δ' εὐτάκτους, σώφρονας· εἰ δὲ σώφρονας, καὶ φρονίμους· φρονίμων δ' ὄντων ἀπάντων οὐχ οἷόν τε δήπουθεν ἀμαρτάνειν οὐδένα· ὥσθ' ἔως ἂν ἡ πόλις εὐνομηται, ἀνάγκη μηδένα μηδὲν ἀμαρτάνειν. ^[30]

167 ἀλλ' οὔτε τοῦτο οἶμαι δυνατόν οὔθ' ὡς εἰ μὴ τοῦτο γενήσεται, οὐδεμίαν δοκεῖν δεῖ πόλιν εὐνομεῖσθαι φαίης ποτ' ἂν, ἀλλὰ τὸ κοινὸν σχῆμα τῆς πολιτείας ἐξετάζων καὶ ἅμα πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις τὴν πόλιν κρίνων τὰ μὲν τοῖς νόμοις, οἶμαι, καὶ τοῖς ἔθεσι λογίζει, τὰ δὲ ταῖς τῆς φύσεως ἀνάγκαις ἀποδίδως. ἐὰν οὕτω σκοπῇς καὶ τοὺς Ἀθηναίους καὶ μὴ καθ' ἕκαστον ὥσπερ τοὺς θεσμοθέτας ἀνακρίνης, ἔχω σοι καὶ ἐτέραν προσθήκην ἔτι μείζω καὶ θαυμασιωτέραν εἰπεῖν, ὅτι Μιλτιάδης οὐ μόνον τὴν πόλιν βελτίονα ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν πρὸς τῇ πόλει· καὶ ὥσπερ σὺ λέγεις, τίνα τῶν πολιτῶν ἢ τῶν ξένων, οὕτως ἐγὼ φημι καὶ πολίτας καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας Ἑλλήνας ὅτι βελτίους ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ ἀπειργάσατο. πᾶσι γὰρ ἡγεῖτο πρὸς τὰ κάλλιστα, ὥστε χεῖρω μὲν οὐδένα, βελτίους δ' ἅπαντας ἐποίει τό γ' αὐτοῦ μέρος. σκόπει δ' ἐξ ὧν αὐτὸς ὠρίσω, μηδὲν τοῖς ἐμοῖς προσέχων λόγοις, εἰ μὴ τι ἀπὸ τῆς ἀνάγκης συμβαίνοι. ἄλλο τι ἢ τοῦτο λέγεις παρ' ὅλον τὸν λόγον, ὡς ἡ δικαιοσύνη καλὸν καὶ ὡς ὅ τι ἂν τις πράττῃ σὺν τούτῳ πρακτέον καὶ τῇ ῥητορικῇ χρηστέον πρὸς τὸ δίκαιον αἰεὶ; κἂν τύπτῃ μέ τις, φῆς, δικαίως ἢ μὴ, διαφέρει, κἂν ἐξελαύνῃ τις, ἐὰν ἀδίκως, ἄθλιος, καὶ πανταχοῦ ταῦταις χρῆ ταῖς προσθήκαις δικαίως ἢ ἀδίκως λέγων· καὶ τὸ μὲν δικαίως καλῶς ἀξιοῖς εἶναι, τὸ δ' ἐναντίον κακῶς· καὶ τὸ μὲν εὐδαίμονος ἀνδρὸς εἶναι, τὴν δικαιοσύνην, τὸ δὲ τοῦ ἐναντίου, τὴν ἀδικίαν· καὶ τὸ μὲν ὡς οἷόν τε διώκειν χρῆναι, τὸ δὲ φεύγειν ὡς ἕκαστος ἔχει τάχους. οὐ ταῦτ' εἰσὶν οἱ λόγοι; οὐ δικαίως μὲν ἅπαντα πραττόμενα ἐπαινεῖς, ὡς ἐτέρως δὲ ψέγεις; ἔχε δὴ καὶ σκόπει. μὴ γὰρ ὥσπερ ἐν νυκτομαχίᾳ τῶν φίλων ἀπτῶμεθα. ἄρ' οὖν δίκαιον ἀμύνεσθαι τοὺς ἐπιόντας; δικαιοτάτον μὲν οὖν. τί δαί; τῶν Ἑλλήνων πλείω ποιεῖσθαι λόγον ἢ τῶν βαρβάρων οὐ δίκαιον; πᾶς τις ἂν φῆσαι τόν γε Ἑλληνα δήπουθεν. Μιλτιάδης τοίνυν ἐπιόντων τῶν βαρβάρων τοῖς Ἑλλησιν οὐδὲν πρότερον τῆς κοινῆς σωτηρίας ἐποίησατο, οὐδ' ἰδίᾳ περὶ τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων ἐσκέψατο, οὐδ' ἀνεβάλετο εἰς ἕτερον καιρὸν τὴν ἀρετὴν δεῖξαι τὴν ἑαυτοῦ.

[30]

168 καίτοι παρῇν αὐτῷ μὴ πρὸς τὸ βέλτιστον ὁρῶντι, ἀλλὰ ταῦτά τοις τυράννοις διώκοντι, εἰ μὲν ἐβούλετο μετὰ Ἰππίου καὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν συνεπιστρατεύειν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, εἰ δὲ ἐβούλετο μετ' Ἀλευαδῶν ἐκ Θετταλίας, ἢ πρό γε Ἀλευαδῶν. οἶμαι δὲ οὐδ' ἂν ἐκ Λακεδαίμονος τῶν ταῦτά βουλομένων ἠπόρησε. καὶ μὴν οὐδ' οἱ βάρβαροί γ' ἂν ἦττον ἐκείνον ἡδέως ἐδέξαντο ἢ πολλοὺς ἐτέρους. ἀλλ' ὡς ἔοικεν, οὐ πρὸς αὐτοῦ ταῦθ' ἡγεῖτο Μιλτιάδης, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀφείς καὶ παριδὼν καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξια κρίνας εἰς ἀρετῆς λόγον τῇ κοινῇ χρειαί τῆς πατρίδος καὶ τῶν Ἑλλήνων προσένειμεν αὐτόν. καίτοι ταῦτα ποιῶν καὶ ταῦτα προαιρούμενος πότερον δικαιοσύνης καὶ καλοκαγαθίας, ἢ κακίας καὶ ἀδικίας δεῖγμα ἐξέφερεν; ἢ οὐδετέρου φήσομεν; ἐγὼ μὲν γὰρ εὐδαίμονα καὶ ζηλωτὸν ἀκούειν οὐδὲν κωλύειν ἐκείνον ἡγοῦμαι, εἴπερ ἀληθὴς ὁ Πλάτωνος λόγος ὡς τό γε δίκαιον αὐτὸ λαμπρὸν ἔπεστι τοῖς πεπολιτευμένοις. εἶεν. ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀνδρείας τῆς ἐκείνου δεῖσομεν, ἢ μικροὺς τινὰς καὶ φαύλους καιροὺς τοὺς δεῖξαντας αὐτὴν

εἶναι φήσομεν; οὐ πάντες μὲν ἄνθρωποι μικροῦ δέω λέγειν τότε Πέρσαις ὑποπεπτώκεσαν, τὰ δὲ πλεῖστα ἐξ ἐντολῆς τῷ βασιλεῖ κατειργάζετο; ὅποι δ' ὀρμήσειαν, ἔχειν ὑπελάμβανον, οἳ γε καὶ ἐπὶ Σκύθας ἐλθόντες ἔδοξαν δυστυχήσαι, ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εὐρεῖν αὐτούς· Αἰγύπτιοι δὲ οἱ σοφώτατοι πάντων μίαν τῶν πασῶν μηχανὴν οὐχ εὖρον, δι' ἧς ἐκφεύζονται τὸ μὴ δουλεῦσαι. Λιβύην δ' οὐδεὶς λόγος ἦν ὁ διαιρῶν ἀπὸ τῆς Ἀσίας τότε, ἀλλ' ἦν ἅπαντα μία ἡπειρος ὡς Πέρσαις εἶναι. ^[25]

169 τῶν δὲ Ἑλλήνων οἱ μὲν τὴν Ἀσίαν οἰκοῦντες οἱ μὲν ἐκ τριγωνίας ἐδούλευον, οἱ δ' ἐκ πλείονος, αἱ νῆσοι δ' οὐδὲν ἦσαν πρᾶγμα, Ἑρετρίεις δ' Εὐβοέων χειράς ἀνταράμενοι τριῶν ἡμερῶν ἦγοντο πανοικησίᾳ· τῶν δ' ἄλλων τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ οἱ μὲν τὸ ὕδωρ καὶ τὴν γῆν ἐδεδώκεσαν, οἱ δὲ τὸ μέλλον ἀπεσκόπουν, τοσοῦτον αὐτοὺς Ἑρετριέων εὐτυχεστέρους νομίζοντες, ὅσον ὕστεροι ταῦτά πείσεσθαι. Λακεδαιμόνιοι δὲ, εἴθ' ὑπὸ τοῦ πρὸς Μεσσηνίους πολέμου εἴτε καὶ τὴν πανσέληνον μένοντες, οὐδὲ αὐτοὶ βοηθεῖν εἶχον. ὁ δὲ στρατὸς ἦν καὶ δὴ Μαραθῶνι κατηρκῶς ἐξ Ἑρετρίας ὡς ἐπὶ τοῖς ἴσοις. οὐ διακόνων ἐκεῖνος ὁ καιρὸς ἦν, οὐδ' ὑφειμένων ἀνθρώπων, οὐδ' ἐκ πολλοῦ τὸ κελευόμενον ποιεῖν εἰδόντων, οὐδ' εἰς τὸ δοκοῦν ἑτέροις βλεπόντων, οὐδ' ὅπως ἀσφαλῶς βιώσονται ζητούντων, οὐδὲ τοῦθ' ἡγουμένων ἀρκεῖν, ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ καιρὸς ὥσπερ κήρυξ ἐκάλει τῶν Ἑλλήνων τὸν ἀνδρείοτατον καὶ τὸν ἐκ πλείστου τοῖς ἀρίστοις λογισμοῖς ὠμιληκότα, καὶ ὅστις οἶδεν ὅπως δεῖ σῶζειν τε καὶ σῶζεσθαι. οὐδ' ἡμεῖς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τοῦτο ἐπαινοῦμεν, λέγω τῶν ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις προστάντων, ὅτι τὴν Ἑλλάδα ἔσωζον ὅπως οὖν, ὥσπερ ὃν σὺ λέγεις τὸν κυβερνήτην τὸν ἐξ Αἰγίνης ἢ τοῦ Πόντου κομίζοντα· ἀλλ' ὅτι ἔσωζον καὶ πολίτας καὶ πάντας σὺν καλῷ τῷ σχήματι. εἰ μὲν γὰρ τὰ ὅπλα παραδόντας ἢ τοῖς κήρυξιν ὁμολογήσαντας, ἢ τὸν Περσῶν βασιλέα δεσπότην ἀντὶ τῶν νόμων ἐλομένους ἡξίουσαν σῶζεσθαι, οὐκ ἂν ἔγωγε συγχαίρειν ὥμην δεῖν οὔτε τοῖς πείθουσι τῶν λόγων οὔτε τοῖς πεισθεῖσι τῆς σωτηρίας, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς διακόνους ἂν ἐκείνους εἶχον καλεῖν, καὶ τοῦ πρὸς ἡμέραν ὑπηρέτας ὥσπερ τοὺς πορθμέας, οὐ μόνον, εἰ βούλει, τοὺς κυβερνήτας. εἰ δ' ἀπ' αὐτῶν τῶν κηρύκων ἀρξάμενοι καὶ τῆς ἀποκρίσεως προηγόρευον Ἀθηναίοις ὅτι δεῖ μελετᾶν τὸν ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας ἀγῶνα καὶ μὴ λιπεῖν τὴν τοῦ φρονήματος τάξιν, καὶ οὐ τὰ ὅπλα ρίψαντας οὐδὲ τοῖς φόβοις εἴξαντας, ἀλλ' ἀναλαβόντας τὰ ὅπλα καὶ τῶν φόβων κρείττους γενομένους, μᾶλλον δ' ἓνα τοῦτον φόβον καὶ δεινὸν καὶ ἀφόρητον νομίσαντας εἴξαι τοῖς χείροσι καὶ παραχωρῆσαι τοῦ πατρίου σχήματος, εἰ ταῦτα λέγοντας καὶ οὕτω παρεσκευασμένους ἡξίουσαν ἀπαντᾶν ἐπὶ τὴν κρίσιν τὴν περὶ τῶν ὅλων καὶ δέχεσθαι τὸ ἐκβησόμενον ὡς ἐπ' ἀμφοτέρα ὁμοίως κερδανοῦντας, οὐχ ὁρῶ τίνα ταῦτ' ἔχει διακονίαν ἀγεννῇ ἢ πῶς ἔοικε τοῖς τοῦ κυβερνήτου λογισμοῖς. ^[10]

170 ἀλλ' εἰ μὲν τοῦτο λέγεις ὡς τὸν αὐτὸν τρόπον ὥσπερ ἐν νηὶ μέγιστον ὁ κυβερνήτης καὶ πρὸς τοῦτον ἅπαντα καὶ τὰ τῶν ναυτῶν καὶ τὰ τῶν ἐμπλεόντων, οὕτω καὶ τότε εἰς ἐκείνους ἦκε τὰ τῶν Ἑλλήνων πράγματα καὶ ὑπὸ τῆς ἐκείνων γνώμης ἦγετο, εἰ τοῦτο λέγεις καὶ ὅσον παραδείγματι χρῆ τῷ κυβερνήτῃ, ὥσπερ Ὀμηρος τοῖς λέουσι καὶ τοῖς κάπροις καὶ πολλοῖς τοῖς ἄλλοις οὐκ εἰσάπαξ εἰκάζων, ἀλλ' εἰς ὅσον προσήκει τῷ λόγῳ, εἰ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος καὶ σὺ μέμνησαι τοῦ κυβερνήτου, δίδωμι καὶ συγχωρῶ· εἰ δ' ἐπὶ πᾶσι τοῖς αὐτοῖς καταχρῆ τῷ λόγῳ καὶ ταῦτ' οὐ δίκαιον ἐπ' ἀμφοτέροις τάττεις, οὐκ οἶδα ὅστις ταῦτα ἀποδέξεται, οἶμαι δὲ οὐδὲ αὐτὸς σὺ σαυτοῦ. δύο, φῆς, ὀβολοὺς λαβὼν ἢ δραχμὰς ὁ κυβερνήτης ἀπήλλακται. ἀλλ' οὐ Μιλτιάδης δυοῖν ὀβολοῖν οὐδὲ δραχμαῖν, οἶμαι δὲ οὐδὲ πολλῶν χρημάτων ἐν Ἀθηναίοις ταῦτα ἐπολιτεύετο, μᾶλλον δ', εἰ χρὴ τάληθές εἰπεῖν, ἐν ἅπασιν τοῖς Ἑλλησιν, ἀλλ' ἄμισθον τὴν ἀρετὴν εἰς τὸ μέσον παρείχετο τῇ Ἑλλάδι, ὥσπερ σὺ φῆς τὸν Σωκράτη τοῖς νέοις. οὐδὲν βελτίους ὁ κυβερνήτης ποιεῖ τότε τοὺς ἐμβάντας εἰς τὴν ναῦν. ὑπερεῦ γε, ὦ Πλάτων, καίτοι καὶ ὁ κυβερνήτης ἴσως βελτίους τοὺς ναύτας τά γε ναυτικά ποιεῖ. ἀλλ' ἐῷ τοῦτο. ἔστω μηδένα

μηδὲν ὁ κυβερνήτης βελτίω ποιῶν, ἀλλὰ Μιλτιάδης καὶ πρὶν εἰς τὸν κίνδυνον ἐμβαίνειν ἅπαντας ἥσκει πρὸς τὸ βέλτιστον, καὶ ιδιώτας ἐξαγαγὼν ὡς εἶπεῖν ἐπανήγαγε νικηφόρους. ^[35]

171 μὴ τοίνυν κατὰ τὸν κυβερνήτην θῆς αὐτὸν, ὧς χρηστὲ, τὸν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν κομίζοντα, ἀλλὰ μᾶλλον φῶμεν αὐτὸν εἰσφέρειν τῷ γυμνασθῇ, ὃς πάλαι παρασκευάσας ἐκέισε τὸν ἀθλητὴν, εἴτα ἐξαγαγὼν νικῶντα ἐπανήγαγεν. εἰ δὲ δὴ προσέσται τούτῳ τὸ καὶ αὐτὸν ἀνηρῆσθαι τὰ πρῶτα τῆς ἀγωνίας ἐπὶ τῆς αὐτῆς Ὀλυμπιάδος, Ἡράκλεις, τίς ἂν διακονίαν τοῦ τοιούτου κατηγοροίη, ἢ τίς οὐκ ἂν τῶν στεφάνων συνήδοιτο; οὐκ ἔστιν τῷ κυβερνήτῃ πρὸς οὐδένα τῶν ἐμπλεόντων εἶπεῖν ὅτι χρὴ τοῦ θανάτου καταφρονῆσαι, οὐδ' ὅτι ἐξεπίτηδες αὐτὸν εἰς τὴν θάλατταν ῥίψαι, ἀλλ' ὅσον τῶν σκευῶν ἐκβαλεῖν, καὶ ταῦτα ὑπὲρ σωτηρίας τῶν σωμάτων, ἄχρι τούτου κελεύειν ὁ κυβερνήτης κύριος. τὸ δὲ σύμπαν σώζειν προεῖρηται παρὰ τῆς τέχνης αὐτῷ καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν. ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς Μιλτιάδου λόγοις ταῦτ' ἐνῆν ἐκ παντὸς τρόπου σώζεσθαι, καὶ οὐδὲ τὰ ὅπλα, ἂν οὕτω τύχη, ῥίψαντας ὑπὲρ τούτου. πόθεν; ἀλλ' αὐτὸ τοῦναντίον, μὴ ζητεῖν ἐκ παντὸς τρόπου σωθῆναι, ἀλλ' εἰ καὶ τεθνάναι δέοι, τολμᾶν ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἱερῶν καὶ τάφων καὶ πολιτείας· ὁρᾷς ὅσῳ καὶ τὸν κυβερνήτην παρελήλυθε. καὶ γάρ τοι ὅσοι μὲν τοῦτ' ἐπέισθησαν αὐτῷ, σεμνοὶ σεμνῶς κεῖνται, κάλλιστα δὲ πάντων Ἑλλήνων καταλύσαντες τὸν αἰῶνα, μνημεῖον τῆς ἀρετῆς τὸν τάφον κεκτημένοι καὶ ὑπὸ γῆς ὄντες τὴν γῆν φυλάττοντες αὐτήν, ἀλλ' οὐχ ὑπ' αὐτῆς ἐχόμενοι, τῆς Ἡσιόδου προσρήσεως ἐγγύτατα ἦκοντες μετέχειν, ἦν ἐκεῖνος εἰς τὴν τελευτὴν τοῦ χρυσοῦ γένους ἐποίησεν εἰπὼν Οἱ μὲν δαίμονες ἀγνοοῦντες ὑποχθόνιοι καλέονται, ἐσθλοὶ, ἀλεξικάκοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων. ἀκακίους πλὴν ὅσον οὐ δαίμονας, ἀλλὰ δαιμονίους καλῶν, θαρρύνοντας ἂν ἔχοις λέγειν, ὑποχθονίους τινὰς φύλακας καὶ σωτῆρας τῶν Ἑλλήνων, ἀλεξικάκους καὶ πάντα ἀγαθοὺς, καὶ ῥύεσθαι γε τὴν χώραν οὐ χειρόν ἢ τὸν ἐν Κολωνῷ κείμενον Οἰδίπουν, ἢ εἴ τις ἄλλοθι πού τῆς χώρας ἐν καιρῷ τοῖς ζῶσι κεῖσθαι πεπίστευται. ^[30]

172 καὶ τοσοῦτω γέ μοι δοκοῦσι τὸν Σόλωνα παρελθεῖν τὸν ἀρχηγέτην ὥσθ' ὁ μὲν ἐν τῇ Σαλαμῖνι σπαρεῖς φυλάττειν τὴν νῆσον Ἀθηναίοις δοκεῖ, οἱ δὲ ὑπὲρ ἧς ἐτάχθησαν πεσόντες διετήρησαν ἅπασαν τὴν Ἀττικὴν, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα πᾶσαν, οὐ μόνον οἷς αὐτοὶ παρέσχοντο οὐδ' οἷς ἐκώλυσαν τοὺς ἐπελθόντας, ἀλλ' ὅτι καὶ τοῖς ὕστερον κατέδειξαν ὁποίους τινὰς εἶναι δεῖ καιρῶν ὁμοίων ἐπιστάντων. ἀλλὰ μὴν ὅτε καὶ τοῖς τελευτήσασιν αὐτῶν οὐ χαμαῖζε ἔπεσε τὸ κέρδος, ἀλλ' ἀπέλαυσαν τῆς διανοίας καὶ αὐτοὶ τῆς ἑαυτῶν καὶ οἱ ἄλλοι πάντες τῆς ἐκείνων, πόσον τι τοῖς γε ζῶσι καὶ κρατήσασι περιεγένετο; οἶμαι δ' ἔγωγε καὶ τὸν Ἡρακλέα καὶ τὸν Πᾶνα καὶ τοὺς ἐπὶ τὴν μάχην ἀπαντήσαντας καὶ συστρατηγήσαντας Μιλτιάδῃ μάρτυρας ἀξιοχρεῶς τῆς ἀνδρείας τῆς ἐκείνου πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους εἶναι καὶ φέρειν οὐκ ἐλάττω τοῦτο Μιλτιάδῃ φιλοτιμίαν εἰς ἅπασαν τὴν πολιτείαν ἢ Πινδάρῳ φασὶν εἰς τὴν μουσικὴν τὸ τὸν αὐτὸν τοῦτον θεὸν ὀρχήσασθαι τι τῶν ἁσμάτων αὐτῷ. ^[15]

173 καὶ μὴν τεχνικόν γε εἶναι περὶ λόγους Πᾶνα τὸν Ἑρμοῦ Πλάτωνος ἢ φωνή· ἀλλαχοῦ δὲ καὶ λόγον αὐτὸν εἶναι λέγει, ἥτοι λόγου γε ἀδελφόν. φαίνεται τοίνυν οὗτος οὕτως αὐτῷ χαίρων τῷ Μιλτιάδῃ, οὐκ ἂν, εἴ γε ἑώρα φαῦλον περὶ τοὺς λόγους ὄντα. οὐκοῦν πάνθ' ἅμα μαρτυρεῖ καὶ τὴν ῥητορικὴν τέχνην, ἀλλὰ μὴ ἄτεχνον τριβὴν εἶναι, καὶ τὸν Μιλτιάδην καὶ τοῦ λέγειν τεχνίτην καὶ τὴν ἀνδρείαν ἐπὶ τῶν ἔργων τοῖς λόγοις παραπλήσιον. ἄρα γε ἢ πρὸς ἀνθρώπων ἢ πρὸς θεῶν βέλτιον περὶ Μιλτιάδου τι βλασφημεῖν; ἄτοπον δ' ἂν τις ἡγήσαιτο Ἀθηναίους μὲν ἐκ τούτων τῶν ἔργων ἰδρύσασθαι τῷ Πανὶ τὸν νεῶν, οὐ πρότερον συννοήσαντας, Πλάτωνα δὲ τῶν ἔργων τούτων ὑπαρχόντων περὶ Μιλτιάδου τολμᾶν τὰ χεῖρω λέγειν καὶ τοσοῦτον ἀπέχειν τοῦ τιμᾶν ὥστε καὶ τὴν ὑπάρχουσαν αὐτῷ δικαίως τιμὴν τὸ καθ' αὐτὸν ἀποστερεῖν· ὅστις καὶ δέκατος αὐτὸς στρατηγῆσας μόνος ὡς εἶπεῖν ὀνομάζεται, καὶ ταῦτα Ἀριστείδου τοῦ Λυσιμάχου παρόντος, ὃν οὐδὲ Πλάτων αἰτιάσασθαι μόνον τῶν πάντων ἡξίωσεν, ἀλλ' ἡσχύνθη. ἀλλ' ὅμως

ἐκεῖνος Πλαταιᾶσι μὲν ἐκφανῆς ἦν μετὰ Πausανίου στρατηγῶν, Μαραθῶνι δὲ ἐκρύπτετο ὑπὸ τῷ Μιλτιάδῃ καὶ οὐκ ἠμφισβήτει τῶν ἴσων, δίκαιος ὢν, ὡς σὺ φῆς, καὶ ταῦτα ἀμέλει δίκαια ποιῶν. καὶ γὰρ ὁ τὴν μάχην γενέσθαι σπεύσας καὶ οὐ περιιδῶν διαφθαρέντα τὰ πράγματα ἐν τῇ τριβῇ καὶ ὁ πάντα εἰς ἑαυτὸν ἀναδεξάμενος καὶ δείξας ὃ σὺ χρησιμωδεῖς, οὐκ ἐν ἄλλοις εἰκὸς ἔχειν τὰς ἐλπίδας, ὢν ἢ εὖ ἢ κακῶς πραξάντων ἀνάγκη πλανᾶσθαι καὶ αὐτὸν καὶ τὰ αὐτοῦ τινὸς, ἀλλ' αὐτὸν ἐν αὐτῷ, τὸν γε δὴ σῶφρονα καὶ τὸν ἀνδρεῖον καὶ φρόνιμον, Μιλτιάδης εἰς ἀνὴρ ἐστίν, οὐκ ἄλλος οὐδεὶς. ^[30]

174 διὸ δὴ καὶ προῦκρίθη μόνος ἐξ ἀπάντων, ὡς φασι, τὴν χεῖρα ἐκτετακῶς γραφῆναι, ὡς τότε ἔτυχε τοῖς στρατιώταις παρακελευόμενος. οὕτως ἐκεῖνός γε οὐ μόνον ἐν πνυκί [τῇ ἐκκλησίᾳ], ἀλλὰ καὶ Μαραθῶνι ῥήτωρ χρηστὸς ἦν καὶ τὸ τῶν λόγων ἀγαθὸν παρείχετο σῶν πανταχοῦ. ἔπειτ' Ἀθηναῖοι μὲν καὶ τοὺς πεσόντας τόθ' αὐτῶν ἔθαψαν ἐν αὐτῷ τῷ χωρίῳ καὶ οὐκ ἀνέμιξαν τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐν τοῖς δημοσίοις μνήμασι κειμένοις, ἀλλ' ἀξιοῦντες κρείττους ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους εἶναι τὴν ἀρετὴν ἰδίας καὶ τῆς τιμῆς ἠξίωσαν· σὺ δὲ τὸν τούτων ἡγούμενον καὶ τὸν ἅπασι τοῖς Ἑλλήσι τῶν ἀναγκαιοτάτων ἅμα καὶ τῶν καλλίστων κατάρξαντα, σωτηρίας, ἐλευθερίας, εὐκλείας, οὐκ ἡσχύνθης τιθεὶς μετὰ τῶν ὀψοποιῶν, καὶ τοῖς ἐσχάτοις ὀνειδέσι δουλείας εἰ μὴ περιβαλεῖς, οὐκ ἄρκεῖν ἀξιῶν. τί λέγεις; δοῦλος Μιλτιάδης, δι' ὃν οὐκ ἐδούλευσεν ἢ Ἑλλάς; καὶ διακονῶν Ἀθηναίοις διεγένετο, δι' ὃν οὐ διηκόνησαν Ἀθηναῖοι Πέρσαις τὰ αἰσχίστα καὶ δι' ὃν οὐκ ἠδυνήθη Δᾶτις τῷ βασιλεῖ διακονῆσαι τὰ ἐπεσταλμένα; καὶ τῆς περὶ τὴν κομμωτικὴν συμμορίας ἀπογράφομεν ἄνδρα οὕτως αὐχμῶντα καὶ κεκονιμένον κάλλιον ἢ τῶν παλαισάντων καὶ τῶν γυμναστικῶν ὅστισοῦν; πολλὴν μέντ' ἄν ὀφλοίμεν τὴν ἀλογίαν. Σκέψαι δὴ καὶ τοῦθ' ὅπόσον τι τῆς ἐκείνου σωφροσύνης τεκμήριον, καὶ ὅτι εἰ χρυσὴν ἐτύγχανεν ἔχων τὴν ψυχὴν, οὐκ ἂν αὐτῇ καλλίῳ βάσανον προσήνεγκεν. ἐκεῖνος γὰρ τοσοῦτον ἔργον ἐξεργασάμενος καὶ τοῖς Ἑλλήσιν αἰτιώτατος τῆς ἐλευθερίας γενόμενος καὶ μονοноῦ κρείττων ἢ κατ' ἄνθρωπον νομισθεὶς, οὐκ ἔπαθε ταυτὸν Πausανίᾳ τῷ τὴν Πλαταιᾶσι μάχην κατορθώσαντι, οὐδ' ἐπήρθη τοῖς πεπραγμένοις, οὐδ' ἐξύβρισεν, οὐδ' ἐφρόνησε μεῖζον οὐδὲν ἢ πρὸ τῆς μάχης. οὕτως εὐτακτος καὶ κόσμιος ἦν διὰ τέλους. καίτοι Πausανίας μὲν οὔτε πρῶτος δὴ πού τοὺς βαρβάρους ἐνενικήκει, ἀλλ' εἰς παράδειγμα βλέπων τὴν Μαραθῶνι μάχην ἡγωνίζετο, οὔτε μόνους Λακεδαιμονίους ἔχων, ὥσπερ Μιλτιάδης Ἀθηναίους, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν Ἀθηναίων παρόντων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, οἷς ταῦτα ἤρεσκε· καὶ σχεδὸν τῶν γε Ἀθηναίων κάκει τὰ πλεῖστα συνεπεξεργασαμένων λέγονταί γε καὶ τὴν ἵππον τῶν βαρβάρων διαφθεῖραι καὶ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἀντιτεταγμένων κρατῆσαι, καὶ τὰ γε τῆς τειχομαχίας ἐπ' ἐκείνους παντελῶς ἐλθεῖν. ^[5]

175 ἀλλ' ὁ Μιλτιάδης οὐκ ἀνέμεινε τοὺς Λακεδαιμονίους τότε οὐδ' ἄλλους ἀνθρώπους οὐδένας, οὐδ' ἐκοίνωσε τὸ ἔργον, ἀλλὰ τοὺς ἀπὸ τῆς πόλεως ἔχων, ὅτι μὴ Πλαταιέων φασὶ τίνας προσδραμεῖν, τὸν μὲν κίνδυνον αὐτοῦ, τὴν δ' ὠφέλειαν κοινὴν ἐποίησατο ἀπάντων, πρῶτος καὶ μόνος τῶν Ἑλλήνων νικήσας ἕξ καὶ τετταράκοντα ἔθνη τὰ σύμπαντα. ὥστ' ἐκεῖνον προσῆκεν ἐπιγράφειν ὅτι „στρατὸν ὤλεσε Μήδων.“ αὐτοῦ γὰρ ὡς εἰπεῖν ἦν τὸ ἔργον. καὶ τό γε τούτου πρότερον, τὸ „Ἑλλήνων ἀρχηγός“ ἀκριβῶς ἤρμοττεν αὐτῷ· πᾶσι γὰρ αὐτὸς ἤρξε τῆς ἐλευθερίας. ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα πράξας ἡπίστατο σωφρονεῖν καὶ οὐδεὶς αὐτοῦ κατηγορήσε τοιοῦτον οὐδὲν οἷα Πausανίας πολλὰ κατηγορήθη. ἀλλὰ στάσει καὶ θορύβοις ἔχοιμεν ἂν εὑρεῖν αὐτὸν προσκείμενον, ὥσπερ Λύσανδρον τὸν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς τὰ θαυμαστά δὴ πράξαντα καὶ δόξαντα μὲν καθελεῖν τὸν πόλεμον τὸν πρὸς Ἀθηναίους, τῇ δ' ἀληθείᾳ πολλῶν καὶ μεγάλων κακῶν αὐτὸν τοῖς Ἑλλήσιν ἄρξαντα. ἀλλὰ τοιοῦτον μὲν οὐδὲν οὔτε πράξαντα οὔτε βουλεύσαντα Μιλτιάδην, ἡττηθέντα δέ πως φιλοτιμίας καὶ τῷ τοὺς φίλους τοὺς ἑαυτοῦ συναύξειν ζητεῖν τὸ κοινῇ συμφέρον παρορῶντα ἐνίοτε, ὥσπερ Ἀγησίλαον, ὃς φιλότιμος ὢν

καὶ φιλέταιρος πέρα τοῦ μετρίου παραλαβὼν τὴν πόλιν τὴν Λακεδαιμονίων γῆς καὶ θαλάττης ἄρχουσαν οὐ διεφύλαξεν ἐν τούτῳ τῷ σχήματι. ^[25]

176 καὶ σκόπει παρ' οὐστinas αὐτὸν ἐξετάζω· Λυκοῦργον, Παυσανίαν, Λύσανδρον, Ἀγησίλαον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐδ' ἂν εἰς αἰτιάσαιτο· ἐκρατεῖτο δὲ ὑπὸ τῶν τοῦ σώματος ἡδονῶν, ὥσπερ Θίβρωνα τὸν Σπαρτιάτην ἥδη τινὲς ἠτιάσαντο καὶ μυρίους ἐτέρους ἔστι λέγειν καὶ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων. ἀλλ' οἷα δὴ τὰ τῆς δημοκρατίας ἐπιχώρια, φαίνειν, ἐνδεικνύναι, δημεύειν, ὥσπερ Κλέωνα καὶ Κλεοφῶντα καὶ Ὑπέρβολον καὶ ἐτέρους ἀνθρώπους, οὐ ῥήτορας οὐδαμῶς, — οὐκ οὐκ εἴπερ γε ἦσαν τοιοῦτοι—εἶδωλον δὲ τι ῥητορικῆς ἀπειληφότας, εἰ δὴ τὸ μηδαμῇ μὲν ὅμοιον, πανταχῇ δ' ἀσθενέστερον εἶδωλον χρή καλεῖν. ἀλλ' ἐκεῖνός γε πάντων τούτων καθαρός. πῶς οὖν οὐκ ἐλυσιτέλει τοῖς Ἑλληνσι τοιοῦτος ὢν; ἢ πῶς οὐκ ἐποίει βελτίους, εἴ τις προσεῖχεν αὐτῷ τὸν νοῦν; πολλῆς ταῦτα τῆς ἀνάγκης ἐστίν. εἰ δὲ μὴ σοφὸς ἦν τὰ μετέωρα ὥσπερ Ἀναξαγόρας, οὐδὲ Σωκράτης σοφὸς ἦν ταῦτά γε, καὶ ταῦτά γε, ὡς φασιν, ὁμιλήσας ἐκείνῳ. ἀλλ' οὐδὲ Σωκράτης Ἀναξαγόρου φαυλότερος, οὐκ οὐκ, ὡς γε ὑμεῖς ἂν φαίητε, οὐδὲ Μιλτιάδης οὐδὲν ἴσως τῶν σοφιστῶν. οἶμαι δὲ καὶ ἐν θεῶν δικαστηρίῳ Μιλτιάδην κρινόμενον ἀπάσαις ἀποφυγεῖν, οὐχ ὥσπερ τὸν Ὀρέστην φασὶ τὰς ἡμισείας μεταλαβόντα. εἰκότως ὁ μὲν γὰρ τὴν μητέρα ἀπέκτεινε δικαίως, ὁ δὲ τὴν Ἑλλάδα ἔσωσε δικαίως, καὶ τὰ τροφεῖα κάλλιστα ἀνθρώπων ἐξέτισεν οὐ μόνον τῇ πατρίδι, ἀλλὰ καὶ τῇ κοινῇ φύσει τοῦ γένους τοῦ Ἑλληνικοῦ. καὶ γὰρ τοὶ κατὰ πόλεις μὲν ἄλλους ἄλλοι νομίζουσιν ἀρχηγέτας, κοινὸν δὲ τῆς Ἑλλάδος ἀρχηγέτην ἐκεῖνον δικαίως ἂν τις ἡγοῖτο. ^[25]

177 νομίζω δ' ἔγωγε καὶ τὴν αἰτίαν ἦν ὕστερον ἔσχεν, εἰ δεῖ τι καὶ περὶ ταύτης εἰπεῖν ἥδη, μέγιστον σύμβολον εἶναι τοῦ πολλῷ τινι τῶν ἄλλων ἐκεῖνον διενεγκεῖν. ἅπαντας γὰρ ἡξίου ἡττάσθαι τῆς ἀρετῆς τῆς ἐκείνου καὶ μηδὲν ἀήττητον εἶναι μηδὲ ἀνάλωτον, ὅπου Μιλτιάδης παρείη. εἴτ' ἐγὼ τὸν οὕτως ἀνδρεῖον καὶ φρόνιμον καὶ σώφρονα, τὸν διὰ βίου μελετήσαντα ἀρετὴν, τοῦτον κολακείας μορίῳ σχολάσαι δοκῶ; τὸν οὐδ' ὅτ' ἐκρίνετο οὐδὲν πλέον τοῖς δικασταῖς δείξαντα τοῦ τραύματος, οὐ δακρύσαντα, οὐ παιδία ἀναβιβασάμενον, ὄντος αὐτῷ Κίμωνος, τοῦτον ἐγὼ κόλακα οὕτως προσεῖπω μεγαλοπρεπῶς; καὶ τοῦτ' ἦν τὸ κεφάλαιον τῶν ἐκείνῳ πεπολιτευμένων καὶ βεβιωμένων, κολακεία; καὶ πῶς οὐ δικαίως ἂν τις ἡμᾶς αἰτιῶτο αὐτοῦς κολακεύειν καὶ διακόνων ἔργον, οὐκ ἐλευθέρων ποιεῖν, εἰ τὴν ἐτέρου χάριν διώκοντες τάληθες ἐκόντες διαφθείροιμεν; καὶ μὴν Πλάτωνι μὲν ἂν καὶ ἄλλα πολλὰ χαριζοίμεθα, ἐκείνου δὲ εἰ ταῦτα καταψηφιούμεθα, ἄλλην τίν' ἂν αὐτῷ τιμὴν ἀποδοίμεν ἔγωγε οὐχ ὀρῶ. Λοιπὸς τοῖνυν Θεμιστοκλῆς, ἥκιστα δὴ πάντων ἄξιος ἐκ δευτερείων τὰ πρωτεῖα ἔχειν, εἰ τὰ μάλιστα καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐκείνῳ μόνῳ τῶν πάντων ὑπάρξαν φαίνεται. ἀλλὰ μᾶλλον ὅστις ἐκείνου δεύτερος, τοῦτ' ἴσως ἔργον εὐρεῖν. τοσοῦτῳ γὰρ ἡμῖν τὸν Μαραθῶνι, τὸν πάνυ, τὸν ὡς βούλει λέγε, τοσοῦτῳ δ' οὖν ἐκεῖνον ὑπερεβάλετο πᾶσι τοῖς εἰς αὐτὸν ἐλθοῦσι πῶς ἂν εἴποιμι ὁμολογουμένως, ὅσῳ Ξέρξης Δαρεῖον ταῖς παρασκευαῖς ἅπασι δῆλός ἐστιν ὑπερβαλόμενος. ^[25]

178 καὶ μὴν ὁ μὲν τοὺς ὑπάρχους τοῦ βασιλέως, ὁ δ' αὐτὸν ἐνίκα βασιλέα· καὶ μετὰ μὲν γε τὴν Μαραθῶνι μάχην αὐθις ἐπεστράτευσε, μετὰ δὲ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν φεύγων ὄχρετο. πρὸς μὲν γὰρ ἐκείνην τὴν ἥτταν παρωξύνθη, πρὸς δὲ ταύτην ἀπεῖπεν, ὥσθ' ἱκανὸν κέρδος ἡγεῖτο, ἂν σωθῇ. ἥδει γὰρ τότε μὲν πολλοστὸν μέρος τῆς πάσης ἐλθὼν δυνάμεως, νῦν δὲ σχεδὸν μετὰ πάντων ἀνθρώπων ἡττώμενος. οὗτ' οὖν αὐτὸς ἐθάρρει μένειν οὗτ' ἄλλον ἔπεμψε τοῦ λοιποῦ· οὐ γὰρ ἦν ὅ τι ἐλπίσοι. ἀλλὰ καὶ ὃν κατέλιπε Μαρδόνιον θανατῶντα ὡς εἰπεῖν κατέλιπε, καὶ ἅμα ἐμοὶ δοκεῖν ὅπως ἔχοιεν πρὸς ὃν ἀσχολοῖντο οἱ Ἕλληνες. Μιλτιάδῃ μὲν οὖν εἰς ἐν κεφάλαιον ἢ τῆς ἀνδρείας ἀπόδειξις ἦκεν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐχρήτο αὐτῇ παρὰ πᾶσαν τὴν πολιτείαν· Θεμιστοκλέα δὲ τὰ δεύτερα αἰεὶ τῶν προτέρων μείζονα ἐξεδέχετο καὶ τὸ τῆς παροιμίας αὐτῷ περιειστίκει· τὸ μὲν γὰρ ἔλιπεν αὐτὸν κῦμα, τὸ δὲ ἐγκατελάμβανεν, ἕως

διεξήλθε διὰ τῶν τρικυμιῶν νικῶν. καὶ Μιλτιάδῃ μὲν σχεδὸν ἀνδρείας μᾶλλον ἢ σοφίας ἔδει πρὸς τὰ παρόντα, Θεμιστοκλεῖ δὲ ἀνδρείας μὲν οὐχ ἥττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, ὅσῳ καὶ μείζους οἱ φόβοι· πρὸς δὲ τούτῳ καὶ ἄλλων πολλῶν καὶ οὐδὲν ἀτιμότερων ὑπεύθυνος ἦν ἐκ τῶν περιεστηκότων, συνέσεως, μαντικῆς μὲν οὖν ὥς εἰπεῖν, μεγαλοψυχίας, δεινότητος, πραότητος, καρτερίας, εὐαρμοστίας πρὸς τοὺς καιροὺς, πρὸς τὰ πράγματα, πρὸς τοὺς ἄνδρας τοὺς ἀπὸ τῆς πόλεως, τοὺς ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, τοὺς πολεμίους. καὶ μοι δοκεῖ τὸ μὲν Μιλτιάδου στρατηγία μᾶλλον εἰκότως συμβῆναι πρὸς τοὺς βαρβάρους, τὸ δὲ τοῦ Θεμιστοκλέους ἀκριβῶς πολιτεία γενέσθαι ἐν ἅπασι τοῖς Ἑλλήσιν ἐξεταζομένη. ^[30]

179 τοσαῦτ' ἦν τὰ πραττόμενα καὶ δημιουργούμενα, τὰ μὲν ἐν τῇ γῇ, τὰ δ' ἐν τῇ θαλάττῃ· περὶ ὧν ἔμοιγε δοκεῖ καὶ Ὅμηρος ἂν, εἰ περιῇν, βουλευθεὶς εἰπεῖν οὐχ ἥττον καλέσαι τὰς Μούσας ἢ περὶ τοῦ πῶς ἐνεπρήσθη ναῦς μία τῶν Θετταλῶν· εἰ δὲ βούλει, τίς πρῶτος ἀντήρε τῷ Ἀγαμέμνονι τῶν ἐπικούρων ἢ τῶν Τρώων αὐτῶν. μᾶλλον δὲ τοῦτο μὲν οὐκ εἶχεν οἶμαι πυθέσθαι τίς ἦν ὁ πρῶτος ἀντάρας τῷ βασιλεῖ τῆς Ἀσίας, μικροῦ καὶ τῆς Εὐρώπης· ἀπὸ ποίων δέ τινων ἔργων ἢ λόγων ταῦτα ἠδυνήθη τελέεσθαι καὶ πρὸς πόσας τινὰς τῶν πολεμιῶν ναῦς καὶ πρὸς ποίαν τινὰ τὴν πᾶσαν παρασκευὴν καὶ ἔφοδον τοῦ βαρβάρου παρετάξατο, καὶ πῶς εἶχε τότε τάνθρωπεια, τοῦτ' ἔμοιγ' ἂν ἐρωτᾶν δοκεῖ καὶ δεῖσθαι φράζειν, εἴπερ καὶ κατὰ μικρὸν ἔμελλε τῆς ἀξίας ἐφάψεσθαι. τί οὖν κωλύει καὶ νῦν ἡμᾶς, ἀρχὴ δὲ ἡμῖν ἐκ θεῶν, ἐξετάσαι πάλιν πῶς εἶχε τὰ τῶν καιρῶν, τὸν αὐτὸν τρόπον ὥνπερ ἀρτίως ἐξητάσαμεν, καὶ δεῖξαι διὰ βραχέων ἐν ποίοις τισὶ πράγμασι ποῖός τις ἦν ὁ Θεμιστοκλῆς; καίτοι τοῦτό γε οὐδὲν ἴσως προὔργου. ἂ γὰρ οὐκ ἔστιν ἐνδείξασθαι τῷ λόγῳ, πῶς ἂν τις ἐκ τούτων ἐκείνον θεωρήσειε; πλὴν εἰ τοῦτό γε αὐτὸ ἐνθυμηθεὶς, ὅτι ὑπὲρ ὧν οὐδ' εἰπεῖν ὥς βούλεται τις ἐγχωρεῖ, ταῦτ' ἐκεῖνος μετεχείρισεν ὥς ἐβούλετο. δέκα μὲν γὰρ ἐξῆς ἔτη ὠδινεν ἅπασα ἡ ἡπειρος, φιλονεικούντες ἅπαντες ἄνθρωποι δίκην τῆς Μαραθῶνι μάχης λαβεῖν, ἡτοιμάζετο δὲ ἐκ πάσης γῆς καὶ θαλάττης πάντα. Αἰγύπτου δὲ ἀποστάσης ἐν τῷ δια μέσου βασιλεὺς οὐδὲν σπουδάσας αὐθις ἦν ἐν τοῖς αὐτοῖς· οὕτω ῥαδίως ἐκείνην παρεστήσατο. δεκάτῳ δὲ ἔτει συνῆλθον ἐσχατιαὶ πᾶσαι καὶ γένη πάντα ὥσπερ μετανισταμένης ἐτέρωσε τῆς οἰκουμένης καὶ βασιλεὺς ἀπῆι δεδοικώς μὴ οὐ δέξαιτο τὸ πλήθος ἡ Ἑλλάς, ὥσπερ ἀρχὴ γῆς πάσης, τοῦ στρατοπέδου γιγνόμενος καθ' ὃ βούλοιτ' ἀεὶ. ^[30]

180 χρυσὸς δὲ καὶ ἄργυρος καὶ χαλκὸς καὶ σίδηρος, πάντα ὁμότιμα ἤγετο, ὁμοίως ἐγγείοις ὀχήμασι καὶ ναυτικοῖς. ὥς δ' εἰς ταυτὸν ἀπήντησαν αἱ δυνάμεις, οἱ μὲν πεζοὶ τὴν παραλίαν, αἱ δὲ νῆες τὴν θάλατταν ἀπέκρυσαν· εἰς δὲ τοὺς Ἑλλήνας ἠγγέλλετο ἄξιον μὲν τῶν ἐπιόντων κακῶν οὐδὲν, ὅμως δὲ πολλὰ καὶ παντοῖα καὶ οἷα οὕτω πρότερον· καὶ οὐ τοσοῦτόν γ' ἂν αὐτοὺς ἡ τοῦ ἡλίου συμβᾶσα ἔκλειψις ἐξέπληττεν, ὅσον ἡ τῆς γῆς καὶ θαλάττης ἔκλειψις γιγνομένη, πρὸς τὴν τοῦ βασιλέως ἐμοὶ δοκεῖν ἐπιθυμίαν μᾶλλον ἢ χρεῖαν. ἐδόκει γὰρ μόνος ὥς ἀληθῶς γῆς καὶ θαλάττης εἶναι κύριος, καὶ ποιεῖν καὶ διαφθεῖρειν· ὧ γὰρ ὁ μὲν Ἀθῶς τὰς ναῦς, ὁ δὲ Ἑλλήσποντος τὸ πεζὸν ἐδέξατο. πρὸς δὲ τούτοις τεῖχη μὲν ὠκοδομεῖτο ὅπως ἀριθμοίη κατὰ μυρίους. ὁ δὲ ἥλιος συνεκρύπτετο τοῖς τοξεύμασιν· ἦν δὲ πλήρης ἡ μὲν θάλαττα νεῶν, ἡ δὲ γῆ πεζῶν, ὁ δ' ἀήρ βελῶν. παρεῖναι δὲ καὶ μέλλειν ἴσον ἦν, ὥστ' ἔχεσθαι πάντας· πάντα δ' ὥσπερ τοῦ Ποσειδῶνος κατιόντος ἐσεῖετο. πολλὰ δὲ τῶν ἐθνῶν ἐξανηλίσκετο εἰς δεῖπνον τῷ βασιλεῖ. ἀπειλαὶ δὲ κηρύκων οὐ διέλιπον πάντοσε φοιτῶντων, αἰτούντων γῆν καὶ ὕδωρ ὅστις βούλεται σῶς εἶναι. τὸ δὲ μαντεῖον φωνὰς ἠφείε δεινὰς καὶ χαλεπὰς ἅπασι τοῖς Ἑλλήσιν. ἐδόκουν δὲ οὔτε τῶν νεῶν τὴν εἰρεσίαν ἀνέξεσθαι οὔτε τῶν ἵππων τὸν κτύπον. εἶχον δὲ οὔτε ἱεροῖς οὔτε συμμαχοῖς θαρρεῖν, οὐδ' εὐρεῖν οἵτινες ἀνθρώπων γένωνται. ^[25]

181 πρὸς δὲ τούτοις Γέλων μὲν καλούμενος οὐχ ὑπήκουεν, Ἀργεῖοι δ' ἐκποδὼν ἦσαν, Κερκυραῖοι δὲ σοφώτερα ἢ δικαιοτέρα ἐβουλεύοντο, Θετταλοὶ δὲ ὑπ' ἀνάγκης μὲν, ὅμως δὲ ἐμήδιζον, Βοιωτοὶ δὲ οὐδὲν βέλτιον Θετταλῶν ἐπεπράγεσαν, Δελφοὶ δὲ οὐκ εἶχον ὅ τι χρήσονται, ὀλίγον δὲ ἦν τὸ

ὕγιαῖνον τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦτο εἰς δύο πόλεις ἀνήρτητο, μᾶλλον δὲ εἰς ἓνα ἄνδρα, ὃ τι φρονήσειεν ἢ συμβουλεύσειε Θεμιστοκλῆς. ἐν τοῖς τοιούτοις μέντοι καιροῖς καὶ τοιαύτη πραγμάτων ἀωρία καὶ συγχύσει τῶν πάντων ἀνὴρ ἐκεῖνος ἐστηκώς οὐκ ἠπόρησεν, οὐδ' ἐξεπλάγη, οὐδ' ἠῤῥατο αὐτῷ χανεῖν τὴν γῆν, οὐδ' εὐδαιμόνισε τοὺς πάλοι κειμένους, οὐδ' ἔπαθε ταῦτο τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ κατέστη τοῖς Ἑλλησιν ἀντ' ἀγαθοῦ δαίμονος. πάντα γὰρ εἰς αὐτὸν ἀναδεξάμενος καὶ τὴν αὐτοῦ γνώμην ὑποθεῖς ἀντ' ἄλλου του φυλακτηρίου, καὶ μόνος ὀρθοῖς τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀντισχῶν ἅπασι καὶ τοῖς παροῦσι καὶ τοῖς ἐπιούσι πράγμασι, καὶ οὐκ ἀποστραφεὶς ὥσπερ οἱ πρὸς τὸν ἥλιον βλέποντες, ὃ πᾶσι μικροῦ δεῖν συνέβη τοῖς τότε, οὐκ ἂν εἴποιμι ὥς οὐκ ἔψευσε τῆς ἐλπίδος τοὺς Ἑλληνας, ἀλλὰ καὶ πολὺ τὴν προσδοκίαν ἐνήλλαξεν αὐτοῖς. οὐδὲν γὰρ τῶν ἐσχάτων ὃ τι οὐ πείσεσθαι τῶν πολλῶν νομιζόντων, καὶ βλέπόντων εἰς αἰσχροῦς μηχανὰς καὶ ἀπόρους καταφυγὰς, τοσοῦτον μετέστησε τὰ πράγματα ὥστε εἶ τις ὕστερον αὐτοὺς ἀπελθόντων τῶν βαρβάρων ἤρετο εἰ ἐβούλοντ' ἂν μήτ' ἐκείνους ἐπιστρατεῦσαι μήτε σφίσι ταῦτα πεπρᾶχθαι μήτε τοὺς κινδύνους σφίσι μηδὲ τὰς πράξεις γεγενῆσθαι, τεθνάναι πάντας ἂν εἴπειν ἐθέλαιν μᾶλλον ἢ ταῦτα ἄπρακτα αὐτοῖς εἶναι. ^[25]

182 οὕτως οὐ μόνον τὰς ἐλπίδας ὅσοι γε καὶ τὰ μήκιστα ἥλπισαν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς εὐχὰς τῶν πλείστων ὑπερεβάλετο καὶ ἔγωγε ἡδέως ἂν, εἴ πως ἐνῆν, ἡρόμην Πλάτωνα, πρὸς θεῶν τῶν Ἑλληνίων, τί χρῆν ποιεῖν τὸν Θεμιστοκλέα κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἢ τί λέγειν κάλλιον ὧν εἶπεν; ἢ τί γράφειν βέλτιον ὧν ἔγραψεν; ἢ τίνα ὁδὸν τῶν πραγμάτων ἐλθεῖν; ἢ ποῖαν ἡγήσασθαι τοῖς Ἀθηναίοις; ἢ τίσι κρεῖττοσι χρήσασθαι λογισμοῖς; εἶπε γὰρ ὦ πρὸς θεῶν, εἰ δὲ μὴ, ἄλλος τις κληρονομείτω τοῦ λόγου, λεγέτω, δεικνύτω τί χρῆν πράττειν τὸν Θεμιστοκλέα τότε καὶ πῶς χρήσασθαι τοῖς παροῦσι. πότερ' εἰς τὴν πνύκα συλλέξαντ' Ἀθηναίους περὶ τῶν ἰδεῶν αὐτοῖς διαλέγεσθαι καὶ διδάσκειν τί αὐτοδίκαιον καὶ τί αὐτοκαλὸν, καὶ τί τὸ ὄν μὲν ἀεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον; ταχέως μέντ' αὐτοὺς καὶ γένεσις καὶ τὸ εἶναι καὶ πάντα ἐπέλιπεν. ἀλλ' ὅθεν ἀνδρεία τὸ πρῶτον ἐκλήθη καὶ ὅθεν δειλία ζητεῖν, καὶ πότερον ρεῖ τὰ πάντα ἢ οὐ; ἔγνωσαν μέντ' αὖ κακῶς ῥέοντα τὰ πάντα αὐτοῖς. ἀλλὰ τί μὴν ὅλως ἔδει λέγειν ἢ ποιεῖν; τρίτον γὰρ ἤδη τὸ ἐρώτημα ὥσπερ σύνθημα περιήκει. πόθεν ἐξετάσομεν τὸν Θεμιστοκλέα πότερον τῷ ὄντι σύμβουλος καὶ προστάτης καὶ ἡγεμὼν ἦν, ἢ τί καὶ ἄλλο πρέπον ἀκοῦσαι; καὶ μὴν δεῖ γε δυοῖν θάτερον, ἢ τὰ πραχθέντα ὑπ' αὐτοῦ μέμψασθαι τίνα ἔχειν, ἢ δεῖξαι τί δέον πράξαι παρέλιπε, τὸ ῥᾶον καὶ ἥδιον ἀντὶ τοῦ καλοῦ προελόμενος. καίτοι τὴν γε ὕστερον τῶν πραγμάτων σοφίαν καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς ἀδεῖας ἐλέγχους οὐδὲν ἔχειν φασὶ λαμπρὸν οὐδ' ὑπερήφανον· ἐγὼ δ' οὖν καὶ τοῦτο συγχωρῶ κἂν τις ἀμείνω τινὰ πράξιν, ἢ λόγους βελτίους, ἢ προαίρεσιν δικαιότεραν ἢ τοῖς πᾶσι βελτίῳ δείξηι τότε ἐγχωροῦσαν παρ' ἣν ἐκεῖνος ἐνεστήσατο, ἔτοιμος αὐτὸς τῆς αἰτίας κληρονομεῖν. ^[5]

183 εἰ δὲ μήθ' ὧν ἐπολιτεύσατο μηδὲν ἔστι κατατιτάσασθαι μήθ' ὧν ἂν τις φῆσαι χρῆναι πεποιηκέναι μηδὲν ἔστ' εἴπειν ὥς οὐκ ἐποίησεν, ἐπαινοῦσι μᾶλλον ἐκεῖνον ἡμῖν αὐτοῖς συνηδόμεθα ἢ ζητοῦσιν ὅπως εἴποιμεν κακῶς. οὕτως δὲ σκοπῶμεν, ἐπαναγαγόντες ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπ' αὐτὰ τὰ πράγματα. ἦσαν τῶν Ἑλλήνων μερίδες τρεῖς, ἡ μὲν ἔξω πραγμάτων, ὥσπερ Ἀργεῖοι καὶ Κερκυραῖοι καὶ Σικελιώται καὶ Ἰταλιῶται μικροῦ πάντες, καὶ Κρήτες δὴ καὶ ἔτεροι λέγονται· οἱ δὲ καὶ συνεπεστράτευον μετὰ τῶν βαρβάρων ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ὥσπερ οἱ Θετταλοὶ καὶ πάντες οἱ μέχρι τῆς Ἀττικῆς, πλὴν Θεσπιέων καὶ Πλαταιέων ὁπόσων δὴ τινων ὄντων· τρίτον δ' ἦν λοιπὸν Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ ὅσοι παρὰ τούτους κατέφυγον. ἀλλὰ μήπω τοῦτο ὅτι Ἀθηναῖοι, μηδ' ὅτι καὶ τοὺς ἄλλους οὗτοι παρεσκεύασαν. ἀλλὰ διήρητο μὲν εἰς τοσαῦτα μέρη τὸ Ἑλληνικὸν πᾶν καὶ προὔκειτο τριῶν τούτων αἵρεσις ἐν μέσῳ πᾶσιν, ἔδει δὲ καὶ πόλιν καὶ ἰδιώτην πρὸς ταῦτα βουλευέσθαι, τὸ διάφορον δ' οὐ μικρὸν ἦν, ἢ τῷ βαρβάρῳ προσθεμένους ἀκολουθεῖν ἐπὶ τοὺς ἀντιτείνοντας, ἢ τὴν ἡσυχίαν ἄγειν αὐτοῖς ἐξεῖναι

δεηθέντας, μὴ τί τοῖς ἄλλοις συμβήσεται ζητεῖν, ἀλλ' εἰ μηδὲν αὐτοὶ πείσονται κέρδος ἡγεῖσθαι· ἢ τρίτον γ' ἤδη κατελείπετο, φάσκοντας τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ δικαίου φροντίζειν, καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ πᾶσι πράγμασιν ἀνταγωνίζεσθαι, καὶ μήτ' ἀκούοντας ἀκούειν τὰ δεινὰ μήθ' ὀρώντας ὀρᾶν, ἀλλὰ πάντων ὥσπερὶ φλυαρίαν καταγνόντας παρ' αὐτὸν τὸν θάνατον ἐσκηνώσθαι, ἔσχατα τοῦ βίου ταῦτ' εἶναι προκρίναντας ἑαυτοῖς μᾶλλον ἢ παρ' ἀξίαν τι συγχωρῆσαι. εἶεν. τί δὴ προσήκεν ἐλέσθαι τότε τοὺς Ἀθηναίους, ἢ τί τὸν σύμβουλον παραινεῖν αὐτοῖς; ἐνταῦθ' αἰσέψαι τὰ τοῦ Θεμιστοκλέους δόγματα ἔνθ' ὃ τε δειλὸς ἀνὴρ ὅς τ' ἄλκιμος ἐξεφάνθη, οὐκ εἰς λόχον συγκαθημένων ἡμῶν, ἀλλ' ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ξυροῦ τῆς ἀκμῆς ἐστηκότος εἶναι τὴν Ἑλλάδα ἢ μή. ^[35]

184 αὕτη πρώτη Θεμιστοκλέους ἐξέτασις καὶ κρίσις. Ἐντεῦθεν ὄρα τὸν ἄνδρα ἀπὸ γραμμῆς ἀρξάμενος καὶ μὴ μοι λόγῳ τὸν χρυσὸν, ἀλλὰ τὴν βάσανον προσάγων σκόπει. τῆς γὰρ εἰκόνας μέμνησο τῆς σαυτοῦ· ἔδει τῶν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας ἀγωνιζομένων Ἀθηναίους εἶναι, ἢ δυοῖν τοῖν ὑπολοίποιν θάτερον ποιεῖν· ἔδει τῶν ἀγωνιζομένων εἶναι. τί οὖν; συνεβούλευε ταῦτα Θεμιστοκλῆς, ἢ διεκώλυεν; οὐκ, ἀλλ' ἐκεῖνος ἦν ὁ ταῦτα συμβουλεύων. οὐκοῦν ταῦτα ἔδει πράττειν καὶ ταῦτα συμβουλεύειν; ταῦτα ἔπραττον μὲν Ἀθηναῖοι, συνεβούλευε δὲ Θεμιστοκλῆς. μέχρι μὲν δὴ τούτων τὰ μέγιστα συνεβούλευε καὶ οὐδὲν ἔχει Πλάτων αἰτιάσασθαι, οὐ μὲν οὖν, εἰ μὴ λαμπρῶς ἐπαινοίῃ, ὅπως οὐκ ἂν αἰσχύνοιτο οὐκ ἂν ἔχειν μοι δοκεῖ. οὐ γὰρ μόνους τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ ταῦτ' ἀγαγὼν καὶ τάξας ἐνταυθοῖ γνώμης φαίνεται, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας, ὅσον μετέσχον τῶν πραγμάτων, εἰς ἀνὴρ οὗτος μάλιστα ἐπιρρώσας καὶ παροξύνας, καὶ τοὺς μὲν ἐκόντας, τοὺς δὲ ἄκοντας αὐτῶν πείσας γενέσθαι χρηστοὺς καὶ λυσιτελοῦντας ἑαυτοῖς· ὅς γε καὶ τοῖς κήρυξι τοῖς παρὰ τοῦ βασιλέως ἐλθοῦσι περὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ ὕδατος τοιαύτας ἔδωκε τὰς ἀποκρίσεις, ὥσθ' ἅπασι τοῖς Ἑλλησιν ὑπάρχειν μαθεῖν ὅποῖ' ἄττα ἀποκρίνασθαι χρή τοῖς ἐπὶ ταῦθ' ἤκουσι τῶν βαρβάρων. καὶ οὐκ ἐνταῦθ' ἔστη τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐρμηνεύσαντα ἀπέκτεινε, κατηγορῶν ὅτι τὴν φωνὴν ὥσπερ ἄλλο τι τῷ Πέρσῃ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἔχρησε. καίτοι τί τοῦτο δεινὸν ἦν τοῖς Ἀθηναίοις μαθεῖν ὃ τί ἐστὶ τὰ λεγόμενα, μαθόντας δὲ βουλευσάσθαι; οὐ γὰρ αὐτός γ' εἰσηγεῖτο οὐδ' ἐπηνάγκαζεν. ^[30]

185 ἀλλ' ὅμως οὐδ' ἄχρι τούτου διακονεῖν ἡξίου, οὐδὲ γὰρ προσήκειν ἀκούειν τὰ τοιαῦτα. ταχύ γ' ἂν αὐτὸς διηκόνησεν ὁ τοῖς διακόνοις οὕτω χρώμενος, ἢ παρ' ἃ βέλτιστα ἐνόμιζεν ἐδημηγόρησεν, ὁ μὴδ' ἐρμηνεύειν ἑὼν περὶ ὧν οὐ βέλτιον λέγειν. Τὰ μὲν δὴ προοίμια τοιαῦτα τῆς Θεμιστοκλέους πολιτείας καὶ τοῦ περὶ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνος, οὐδὲν τοῖς Μέλητος εἰκότα τοῦ κιθαρωδοῦ, οὐδ' οἷς ἐκεῖνον ἄδειν φησὶ Πλάτων, ἀλλ' ἀπεναντίον μᾶλλον. τό τε γὰρ βέλτιστον ἔνεστι καὶ τὸ ἥδιστον πρόσεστιν ἀκοῦσαι παντὶ γενναίῳ καὶ ἐλευθέρῳ. ὥστ' ἔμοιγε δοκεῖ τῆς Τερπάνδρου μᾶλλον ἂν εἶναι μουσικῆς εἰκάσαι, πλήν γ' ὅτι καὶ παρελήλυθεν. ὁ μὲν γε μίαν πόλιν τὴν Λακεδαιμονίων εἰς ταυτὸν ἤγαγεν, ὁ δὲ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ἤρμοσε καὶ συνέστησε· λέγω γὰρ οὖν Ἑλλάδα τοὺς τῇ Ἑλλάδι πάσῃ βοηθῆσαι δυνηθέντας—τοσοῦτω μείζονος καὶ κοινοτέρας καὶ ἐπὶ πλέον φερούσης ὁμονοίας ἡγεμῶν ἐγένετο. πρῶτον μὲν γε τοὺς πολέμους τοὺς συνεστῶτας τότε ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς καὶ στάσεις ἔπαυσεν ἀπάντων, καὶ ἓνα μὲν πόλεμον τὸν πρὸς τοὺς βαρβάρους, αὐτοὺς δὲ φίλους καὶ συγγενεῖς, ἔπεισεν ἡγήσασθαι. ἔπειθ' ὅσοι τῶν πολιτῶν μεθειστήκεσαν, τούτους καταγαγεῖν συνεβούλευσεν Ἀθηναίοις, ἐν οἷς καὶ τῶν διαφόρων τινὲς ἦσαν αὐτῷ, τὴν αὐτὴν γνώμην ἐν τε τοῖς Ἑλληνικοῖς καὶ τοῖς κατὰ τὴν πόλιν σώζων· αὕτη δ' ἦν τὸ κοινὴ βέλτιστον σκοπεῖν ἅπασαν μικροψυχίαν ἀνελόντας. παραλαβὼν τοίνυν τὰ πράγματα καὶ προστάτης τοῦ παντὸς κινδύνου γενόμενος ποιὸν τινα ἑαυτὸν παρέσχε καὶ συνεῖναι τὰ δέοντα καὶ πρᾶξαι διὰ τέλους; τοιοῦτον οἶον, εἴ τις ἔροιθ' ὄντινοῦν τί τὸ σῶσαν τὰ πράγματα τῶν Ἑλλήνων ἐγένετο,

μὴ λελοιπέναι ζητήσιν, ἀλλὰ πᾶσιν ὑπάρχειν εὐθὺς εἰπεῖν ὅτι θεοὶ μὲν πρῶτον, ἔπειθ', ὅσον εἰς ἀνθρώπους ἦκε, μία μὲν πόλις ἢ τῶν Ἀθηναίων, γνώμη δὲ ἑνὸς ἀνδρὸς ἢ Θεμιστοκλέους. ^[30]

186 ὁρῶν γὰρ ὡς εἰ μὴ τις τῷ ναυτικῷ κρατήσῃ τῶν βαρβάρων, οἰχήσεται κατὰ πόλεις ἢ Ἑλλάς, προσβαλλόντων ἐν μέρει πᾶσι καὶ πορθούντων, καὶ πρὸς τούτῳ κάκεῖνο εἰδὼς ὅτι τὰν τῇ γῇ πολὺ πλείους καὶ δεινότερας ἔχει τὰς ἀπορίας καὶ πολὺ πλείοσιν ἢ κατὰ θάλατταν μαχοῦνται καὶ ἀπορωτέροις προσφέρεσθαι, εἴλετο πρῶτον μὲν τὴν ἐλάττονα ὑπερβολὴν ἀντὶ τῆς μείζονος· ἔπειτα οὖν πρὸς καιρὸν τῇ τόλμῃ χρήσεται. καὶ ταῦτα ἐπεψήφισεν ὁ θεὸς ὁ ἐν Δελφοῖς. ὅμως δὲ καὶ τῆς μαντείας ἐλθούσης ἦν ἀπορία τοῖς πολλοῖς τί ποτ' εἴη τὸ ξύλινον τεῖχος τοῦτο. ὡς οἱ μὲν πρεσβῦται τῆς ἀκροπόλεως ἔχεσθαι παρήνουν, οὕτω παρελήρουν, πεφράχθαι γὰρ αὐτὴν ῥάχῳ τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸν χρησμόν εἰς τοῦτο φέρειν. χρησμολόγοι δὲ πάντ' ἦδον, πλὴν ἐν τῶν πάντων οὐκ ἦδον, ὡς δεῖ ναυμαχεῖν. ἀλλὰ καὶ φυλάττεσθαι παρήνουν τὴν Σαλαμῖνα παντὸς μᾶλλον—οἱ δὲ γε αὐτοὶ ποτε οὕτοι τὸν εἰς Σικελίαν πλοῦν ἐπέσπευδον· τοὺς γὰρ αὐτοὺς ταυτὸν ἔθνος λέγω, πλὴν γε δὴ οἱ μὲν Ἀλκιβιάδῃ συναγορεύοντες, οἱ ὕστερον, οἱ δὲ τότε ἀντέλεγον τῷ Θεμιστοκλεῖ—τό τε σύμπαν ἠξίου ἄλλο τι ζητεῖν, καὶ φυγόντας ἔξω τῆς Ἑλλάδος ἄλλην χώραν οἰκίζειν. τέλος δ' ἔδοξεν Ἀθηναίοις τοὺς μὲν δὴ χρησμοφδοὺς χαίρειν ἔαν, Θεμιστοκλεῖ δὲ μᾶλλον πιστεῦσαι, ξύλινον μὲν εἶναι τεῖχος τὰς τριήρεις ἐξηγουμένῳ, ἀποκεῖσθαι δὲ τι χρηστὸν ἐν τῇ Σαλαμῖνι, διὸ δὴ καὶ θείαν αὐτὴν ὑπὸ τοῦ θεοῦ προσειρηθῆαι· ἐπεὶ κακοῦ γέ τοι μέλλοντος καταλήψεσθαι τοὺς Ἕλληνας ἐν αὐτῇ, σχετλίαν καὶ οὐ θείαν τὸ πρόσρημα ἂν αὐτῆς εἶναι. ^[25]

187 ἀλλὰ γὰρ εἰς τοὺς βαρβάρους εἰρήσθαι τὸ πολλοὺς ἀπολεῖσθαι. δεῖν οὖν ναυμαχεῖν. καὶ ταῦτ' εἰκότως οἱ μὲν ἄλλοι χαλεπῶς εἶχον συμβαλεῖν, Θεμιστοκλῆς δὲ ῥαδίως ἐξευρεῖν. οὐ γὰρ ὅτε ἦλθον τὰ λόγια, οὐ τότε πρῶτον ταύτην ἔσχε τὴν γνώμην, οὐδ' αὐτοσχεδιάζων, οὐδ' ἐπὶ τοῦ καιροῦ σοφὸς ταύτην τὴν σοφίαν, ὥσπερ οἱ θεομάντις, γενόμενος, ἀλλὰ καὶ πρὶν πέμπειν Ἀθηναίους εἰς Δελφοὺς καὶ πρὶν τὸν βάρβαρον κινηθῆναι, πάλαι καὶ πόρρωθεν ἐκεῖνος ταῦτ' ἐσκέψατο καὶ συνεῖδε, καὶ ὅπως ἐπὶ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς χρείας μὴ ἀπορήσῃ προὔνοηθη. περιγενομένων γὰρ τῇ πόλει χρημάτων συχνῶν ἀπὸ τῶν ἔργων τῶν ἀργυρείων, καὶ ταῦτα μελλόντων εἰκὴ νέμεσθαι, μόνος τῶν πάντων ἐτόλμησεν ἀντειπεῖν, οὐ διακόνου πρᾶγμα πράττων, οὐδ' ὑπηρετοῦντος ταῖς ἐπιθυμίαις, οὐδ' ἀποπιμπλάντος τὰς ἡδονάς, ἀλλὰ μᾶλλον, ὡς γέ μοι φαίνεται, συμβούλου καὶ διδασκάλου, καὶ τὸ μὲν ἡδιστον ἐκόντος ὑπερβαίνοντος, τὸ δὲ βέλτιστον προορωμένου καὶ πράττοντος, κἂν δέη λυπῆσαι, καὶ τὸν ἰατρὸν, ἀλλ' οὐ τὸν ὀψοποιὸν μιμουμένου, μᾶλλον δὲ καὶ τὸν γυμναστὴν, ὡς ἂν σὺ φαίης, εἴπερ πρὸ τοῦ κινδύνου καὶ τῶν δυσχερῶν ἔπραττε τὸ συμφέρον καὶ ὅπως μὴ ὑποδώσῃ τοῖς Ἕλλησι τὰ πράγματα. ἐκέλευε τοῖνυν Ἀθηναίους τῆς μὲν διαδόσεως ὑπεριδεῖν, ναῦς δὲ ποιήσασθαι ἐκ τῶν χρημάτων, πρόφασιν μὲν ὡς ἐπὶ τὸν πόλεμον τὸν πρὸς Αἰγινήτας, οὗτος γὰρ ἐνειστήκει τότε, τῇ δ' ἀληθείᾳ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι προορῶν καὶ νομίζων τὴν Μαραθῶνι μάχην ὥσπερ εἰ προοίμιον γεγενῆσθαι τοῖς Ἀθηναίοις, εἶναι δ' οὐ πέρας τοῦ πολέμου τοῦ παντὸς οὐδὲ τελευτὴν, ἀλλ' ἀρχὴν μᾶλλον καὶ παρασκευὴν ἐτέρων ἀγώνων μειζόνων. καὶ ταῦτα κατ' ἀρχὰς τε λέγων ἔπειθε καὶ αἱ τριήρεις ἐποιήθησαν, καὶ τότε ἔπεισεν ὡς δεῖ ταῖς τριήρεσι χρήσασθαι καὶ τῇ θαλάττῃ προσέχειν, ὡς οὐκ ὄν αὐτοῖς κάλλιον ὀρμητήριον τοῦ πρὸς τοὺς βαρβάρους πολέμου. καὶ πρῶτον μὲν ἐπ' Ἀρτεμίσιον πλευσας δυοῖν ναυμαχίαν δύο ἴσθησι τρόπαια, οὕτε λόγους ἀσχήμενας εἰπὼν οἶμαι πρὸς τοὺς ἐμπλέοντας Ἀθηναίων ἢ τῶν Ἑλλήνων οὕτ' ἔργα φαῦλα ἀποδειξάμενος, ἀλλ', ὥς φησι Πίνδαρος, κρηπίδα τῆς ἐλευθερίας τοῖς Ἕλλησι βαλόμενος. ^[5]

188 ἔπειτα γράφει τὸ ψήφισμα τοῦτο, οὗ θαυμαστότερον οὐδ' ἐλευθεριώτερον οὐδεὶς πω μέμνηται γραφέν. Ὡς οἶκα δ' ὑπερβαίνειν πολλὰ τῶν ἐν μέσῳ· βέλτιον οὖν ἴσως ἐπανελεθεῖν. οὕτω γὰρ ὡς

ἀληθῶς ἐκεῖνος θεῖα τινὶ μοίρᾳ καὶ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἔφνυ καὶ οὐδὲν βέλτιον ἐώρα πλέον τοῦ κοινῇ συμφέροντος, ὥστ' ἐπειδὴ συνελέγησαν εἰς ταυτὸν οἱ Ἕλληνες, ὑπερέβαλον μὲν Ἀθηναῖοι τῷ πλήθει τῶν νεῶν σχεδὸν πάντας, ὠρμημένων δὲ τῶν Ἑλλήνων μᾶλλον πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους κάκεινους ἐθελόντων προΐστασθαι, συνιδὼν ὁ πάντα ἄριστος ἐκεῖνος ὡς, εἰ τὸ δίκαιον ἀκριβῶς ἐξετάζοι καὶ στάσις ἐγγένοιτο ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας, ἅπαντ' ἀπολείται κακῶς, καὶ οὐχ ἔξουσιν ὅ τι χρήσονται, πείθει τοὺς Ἀθηναίους ὑφίεσθαι καὶ συγχωρῆσαι τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐν τῷ τότε τὴν ἡγεμονίαν ὑποσχόμενος παρ' ἐκόντων αὐτοῖς τῶν Ἑλλήνων αὐτὴν ἀνακτήσεσθαι. καὶ οὐκ ἐψεύσατο, σχεδὸν δέ τι καὶ τοῦνομα τῆς ἡγεμονίας, ἀλλ' οὐκ αὐτὴν ἔπεισε παρεῖναι, ἐπεὶ τό γ' ἀληθὲς εἶπεν αὐτοῖς μὲν τὴν ἡγεμονίαν, ἐκείνοις δὲ τὴν ἐπωνυμίαν ἀνέθεσαν, καὶ περιεγένετο αὐτοῖς ἄνευ τῆς σωτηρίας τῆς κοινῆς καὶ τὸ τῶν μὲν πολεμίων ἀνδρεία, τῶν δὲ συμμάχων πρᾶοτητι κρατῆσαι, καὶ τὸ σχῆμα τῷ παντὶ κάλλιον καὶ σεμνότερον· ἡγεμόνων γὰρ ἡγεμόνες κατέστησαν. καὶ εἰ φῆς, ὦ Πλάτων, ὅτι οὐ τριήρων οὐδὲ νεωρίων αἱ πόλεις δέονται, ἀλλ' εὐβουλίας καὶ σωφροσύνης, ὁ Θεμιστοκλῆς οὐ μόνον τὰς τριήρεις τοῖς Ἀθηναίοις ἐξεῦρεν οὐδ', ὁ τούτου μεῖζόν ἐστιν, ὑπὲρ τῶν κοινῶν δικαίων καὶ εἰς τὸ δέον πᾶσι τοῖς Ἕλλησιν ἐχρήσατο αὐταῖς, ἀλλὰ καὶ τὴν ὁμόνοιαν τὴν ἀγαθὴν αὐτὸς ταῖς πόλεσι προσεισηνέγκατο καὶ κατέπραξεν, ὁ τῶν νεῶν αὐτῶν οὐχ ἥττον ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα· μᾶλλον δὲ καὶ ταῖς ναυσὶν αὐταῖς ἐποίησε χρήσασθαι. ^[5]

189 καὶ ὁ μικρῷ πρόσθεν ἔφην, ἐνταῦθα καλῶς ἀναφαίνεται, ὅσω τοῦ Τερπάνδρου κρείττων ἀνὴρ τὴν μουσικὴν. ὁ μὲν γὰρ ἐφ' ἑαυτῶν τοὺς Λακεδαιμονίους ὁμονοεῖν ἐποίησεν, ὁ δ' Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμονίους τότε ταυτὸν ἔπεισε φρονῆσαι, μᾶλλον δ' ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας μιᾶς γενέσθαι γνώμης· οὕτως εὖ καὶ καλῶς τὴν Ἑλλάδα ἡρμόσατο, καὶ αὐτὸς τε ἀπέστη τῆς ναυαρχίας καὶ ἐκείνους ἔπεισε τῆς ἡγεμονίας, οὕτω πολὺ νικῶντας καὶ μόνους ὄντας εἰς ἐλπίδα τοῖς πράγμασι. καίτοι τοσοῦτον δεῖγμα σωφροσύνης καὶ καρτερίας τίς πώποτε ἐξήνεγκε τῶν ἐν τοῖς τρίβωσι κατασαπέντων; οὐ τοίνυν ὥσπερ τοῦ σχήματος, οὕτω καὶ τῆς προνοίας τῆς περὶ τῶν πραγμάτων ὅπερ εἶπον ἐξέστη, οὐδ' ὑπεχώρησεν οὔτε πόλει οὔτ' ἀνθρώπων οὐδενί, ἀλλ' αὐτὸς τε ἅπαντα συνεβούλευσεν, ὥσπερ ἂν εἰ μόνος ἦν τῶν πάντων ἡγεμὼν, καὶ τὸν τῶν Λακεδαιμονίων ναύαρχον τὸν Εὐρυβιάδην ὥσπερ παῖδα κοσμῶν καὶ περιστέλλων καὶ προδιδάσκων διεγένετο, ὥσπερ οἱ τοὺς νεῖν ἀδυνάτους ἀνέχοντες ταῖς ἑαυτῶν χερσίν, οὐκ ἐξελέγχων, ἀλλ' οἷον ὑποκοριζόμενος τῷ τῆς ναυαρχίας ὀνόματι, ἐπεὶ ὅτι γε αὐτὸς τε ναύαρχος καὶ κύριος ἦν τῶν ἀπάντων, πρώτου δ' αὐτοῦ τοῦ ναυάρχου στρέφειν ὅποι βούλοιοτο, παρὰ πᾶσαν ἔδειξε τὴν ἀρχὴν, καὶ δὴ καὶ τότε εὐθύς. ἐκπλαγέντος γὰρ τοῦ Εὐρυβιάδου πρὸς τὸ πλῆθος τῶν τριήρων τῶν βαρβαρικῶν, ὧν τὰς μὲν ἐώρα καταντικρὺ προσφερομένας, τὰς δ' ἤκουε περιπλεῖν, καὶ διανοομένου τὸν ἀγῶνα καταλιπεῖν οὐκ ἐπ' ἐλπίδι βελτίονι, ἀλλ' ὅπερ ἐν τοῖς τοιοῦτοις συμβαίνει τὸ παρὸν διακρούσασθαι κέρδος ἡγεῖσθαι, τοιοῦτον πάθος παθόντος καὶ πρὸς τὴν Πελοπόννησον βλέποντος, αὐτὸς ὥσπερ θεὸς τις τῶν ἀπὸ μηχανῆς χεῖρα ὑπέρεσχε καὶ διεκώλυσε διαφθαρῆναι τὰ πράγματα ἀπ' αἰσχροῦς οὕτω τῆς ἀρχῆς ἀρξάμενα· καὶ τὸν Εὐρυβιάδην ὡς οὐκ ἔπειθε λέγων, ἐπρίατο, οὐχ ὡς ἂν τις διάκονος ἀξίων τινὸς εἶναι, ἀλλ' ἐκείνῳ μᾶλλον ὡς διακόνῳ χρησάμενος· καὶ τὴν τε Εὐβοίαν περιεποίησε καὶ τὰ πράγματα τῶν Ἑλλήνων ἔστησε μὴ παντελῶς ἄπορα εἶναι, παρασχὼν πειραθεῖσι πιστεῦσαι.

[5]

190 ἀγγελέντος δὲ τοῦ περὶ τὰς Πύλας πάθους καὶ τῆς κοινῆς, εἰ θέμις εἶπεῖν, τοῦ τε Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθίου καὶ Θεμιστοκλέους μαντείας δεύτερον ἤδη φανερᾶς γεγονουσίας, ὅτι πάντα ἐν ταῖς ναυσὶν ἄρ' ἦν—οἱ τε γὰρ εἰς τὴν Θερραλίαν εἰσελθόντες ὡς τὰ Τέμπη φυλάζοντες προδοθέντες ὑφ' ὅτων δὴ ποτε ἀνεχώρησαν, οἱ τε εἰς Πύλας ἀπαντήσαντες κατεχώσθησαν ὑπὸ τῶν βαρβάρων· καὶ οὐ τοσοῦτόν γ' ἔστι μόνον εἶπεῖν περὶ αὐτῶν, ἀλλ' ὅτι καὶ Λακεδαιμόνιοι

δοκοῦσί μοι ταῦτα γνόντες ἐξ ἀρχῆς ὥσπερ ἀφοσιούμενοι πρὸς τοὺς Ἑλλήνας ἀποστεῖλαι τοσοῦτους ὁπόσων ἠδύναντο ἐνεγκεῖν στερηθέντες, ὡς τοῦ γε ἀποτυχεῖν ὑπάρχοντος—οὕτω δὴ τούτων κεχωρηκότων καὶ τῶν ἐν ταῖς ναυσὶ κατὰ κράτος ἤδη φευγόντων εἰς τὸ εἶσω τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν Πελοπόννησον σχεδὸν Ἑλλάδα ποιουμένων, τὰ δ' ἄλλα παρεικότων, ἔσχατος μὲν ἀνεχώρει μετὰ ἐσχάτων Ἀθηναίων, οὐ τὴν αὐτὴν τάξιν φυλάττων ἦν περ ὅτε ἐκπλεῖν ἔδει· τότε μὲν γὰρ πρῶτος ἦν ἐν πρώτοις. ^[20]

191 εἰ δ' αὖ βούλει κἀνταῦθα τὸ τῆς ὁδοῦ πάρεργον, ὃ πρὸς τοὺς Ἴωνας ἐπολιτεύσατο, οὐκ ἀπὸ τοῦ βήματος, οὐδ' ὀρώμενος αὐτοῖς, ἀλλ' ἀπὸ τῶν πετρῶν καὶ τῶν τόπων τῶν ναυλόχων, οἷς ἤλπιζεν αὐτοὺς προσμίζειν, ποῖος Μίνως Ὀμηρικὸς ταῦτα μέμψαιτ' ἂν, ἢ τίς Αἰακὸς ἄρας τὰς χεῖρας ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων τῷ Δίῃ; ἐνταῦθα δὴ πολὺ μείζων καὶ καλλίων ἢ τρίτη πεῖρα ἐπεγένετο ὡς αἱ τριήρεις τὸ πᾶν ἔφερον, τὰ δ' ἄλλα μάταιον καὶ προσδοκᾶν ἦν. ἀναχωρησάντων γὰρ ἀπ' Ἀρτεμισίου τῶν Ἑλλήνων Ἀθηναῖοι μὲν καὶ οὕτως αὐτοὶ τε παρεσκευάζοντο καὶ τοὺς ἄλλους ἐκέλευον ἀπαντὰν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ προκινδυνεύειν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος· οἱ δ' εἰς τοῦτο κατέστησαν τῆς ἀπορίας, οὐ γὰρ ἄξιον λέγειν προδοσίαν, ὥστ' ἐξιέναι μὲν οὐκ ἐθόρρουν, διαλαβόντες δὲ τὸν Ἰσθμὸν ἐτείχιζον, ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν, παραπλήσιον δρῶντες ὥσπερ ἂν εἰ συγκαλυψάμενοι σφᾶς αὐτοὺς παρεδίδοσαν. ὅπου γὰρ ἐξῆν τοῖς βαρβάροις περιπλεύσασι κατὰ πόλεις ἐλεῖν αὐτοὺς, τί πλέον τοῦ τείχους ἦν, εἰ καὶ σεμνότερον τοῦ τῶν Βαβυλωνίων ἐστάθη καὶ πάσης κρεῖττον μηχανῆς; οὐκοῦν τῶν μὲν Ἀθηναίων μονωθέντων, τῶν δ' Ἑλλήνων ἀνόνητα πονούντων, λοιπὸν ἦν ἅπαντα ἔχεσθαι σιωπῇ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. ἃ Θεμιστοκλῆς πόρρωθεν προορώμενος οὐκ ἐξεπλάγη τότε, ἀλλ' εἰσχεομένων ἀμφοτέρωθεν ἤδη τῶν βαρβάρων, καὶ τῶν τε νεῶν κοινῷ στόλῳ προσαγουσῶν καὶ τοῦ πεζοῦ κατὰ τὴν Βοιωτίαν εἰσβαλόντος, καὶ τοῦ πυρὸς πάντα ἐπιφλέγοντος καὶ δηλοῦντος ἀντὶ φρυκτῶν προσάγειν βασιλέα, γράφει τὸ ψήφισμα τοῦτο, τὴν μὲν πόλιν παρακαταθέσθαι Ἀθηνᾶ, Ἀθηνῶν μεδεοῦση παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας εἰς Τροιζῆνα ὑπεκθέσθαι, τοὺς δὲ πρεσβύτας εἰς Σαλαμίνα, τοὺς δ' ἄλλους ἐμβάντας εἰς τὰς τριήρεις ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνίζεσθαι. ^[5]

192 ὦ μεγάλης μὲν τῆς ἐπινοίας καὶ ὑπερφυοῦς, θαυμαστῆς δὲ τῆς ῥώμης, ὅστις ταῦτα πρῶτος πείσειν ἤλπισε καὶ οὐκ ἀπέγνω πρᾶγμα τοσοῦτον· θαυμαστῆς δὲ καὶ τῆς τῶν πεισθέντων ἀρετῆς τε καὶ παιδείας, ἣν ἐπεπαίδευντο ὑπ' ἐκείνῳ πάντα ἀνίχεσθαι καὶ καρτερεῖν, ὅς ἂν διδῶ μὲν ὁ δαίμων, συμβουλεύῃ δὲ Θεμιστοκλῆς. τοῦτο τὸ ψήφισμα τῶν ὑφ' ἡλίῳ μαρτύριον κάλλιστον καὶ λαμπρότατον καὶ τελεώτατον εἰς ἀρετῆς λόγον, πάντων ἀπόδειξιν τῶν ἀρίστων ἐξῆς ἔχον, τοῦ θαρρεῖν τοῖς θεοῖς, τοῦ φρονεῖν ἐφ' ἑαυτοῖς, τοῦ παθεῖν ὅτιοῦν ἐθέλειν, πρὶν τινος αἰσχροῦ πείραν λαβεῖν, ἔτι πρὸς τούτοις τοῦ φυλάττειν τὰ δόξαντα ἐξ ἀρχῆς, τοῦ μὴ μνησικακεῖν τοῖς ὁμοίοις, μὴδ' ἂν ἀνομοίων ἔργα δοκῶσι προηρῆσθαι. τοῦτο τὸ ψήφισμα οὐ κόλαξ ἐμοὶ δοκεῖν ἄνθρωπος οὐδὲ κάτω βλέπων, οὐδ' ὑποπεπτωκὸς τοῖς ἀκούουσιν, ἀλλὰ θεῶν τις διὰ τῆς Θεμιστοκλέους γλώττης ἐφθέγγατο. ἦ πού σοι Μίθαικος ὁ τὴν Σικελικὴν ὀψοποιίαν συγγεγραφώς, ἢ Σάραμβος ὁ κάπηλος—νῦν γὰρ ἀνεμνήσθην τοῦνομα— ταῦτα συγγράψασθαι δοκεῖ; φέρε μοι δὴ παρὰ τοῦτο τὸ ψήφισμα τὰ τῶν σοφιστῶν, εἰ βούλει, συγγράμματα καὶ τοὺς νόμους, ὀνομαστὶ γὰρ οὐδὲν δέομαι λέγειν. ^[25]

193 οἶμαι δὲ οὐ πολλῶν ἂν αὐτὸ ἀτιμότερον φανῆναι. καίτοι διακόνου μὲν ἦν καὶ τὴν ἐν τῷ παραχρήμα χάριν διώκοντος, μάλιστα μὲν ἃ προσέταττον οἱ πολλοὶ, ταῦθ' ὑπηρετεῖν· εἰ δὲ μὴ, στοχαζόμενον τῆς ἐκείνων διανοίας ἃ νομίζει καθ' ἡδονὴν αὐτοῖς ἔσεσθαι, ταῦτα καὶ λέγειν καὶ πράττειν, ἢ μικρὸν γοῦν τι παραλλάξαι τῆς ἐπιθυμίας. Θεμιστοκλῆς δὲ τοσοῦτον ἀφειστήκει τοῦ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἐπιθυμίαν τε καὶ ἡδονὴν ταῦτα πράττειν καὶ πολιτεύεσθαι, ὥστε ὁρῶν μὲν αὐτοὺς δακρύοντας, ἀκούων δὲ παίδων καὶ γυναικῶν

ποτνιωμένων, ἔτι δὲ ὑπολειπομένων τινῶν ἀναγκαίως, παραπλησίον δὲ μάλιστα πως ὄντος ὥσπερ ἂν εἰ ἐαλωκυίας τῆς πόλεως κατὰ κράτος, εἰκότως τὸ μὲν γὰρ μέλλον ἅπασιν ἦν ἐν ἀφανεί, λεπτήν καὶ ἄπιστον ἔχον τὴν ἐλπίδα, τὰ δὲ παρόντα στερήσις πόλεως καὶ κτημάτων καὶ διαίτης ἀπάσης τῆς πρότερον καὶ μηδὲ τὴν αὐτὴν πορεύεσθαι, μηδ' ἐν ταυτῷ μετοικεῖν, ἀλλ' ἀπεζεῦχθαι γονέας καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ ἄνδρας, καὶ πάντα ἦν τὰ φρικωδέστατα ἀκοῦσαι, μὴ ὅτι ὑπομῖναι· οὗ γε καὶ τῶν κυνῶν φασὶ τῶν χειροήθων ὠρυομένων πρὸς τὴν ἀπόλειψιν καὶ τῶν ἄλλων θρεμμάτων ἐφεπομένων ἄχρι τῆς θαλάττης πολλὴν τὴν σύγχυσιν εἶναι. ταῦτα πάντα ὁρῶν καὶ ἀκούων ὁ πάντα καρτερώτατος ἠνείχετο—ἀ ποῖος Ὀδυσσεὺς ἀδακρυτὶ τὴν γυναῖκα ὁρῶν ῥαδίως ἂν ἤνεγκε; —καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ὥσπερ παῖδας ἐξῆγεν ἀτρεμιζούσῃ τῇ ψυχῇ καὶ τοῖς λογισμοῖς ἐστῶσιν, οὐ μόνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὥσπερ εἰς πομπήν τινα αὐτοὺς ἐξάγων, ἢ κληρούχους, ἀλλ' οὐκ ἄγων εἰς Σαλαμῖνα. οἱ δ' ἐπεΐθοντο, καὶ καταλιπόντες ἱερὰ καὶ τάφους καὶ γῆν εἰς ἓνα ἐώρων Θεμιστοκλέα, παίδων καὶ γονέων καὶ τῶν τῆς φύσεως ἀναγκαίων ἐκεῖνον προκρίναντες, καὶ ὥσπερ τῆς ἱερᾶς ἀγκύρας τῆς ἐκεῖνου φωνῆς ἐχόμενοι. ^[30]

194 οὐκ ἂν τότε γ' αὐτοὺς οὐδ' Ὀρφεὺς ὡς ἑαυτὸν μετέστησεν. ἀλλὰ μὴν ἅ γ' ἐν τῇ Σαλαμῖνι καὶ λέγων καὶ πράττων διετέλεσεν ἐν ἅπασιν ἤδη τοῖς Ἑλλησι πολιτευόμενος, καὶ ὅσας καὶ οἷας ἀφῆκε φωνὰς ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ δικαίου καὶ ὁπόσους τινὰς ἄθλους διήνεγκε καὶ πράγμασιν οἷσις συνέσχετο, ὁπότε καὶ πείσειεν, ἐξ ἀρχῆς αὐθις αὖ περὶ τῶν αὐτῶν ἀγωνιζόμενος, καὶ τὴν συνουσίαν ἦν συνεγένετο Ἀριστείδῃ τῷ κατ' ἐπωνυμίαν ἀρίστῳ τῶν Ἑλλήνων καὶ δικαιοτάτῳ, καὶ ὡς ἐφάμιλλα ὠμίλησαν, καὶ οὐ πολὺ δ' ὕστερος ἦν τοῖς ἀμοιβαίοις, καὶ τὸ πάταξον μὲν, ἄκουσον δὲ ὑπὲρ πάντα Σωκράτη εἰρημένον πρὸς Εὐρυβιάδην καὶ μυρὶ ἕτερα ἀπέραντον ἂν εἴη λέγειν. ὡς δ' ἀντέλεγε μὲν οὐδεὶς αὐτῷ, παραμένειν δὲ οὐκ ἐτόλμων, ἀλλ' ἐξεχέοντο ὑπὸ τοῦ δέους οἱ λόγοι καὶ ὁ δρασμὸς ἐνίκα καὶ πράγματα αἷσχιστα ἔμελλε συμβῆσθαι, καὶ οὐχ ὅσον τὸ τῆς δουλείας, ἀλλ' ἀποδρᾶναι πρῶτον, εἴτα δουλεύειν, καὶ πρότερον δούλους κακοὺς δόξαι τοῖς βαρβάροις ἢ δούλους γενέσθαι, τότε δὴ, τότε ὑπὲρ πάντας ἱατροὺς πρὸς ἀνάγκην καὶ πρὸς ἀηδίαν σώζοντας ἐπάγει τοὺς βαρβάρους αὐτοῖς, ἀμφοτέρους ἐξαπατήσας, τοὺς μὲν ὡς κατ' εὐνοίαν καλῶν, τοὺς δ' ὡς οὐδὲν εἰδὼς τοῦ πράγματος ὥσθ' ὅ γ' Ἀριστείδης χρηστὸς ἦν προσαγγέλλων αὐτῷ, καὶ λαβὼν αὐτοὺς καὶ τὸ τρίτον καταβαλὼν μέγιστον ἀπάντων, οἶμαι, πτωμάτων καὶ τελεώτατον, φυγάδα ἐκβάλλει Ξέρξην ἐξ ἐσχάτων ὄρων τῆς Ἀττικῆς, καὶ προσέτι γε φεύγειν εἰπών. ^[5]

195 ὁ δ' ὥσπερ δεσπότη διακονῶν ἐχρῆτο ταῖς ἐντολαῖς, καὶ διώκειν τε κελεύοντι τοὺς Ἑλληνας ὑπήκουε καὶ φεύγειν προστάττοντος ἐπείθετο, καὶ πρὸς ἥδει χάριν· καὶ πρότερον διδούς αὐτὸς τοῖς ἄλλοις κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐντολὰς, τότε ἀκούειν ἠναγκάζετο τῶν Ἑλλήνων ἐνός, καὶ ταῦτα τοῦ πάντων ἐχθίστου καὶ πολεμιωτάτου. Τοσοῦτον, ὡς ἔοικε, Θεμιστοκλεῖ περιῆν τοῦ διακονεῖν. οὐκοῦν ἐν μὲν οἷς ἀντὶ τῆς ἡσυχίας τὸν πόλεμον προηρεῖτο, ἀνδρείας δεῖγμα ἐξέφερεν, ἐν οἷς δὲ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βαρβάρους πολεμεῖν ἥρετο, ἀλλὰ μὴ πρὸς τοὺς Ἑλληνας μετὰ τῶν βαρβάρων, ἅμα ἀνδρείας καὶ δικαιοσύνης, τοὺς μὲν ἐλάττους ἀντὶ τῶν πλειόνων καὶ μειζόνων, τοὺς δ' οἰκείους ἀντὶ τῶν ἁλλοφύλων αἰρούμενος. καὶ μὴν τῷ μὲν εὐρίσκειν τὰ δέοντα καὶ προορᾶν καὶ μηδαμοῦ τῶν πραγμάτων ψευσθῆναι, ἀλλ' ἄμεινον τῶν μάντεων τὸ μέλλον προλέγειν, σοφίας εἰκότως δόξαν ἠνέγκατο· τῷ δὲ μηδὲν ὧν γνοίη διαφθεῖρειν ὑπὸ τῶν τοῦ σώματος ἡδονῶν, ἀλλ' ἀεὶ σχολάζοντα τοῖς βελτίστοις ἑαυτὸν παρέχειν καὶ προσέχειν τοῖς λογισμοῖς τοῖς περὶ τῆς ἡγεμονίας, καὶ τῷ γε κατασχεῖν τοὺς Ἀθηναίους περὶ τῆς ἡγεμονίας, καὶ πᾶσι τούτοις οὐκ ἐνὶ δῇ που σωφρονεῖν, ὅστις μὴ τὰ πρῶτα ἐκείνῳ σωφροσύνης νέμει. ἄρα τις ὑμῶν τῶν ἀκινδύνως φιλοσοφούντων τοσαύτην πίστιν

δεδωκώς ἀρετῆς, ἢ διὰ τοσούτων ἐλέγχων ἀφιγμένος εἶπεν ἔχει; ἡγοῦμαι δὲ καὶ πρὸς ἀμφοτέρους καὶ παρ' ἀμφοτέρους ἂν εἶναι Θεμιστοκλέα, τὸν τε Μιλτιάδην καὶ τὸν Κίμωνα. ^[5]

196 πρῶτός τε γὰρ φαίνεται νικήσας τοὺς βαρβάρους κατὰ θάλατταν, ὥσπερ Μιλτιάδης κατ' ἡπειρον. ὥστ' εἰκότως ἂν ἄρξαι ταύτη τῆς ἐλευθερίας δοκοίη καὶ τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ προσθεῖς φαίνεται. τῇ γὰρ πεζομαχίᾳ τὰς ναυμαχίας προσέθηκε, καὶ τρία ἀνθ' ἑνὸς ἔστησε τρόπαια, ὥσπερ Κίμων ἐπεξῆλθε τὰ δεύτερα. καὶ μὴν οὐτ' ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀδείας ἐφ' ἧσπερ Κίμων ὄντας ἤδη τοὺς Ἑλλήνας παρέλαβεν οὐτ' ἐπὶ τῶν ἴσων φόβων ὥσπερ Μιλτιάδης, ἀλλ' ἔσχατα ἐσχάτων πράττοντας, καὶ πρῶτα καὶ τελευταῖα κινδυνεύοντας, συνελόντι δὲ εἶπεῖν, βασιλέα γ' αὐτὸν πανοικησίᾳ καὶ πρῶτος νικήσας καὶ μόνος, οὐχ ὥσπερ τοὺς ὑπάρχους Μιλτιάδης πρῶτον Μαραθῶνι καὶ Πausanίας ὕστερον Πλαταιαῖσι. μάχης παράδειγμά τις ἂν λέγοι τὴν Μαραθῶνι καὶ τῷ χρόνῳ πρεσβεύοι, τὰς δὲ Θεμιστοκλέους πράξεις αὐτὰς ἐφ' αὐτῶν λογίζοιτο, ὥς τοῖς μὲν χρόνοις ὕστερον πραχθείσας τῆς μάχης τῆς Μαραθῶνι, τὴν δ' ἀρχὴν οἰκοθεν ἐσχηκυίας ἀπὸ τῆς ἐκείνου συνέσεως καὶ πολιτείας. οὐδὲν γὰρ πρότερον παραπλήσιον τοῖς Ἑλλήσι μὴ ὅτι ἐπέπρακτο, ἀλλ' οὐδὲ ἡλπιστο. οὕτω καὶ τὸν Μιλτιάδην καὶ τὸν Πausanίαν καὶ τὸν Κίμωνα παρέρχεται καὶ γίγνεται τριῶν ἀντάξιος, οὐκ ἀρτοποιοῦ καὶ μαγείρου καὶ καπήλου, ἀλλ' ἀνδρῶν γενομένων τι τοῖς Ἑλλήσι. ^[25]

197 μόνος δέ τοι καὶ τὸ πεζὸν καὶ τὸ ναυτικὸν ὀρθῶ λόγῳ νενικηκῶς φαίνεται. οὔτε γὰρ αἱ νῆες ἀντέσχον καὶ βασιλεὺς ἅμα τοῖς πλείστοις φεύγων ὥχετο. καὶ ὅσῳ περ ἂν τις σεμνύνῃ τὴν ἐν Πλαταιαῖς ὕστερον νίκην, τοσούτῳ μειζόνως τὴν ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς σύνεσιν τε καὶ πρόνοιαν κοσμεῖ. εἰ γὰρ πολλοστημόριον τῆς κατὰ γῆν δυνάμεως ὑπολειφθὲν παρέσχεν ὅμως θόρυβον τοῖς Ἑλλήσι, καὶ ταῦτ' ἤδη παραδειγμάτων αὐτοῖς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐστηκότων, ὅσῳ κρείττοσιν εἶναι προσήκει τῶν βαρβάρων, καὶ προσέτι ὑπάρχου βασιλέως, ἀλλ' οὐκ αὐτοῦ βασιλέως ἐμμείναντος, ἢ που τὸν πυρφόρον οὐδ' ἂν εἰς ἔγνω πρὸς ἅπαντας μὲν ἀγωνιζόμενον, ἀλλ' οὐ μέρος, βασιλέως δ' ἐφεστῶτος τοῖς πράγμασιν, οὐδενὸς δὲ ὥς γ' ἐν τοῖς παροῦσιν ὅτῳ θαρρήσουσιν ὑπάρχοντος, κακῶν δ' ἀπαθοῦς καὶ μετ' ἐλπίδων ἀκραιφνῶν ἐπιόντος τοῦ στρατοῦ, καὶ τῷ περὶ τὰς Πύλας ἔργῳ προεπηρμένου, καὶ μόνον οὐκ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἔχοντος ὅτι καὶ τούτους πάντας αὐτίκα δὴ κεῖσθαι δεήσει. ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἢ Θεμιστοκλέους, ὥς φησι Πλάτων, διακονία καὶ κολακεία, ὥς δ' ἢ κοινὴ ψῆφος τῶν Ἑλλήνων, σοφία καὶ πρόνοια διεκώλυσε καὶ τάξιν πᾶσι τοῖς ἔργοις ἐπέθηκεν. ὥστ' οὐ μόνον ἐξ ὧν αὐτὸς ἡγούμενος κατώρθωσεν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν τοῖς ὕστερον αἴτιος τοῦ κατορθῶσαι τὰ ἐφ' αὐτοὺς ἦκοντα ἐγένετο, οἷον τῷ Πausanίᾳ, τῷ Κίμωνι, τοῖς ἄλλοις, δικαίως ἂν τῆς παρὰ πάντων εὐφημίας τυγχάνοι. ἢ κομιδῇ γ' ἂν, ὧ Πλάτων, ἀδικοῖμεν, εἰ τὸν ἔργων φιλανθρώπων οὕτως εἰς τοὺς Ἑλλήνας ὑπάρξαντα μηδὲ ρήματος τῶν ἐπεικῶν τολμήσομεν ἀξιῶσαι. ^[25]

198 Ἐμοὶ μὲν οὖν οὐδὲν φαυλότερος οὐδ' ἀτιμότερος δοκεῖ Θεμιστοκλῆς γενέσθαι στρατηγῶν Ἀθηναίων ἢ Σωκράτης συστρατευόμενος ἐπὶ Δηλῷ καὶ ἐν Ἀμφιπόλει καὶ ἐν Ποτιδαίᾳ. καίτοι σύ γ' ἐκεῖνον ἐπαινεῖς, ὅτι ἐν τῇ ἀπὸ Δηλίου φυγῇ θαρρούντως ἀπῆει, καὶ καταφανῆς ὢν ὅτι, εἴ τις ἄψοιτο αὐτοῦ, εὖ καὶ καλῶς ἀμυνεῖται. οὐκ οὐκ δεινὸν ὧ γῇ καὶ θεοῖ καὶ λόγων καὶ ἔργων ἡγεμόνες, ἐξάγομαι γὰρ εἶπεῖν, Σωκράτῃ μὲν καὶ τῆς φυγῆς ἐπαινεῖν καὶ φάσκειν ἐκεῖνον ἀναχωρεῖν κάλλιον Λάχητος, Θεμιστοκλέα δὲ, ὃς διώκων, οὐ φεύγων τοὺς πολεμίους τὴν ἀνδρείαν ἐπεδείκνυτο, καὶ οὗ τῆς ἀρετῆς ἅπασα ἀπέλαυσεν ἢ Ἑλλάς, ἢ τῆς δειλίας καὶ τῆς ἀνανδρείας ἔστ' ὀνόματα, τούτοις καλοῦντα μὴ φροντίζειν; ὃς καὶ ὅτ' ἀπ' Εὐβοίας ἀνεχώρει νενικηκῶς, τοιαῦτα τὰν μέσῳ διεπράττετο, οἷα ἂν οὐδεὶς πω τῶν ἐπειγομένων ὁπωσοῦν ἀπελθεῖν. εἴτα λέγεις ὥς οὐ πολλοῦ τινος ἄξιον ἢ σωτηρία. τί οὖν κωλύει καὶ τοῖς σωτήρσι θεοῖς, οἳ καὶ καθ' ἓνα ἡμᾶς σώζουσι, καὶ τότε ἐκεῖνα κατεργάσασθαι τοῖς Ἑλλήσι παρέσχον—; ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἔασω τὸ βλάσφημον, ὑπονοεῖν δ' ἔστι τό γ' ἐκ τοῦ λόγου συμβαῖνον. ἐγὼ δ'

ἐκεῖνον ἂν ὥμην ἀμείνω καὶ δικαιότερον τὸν λόγον εἶναι, κάκείνως λέγοντά τιν' οὐκ ἂν ἀμαρτάνειν ὡς θεοὶ μὲν τῷ ὄντι σωτῆρες καὶ τὴν Ἑλλάδα οἱ τότε σώσαντές εἰσιν οὗτοι, διηκόνησαν δὲ Μιλτιάδης καὶ Θεμιστοκλῆς, ἥπερ μεγίστη καὶ καλλίστη δύναμις ἀνθρώπου, διακονῆσαι τοῖς κρείττοσι. ^[25]

199 τοῦτ' οὖν, ὧ θεία κεφαλῇ, προσήκει λέγειν, καὶ γὰρ φαίην ἂν ἐκείνους γενέσθαι τοὺς ἄνδρας ὑπηρέτας καὶ διακόνους, οὐ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, πόθεν; οὐδ' ἀνθρώπων οὐδενός, εἰ μὴ τὸ προεστάναι καὶ τὸ κελεύειν διακονεῖν καὶ ὑπηρετεῖν εἶναι δεῖ λέγειν. ἔτι τοίνυν οὐδὲ τοῖς γονεῦσι χάριν ἂν τις ἔχειν ἐώη τοῖς λόγοις τούτοις, οὐδ' εἰς εὐεργεσίας τιθέναι μέρος, οἱ τοῦ ζῆν καὶ σώζεσθαι παρέσχον ἡμῖν τὰς ἀρχάς. εἰ δὲ δὴ καὶ τὸν Εὐριπίδην μάρτυρα ἐπάγοιτο λέγοντα ὅτι ἔδει γὰρ ἡμᾶς σύλλογον ποιούμενους τὸν φύντα θρηνεῖν εἰς ὅς' ἔρχεται κακὰ, ἥ που σφόδρα ἂν τι δόξειε λέγειν. ἀλλ' οἶμαι τῶν μὲν πραγμάτων οἷς ἐτυχάνομεν καὶ τοῦ χειρόν ἢ βέλτιον βιώναι τὸν δαίμονα καὶ τὴν τύχην αἰτιώμεθα, καὶ νῆ Δί', εἰ βούλει, προστίθει τὸ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς δεῖν, οὐδὲν γὰρ βλάβος τῷ λόγῳ, τοῖς δ' ὑπηρετήσασιν εἰς τὴν γένεσιν καὶ δι' ὧν πρῶτον ἤλθομεν εἰς φῶς, τούτοις τὴν πρώτην καὶ μεγίστην χάριν ἡγούμεθα δεῖν ἔχειν μετὰ τοὺς ἔτι τούτων προτέρους θεοὺς. εἰ τοίνυν τοῖς γονεῦσι δι' αὐτὸ τὸ εἶναι μόνον τοσαύτην ἔχομεν χάριν καὶ ὁμολογοῦμεν ὀφείλειν χρεὰ πάντων χρεῶν πρεσβύτατα, πῶς οὐ Μιλτιάδῃ γε καὶ Θεμιστοκλεῖ πλεον τι πεπραῖχθαι χρή δοκεῖν, οἵτινες οὐ τοῦ ζῆν μόνον οὐδὲ τῆς σωτηρίας αἵτιοι τοῖς Ἑλλήσι κατέστησαν, ἀλλὰ καὶ βελτίους ἀντὶ χειρόνων ἐν αὐτοῖς οἷς ἔπραττον εἵθιζον εἶναι; ἄτοπον δέ μοι φαίνεται, εἰ μὲν συμμάχους τινὰς ἢ φρούριον προὔδοσαν, ἢ ναὺν μίαν ἢ δύο, ἢ φυγῆς αἵτιοί τισιν ἢ θανάτου κατέστησαν, πολλοῖς ἂν καὶ πυκνοῖς ἐλαύνειν αὐτοὺς τοῖς ῥήμασι καὶ μετ' Εὐρυβάτου καὶ Φρυγῶνδου καταλέγειν, ὥσπερ τὸν Ἀρχέλαον κακοδαίμονα δὴ που καὶ ἄθλιον προσείρηκεν, ἀποκτείναντα οὐς οὐ προσῆκεν, ἐπεὶ δ' ἅπαντας μὲν ἡλευθέρωσαν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν προκινδυνεύοντες, ἔσωσαν δὲ οὐ μόνον τὰ σώματα καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἑαυτοὺς παρακαταθεμένων, ἀλλὰ καὶ πόλεις καὶ χώραν καὶ πολιτείαν καὶ ἔθνη καὶ νόμους καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτὴν τοῦ γένους, ἀνδρείας δὲ καὶ δικαιοσύνης οὐδ' ὅτι οὐκ ἀπέλιπον, μεῖζον δὲ ἢ παρέλαβον παρέδοσαν τὴν Ἑλλάδα, τοῖς δὲ θεοῖς πρέποντα χαριστήρια τούτων ἀπήγαγον, διεγένοντο δ' ὡς εἰπεῖν πανηγυρίζοντες καὶ ταῖς πράξεσι καὶ τοῖς πολιτεύμασι καὶ φανεράν ἅπασιν τὴν ἑαυτῶν ἀρετὴν, ἣν εἷς τε θεοὺς καὶ ἀνθρώπους εἶχον, κατέστησαν, τῆς Μιθαΐκου καὶ Θεαρίωνος μοίρας αὐτοὺς ἀξιοῦν εἶναι καὶ τοὺς μὲν ἰατροὺς τῶν μαγείρων φάσκειν εἶναι βελτίους ὅτι σώζουσι, τοὺς δὲ τῆς σωτηρίας τῶν Ἑλλήνων προστάντας μὴ τοῖς ἰατροῖς ἀπεικάζειν, ἀλλὰ τοῖς ὀψοποιοῖς. ^[10]

200 καὶ μὴν εἰ μὴδὲν βελτίους ἐποιοῦν, ἔσωζον δὲ, ἰατρῶν ἐν τοῦτό γ' ἐποιοῦν, οὐκ ὀψοποιοῶν. ὥστε τῶν ἰατρῶν οὐδὲν ἦσαν χεῖρους. πῶς οὖν οὐδενός ἦσαν ἄξιοι τοῖς Ἑλλήσιν; οὐκ ἂν ταῦτα συγχωρήσειε Πλάτων αὐτὸς αὐτῷ. ἐτέρωθι γοῦν, οὗ μὴδεμία ἐστὶ φιλονεικία, λέγει ταυτί· λέγει δὲ ὑπὲρ Σικελιωτῶν ἀνδρῶν, ἀρχὴν τινα πράττων αὐτοῖς βασιλικὴν, ὡς ἂν δὴ Δίων αὐτὸς ὦν „Ὡν οἱ πρόγονοι“ φησὶ „τό γε μέγιστον ἔσωσαν ἀπὸ βαρβάρων τοὺς Ἑλληνας, ὥστ' ἐξεῖναι περὶ πολιτείας νῦν ποιεῖσθαι λόγους ἔρρουσι δὲ τότε οὔτε λόγος οὔτ' ἐλπίς ἐλείπετο ἂν οὐδαμῇ οὐδαμῶς.“ Οὐκοῦν ἐν τούτοις ἐπαινεῖ τοὺς τῆς σωτηρίας αἰτίους τοῖς Ἑλλήσι καταστάντας, καὶ χάριτάς γε φησὶ δεῖν ἐκτίνειν αὐτοῖς, καὶ ταύτας οὐ φαύλας, ἀλλ' οἷας οὐδ' ἂν αὐτὸς ἂν τις ῥαδίως αἰτήσειε, καὶ πρὸς τὸν δυσχεραίνοντά φησιν ὅτι τὸ μέγιστον ἔσωσαν οἱ πρόγονοι ἀπὸ βαρβάρων τοὺς Ἑλληνας. ^[5]

201 οὐκοῦν ἢ 'κεῖν' ἀπαλείφειν προσῆκεν, ἢ ταῦθ' ὑπ' ἐκείνων ἐξελέλεγκται. οὐ γὰρ ἐκεῖνό γ' ἔστιν εἰπεῖν ὡς τοῖς μὲν τοὺς ἐν Σικελίᾳ σεσωκόσι τῶν Ἑλλήνων χάριτας καὶ δωρεὰς εἰκὸς ὑπάρχειν, τοῖς δ' ἅπασαν μὲν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, καὶ τῆς δ' αὐτῆς ὁδοῦ τῆς πολιτείας καὶ Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν καὶ τοὺς ὅπου δὴ γῆς καὶ θαλάττης Ἑλληνας, τούτοις οὐδὲ λόγου δεῖ μετεῖναι

φιλανθρώπου, οὐδ' ὥς χρηστοί γ' ἦσαν ἀκούειν ὑπάρχειν. καὶ μὴν αὐτός γε σὺ φῆς οὐ τῶν ἐν Κυρήνῃ μᾶλλον ἢ τῶν Ἀθήνησι κήδεσθαι. εἴτα σὺ τοῖς ἐκγόνοις αὐτῶν ἐφείς λέγειν περὶ δωρεῶν, αὐτοὺς κακῶς λέγειν ἡξίωσας, καὶ ἅμα μὲν τοὺς τυράννους ἐλέγχεις, ἅμα δὲ τοὺς τῆς ἐλευθερίας αἰτίους τοῖς Ἑλλήσι ψέγεις. κἀνταῦθα ὁ κολοφὼν τοῦ λόγου, ὡς οὐδ' ἡ ἐλευθερία πάνυ τι σεμνὸν, ἀλλὰ καὶ πολλοῖς ἄμεινον ἀκούειν ἐτέρων ἢ ἐλευθέρους εἶναι. καλῶς. ἄρ' οὖν καὶ τότε τοῖς Ἀθηναίοις ἄμεινον ἦν ἀκούσαι; καὶ μὴν οὐ πόρρωθεν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ὧν ἔπραττον ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας ὄντες ἐδείκνυσαν. ἔτι δ' οὐ Διοσκούροις, οὐδὲ Θησεῖ τῷ Ποσειδῶνος, οὐδ' Ἡρακλεῖ τῷ κοινῷ πάντων προστάτῃ, οὐδὲ τοῖς ἀρίστοις καὶ δικαιοτάτοις τῶν ἡμιθέων ὑπακοῦσαι κίνδυνος ἦν, ἀλλ' ἀνθρώποις ὕβρεων καὶ κακῶν μεστοῖς, ὅφ' ὧν ἀγαθὸν μὲν οὐδ' ὅτιοῦν ἔμελλον δὴ πού μαθήσεσθαι, πάντα δὲ πείσεσθαι τὰ αἰσχίστα καὶ δεινότατα. ^[25]

202 ὥστε πῶς οὐκ ἂν αἰσχίστα πραγμάτων συνέβη, εἰ πρότερον τοὺς Ἡρακλείδας εἰς ἐλευθερίαν ἀφαιρούμενοι τότε αὐτοὶ τοῖς βαρβάροις ὑπέκυψαν ἐν φαύλῳ θέμενοι; ἀλλὰ μὴν εἰ μήτ' αὐτοὶ δουλεύειν ἄξιοι μήθ' οἱ ἐπιόντες βελτίους ἐκείνων, ὃ τε κίνδυνος περὶ τῶν ἐσχάτων κρατηθεῖσι, πῶς οὐκ ἐνταῦθα εἴπερ πού καιρὸς ἦν δεῖξαι δουλείαν θανάτου μᾶλλον πεφοβημένους; ἐπιθήσω γὰρ τὰ Πλάτωνος αὐτοῦ ῥήματα. εἰ δὲ τοῦτο παντὶ γνώριμον καὶ πᾶσι ταῦτ' ἦν ἄριστα καὶ σπουδαιότατα καὶ μόνα τοῦ λόγου τοῦ βελτίονος καὶ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς, εἰ δεῖ τάληθές εἰπεῖν, ἐπ' ἔσχατον ἤκοντα, πῶς τοὺς γε εἰς ταῦτα παρασχόντας ἑαυτοὺς καὶ βεβαιώσαντας ἅπασιν μετὰ τῆς σωτηρίας τὴν ἐλευθερίαν ὀλίγου τινὸς ἀξίους ἢ τοῖς πολίταις ἢ τοῖς Ἑλλήσι νομιστέον; καὶ μὴν οὐδ' ἀνειμένην γε τὴν ἐλευθερίαν ἐποίησαν αὐτοῖς· οἳ γε πρὸς μὲν τοὺς βαρβάρους οὕτως εἶχον ὥστε μηδὲ φωνὴν ἐθέλειν ἀκούειν, πρὸς δὲ τοὺς Ἑλληνας οὕτω κοινῶς καὶ φιланθρώπως ὥσθ' εἶξαν τῆς ἡγεμονίας ἐκόντες Λακεδαιμονίοις, προέχοντες πλεῖστον ὁπόσον αὐτῶν. καὶ γὰρ τοὶ παρ' ἐκόντων πάλιν αὐτὴν τῶν Ἑλλήνων ἐκομίσαντο. οὕτως οὐκ ἄνευ δικαιοσύνης οὐδὲ σωφροσύνης, ὧς Πλάτων, ἐνέπλησαν τὴν πόλιν συμμάχων καὶ φόρων καὶ φλυαριῶν, ὡς σὺ φῆς, ἀλλ' ἀπὸ σώφρονος καὶ δικαίας καὶ θαυμαστῆς ἀρξάμενοι τῆς ἀρχῆς, καὶ τοὺς τῆς ἐλευθερίας ὅρους κάλλιστα ἐφύλαξαν, μέσσην αὐθαδείας καὶ ταπεινότητος ἄγοντες τοὺς πολίτας, καὶ οὐ τὴν ἀνέδην, οὐδὲ ἦν οὕτωςί τις ἂν φήσειεν ἐλευθερίαν εἰσάγοντες, ἀλλὰ τὴν μετὰ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ σωφρονεῖν. Καὶ μὴν ὅτι γε οὐκ ἄτιμον οὐδὲ τοῦ τυχόντος ἀνδρὸς ἐλευθερῶσαι πατρίδα, μὴ ὅτι γε τὴν Ἑλλάδα, αὐτὸς Πλάτων, εἰ δὲ βούλει Δίῳ, ὑπάρχει μάρτυς, ἐπεὶ καὶ ταῦτα τῆς ἐκείνου ῥήσεως „Επὶ δὲ τούτοις ζύμπασιν ἀδόλῳ γνώμῃ καὶ ὑγιεῖ μετὰ τῶν θεῶν βασιλέα στήσασθε πρῶτον μὲν τὸν ἐμὸν υἱὸν χαρίτων ἔνεκα διττῶν, τῆς τε παρ' ἐμοῦ καὶ τῆς παρὰ τοῦ ἐμοῦ πατρός. ^[5]

203 ὁ μὲν γὰρ ἀπὸ βαρβάρων ἡλευθέρωσεν ἐν τῷ τότε χρόνῳ τὴν πόλιν, ἐγὼ δὲ ἀπὸ τυράννων νῦν δις, ὧν αὐτοὶ μάρτυρες ὑμεῖς γεγόνατε.“ ἄρ' ὀλίγου τινὸς ἢ φαύλου τίθησι Πλάτων ἐλευθέραν ποιῆσαι πόλιν, ἢ μέλλουσαν ἄλλων ἔσεσθαι κωλύσαι; ὅτε τοίνυν καὶ βασιλείαν ἄξιον ἀντὶ τούτου δίδόναι, καὶ ταῦτά γε τοῖς ἐκγόνοις, καὶ μικροῦ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῖς παραχωρῆσαι, διότι αὐτῶν οἱ πρόγονοι τὴν ἐλευθερίαν ἐφύλαξαν, ἢ πού τοὺς γε αὐτοὺς ἐλευθερώσαντας οὐ μόνον τοὺς πολίτας, ἀλλὰ καὶ σύμπαν τὸ τῶν Ἑλλήνων γένος ἔν τι τῶν δεινοτάτων, μηδ' αὐτοῦ τοῦ δοκεῖν ἐλευθέρους εἶναι μετέχειν ἔαν, ἀλλ' ἦν ἔργῳ τοῖς ἄλλοις διετήρησαν, ταύτης αὐτοὺς τὸ γιγνόμενον τῆς ἐλευθερίας ἀφαιρεῖσθαι. φέρε δὴ κάκεῖνο σκεψώμεθα, ὅσῳ καὶ κατὰ τοῦτο Μιλτιάδης καὶ Θεμιστοκλῆς Δίῳνος δικαιοτέροι καὶ βελτίους τὰ πολιτικά καὶ τὸ ἴσον μᾶλλον φυλάττοντες, εἴ γε οἱ μὲν ἀντ' ἐκείνων τῶν ἔργων οὐδὲν πλεόν ἤτησαν οὐθ' αὐτοῖς οὔτε παισὶν, ἀλλ' ἐξαρκεῖν ὑπελάμβανον εὖ πεποικέναι τοὺς Ἑλληνας, Δίῳν δὲ, ὡς σὺ φῆς, καὶ τοιούτων δωρεῶν προσεδεῖτο, ἐν αἷς ἦν ἀκούειν τῶν ἐξ ἐκείνου τοὺς ἄλλους, μὴ ἐφ' ἐκάστου τῶν καιρῶν μηδ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ὅτι βέλτιον τῶν ἄλλων φρονοῦσιν ἢ λέγουσι πειθομένους, ἀλλ' εἰσάπαξ στησαμένους βασιλέας, κἂν εἴ τινες αὐτῶν βελτίους ἐνεῖεν.

ἄρ' οὐ πανταχόθεν σαυτὸν ἥρηκας; ὅπου γε δὴ καὶ τῆς ἰσότητος καὶ τῆς γεωμετρίας ἐκεῖνοι μὲν οὕτως μνημονεύοντες φαίνονται, Δίων δ' οὐχί, οὐδ' οἱ Δίωνος παῖδες, καὶ ταῦτα ὁμιλήσαντες τῷ δεινотάτῳ γεωμετρίαν Πλάτωνι. ^[30]

204

„Τρίτον δὲ“ φησὶν ἡ ἐπιστολὴ „προκαλεῖσθαι χρὴ βασιλέα γίγνεσθαι Συρακουσῶν ἐκόντα ἐκούσης τῆς πόλεως τὸν νῦν τοῦ τῶν πολεμίων ἄρχοντα στρατοπέδου, Διονύσιον τὸν Διονυσίου, ἐὰν ἐθέλῃ ἐκὼν εἰς βασιλέως σχῆμα ἀπαλλάττεσθαι, δεδιὼς μὲν τὰς τύχας, ἐλεῶν δὲ πατρίδα καὶ ἱερῶν ἀθεραπευσίαν καὶ τάφους, μὴ διὰ φιλονεικίαν πάντως πάντ' ἀπολέσῃ βαρβάροις ἐπίχαρτος γενόμενος. εἰ τοίνυν καὶ τῷ τοῦ τυράννου παιδί καὶ τῷ τοῦ τῶν πολεμίων ἄρχοντι στρατοπέδου καιρόν ἐστιν ἔχον διαλλάττεσθαι, ἐὰν βούληται βασιλεὺς ἀντὶ τυράννου γίγνεσθαι, ἐλεήσας πατρίδα καὶ ἱερῶν ἀθεραπευσίαν καὶ τάφους, ἥ που τοῖς γε τῶν Ἑλλήνων εὐεργέταις καὶ δι' οὓς ἱερὰ καὶ τάφοι καὶ πάντα ἐσώθη καὶ οὐκ ἐπίχαρτος ἡ Ἑλλὰς τοῖς βαρβάροις ἐγένετο, εἰκὸς ἦν σπείσασθαι, καὶ τήν γε βλασφημίαν αὐτοῖς ἀνεῖναι, εἰ καὶ μηδὲν εἶχεν ἔργῳ νεῖμαι πλεόν. φέρε γὰρ πρὸς θεῶν εἰ ὅτε ἦν ἐκεῖνα τὰ πράγματα, ὁ Θεμιστοκλῆς καλούντων αὐτὸν τῶν Ἀθηναίων καὶ βοηθεῖν ὅ τι ἔχοι κελευόντων, ἄλλο μὲν οὐδὲν ᾔτησε, μήτε τυραννίδα μήτ' ἔννομον βασιλείαν, τοσοῦτον δὲ μὴ τι διάκονός γε ὑπ' αὐτῶν κληθῆναι, μηδὲ τοιοῦτον ὄνειδος λαβεῖν, ἐὰν καταστήσῃ τὰ πράγματα αὐτοῖς, εἰ παρῶν ἔτυχε Πλάτων, τί ἂν τοῖς Ἀθηναίοις συνεβούλευσεν ὁ τοῖς Συρακοσίοις ταῦτα συμβουλεύων; ἄρ' οὐ μετρίαν νομίσει τὴν πρόκλησιν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ δοῦναι τὴν χάριν; ἐμοὶ μὲν γὰρ κἂν προσηγγυῆσθαι δοκεῖ ταῦτα ὑπὲρ τῆς πατρίδος. οὐκοῦν ἄτοπον μελλόντων μὲν ἔσσεσθαι τῶν ἔργων καὶ ὅπως πραχθεῖν καὶ μόνον ταῦθ' ὑπὲρ πάντων ὑπισχνεῖσθαι, ὄντων δὲ καὶ πεπραγμένων καὶ τῆς ἀρετῆς τῆς ἐκείνου φανεραῖς ἅπασιν Ἑλλήσι καὶ βαρβάροις γεγονυίας, ὅμως ὑβρίζειν ἐπιχειρεῖν, καὶ μήθ' ἱερὰ μήτε τάφους αἰσχύνεσθαι μήτ' ἐπιγράμματα, ἀλλὰ κακῶς λέγειν ὃν ἐπαινεῖν βουλευθέντα τῆς ἀξίας ἔργον ἦν τυχεῖν; καὶ μὴν οὐχ ὅμοιον ἐν μέσῃ τῇ θαλάττῃ περὶ τῶν ἐν τῷ πλοίῳ λέγειν καὶ τὴν εὐψυχίαν τὴν αὐτοῦ δεικνύναι καὶ καθήμενον ἔξω τῆς ζάλης ὑπὸ τῷ τειχίῳ· ἂ Πλάτων παντὸς μᾶλλον καλῶς εἰδὼς ἐκὼν ὑπερβαίνει καὶ κατηγορεῖ Θεμιστοκλέους ἐμβιβάσαντος Ἀθηναίους εἰς τὰς τριήρεις, ἐν τούτοις μὲν οὐ τοῖς λόγοις, ἐτέρωθι δὲ, φάσκων αὐτοὺς ἐθισθῆναι φεύγειν ἐκ τούτου καὶ μὴ μάχεσθαι μένοντας. ^[5]

205

ὥς δὴ σὺ μὲν κἀγὼ πολλὰς τροπὰς ὀπλιτῶν ἐποιησάμεθα, Θεμιστοκλῆς δὲ οὐδὲν ἄλλο ἢ φεύγειν ἠπίστατο. ἐγὼ δ' εἰ μὲν ἦν ἕτερον τρόπον νικῆσαι, ἢ καὶ σωθῆναι τὸ πρῶτον, τάχ' ἂν τι τούτους ὥμην εἶναι τοὺς λόγους· ὅτε δ' ἦν αἵρεσις ἢ ναυμαχοῦντας κρατεῖν, ἢ κατὰ γῆν ἀπολωλέναι, πῶς ἦν ἴσον ἢ τίς ἡ θαυμαστὴ φιλοσοφία τεθνάναι μάτην, ἐξὸν μετὰ τῆς μεγίστης εὐδοξίας σωθῆναι; ἀρχὴν δ' ἔγωγε οὐκ ἐπινοῶ ποῦ διακέκριται κατὰ γῆν μὲν νικῆσαι καλὸν εἶναι, ἐν θαλάττῃ δ' αἰσχρόν· ἢ τὴν μὲν κρανίαν καὶ τὴν βύρσαν πολλοῦ τινος ἀξίαν εἶναι, τὰ δὲ νῆια καὶ τοὺς κωπέας τοῦ μηδενός· ὥσπερ ἂν εἴ τις τὴν θάλατταν ἐξαιροῖ τῶν ὄντων, ἢ μάτην γενέσθαι λέγοι καὶ διαγράφοι τὴν τοῦ Ποσειδῶνος ἀρχὴν δεύτερα τῶν πάντων ἔχουσαν, ὥς φησιν Ὅμηρος. τί οὖν οὐχὶ καὶ περὶ τοῦ σίτου κατηγορήσομεν αὐτῶν, ὅτι χρῶνται ἐπεισάκτῳ τῷ πλεόνι καὶ προσδέονται θαλάττης, ἐξὸν τῇ χώρᾳ στέργειν ἢν γεωργοῦσιν, ὃ θεϊότατε ἀνδρῶν· τοῦτο μὲν ἔστ' ἀπολωλέναι λιμῶ. καὶ μὴν εἴ γε ἡ τοῦ σίτου κομιδὴ κατὰ θάλατταν αὐτοῖς ἀναγκαῖον καὶ σωτήριον, τῆς αὐτῆς ἔνεκα σωτηρίας καὶ τότε τῇ θαλάττῃ προσεχρήσαντο καὶ προσῆν ἡ τοῦ καλοῦ μερὶς τῇ χρείᾳ. καὶ μὴν οὐδ' ἐκεῖνό γ' ἔστιν εἰπεῖν ὥς τὸν μὲν σῖτον ἔδει κατὰ θάλατταν αὐτοῖς φοιτᾶν, τῆς δὲ σιτοπομπίας οὐ χρῆν προῖδεῖν ὅπως ἔσσονται κύριοι. οὐκοῦν ἔδει τριήρων καὶ τοῦ ναυμαχεῖν ἐπίστασθαι. Πῶς οὖν ὁ ταῦτα συμβουλεύων περιειργάζετο, ἢ πῶς οὐχ ἡρμόττετο πρὸς τὴν φύσιν τῆς χώρας, ἵνα καὶ τοῦτο

προσθῶμεν; ὅμοιον δ' ἂν μοι δοκοῦμεν ποιεῖν εἰ ταῦτα κατηγοροῖμεν, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ τῇ φύσει τῆς Ἀττικῆς μεμφοίμεθα, ὅτι αὐτὴν ἔχει θάλαττα κύκλῳ μικροῦ πᾶσαν. ^[35]

206 τί οὖν εἰ τοῖς κρείττοσιν οὕτως ἔδοξεν; ἀλλ' ὅμως ἐὼ ταῦτα Πλάτωνος χάριν. ἔστω τὸ γειτόνημα ἀλμυρὸν, ὥς φησιν. εἰ μὲν τοίνυν Θεμιστοκλῆς νίκην ἀντὶ νίκης ἡλλάττετο, ἡδίκηκε τοὺς ναυπηγούς ἀντὶ τῶν δορυξῶν κοσμῶν; καίτοι καὶ τὸ τῆς ναυμαχίας ἔργον εἰς τοὺς ὀπλίτας δὴ πού τοὺς ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων ἀφίκετο· ὦν τοὺς πλείους εἶναι χρὴ δοκεῖν τῶν Μαραθῶνι κινδυνευσάντων. εἰ δὲ διπλοῦν ἀνθ' ἀπλοῦ τότε κίνδυνον μετέλαβον, τὸν μὲν πρὸς τοὺς πολεμίους, τὸν δὲ κατ' αὐτὴν τὴν θάλατταν, οὐδὲν οἶμαι ταύτῃ φαυλότεροι. ἀλλ' ἔγωγε καὶ ταύτας ἀφαιρῶ τὰς προσθήκας, ἔστω πᾶν ἀμάρτημα, εἴ τις ἄλλος πόρος ἦν τοῖς πράγμασι σωτηρίας. εἰ δ' ἅπασα μὲν ἡ γῆ κατείληπτο, ἐπέρρει δὲ ὥσπερ θαλάττης ἐπὶ κλυσίς ἢ στρατιά, πάντα δὲ ἄρδην ἀνηρπάζετο, ἀναβλέπειν δὲ οὐκ ἦν, ἀλλ' οἱ μὲν ἐκόντες προσετίθεντο, οἱ δὲ ἄκοντες ἤγοντο, οἱ δ' ἔφευγον εἰς τὸ εἶσω τῆς Ἑλλάδος ἀεὶ, μόνοι δ' ἔξω κατελείποντο Ἀθηναῖοι, πρὸς δὲ τούτοις ἐκάλουν μὲν κἀνταῦθα τῶν πραγμάτων ὄντων τοὺς ἐν τῇ συμμαχίᾳ, καὶ προκινδυνεῦσαι τῶν ὑπολοίπων ἐκέλευον μεθ' ἑαυτῶν ἀπαντήσαντας εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὑπήκουε δὲ οὐδεὶς, ἀλλ' ἐν τοῖς στενοῖς οὐ τῆς Πελοποννήσου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐλπίδων ἐκάθηντο, ἀπέκειτο δὲ μήτε γῆς μήτε θαλάττης εἶναι μηδαμοῦ, τί ταῦτα τοὺς Ἀχαιοὺς ἀπὸ τοῦ πύργου κρίνομεν; ἢ τί τὰ μηδαμῇ συμβαίνοντα κατηγοροῦμεν; ἐγὼ μὲν οὐ τοσαύτην αἰσχύνῃ ἔχειν ἡγοῦμαι τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, ὥσθ' αἰρετώτερον εἶναι πρὸ αὐτῆς ἀπολωλέναι, ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ βίου καὶ τῆς σωτηρίας τῆς εἰς ἐκεῖνον τὸν χρόνον τοῦτο φήσαιμ' ἂν ὥσπερ εἰ κέρδος τοῖς τότε συμβῆναι, τὸ κατεργάσασθαι πρᾶγμα τοσοῦτον καὶ στήσαι τρόπιον κοινὸν ἀπάντων ἀνθρώπων ὥς εἰπεῖν καὶ κατὰ παντός τοῦ χρόνου. δοκοῦσι γὰρ ἔμοιγε οὐ μόνον τοὺς ἀνταγωνιστὰς νικῆσαι τῇ τῷ ἡμέρᾳ, οὐδὲ τοὺς παρόντας τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ πάντας ἀνθρώπους μεγέθει τόλμης καὶ νίκης σεμνότητι παρελθεῖν. ^[30]

207 εἰ γὰρ ἐν ἐξ ἀπάντων εἰπεῖν δεῖ τῶν εἰς μνήμην ἡκόντων, μέγιστον ἐκεῖνό τις ἂν τὸ ἔργον λέγοι δικαίως. Μόνος δέ μοι δοκεῖ πάντων ἀνθρώπων ἡ κομιδὴ γε ἐν ὀλίγοις δεῖξαι Θεμιστοκλῆς ἀληθῆ τὸν λόγον ὄντα, ὃν πάλαι μὲν Ἀλκαῖος ὁ ποιητὴς εἶπεν, ὕστερον δὲ οἱ πολλοὶ παραλαβόντες ἐχρήσαντο, ὥς ἄρα οὐ λίθοι οὐδὲ ξύλα οὐδὲ τέχνη τεκτόνων αἱ πόλεις εἶεν, ἀλλ' ὅπου ποτ' ἂν ὥσιν ἄνδρες αὐτοὺς σώζωιν εἰδότες, ἐνταῦθα καὶ τείχη καὶ πόλεις. οὐκ οὖν τῷ γε ἀληθεστάτῳ τῶν λόγων ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν ἡγεῖτο, ἀλλὰ μετασκευάζειν ὥσπερ ἐν σκηνῇ πρὸς τὸ παρεστός· οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς δράμασιν οὐδένα τῶν ἀγωνιστῶν ἀπολλύναι τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, ἐὰν πρὸς τὸ παρὸν μεταμπίσχηται· καὶ τότε τοῖς Ἀθηναίοις ἐπιβάλλειν θαλαττίων σχῆμα προσθέσθαι καὶ δεῖξαι τὴν πόλιν ἐν τούτῳ. διὰ ταῦτα τὴν μὲν χώραν καὶ τοῦδαφος τῆς πόλεως προεῖτο, τὴν δ' ἀξίαν κάλλιστα ἀνθρώπων διεσώσατο, καὶ πρότερον τείχη καὶ ἐστίας καὶ νεῶς ἢ τὴν τοῦ φρονήματος τάξιν προὔλιπε καὶ ἃ πεπεικῶς αὐτὸν ἦν. ἦδει γὰρ ὅτι, εἰ μὲν ἐκείνων ἀντέχοιτο καὶ περὶ αὐτὰ φιλοψυχοίη, ταχέως κἀκείνων στερήσεται καὶ τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς προσάπολεῖ καὶ πάσας εἰσάπαξ τὰς ἐλπίδας ἐκβαλεῖ, εἰ δὲ τὰς ναῦς προβάλοιτο αὐτῶν καὶ τὸν γε αὐτῆς τῆς κρίσεως χρόνον ἐκσταίη, καθάπερ τις ἀγωνιστὴς ἐπ' ἄθλοις ἀποδημῶν ῥαδίως ἡλιπίζεν, ὥσπερ τότε τὴν θάλατταν ἀντὶ τῆς γῆς ἡρεῖτο, οὕτω πάλιν ἐκ τῆς θαλάττης εὐρήσειν καὶ τὴν χώραν καὶ τὴν πόλιν καὶ οὐδὲν χεῖροσι χρήσεσθαι. ταῦτα δὲ ἐνθυμηθεὶς τοὺς δρομέας ἐμιμήσατο τοὺς ἐκ πολλοῦ τοὺς πρόσθεν αἰροῦντας· καὶ παραχωρήσας οὐ μόνον τῆς Ἀττικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς γῆς ἀπάσης Ξέρξῃ καὶ προλαβεῖν ἐάσας, καὶ τῆς θαλάττης τοσοῦτον ἀπολαβὼν, ὅσον ταῖς ναυσὶν ἥρκει, περιέτρεψεν ἀπάσας αὐτῷ τὰς ἐλπίδας, καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐρρύσατο, οὐ ναύτας ἀνθ' ὀπλιτῶν ἐθίζων Ἀθηναίους εἶναι, οὐδὲ φυγῆς ἐφόδιον τὰς τριήρεις αὐτοῖς ἐξευρών, οὐδ' ἵνα τὸν πάντα χρόνον τὴν θάλατταν οἰκῶσιν, ὥσπερ τὸν Γλαῦκόν φασι τὸν Ἀθηδόνιον, ἢ τὸν Σάρωνα τὸν ἐπώνυμον τοῦ πελάγους, ἀλλὰ

τουναντίον πάν, ὧ θαυμάσιε, ὅμως μηδὲν πλῆθος τῶν πολεμίων φοβῶνται μηδὲ φεύγωνσιν, ἀλλὰ κἂν τὴν γῆν ἅπασαν δέῃ προλιπεῖν, κἂν τῶν σωμάτων αὐτῶν ἀποστῆναι, ῥαδίως ὑπομένωσιν ὑπὲρ τοῦ κρείττονος, καὶ μὴ τοῖς κτήμασι δουλεύωσι μηδ' ἱκανὴν πρόφασιν μηδεμίαν νομίζωσι τοῦ γενέσθαι χεῖρους, μὴ πλῆθος πολεμίων, μὴ ἰσχὺν, μὴ πάντας ἀνθρώπους δουλεύειν συγκεχωρηκότας, μὴ πάντ' ἄνω καὶ κάτω γιγνόμενα, ἀλλὰ καὶ θάλατταν οἰκειοτέραν καὶ πάντα κίνδυνον ἀνεκτότερον ἡγῶνται τοῦ ζῆν μετ' αἰσχύνης. ^[15]

208 τοῦτο καὶ ὀπλίταις ἀγαθὸν παράδειγμα καὶ ἱππεῦσι καὶ τοξόταις καὶ τριηρίταις καὶ πᾶσι πόλεως πληρώμασιν. οὐ χρὴ, φησὶ, τοῖς ἐναντίοις διδόναι τὰ νῶτα οὐδὲ αἰσχρὰν σωτηρίαν ζητεῖν, οὐδ' ἀφέντας τοὺς περὶ τῶν δικαίων λογισμοὺς ἐφεῖναι τῷ φέροντι, οὐδὲ φεύγειν ὅπως τις μὴ μάχηται. οὐκ οὐκ ἔγωγε, φησὶ, φεύγων ὠχόμην εἰς Ἰταλίαν, οὐδ' ἐκεῖ πόλιν ἡξίουν οἰκίζειν, καίτοι τῶν μάντεων κελευόντων, ἀλλ' ἔμενον τὰς τριήρεις ἔχων, οὗ καιρὸς ἦν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀντιτάξασθαι. καὶ ἐπειδὴ τὰν τῇ γῇ κατείληπτο, ἦρκει μοι τῆς θαλάττης μικρὸν μέρος καὶ σοί, φησὶ, παραινῶ μένειν καὶ σώζειν τὴν τάξιν, ἐάν τε ὀπλιτῶν ἀγῶνα ἀγωνίζῃ ἐάν τέ τιν' ἱππέων ἄν θ' ὄντινοῦν. ἐὰν δὲ καὶ πάντων ἐξείργῃ, γενοῦ μοι θαλάττιος τοῦτον τὸν χρόνον, ἐνταῦθ' ὀπλίτευσον, προβαλοῦ τὴν ἀσπίδα ἀπὸ τῆς νεῶς, εἰ δ' οἶόν τε καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς θαλάττης ὑπὲρ τοῦ ῥοθίου φέρε. ^[25]

209 ταῦτα ἐδίδασκε Θεμιστοκλῆς, καὶ τοῦτο ἡδύνατο αὐτῷ τὸ εἰς τὰς τριήρεις μεταστῆσαι τὴν πόλιν· διὰ ταῦτα κενὴν ἀνθρώπων ἡξίωσε τὴν χώραν πρότερον ποιῆσαι ἢ ληφθέντα τινα ἐν αὐτῇ δουλεῦσαι. τούτων οὐ γεγόνασι λογισμοὶ καλλίους οὐδὲ πράγματα ἐντιμότερα, οὐδὲ μᾶλλον ὁμοῦ σύνεσιν καὶ μεγαλοψυχίαν καὶ ἀνδρείαν ἔχοντα· ἐπεὶ ὅτι γε οὐ καθάπαξ αὐτοὺς ἡξίου τῆς πόλεως ὑπεριδεῖν οὐδὲ κύκλῳ φεύγειν ἐπὶ τῶν τριήρων, ἀλλὰ τοῖς παροῦσι καιροῖς ταῦτα συμφέρειν ὑπελάμβανε, καὶ στρατοπέδῳ τῇ Σαλαμῖνι χρησάμενος τὸν αὐτὸν τρόπον ὄνπερ οἱ πρότεροι τῷ Μαραθῶνι πάλιν τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐμέμνητο, ἔδειξεν οὐκ εἰς μακράν. ἀπελθόντων γὰρ τῶν βαρβάρων, εἷς τε τὴν πόλιν ἦγεν εὐθύς αὐτοὺς ἄνω καὶ συνώκιζε κατὰ τὰ πρότερα, καὶ μείζω γε τὸν περίβολον, ὥς φασιν οἱ ἐξηγηταί, ἐξήγαγε πανταχῇ, τειχίσαι τε δεῖσαν μόνος ἐξ ἀπάντων εὗρεν ὅπως δυνήσονται. πῶς οὖν αὐτοὺς φεύγειν εἴθισεν, ἢ κατὰ ποῖαν τύχην, ὅς γε ἐν μὲν τοῖς ἐσχάτοις κινδύνοις ὄντας αὐτοὺς διώκειν, οὐ φεύγειν εἴθισε, νικήσαντας δὲ καὶ τὰ μέγιστα εὖ πράττοντας καὶ παρὸν ἦντινα βούλονται χώραν καὶ πόλιν αὐτοὺς λαβεῖν, εἰς τάρχαϊα ἐπανῆγε, καὶ οὐκ εἶα τῶν ὑπαρχόντων ἀμνημονεῖν; πρὸς Διὸς, ὧ Πλάτων, εἰ δὲ δὴ σοῦ τις λαβόμενος κατηγορεῖ λέγων ὅσα διέπλεις ἐν ὀλκάσι τὴν θάλατταν καὶ πλάνην ὀπόσῃ πεπλάνησαι περὶ τὴν χάρυβδιν, ὁμοῦ τοῖς ναύταις ἐσκηνωμένος καὶ δεόμενος τῆς κώπης καὶ τοῦ τροπωτῆρος, καὶ ταῦθ' οὕτω δυσχεραίνων τὰ ναυτικά καὶ τοῖς ὀπλίταις προσκείμενος, ἄρ' οὐκ ἐκεῖνο μὲν οὐκ ἔμελλες ἐρεῖν, ἅτε ὦν μουσικὸς καὶ πάλαι κατεγνωκῶς τοῦ ῥήματος, τὸ ποῖον δὴ λέγω, ὧ μοχθηρὲς μελαγχολᾷς, εἶπες δ' ἂν οὕτωςί πως, ὧ δαιμόνιε, ἐγὼ ταῦτα ἔπραττον, οὐ τὸν τῶν ναυτῶν βίον ἡρημένος, οὐδ' ἐκείνους ἀντὶ τῶν ὀπλιτῶν κοσμῶν, οὐδ' ἐν γῆρᾳ ναυτίλλεσθαι μεταμανθάνων, οὐδὲ τοῖς κατ' ἡπειρον πράγμασι λυμαινόμενος, ἀλλ' οὐκ ἦν ἄλλως ἐλθεῖν εἰς Σικελίαν; ταῦτ' ἂν εἶχες, οἶμαι, λέγειν, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ Θεμιστοκλέους, ὅτι οὐκ ἦν ἄλλως τοῖς Ἑλλησι σωθῆναι. ^[5]

210 καὶ μὴν οὐδ' ἐκεῖνο τις ἂν φήσειεν ὡς ὑπὲρ μὲν τῶν Δίωνος πραγμάτων ἔδει πλεῖν εἰς Σικελίαν καὶ μήτε γῆρας μήτε κίνδυνον μήτε τὸ πολλάκις ἐξηπατῆσθαι μήτ' ἄλλο μηδὲν ὑπολογίζεσθαι πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἐκείνου χρεῖαν, ὑπὲρ δὲ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοσοῦτων πραγμάτων οὐκ ἄρ' ἔδει ταῖς ναυσὶ χρῆσασθαι, ἀλλ' ἀναίνεσθαι τὴν θάλατταν. οὐδ' ἂν εἷς ταῦτα φήσειεν. ὁ δὲ γε Βελλεροφόντης, ὧ ἄριστε, ὥς φασιν οἱ ποιηταί, τὴν χίμαιραν ἐχειρώσατο οὐκ εἰς τὴν θάλατταν ἐμβὰς, ἀλλ' εἰς τὸν ἀέρα ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ Πηγάσου, καὶ ὅμως οὐκ ἔδοξε δειλὸς εἶναι, ὅς γε καὶ λόχους ὅλους διαφθείρειν ἐδόκει δύνασθαι. ἀλλ' οἶμαι πρὸς τὸ πῦρ οὐκ ἦν χαμόθεν

ἀντισχεῖν. οἶδα δὲ ὑπὲρ Θεμιστοκλέους ὅτι κἂν εἰ τὸν Δαίδαλον οἶός τ' ἦν μιμήσασθαι καὶ περῶσας ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἐπιθέσθαι τῷ βαρβάρῳ, οὐδὲ τοῦτο ἂν ὥκνησεν, ἢ κἂν εἰ μάχην πεζὴν μέλλων συνάψειν ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ἐπήει, δειλίαν ὀφλήσειν ἔμελλε. Λακεδαιμονίους δέ γε αὐτὸς σὺ φῆς τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην μαχομένους οὐκ ἐθέλιν μένειν, ἀλλ' ὑπάγειν τοὺς Πέρσας πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῖς. ἐγὼ γὰρ Σκύθας ὅσα δὴ φεύγοντες νενικήκασιν. ὅπου τις πλεόν ἕξειν ἡγείται, ἐνταῦθα ἀμυνέσθω τοὺς πολεμίους, ἄλλως τε κἂν μηδὲν τῶν μειζόνων παραβαίνει δικαίων. εἰ μὲν τοίνυν αὐτοῦ γνώμη μόνον περὶ τούτων ἐκέχρητο Θεμιστοκλῆς, ἐκείνου τις ἂν εἶπεν αὐτὸν τὴν κατηγορίαν πεποιῆσθαι, ἐπεὶ δὲ καὶ θεὸς ταῦτ' ἀνελὼν φαίνεται, ἐγὼ μὲν ὁκνῶ λέγειν, πᾶς δ' ἂν τις συνίοι τὸ λοιπόν. ^[30]

211 'Ο δ' οὖν Θεμιστοκλῆς λαμπρῶς ἀποφεύγει τὴν αἰτίαν. ἢ πρὸς τῶν θεῶν αὐτῶν, ὅταν μὲν δέη Σωκράτης σοφώτατον εἶναι δοκεῖν, εἰς ἀξιόχρεων μάρτυρα ἀνοίσομεν τὸν θεὸν τὸν ἐν Δελφοῖς καὶ τοῖς λογίοις ἰσχυριούμεθα, ἃ Χαιρεφῶν καὶ ὀλίγοι τινὲς ἥδεσαν, οἷς ἔμελε Σωκράτους, ὧν δ' οἱ Ἕλληνες ἅπαντες μάρτυρες καὶ ἃ τῶν πώποτε κοινότατα ἐφθέγγατο ἡ Πυθία καὶ οἷς ἅπαντα τὰ μέλλοντα ἠκολούθησε, ταῦτα δὲ οὐδαμοῦ θήσομεν εἰς λόγον, οὐδὲ τῇ Θεμιστοκλέους σοφίᾳ μέγιστα εἶναι μαρτύρια συγχωρησόμεθα; ὅπου γὰρ ταῦτα ἔδοξεν ἐκείνῳ καὶ τῷ θεῷ περὶ σωτηρίας τῶν ὅλων, τί χρὴ λέγειν ἄλλο; τίν' οὖν ἦν τὰ χρησθέντα; ἄρχεται μὲν ἄνωθέν ποθεν, ἔπειτά ἐστι τοῦτο ὃ πάντες θρυλοῦσι Τεῖχος Τριτογενεῖ ξύλινον διδοῖ εὐρύοπα Ζεὺς. ἄρά γε καὶ μόνον τοῦτο εἶρηκεν ὁ χρησμός; οὐκ, ἀλλ' ὥσπερ ἐπισφραγίζεται τὴν γνώμην τῇ προσθήκῃ. τίς οὖν ἔσθ' αὕτη; Μοῦνον ἀπόρθητον τελέθειν· ἵνα μὴ τοῦθ' οὕτως λεγόντων ἀρτίως αἴρεσιν εἶναι δοκῶσιν αὐτοῖς Ἀθηναῖοι ἢ κατὰ γῆν νικῆσαι ἢ κατὰ θάλατταν, μηδὲ τρυφῶσιν, ἀλλ' εἰδῶσιν ὅτι ἐν ταῖς ναυσὶν ἅπαντα τὰ πράγματα ἔσθηκε καὶ ἄλλως οὐκ ἔνεστι σώζεσθαι. ἔτι δὲ αὐτὸ μειζόνως ἠῤῥησεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς, ἅτ' ὧν μουσηγέτης ὁ θεὸς καὶ λέγειν ἄριστος δὴ που. προσέθηκε γὰρ τὸ σὲ τέκνα τ' ὀνήσει, τί τοῦτο λέγων „τὸ σὲ τέκνα τ' ὀνήσει;“ οὐ διὰ τοὺς παῖδας οὐς εἰς Τροίηνά ὑπεξέθεντο ἐμοὶ δοκεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὕστερον μέλλοντας ἔσεσθαι. οὕτω συνεκληρώθησαν τῇ τύχῃ τῆς πόλεως αἱ τριήρεις. εἴ ποτε γὰρ εὖ πράττοιεν, κατὰ ταύτας εὖ πράττειν αὐτοῖς περιῆν ὅλως. ^[30]

212 καὶ οὐδ' ἐνταῦθ' ἔστη τῆς δημηγορίας, ἀλλ' ὥσπερ προκαταλαμβάνων καὶ ὥσπερ ὑποτεμνόμενος τὰς Πλάτωνος ἐπιτιμήσεις ἔγκειται πάσας φωνὰς ἀφίεις καὶ λέγων ἐκ τοῦ εὐθέος ἤδη Μηδὲ σύ γ' ἵπποσύνην τε μένειν καὶ πεζὸν ἰόντα πολλὸν ἀπ' ἡπείρου στρατὸν ἥσυχος, ἀλλ' ἀναχωρεῖν. εἴτ' ἐστὶν ἀκροτελεύτιον ἔτι τοί ποτε κἀντίος ἔσση. καὶ ἔγωγ' ἠδέως ἂν ἐροίμην τοὺς τὰς βαθείας ὑπήνας ἔλκοντας, ἔφη τις τῶν κωμικῶν, καὶ μέχρι τούτου τὸν Πλάτωνα σεμνύνοντας, εἰ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἦν ἡμῖν Πλάτων, καὶ αὐτῷ τὰ πράγματα ἐπετέτραπτο, εἴθ' ἦκεν ὁ χρησμός, τίνας ἂν λόγους λέγειν ᾤετο δεῖν, ἢ τί πράττειν ἡξίου τοὺς Ἀθηναίους. ἢ νῆ Δία, εἰ μὴ στρατηγῶν αὐτὸς ἐτύγχανε, τῷ γε Θεμιστοκλεῖ τί που ἂν συνεβούλευε; πότερον ταῦθ' ἄπερ αἰ μαντεῖαι, ἢ τάναντία τούτων; εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἔμελλεν εἴσεσθαι τὸν νοῦν τῶν χρησμῶν, οὐ σοφοῦ πρᾶγμα ἔμελλε πείσεσθαι· εἰ δὲ γινώσκων καὶ συνιεῖς ἀντιλέγειν ἐπεχείρει, παντὸς μᾶλλον ἔργον διεπράττετο ἢ Πλάτωνος. δυοῖν γὰρ τοῖν ἐσχάτοι ἀπόδειξις ἦν, ἀσεβείας εἰς τὸν θεὸν καὶ προδοσίας τῆς σωτηρίας οὐ μόνον τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀπάντων. εἰ δὲ δὴ τὰ μάλιστα ἕτερα μὲν ὁ θεὸς προσέταττεν, ἐτέραν δὲ ἦγε Πλάτων, ποτέρῳ τὸν Θεμιστοκλέα πεισθῆναι προσῆκεν, ἢ ποτέρῳ μᾶλλον προσέχων ὀρθῶς ἂν ἔδοξε φρονεῖν; τουτὶ γὰρ ἔν μοι τῆς ἀπορίας διαλύσαντες σταθίτησαν παρὰ τὸν τρίποδα τὸν ἐν Δελφοῖς, ὃν Ἕλληνες ἀπὸ τῶν βαρβάρων ἀνέστησαν. ἀλλὰ μὴν οὐκ ἦν πρὸς δαίμονα φωτὶ μάχεσθαι. καὶ μὴν οὐδ' ἐκεῖνό γ' ἔχει λόγον τῶν μὲν ἐν τῇ Πλάτωνος πόλει καὶ πολιτείᾳ τελευτώντων τῇ Πυθίᾳ τὰς τιμὰς ἐπιτρέπειν αὐτὸν Πλάτωνα καὶ ταῦτα

τίθεσθαι κύρια ἅττ' ἂν ἐκείνη δοκῇ, ἃ δ' ὑπὲρ τῆς τῶν ζώντων σωτηρίας καὶ φυλακῆς τῆς πάσης Ἑλλάδος ἢ Πυθία προσέταξε, ταῦτα τῷ πεισθέντι καὶ διοικήσαντι μέμφεσθαι. ^[35]

213 τρισὶ γὰρ τοῖς μεγίστοις φαίνεται σχεδὸν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα μόνον ἐλθοῦσα τῶν Ἑλλήνων ἅπαντα ἢ σωτηρία, τῷ τε κατ' ἀρχὰς συμβουλευσαὶ ποιήσασθαι τὰς τριήρεις, πρὶν καὶ προσδοκᾶν τινα τῶν πολλῶν ἥξειν τοὺς βαρβάρους, καὶ τῷ παρόντος τοῦ πολέμου πείσαι ναυμαχεῖν καὶ τῷ ποῦ τῆς θαλάττης συνοίσει προῖδεῖν. εἴτε γὰρ μὴ ἐποιήθησαν ἐξ ἀρχῆς αἱ τριήρεις, οὐδὲν ἂν ἦν ἄξιον τοῖς Ἑλλησι λόγου ναυτικόν, οὐδ' ὧς θαρρήσαντες ἔμελλον οἱ λοιποὶ συστήσεσθαι· ὥστε τῶν μὲν κατὰ γῆν ἀπόρων ὄντων, ἐν δὲ τῇ θαλάττῃ δυνάμεως οὐχ ὑπαρχούσης ἀπώλλυτ' ἂν ἀκονιτὶ πάντα τὰ πράγματα· εἰ δὲ αἱ μὲν νῆες ὑπῆρχον, ἄλλον δὲ τινα αὐτοῖς ἔδοξε τρόπον τὸν πόλεμον διαφέρειν, οὐδ' οὕτω πλέον οὐδὲν ἦν. καὶ μὴν ἢ γε φύσις τῆς θαλάττης ἄχρηστον τὸ πλῆθος τῶν νεῶν τοῖς βαρβάροις ἐποίησε. τοῦτο δ' ἦν ὁ δεινὸς ἀγὼν Θεμιστοκλέους καὶ ὁ προαγὼν ἐν τοῖς Ἑλλησιν αὐτοῦ μέιναι καὶ παύσασθαι πρὸς τὸν Ἴσθμὸν βλέποντας. λέγουσι δὲ τινες καὶ τέταρτον ὑπὲρ Θεμιστοκλέους ὡς πρὸς τῷ τόπῳ καὶ τὸν καιρὸν ἐξεῦρε, στησάμενος τὴν ναυμαχίαν κατιόντος τοῦ πνεύματος, ὃ δὴ καὶ Φορμίων ὕστερον, ὡς ἔοικε, μιμησάμενος Λακεδαιμονίους περὶ Ναύπακτον κατεναυμάχησεν. οὕτω πολλοῦ δεῖ Θεμιστοκλῆς ἐθίσαι φεύγειν Ἀθηναίους ἢ διαφθεῖραι τὰ φρονήματα. Ἀλλ' ἐπάνειμι πρὸς τὰ λοιπὰ τοῦ χρησμοῦ. εἶεν. τίνα δὴ τὰπὶ τούτοις ἐφθέγγατο ὁ θεὸς καὶ πῶς κατεκόσμησε τὴν συμβουλήν; Ὡς θεία Σαλαμὶς ἀπολεῖς δὲ σὺ τέκνα γυναικῶν. ὁ μὲν τοίνυν θεὸς θεῖαν τὴν Σαλαμῖνα προσεῖπεν, ὡς ἐν αὐτῇ μελλόντων ἔργων ἔσεσθαι κριττόνων ἢ κατὰ πάντα τὰνθρώπινα. Πλάτων δὲ τὸν ταῦτα κατειργασμένον καὶ τὸν κομίσαντα αὐτοὺς εἰς τὴν Σαλαμῖνα λυμήνασθαί φησι τοῖς πράγμασι καὶ τῶν πρὸς ἡδονὴν ὑπηρετούντων οὐδὲν γενέσθαι βελτίῳ. καὶ ὁ μὲν Ἰακχος ἐξεφώτισε καὶ μετέσχε τῶν δρωμένων καὶ νέφη παρὰ ταῖν θεῶν εἰς τὴν ναυμαχίαν ἐγκατέσκηψε καὶ θεοὶ καὶ ἥρωες οἱ κοινοὶ τῶν Ἑλλήνων σύμμαχοι συνηγωνίζοντο, καὶ συνενανμάχουν τιμῶντες ἔργῳ Θεμιστοκλέα, καὶ ἡ προσηγορία τῇ Σαλαμῖνι πανταχόθεν ἡκριβοῦτο καὶ κατέστη θεία τοῖς ἅπασιν. ^[5]

214 καίτοι ὅτε ἡ Σαλαμὶς τοῦτ' ἤκουσεν, ἡ ναυμαχία δὴ που τοῦτο ἤκουσεν· οὐ γὰρ ἄλλης γέ τινος χώρας Σαλαμὶς τὸν πρὸ τοῦ χρόνον ἦν, ἀλλ' ὁ θεὸς τὴν ναυμαχίαν θεῖαν δι' ἐκείνης προσεῖπε· Πλάτων δὲ, ὡς ἔοικεν, ἀναίνεται τὴν νίκην καὶ θάνατον τῶν ταῦτα πραξάντων καταψηφίζεται καὶ προκρίνει σεμνῶς ἀπολωλέναι μᾶλλον ἢ νικᾶν μετὰ τῶν θεῶν. Ὅμηρος δὲ εἰ περιῆν, κἂν Διὶ μῆτιν ἀτάλαντον προσεῖπε τὸν ταῦτα συμβουλευσάντα καὶ πράξαντα πολλῷ μᾶλλον ἐμοὶ δοκεῖν ἢ τὸν τῶν Κεφαλλήνων στρατηγὸν τὸν ἐπαλείψαντα τῇ μίλτῳ τὰς ναῦς. εἰ γὰρ ὁ μὲν Ζεὺς ἐδίδου τῇ Ἀθηνᾷ δωρεὰν τὰς ναῦς, ὁ δ' Ἀπόλλων ταῦτα ἔφραζεν, ὁ δὲ ἐξ ἀρχῆς πρὸς ταῦτα ἡρμοστο κἂν τοῖς παροῦσι μόνος ταῦτ' αὐτοῖς θεοῖς ἐγίγνωσκε, πῶς οὐκ ἔμελλε τοῦτο τὸ πρόσρημα οἴσεσθαι; ἀλλ' οὐ Πλάτων οὕτως, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ Διὶ τὴν γνώμην ὁμοιον καὶ θεῖον προσεῖπειν Σαράμβῳ καὶ τοῖς καπῆλοις εἰκάζει πᾶσι. πῶς ἂν τις μᾶλλον μεγαλοπρεπείᾳ παρὰ καιρὸν ἐχρήσατο; Φέρε δὴ ἀκεῖνο σκεψόμεθα, εἰ ὥσπερ τινὲς ἤδη λέγονται τῶν ἡρώων ἐν θεοῖς δικασταῖς κριθῆναι, οὕτω καὶ Θεμιστοκλῆς περὶ ὧν συνεβούλευσεν ἐκρίνετο ἐν τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Πυθίῳ, ποτέραν ἂν ἤνεγκε τὴν ψῆφον ὁ θεὸς περὶ αὐτοῦ. πότερον τὴν καταγιγνώσκουσαν; ἀλλ' ἄτοπον προεῖπειν μὲν αὐτὸν ταῦτα καὶ χρῆσαι, τοῦ δὲ ὑπακούσαντος καταψηφίζεσθαι. ὅπου γὰρ καὶ τὸν Ὀρέστην ἀφεθῆναι λόγος ἐν τοῖς ἄλλοις θεοῖς κρινόμενον εἰς τὸν Ἀπόλλω τὸ ἔργον ἀνενεγκόντα, ἢ που τὸν γε παρ' αὐτῷ τῷ Ἀπόλλωνι φεύγοντα ὑπὲρ ὧν μετ' ἐκείνου κατέπραξεν οὐδεὶς λόγος ἦν ἁλῶναι. ^[30]

215 εἴθ' ὃν οὐκ ἦν ἐλεῖν παρὰ τῷ θεῷ κριτῇ, τούτου Πλάτων ἠξίωσε κατηγορεῖν; καὶ εἰ μὲν Ἀθήνησιν ἐκρίνετο μηδεμιᾶς τοιαύτης λέγω μαντείας προὑπαρχούσης, ἔπειτ' ἔδοξεν ἐκείνοις ἐπιτρέψαι τῷ θεῷ καθάπερ πρότερόν φησι τὸ περὶ τῶν φυλῶν, εἰ καλῶς αὐτῷ βεβουλευσθαι

ἀνείλεν, ἀφεῖσθαι λοιπὸν ἔδει, καὶ μηδενὶ μηδὲν ἐξεῖναι παρὰ ταῦθ' ἕτερον λέγειν· ἐπεὶ δ' ἔφθη πρὸ τῆς αἰτίας αὐτὸν ἀφείς ὁ θεὸς καὶ πρότερον τὰς πράξεις ἐπήνεσε, πρὶν τινα ἀνθρώπων εἰδέναι εἰπραχθήσονται, καὶ μόνον οὐ συνεῖπεν αὐτῷ περὶ ἀπάντων ἐξ ἀρχῆς καὶ τὴν γνώμην ἣν εἶχε προεξήνεγκεν, ὅμως οὐκ ἀπέσχηται Πλάτων, ἀλλ' ἐναντία τῷ χρησμῷ πεφιλοσόφηκε καὶ κατηγόρηκε τῶν πεπραγμένων, ἃ πρὶν γενέσθαι τῶν κρειττόνων τις ἐπήνεσε. τί οὖν οὐ καὶ τοὺς Ἡρακλείδας, ὧ βέλτιστε, ἡτιάσω, διότι οὐ κατὰ γῆν εἰς Πελοπόννησον εἰσῆλθον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Ῥίου πρὸς τὸ Ῥίον περαιωθέντες; ἀλλ' οἶμαι κάκείοις ταυτὸν ἦν, ὅπερ τοῖς Ἑλλήσι τοῖς περὶ Θεμιστοκλέα· κατὰ γῆν μὲν γὰρ ἔδει κρατεῖσθαι, κατὰ θάλατταν δὲ ὑπῆρξε καὶ σώζεσθαι καὶ κρατεῖν. μέγα δὲ σημεῖον· ἕως μὲν γὰρ δι' Ἰσθμοῦ τῆς εἰσβολῆς ἐπειρῶντο, ἡτύχουν, ἐλθόντες δὲ ἐπὶ τὸν πόρον τὸν Ἀχαϊκόν, εὖρον αὐτὸν πόρον ὄντα τῆς σωτηρίας αὐτοῖς. διόπερ ἐκείοις ὁ θεὸς διὰ τῶν στενῶν τούτων ἐπιχειρεῖν προὔλεγεν· οἱ δὲ ἀγνοήσαντες καὶ τὴν ἑτέραν τραπόμενοι μικροῦ καθάπαξ ἀπώλοντο. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ τοῖς Ἑλλήσι περιειστῆκει τότε.

[25]

216 οἱ μὲν γὰρ ἐν Πύλαις ἀπωλώλεσαν αὐτῶν, οἱ δ' ἐν ταῖς ναυσὶν ἐνίκων πανταχοῦ. στενὰ δ' ἦν, ὥς ἔοικεν, ἀμφοτέρωθι· ὧν τὰ μὲν φυλάξασθαι προσῆκε, τοῖς δὲ χρῆσασθαι. διὸ καὶ τότε οἶμαι Θεμιστοκλῆς τὸν Ἰσθμὸν παντὸς μᾶλλον φεύγειν ἡξίου, ὥσπερ ἄλλο τι ἀρχαῖον κακὸν φυλαττόμενος, καὶ τὴν Σαλαμίνα προὔβαλλετο. καὶ μὴν οὐδὲν γε ἀτιμότερον οὐδ' ἀδοξότερον τὴν Πελοπόννησον ἐκείνοι τότε ἔσχον παρὰ τὰς ναῦς, ἀλλὰ πολλῶν κάγαθῶν ὀπλιτῶν πρόγονοι κατέστησαν καὶ οὐς οὐδ' ὁ Πλάτων οὐδαμοῦ πώποτε ἐμέμψατο τῶν εἰς τοὺς πολέμους ἔνεκα, καὶ πλείω τοὺς ἐκγόνους αὐτῶν ἢ τὴν ἄλλην δόξαν. αὐτὸς γὰρ Πλάτων ὕμνεῖ τὸ Δωρικὸν τοῦτο στρατόπεδον. τούτου τοίνυν οὐχ ἦττον ἐν καιρῷ τοῖς Ἑλλήσι τὸ Θεμιστοκλέους τοῦτο στρατόπεδον φαίνεται γενόμενον. ὅτι τοίνυν οὐδὲ χεῖρους ἐγένοντο ἐκ τούτων Ἀθηναῖοι τὰ κατ' ἡπείρον ἔδειξε μὲν ἡ Πλαταιᾶσι μάχῃ, ἐν ἣ μόνους Λακεδαιμονίους ἐφαμίλλους ἔσχον· ἔδειξε δ' ἡ ἐν Μυκάλλῃ, ἐν ἣ μόνοι προὔκρίθησαν· ἔδειξε δ' ἡ ἐν Οἰνοφύτοις ὕστερον, ἐξ ἧς τὴν Βοιωτίαν ἔσχον καὶ Λοκροὺς καὶ Φωκέας. εἰ δέ ποθ' ὕστερον καὶ προσέπταισαν, οὐδ' ἐν ταῖς ναυσὶν ἐνίκων αἰετὶ νικήσαντες τότε, ἀλλ' οὐ Θεμιστοκλῆς γε οὐδετέρου τῶν πταισμάτων τούτων αἴτιος οὐδαμοῦ, οὐ γὰρ καὶ ζῶντος καὶ μετὰ τὴν τελευταίαν οὐκ ὀλίγον χρόνον τοσοῦτον ἴσχυον ἀμφοτέρω. τὰ μὲν δὴ μέχρι τῆς ναυμαχίας καὶ τῆς φυγῆς τῆς βασιλέως Θεμιστοκλέους ἔργα καὶ πολιτεύματα τοιαῦτα, οἷα προσῆκεν ἀνδρὸς εἶναι τὸ μὲν κολακεύειν, ὥς ἐγὼ νομίζω, πλεῖστον ἀνθρώπων ἀποφυγόντος, συνέσεως δὲ καὶ τόλμης ἐπὶ πλεῖστον ἡκοντος μετὰ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης ἀπάσης. τὰ δ' ὕστερον ποῖ' ἄττα, ὥς ἐν βραχείᾳ διελεῖν; Μαρδόνιος μὲν ὑπὲρ βασιλέως ἐπεκηρυκεύετο Ἀθηναίοις, ἔργῳ πεῖραν εἰληφώς ὅτι ἐν ἐκείοις ἐστὶ τῶν πραγμάτων ἡ ῥοπή, καὶ ὁποτέροις ἂν πρόσθωνται, τούτους ἀνάγκη κρατεῖν. [30]

217 ὁ δὲ πρεσβεύων ἦν Ἀλέξανδρος Μακεδόνων βασιλεὺς. Ἀθηναῖοι δὲ ἀκούσαντες μὲν ὥς ἀνοικιεῖ τὴν πόλιν αὐτοῖς καὶ τὴν χώραν ἀποδώσει, ἀκούοντες δὲ ἑτέρας φιланθρωπίας καὶ φιλίαν καὶ συμμαχίαν τὸν αἰετὶ χρόνον, οὐδενὶ τούτων ἐπήρθησαν, οὐδὲ κατήσχυναν τῶν προὔπηργμένων οὐδὲν, ἀλλὰ τὸν μὲν κίνδυνον τὸν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἀντὶ τῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων δωρεῶν ἐδέξαντο, τῷ δὲ πρεσβευτῇ τὸ μὴ ταῦτα τοῖς προτέροις ἀγγέλοις παθεῖν διὰ τὸ σχῆμα τῆς προξενίας ἀφεῖσαν, προσέταξαν δ' ἐκποδῶν εἶναι παραχρῆμα καὶ τοῦ λοιποῦ τοιαύτας ἀγγελίας μὴ φέρειν. τοιαῦτα τῆς Θεμιστοκλέους πολιτείας καὶ στρατηγίας ἀπέλαυσαν. εἰς τοῦτο δ' ἅπαντας προήγαγεν ἀνδρείας καὶ μεγαλοψυχίας καὶ τοῦ μισεῖν ἅπασαν ἀγεννῆ διακονίαν, ὥσθ' ἐαλωκότος μὲν δεύτερον αὐτοῖς τοῦ ἄσπετος, πέμποντος δὲ πάλιν Μαρδονίου τοὺς λόγους, ἐν Σαλαμίνι τῆς βουλῆς οὔσης καὶ τοῦ κήρυκος Ἀθήνηθεν ἡκοντος, ἐπειδὴ τις εἶπεν ἐν τῇ βουλῇ δέχεσθαι, συλλεγόντες πάντες κατέλευσαν, αὐτοὶ μὲν αὐτὸν, αἱ δὲ

γυναῖκες τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, οὐδὲν ἀτιμότερον δῆπουθεν, ὧ Πλάτων, ἔργον ἐργασάμεναι οὐδ' ἐλάττονος ἄξιον εὐφημίας τῶν ἐν τῇ σῇ πόλει τρεφομένων γυναικῶν, ἃς σὺ κελεύεις μετὰ τῶν ἀνδρῶν συστρατεύεσθαι τὰ καὶ τὰ ποιούσας. ἄρ' αὖ σοι διακονεῖν ὁ Θεμιστοκλῆς λέγων φαίνεται, ἢ ταῦτα παιδεύων τοὺς παρ' αὐτὸν συλλεγομένους; ἐλθόντων τοίνυν Λακεδαιμονίων ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς χρόνους Ἀλεξάνδρῳ καὶ παρακαλούντων ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὑπισχνουμένων παῖδας καὶ γυναῖκας αὐτοῖς καὶ τοὺς ἔξω τῆς ἡλικίας θρέψειν, ἕως ἂν ὁ πόλεμος ᾗ, τοσοῦτον ἀπέσχε τοῦ ταῦτά γε θελῆσαι δέξασθαι ὥστε συγγνώμης αὐτοὺς ἀξιώσας ἀπέστειλεν, ὡς οὐκ εἰδότας παρ' οὐστίνας πρεσβεύονται. τοῦ δ' αὐτοῦ φρονήματός ἐστι καὶ ἡ στήλη, ἣν ὕστερον τούτων ἔστησαν λέγουσαν τάδε, Ἄρθμιον τὸν Πυθώνακτος τὸν Ζελεΐτην ἄτιμον καὶ πολέμιον εἶναι τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων αὐτὸν καὶ γένος, ὅτι τὸν ἐκ Μήδων χρυσὸν εἰς Πελοπόννησον ἤγαγεν. ^[30]

218 ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδ' ὅ τι τούτου ψήφισμα Πλάτων ἂν ἔγραψε κάλλιον ἢ σεμνότερον περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος. σκοπῶ δὲ κάκεῖνο ὅτι τῆς αὐτῆς φιλοσοφίας ἐστὶν ἄμφω τῷ δόγματι· ὁ μὲν γὰρ τοῖς φύλαξιν ἀπέιπε μὴ κτάσθαι χρυσίον, ὁ δὲ τὸν κομίσαντα τὸ ἐκ Μήδων χρυσίον πολέμιον τῆς πόλεως ἀνέγραψε, κἄν τις ἀποκτείνῃ, μὴ εἶναι δίκας. οὐκοῦν ἦν Πλάτων τῆς ἄριστ' οἰκουμένης πόλεως φυλακὴν ὑπελάμβανε, ταύτην ἐκεῖνος τῆς Ἑλλάδος ἡξίου ποιῆσθαι, καὶ ταύτην τὴν στήλην καθιέρωσαν Ἀθηναῖοι τῇ θεῷ παραστήσαντες τῷ ἀγάλματι τῷ Μαραθωνόθεν, νομίζοντες οὐδὲν ἀτιμότεραν οὐδὲ ἀχρηστοτέραν εἶναι τῶν ἄλλων ἀναθημάτων· ἐν ᾗ τοῖς διαφθείρειν ἐπιχειροῦσι τοὺς Ἕλληνας ὅπως δεῖ χρῆσθαι γέγραπται. ἀμφοτέροις δέ μοι δοκεῖ τοῖς ἔθνεσι προσήκειν ἅπασαν ὑπὲρ Θεμιστοκλέους ψῆφον φέρειν ἀγαθὴν. ὅσοι τε γὰρ τὴν σωτηρίαν οἰκειότατον καὶ πρῶτον νομίζουσι, Θεμιστοκλῆς ἐστὶν ὁ βεβαιώσας αὐτὴν ἅπασιν τοῖς Ἕλλησιν, ὅσοι τε φρονήματι κρίνουσι τὰ πράγματα καὶ τοὺς ὑπὲρ τῶν καλῶν κινδύνους καὶ τὴν εὐδοξίαν τοῦ ζῆν ἀσφαλῶς ἐντιμότερον ἡγοῦνται, οὐκ ἔχουσι τῶν ἐκείνου καλλίω παραδείγματα. ὥστ' ἀμφοτέροις ἂν τοῖς κριταῖς νικῶν δικαίως. καὶ γὰρ τοι μετὰ τὴν ναυμαχίαν συλλεγόντων εἰς τὸν Ἰσθμὸν ἀπάντων καὶ φερόντων τὴν ψῆφον ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ποσειδῶνος περὶ τῶν ἀριστείων, ἔξεστι μὲν τι καὶ ἄγνωμον ἐνταῦθα κατηγορῆσαι τῶν Ἑλλήνων, ἔξεστι δὲ τὸ λοιπὸν τῆς εὐγνωμοσύνης ἐπαινεῖσαι καὶ λαβεῖν ὑπὲρ Θεμιστοκλέους. ^[25]

219 ἕκαστος γὰρ ἑαυτὸν πρῶτον φέρων, δευτέρον συνεξέπιπτον ἅπαντες φέροντες Θεμιστοκλέα. ἡ μὲν οὖν τοῦ πρωτείου ψῆφος, οἶμαι, τοῦ φύσει πᾶσιν ἀνθρώποις συμβεβηκότος ἦν, τοῦτο δ' ἐστὶ μὴδὲνα ἑαυτοῦ μᾶλλον φιλεῖν· ὥστ' οὐτ' ἰσχυρὸν εἶχεν οὐδὲν οὔτε συγγνώμης ἀπήλλακτο. ἡ δὲ ὑπὲρ τῶν δευτέρων σαφῶς ἦδη σύμβολον ἦν τῆς ἀληθείας, καὶ ὅτι οὐκ εἶχον ἐτέρως θέσθαι. ὥστ' εἰ προεῖρητο ἐξ ἀρχῆς μὴδὲνα ἑαυτὸν φέρειν, ἀλλ' ἕτερον, Θεμιστοκλέα πάντες οἴσειν ἔμελλον, ὃν γε καὶ παντὸς ἄλλου πᾶς τις προῦκρινεν αὐτῶν, καὶ ὁμοίως ἂν πρῶτος ἐγίγνετο ὥσπερ τότε δευτέρος. οὕτω καὶ νῦν δευτέρον εἶναι ψηφισάμενοι προσόμοιον ἐποίουσαν ὥσπερ ἂν εἰ πρῶτον ἐψηφίσαντο. οὐ μὴν οὐδ' οὕτως ἔλαττον ἔχων ἀπῆλθεν, ἀλλ' ἀμφοτέροις ἐνίκησε. τὰ μὲν γὰρ πρῶτα καὶ παρὰ τῆς ἀληθείας καὶ παρ' αὐτοῦ λαβὼν εἶχε· τὸ γὰρ αὐτὸ τοῖς ἄλλοις ἐποίησε μόνος τῶν ἄλλων δικαίως· τὰ δὲ δεύτερα ἤδη συνεκεχωρήκει· ὥστ' ἐξ ἀπάντων πρῶτος ἦν. ἀναχωρησάντων δὲ τῶν Ἑλλήνων καὶ διαλυόντων τὸν σύλλογον, ὡς εἶδον τὸ συμβαῖνον, κἀνταῦθα δὴ καλῶς αὐτοὺς ἐξελεγχάντων ὡς οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ πολιτικῶς ἔχουσιν, οὐδ' ἐκεῖνα ἐπὶ πᾶσι δικαίοις ἐψηφίσαντο, ἀλλ' ὑπ' ἐσχάτης ἀνάγκης τῶν πραγμάτων ἀγχώμενοι καὶ οὐ πρὸς χάριν οὐδὲ πρὸς εὐνοίαν, τοσοῦτον ἀπάντων κατεγέλασεν ὥστ' ἐν μὲν τῷ παραχρῆμα οὐδ' ὅτιοῦν ἐφρόντισε, καταστάντων δὲ τῶν πραγμάτων ἦλθεν εἰς Λακεδαίμονα ὥσπερ ἐπίτηδες. οὕτω φαῦλός τις ἦν τοὺς τρόπους καὶ αὐτόχρομα διάκονος. Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐ κατέσχον πρὸς τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ παρόντα ἐτίμησαν ὡς

οὐδένα τῶν παρ' αὐτοῖς βασιλέων, καὶ ὡς ἀπῆει, προέπεμψαν τριακοσίοις λογάσι τῶν νέων ἄχρι τῶν ὄρων τῆς Λακωνικῆς, μόνον Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων καὶ τῶν πρότερον καὶ τῶν ὕστερον. ^[30]

220 τοσοῦτον αὐτοῖς ἔδοξεν ὑπὲρ ἅπαντας ἀνθρώπους Θεμιστοκλῆς εἶναι. καίτοι ὅτε τῶν Ἑλλήνων οἱ κράτιστοι τὰ κατ' ἡπειρον οὐκ ἠσχύοντο προπέμποντες ἐκείνον μέχρι τῶν ὁρίων τῆς χώρας τῆς ἑαυτῶν, πῶς ἔνεσθ' ἡμῖν τῶν ὀπλιτῶν ἕνεκα ψέγειν; ἢ πῶς μὴ ἐθέλειν ἐπαινεῖν, ὃν οἱ ἀντίπαλοι δοκοῦντες εἶναι καὶ ἄκοντες ἐτίμων ἅ μηδένα τῶν πώποτε; Τριῶν τοίνυν ὄντων καιρῶν ἀφ' ὧν τις ἐξετάσειε Θεμιστοκλέα, κατὰ πάντας ἀνὴρ ἄριστος καὶ πρῶτος φανήσεται. πρὶν μὲν γὰρ ἦκειν τοὺς βαρβάρους, τὰς τε πόλεις διήλλαξε καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς πόλεως πολίταις ἀνῆκε τὰ ἐγκλήματα συμβάντων δὲ τῶν ἀγώνων, Λακεδαιμονίοις μὲν οὐ διηνέχθη, τοὺς πολεμίους δ' ἐξέωσε μόνος καταστάντων δὲ τῶν πραγμάτων καὶ Λακεδαιμονίων ἐθελόντων ἐκσπόνδους τὰς πόλεις ποιεῖν, ὅσαι μετὰ τῶν ἐναντίων ἐγένοντο, ἀντεῖπε καὶ διεκώλυσε, νομίζων ὁμοίον τι συμβῆσθαι τῷ τῇν Ἑλλάδα ἐκσπονδον αὐτὴν ὑφ' αὐτῆς ἀποφανθῆναι. πλέον γὰρ ἢ τριάκοντα πόλεις ἔδει τῇ συμφορᾷ ταύτῃ περιπεσεῖν. οὐκ οὐκ ἡγεῖτο προσήκειν εὐτυχικῶς τὴν Ἑλλάδα λαμπρῶς οὕτω καὶ τῶν ἐχθρῶν κρείττω γεγονυῖαν τοσοῦτον ἐλάττον' ἢ πρότερον γενέσθαι. πῶς ἂν κρείττων ἀνὴρ ἐγένετο, ἢ πῶς δεξιώτερος τὰ πολιτικά; ἔχων δὲ λέγειν καὶ περὶ τῶν ὕστερον αὐτοῦ συμφορῶν, καὶ ὅπως ἅπαν τὸ πρᾶγμα συνεσκευάσθη, καὶ ὁποῖόν τινα κὰν τούτοις παρέσχεν ἑαυτὸν, ἐβουλόμην μὲν ἂν ἐν τούτῳ χρεῖας εἶναι τὸν λόγον ὥστε καὶ περὶ τούτων ἐπείγειν διελθεῖν· οἶμαι γὰρ οὐδὲν φαυλότερα οὐδ' ἐλάττω εἰπεῖν ἂν τῶν εἰρημένων ἤδη περὶ αὐτοῦ. ^[5]

221 ἐπεὶ δ' ἅμα τ' ἔξω τῆς ὑποθέσεώς ἐστι καὶ μῆκος ἐπιεσέρχεται τοῖς λόγοις, παραλείψω ταῦτα, τοσοῦτον ἐπιφθεγζάμενος καὶ περὶ τούτου τοῦ μέρους, ὅτι ἐπειδὴ ἔδει στρατεύειν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, προῦκρινε τελευτᾶν, ἔργῳ μὲν ἅπασαν λύσας αἰτίαν, δείξας δ' ὅποσον τιμᾶται τὰς πρότερον πράξεις καὶ τὰ πολιτεύματα, καὶ ὅτι οὐδέποτε ἐκὼν εἶναι τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ προσήκοντος οὐδὲν πρότερον ποιήσεται, οὐ πλοῦτον, οὐ παῖδας, οὐκ ἐλπίδας, οὐ τὴν σωτηρίαν αὐτήν. εἴθ' ὧν ἵνα μηδὲν ἀνάξιον πράξειε τεθνάναι δεῖν ᾤετο, ταῦθ' ἡμεῖς αὐτοῦ διαβαλοῦμεν; καὶ διάκονον προσερούμεν ὃς οὔτε Ἀθηναίοις οὐδὲν πώποτε ὑπηρετήσεν οὔτε τῷ βασιλεῖ πώποτε ἠξίωσεν, ἀλλ' ἀντὶ τούτου ταῦτ' ἐβουλεύσατο; καὶ πῶς οὐκ αἰσχρὸν ἂν εἴη καὶ ὑπερφυῆς, εἰ μήτε τὸν βίον μήτε τὸν θάνατον αἰσχυρθέντες αὐτοῦ ῥαδίως οὕτως ἂν βλασφημήσομεν; ἐγὼ μὲν οἶμαι καὶ ἱερέας καὶ ἱερείας καὶ ὅστις ἄλλος Ἀθήνησιν εὐχεται δημοσίᾳ, τοῦτ' ἂν εἰκότως καθ' ἕκαστον ἔτος πρὸς ἅπασιν τοῖς ἄλλοις προσεύχεσθαι, κατὰ γοῦν ἐκείνους τοὺς χρόνους καὶ ἔως ἐξῆν, φῦναι τινα αὐτοῖς ἄνδρα ὅμοιον Θεμιστοκλεῖ, καὶ μετὰ τῆς ἄλλης φορᾶς καὶ τοῦτο ἐνεγκεῖν τὴν γῆν ἀγαθόν. οὐκ οὐκ ἐλάττω γ' ἂν ὄνασθαί μοι δοκοῦσιν ἢ εἰ πάντα εἰς ἑκατὸν καὶ ἑτὶ πλείω τῆς χώρας αὐτοῖς ἐξενεγκούσης. ἄλλως μὲν τοίνυν ἠσχυρόμην ἔγωγε ἐπὶ τοσούτοις καὶ τοιούτοις τοῖς εἰρημένοις μάρτυσι προσχρώμενος· ἔστι δέ τι προὔργου μιᾶς μαρτυρίας, ἣν δεῖ παρασχεῖσθαι. Σκεψώμεθα δὴ ποῦ ἅττα λέγει περὶ Θεμιστοκλέους ἡμῖν Αἰσχίνης ὁ Σωκράτους μὲν ἐταῖρος, Πλάτωνος δὲ συμφοιτητής· „Ἐπειδὴ τοίνυν τοῦ Θεμιστοκλέους βίου ἐπιλαμβάνεσθαι ἐτόλμησας, σκέψαι οἶω ἀνδρὶ ἐπιτιμᾶν ἠξίωσας. ^[30]

222 ἐνθυμήθητι γὰρ ὁπόθεν ὁ ἥλιος ἀνίσχει καὶ ὅπου δύεται. Ἄλλ' οὐδὲν, ἔφη, χαλεπὸν, ὃ Σώκρατες, τὰ τοιαῦτα εἰδέναι. Ἦδη οὖν σοι πῶποτ' ἐμέλησεν ὅτι τῆς χώρας τοσαύτης οὔσης ὅσῃν ὁ ἥλιος πορεύεται, ἢ καλεῖται Ἀσία, εἰς ἀνὴρ ἄρχει; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ὁ μέγας βασιλεὺς. Οἶσθ' οὖν ὅτι ἐκεῖνος ἐστράτευσεν δεῦρο καὶ ἐπὶ Λακεδαιμονίου, ἡγούμενος εἰ τούτῳ τῷ πόλεε καταστρέφαιτο, ῥαδίως τοὺς γε ἄλλους Ἑλλήνας ὑπηκόους αὐτῷ ἔσεσθαι καὶ οὕτως εἰς φόβον Ἀθηναίους κατέστησεν ὥστ' ἐκλιπόντες τὴν χώραν εἰς Σαλαμίνα ἔφυγον, ἐλόμενοι

Θεμιστοκλέα στρατηγὸν, καὶ ἐπέτρεψαν ὅ τι βούλοιτο τοῖς ἑαυτῶν πράγμασι χρῆσασθαι. καὶ δὴ αὐταὶ μέγιστα ἐλπίδες ἦσαν Ἀθηναίοις τῆς σωτηρίας, ἅττ' ἂν ἐκεῖνος ὑπὲρ αὐτῶν βουλευσάιτο. καὶ οὐ τούτου γ' ἔνεκα Θεμιστοκλῆς τοῖς παροῦσιν ἠθύμηνεν, ὅτι πλήθει νεῶν τε καὶ πεζῶν καὶ χρημάτων τὰ τῶν Ἑλλήνων πράγματα πολὺ ἐλείπετο, τὰ δὲ βασιλέως προεῖχεν, ἀλλ' ἦδει ὅτι εἰ μὴ αὐτοῦ τὸ βουλευέσθαι ἐκείνοις περιέσται, τά γε ἄλλα αὐτῶν τοσαῦτα ὄντα τὸ μέγεθος οὐδὲν μέγα ὠφελήσῃ· καὶ τοῦτο ἐγνώκει ὅτι ὁποτέρων ἂν οἱ ἐφεστῶτες τοῖς πράγμασι σπουδαιότεροι ἐν ἀρετῇ ἄνθρωποι ᾖσι, τούτων καὶ αὐτῶν τὰ πράγματα κρείττω εἴωθε γίγνεσθαι. καὶ τότε ἄρα βασιλεὺς ᾗσθητο τὰ ἑαυτοῦ πράγματα ἀσθενέστερα ὄντα, ἥ ἡμέρᾳ ἀνδρὶ ἑαυτοῦ σπουδαιότερῳ ἐνέτυχεν. ὁ δὲ οὕτω ῥαδίως τηλικαῦτα ὄντα τὰ ἐκείνου μετεχειρίσατο ὥστ' ἐπειδὴ αὐτὸν κατεναυμάχησε, λῦσαι τὴν σχεδίαν ἦν ἔζευξε βασιλεὺς πείσαι Ἀθηναίους ἐβουλήθη. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἠδύνατο, βασιλεὺς ἔπεμψε τάναντία τοῖς ὑπὸ τῆς πόλεως δεδογμένοις, ὅτι κελεύοντων Ἀθηναίων λῦσαι τὴν σχεδίαν αὐτὸς ἠναντιοῦτο, σῶσαι βασιλέα καὶ τοὺς μετ' ἐκείνου πειρώμενος· ὥστ' οὐ μόνον ἡμεῖς οὐδ' οἱ ἄλλοι Ἑλληνες αἴτιον τῆς σωτηρίας Θεμιστοκλέα ἡγούμεθα εἶναι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ὁ καταπολεμηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ὑπὸ μόνου ἀνθρώπων ἐκείνου ᾤετο σεσῶσθαι. ^[30]

223 τοσοῦτον ἐκεῖνος τῷ φρονεῖν περιεγένετο. τοιγάρτοι φυγάδι ποτὲ αὐτῷ τῆς πόλεως γενομένῳ, ὥς σεσωσμένος ὑπ' αὐτοῦ χάριν ἀπέδωκε, καὶ ἄλλα τε δῶρα πολλὰ ἐδώρησατο καὶ Μαγνησίας ὅλης ἀρχὴν ἔδωκεν, ὥστε καὶ φεύγοντος αὐτοῦ τὰ πράγματα μείζω ἦν ἢ πολλῶν Ἀθηναίων καὶ καλῶν καὶ ἀγαθῶν δοκούντων εἶναι οἴκοι μενόντων. τίς ἂν οὖν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ δικαίως αἰτίαν ἔχοι μέγιστον δύνασθαι ἄλλος ἢ Θεμιστοκλῆς, ὃς τὸν τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνίσχοντος μέχρι ἡλίου δυομένου βασιλεύοντα στρατηγήσας τῶν Ἑλλήνων κατεστρέψατο; ἐνθυμοῦ οὖν, ἔφην ἐγὼ, ὦ Ἀλκιβιάδῃ, ὅτι ἐκείνῳ τοιοῦτ' ὄντι οὐχ ἰκανὴ ἡ ἐπιστήμη τοσαύτη οὕσα ἐγένετο ὥστε φυλάξασθαι μὴ ἐκπεσεῖν μηδὲ ἀτίμῳ ὑπὸ τῆς πόλεως γενέσθαι, ἀλλ' ἐνεδέχθη. τί οὖν οἶμι τοῖς τε φαύλοις τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐν μηδεμίᾳ ἐπιμελείᾳ ἑαυτῶν οὖσιν; οὐ θαυμαστὸν εἰ καὶ τὰ μικρὰ δύνανται κατορθοῦν; καὶ μηδὲν γ' ἐμοῦ, ἦν δ' ἐγὼ, ὦ Ἀλκιβιάδῃ, καταγνώσας ὥς πρὸς τὰς τύχας καὶ τὰ θεῖα πράγματα ἀλλοκότως καὶ ἀθέως ἔχοντος, εἰ προστίθῃμι ἐκείνῳ ἐπιστήμην πάντων ὧν ἔπραττε καὶ μηδεμίαν οἶμαι τύχην αἰτίαν τούτων τῶν ἔργων γεγενῆσθαι. πολὺ γὰρ ἂν ἐγὼ σοὶ μᾶλλον ἔχοιμι ἀποδείξαι τοὺς τάναντία ἐμοὶ δοξάζοντας ἀθέως ἔχοντας ἢ 'κεῖνοι ἐμὲ, οἵτινες ἐξ ἴσου οἶονται τοῖς τε πονηροῖς καὶ τοῖς χρηστοῖς τὰς τύχας γίγνεσθαι, ἀλλὰ μὴ τοῖς καλοῖς καγαθοῖς εὐσεβεστέροις γε οὖσιν ἀμείνω τὰ παρὰ τῶν θεῶν ὑπάρχειν.“ οὐκοῦν ὁ αὐτὸς μὲν ἐστὶ Σωκράτης ὁ λέγων κἀνταῦθα κἀκεῖ, φαίνεται δὲ ἐν μὲν τοῖς Πλάτωνος λόγοις διάκονον καὶ ὑπηρέτην ὀνομάζων καὶ μετὰ τῶν κολάκων τιθεὶς αὐτόν· ἐν οἷς δὲ νυνὶ παρεσχόμεθα, ἄριστον τῶν Ἑλλήνων ἡγεῖσθαι κελεύων καὶ προστιθεὶς ἐπιστήμην αὐτῷ τῶν πραγμάτων ἀπάντων, καὶ μηδεμίαν τύχην ἀξίων αἰτίαν γεγενῆσθαι, ἀλλὰ πάντ' εἶναι τῆς ἐκείνου γνώμης. ἐγὼ τοίνυν τὸ μὲν τῆς προσθήκης τοῦτο οὐ δέχομαι, ἀλλ' ἀξιῶ τὴν ἀγαθὴν τύχην ἀπάντων τῶν καλῶν ἡγεῖσθαι· ὅτι δὲ οὐχ ὁμολογεῖ ταῦτα ἐκείνοις ἐλέγχω. ^[30]

224 εἰ μὲν γὰρ ἅπαντα ταῦτ' ἐστὶ λόγος ἀμφοτέρωθεν λεγόμενος καὶ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἦν ἂν τις ἐνστήσῃται δεῖ τὸ λοιπὸν ἅπαν περαίνειν, ὁμολογεῖσθω τοῦτο, καὶ οὐδὲν πλέον ζητοῦμεν· πάντως καὶ οὕτως ἀναίτιον τό γ' ἡμέτερον. εἰ δ' ἀπὸ σπουδῆς δικαίας λέγεται καὶ κρίσιν τῆς ἀληθείας ἔχει, ποτέροις χρὴ πιστεύειν, ὅταν ταῦτ' ἐκείνοις ἐναντίως ἔχοντα φαίνεται; καὶ μὴν ἐξ ἴσου μὲν ἔγωγ' οὐδέποτε ἂν θεῖην Αἰσχίνην Πλάτωνι, μήποθ' οὕτω φιλονεικήσαιμι, ἀλλ' ἀφείσθω τοῖς ἀτόποις τῶν σοφιστῶν ἢ κρίσιν αὕτη φημὶ δὲ ὅσῳ μείζων καὶ τελεώτερος Πλάτων εἰς λόγους, τοσοῦτ' ἄλλοι ὑπὲρ γε Θεμιστοκλέους ἐκεῖνα προσήκειν δέχεσθαι. τὸν μὲν γὰρ ἂ ἤκουσεν εἰκὸς λέγειν, ἢ ὅτι ἐγγυτάτω ἐκείνων, ὁ δὲ τῆς φύσεως οἶμαι κέχρηται τῇ περιουσίᾳ, ὥσπερ καὶ ἄλλα μυρία δὴ που διεξέρχεται ἐπὶ τῷ Σωκράτους ὀνόματι, περὶ ὧν

ὁμολογεῖται μηδὲν ἐκεῖνον πραγματεύεσθαι, δίκαια μὲν οἶμαι ποιῶν κατ' αὐτό γε τοῦτο καὶ ἀνδρὸς ἀρίστου, τὸ τὸν διδάσκαλον ἀξιοῦν κοσμεῖν, πλήν γε ὅτι καὶ τὸ μηδ' ἄλλους τῶν οὐκ ἀξίων καταισχύνειν ἐθέλιν προσεῖναι προσήκει. Ἄ μὲν τοίνυν περὶ τῶν ἀνδρῶν εἰκὸς ἦν εἰπεῖν μήτε τῶν ἀναγκαίων εἰρῆσθαι μηδὲν παριέντας μήτε πάντα ἐφεξῆς οἰομένους δεῖν λέγειν, ὥς ἂν μὴ τῷ δοκοίημεν ἀπειροκάλως ἔχειν, ταῦτά ἐστιν. ἰσχυρίζεται δ' οἷς προσέπταισαν πρὸς τὸ δημόσιον, ὥσπερ εἴ τινες χειρὸν ἔγνωσαν περὶ αὐτῶν, αὐτοὺς χειροῦς ἡγεῖσθαι προσήκον, ἢ τῷ καὶ ἄλλους τινὰς εἰς αὐτοὺς ἐξαμαρτεῖν οὐδ' ἡμᾶς τοῦ προπηλακίζειν ἀπέχεσθαι δέον. ἐγὼ δ' οὐδ' ἄλλον τινὰ ἡξίου ἂν ταῦτα ὀνειδίξειν, μὴ τί γε δὴ Πλάτωνα, ἀλλὰ μεμνησθαι τοῦ τί δὲ χειρῶν ἐγὼ, ἂν ὁ δεῖνα ἐπὶ κόρρης ἀδίκως πατάξῃ με; τοῦ μὲν γὰρ ἢ φυγεῖν, ἢ χρήμασιν ἢ θανάτῳ ζημιωθῆναι, ἢ ἄλλ' ὅτιοῦν τοιοῦτον παθεῖν ἢ τύχῃ κυρία δὴ που, τοὺς δὲ λόγους καὶ τὴν πολιτείαν αὐτῶν ἀφ' ὧν προεῖλοντο δίκαιον σκοπεῖν, ὧν ἐγὼ μὲν ὅπως ἂν ἐμαυτῷ συγγνοίην ἀξιοῦντι κατηγορεῖν οὐκ ἔχω. ^[5]

225 οὐ γὰρ εἰκὸς, φησὶ, παιδευθέντας ὑπ' αὐτῶν εἰς αὐτοὺς ἐξαμαρτεῖν, οὐδ' ἐξ ὧν βελτίους ἐγένοντο, ἐκ τούτων ἄδικόν τι ψηφίζεσθαι. ἐγὼ δὲ οὐχ ὧ βελτίους ἐγένοντο φήσαιμ' ἂν ἀμαρτεῖν αὐτοὺς, ἀλλ' ὅτι μὴ πάντ' ἐκείνοις ἡδυνήθησαν ὅμοιοι γενέσθαι. τούτου δὲ πολλὴν συγγνώμην οὔσαν ἀμφοτέροις εὐρίσκω. οὔτε γὰρ μὴ πάντ' ἀναμαρτήτους γενέσθαι, καὶ ταῦτα ὄντας δῆμον, οὔτε μὴ πάντας ἀναμαρτήτους δυνήθησιν ποιῆσαι μεγάλης ἂν τις τῆς κατηγορίας ἄγοι. ὅπου γὰρ οὐδὲ ἄνδρα ἰδίᾳ καθάπαξ αἰτίαν ἐκφεύγειν ῥάδιον, ἴσως δ' οὐδ' ἐν δυνατῷ, ἢ που πόλιν γε τοσαύτην οἶεσθαι προσήκει. ἀλλὰ μὴν ὅπου γε καὶ τοῖς ἀμαρτοῦσιν αὐτοῖς εἰκὸς εἶναι συγγνώμη, ἢ που τοῖς γε ἄγουσιν αὐτοὺς πρὸς τὸ βέλτιστον καὶ οἷς ὅθ' ἡμάρτανον οὐκ ἐπείθοντο, δεινὸν εἰ μὴ φήσομεν. Πλάτων τοίνυν ὥς μὲν ἐκείνοις χρώμενοι κατῴρθουν οὐδὲν ἐᾷ σκοπεῖν, ἃ δ' εἰς αὐτοὺς ἐκείνους ἐξήμαρτον, τοσοῦτον ἀπεῖχον τοῦ δοκοῦντά γ' ἐκείνοις ποιεῖν, ὥς ταῦτα κατηγορεῖν. καὶ ἃ μὲν τῆς παιδείας αὐτῶν ἀπέλαυσαν ὑπερβαίνει, ἃ δ' οὐχ ὧν ἐπαιδεύθησαν ἦν, ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ἐμμεμενηκότα, ταῦτ' ἐπ' ἐκείνους ἄγει τοὺς ὅπως μηδὲν ἀμαρτήσονται πᾶν ὅσον ἦν ἐν αὐτοῖς πράττοντας, ὥσπερ ἂν εἴ τις τοὺς γραμματιστάς τοὺς παραδείξαντας τοῖς παισὶ τὰ γράμματα καὶ δείξαντας γράφειν ἐκ τῶν δυνατῶν αἰτίους εἶναι φάσκοι τῶν περὶ ταῦτα ἀμαρτημάτων, εἴ τι μὴ καλῶς ὕστερον μηδὲ ὥς χρή γράφοιεν ἐφ' αὐτῶν. ^[30]

226 ἀλλ' οὐ ταῦτά γ' ἐστὶν ὧν προὑπέδειξεν αὐτοῖς ὁ διδάσκαλος οὐδ' ὧν ἐπαιδεύοντο, ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ὅπως ὀρθῶς γράφωσιν εἰσηγεῖτο, καὶ ἃ γε σώζουσι, τῶν ἐκείνου μαθημάτων σώζουσι, ταῦτα δὲ αὐτῶν ἐστὶν ἀμαρτήματα, εἴτ' ἐνδεία μαθήσεως εἴτε ῥαθυμία εἴθ' ὅπως δὴ ποτε ἐπακολουθήσαντα, πλήν οὐ δι' ἐκεῖνόν γε οὐδὲ τὴν παρ' ἐκείνου συντέλειαν, οὐ μᾶλλον γ' ἢ καὶ οἱ τῶν τροφῶν ἀποροῦντες διὰ τοὺς πορίσαντας καὶ διδόντας αὐτοῖς ἀποροῦσιν. ἀλλ' οἶμαι τῆς ἐνδείας ἐστὶν ἅπαντα ταῦτα, οὐχ ὧν τις μετέσχευ οὐδ' ὧν ὅσον οἶόν τ' ἦν ἐκαρπώσατο. εἰ μὲν οὖν τι χειρὸν Ἀθηναίους ἐκεῖνοι προὑδίδαξαν, λεγέσθω τοῦτο κατ' αὐτῶν, οὐδεὶς λόγος αὐτοὺς παραιτήσεται τὸ μὴ οὐ φαύλους εἶναι· εἰ δὲ μὴ πάντας ἐπαίδευσαν μηδ' ὥς οἶόν τ' ἀκριβέστατα μηδ' ὥς μάλιστα ἐβουλήθησαν, τί τό γε ἐκπεφυγὸς τῆς ἐκείνων προστασίας ἂν τις τιθείη; οὐ γὰρ τῆς ἐκείνων ὁμιλίας τοῦτο ἀπώναντο, ἀλλ' οὐκ ἀπώναντο ἐκείνων ἔτι τοῦτό γε. οὐκ οὖν ἐξ ὧν προσεῖχον αὐτοῖς, ἐκ τούτων ἡμαρτον, ἀλλ' ἐξ ὧν οὐ προσεῖχον ἐπλημμέλησαν. οὕτως ἃ γ' ἐπείθοντο σαφῶς ἄρ' οἱ πείθοντες ἔπειθον καλῶς. ἔπειτα μουσικὴν μὲν καὶ γεωμετρίαν καὶ τὰς ἄλλας τέχνας λέγω καὶ τὰς πάνυ φαύλας οὐ πάντες οἱ φοιτήσαντες παρὰ τοὺς διδασκάλους λαμβάνουσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγοι κομιδῇ τινες καὶ οὐδ' ἐν τούτοις οὐδεὶς ἐπαναγκάζει τοὺς διδασκάλους αὐτοὺς ὑπευθύνους εἶναι τοῦ διὰ παντός ἀκριβοῦς, οὐδ' ἂν ὁ μαθὼν μὴ πάντα κατορθοῖ, μηδ' ὅμοιος ἢ τῷ διδάξαντι, οὐδεὶς τοῦτ' ἀναμφισβήτητον κατ' ἐκείνου τίθησιν, οὔθ' ὥς οὐδὲν ἐπισταμένου τῆς τέχνης οὔθ' ὥς ἐκόντος

ὑποστυλαμένου οὐθ' ὥς τὸ σύμπαν εἰπεῖν ἀδικοῦντος. ἀλλ' ἴσμεν τὸν τοῦ Ὀμήρου λόγον ὃν περὶ τῶν παίδων ἔφη κάπὶ τῶν τοιούτων ἰσχύοντα· Παῦροι γὰρ (φησὶ) παῖδες ὅμοιοι πατρὶ πέλονται, οἱ πλείονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους. καὶ διδασκάλῳ τὸν μὲν ὅμοιον συνέβη γενέσθαι, τὸν δὲ οὐ, καὶ ὁ μὲν γε χεῖρων, ὁ δὲ βελτίων ἐγένετο. οὕτω ταῦτ' ἔχοντα σύνοισμεν καὶ ἐν γένεσι καὶ ἐν τέχναις· τὴν δὲ πολιτικὴν εἰ μὴ πάντας ἐπαίδευσαν Ἀθηναίους Θεμιστοκλῆς καὶ Περικλῆς καὶ Μιλτιάδης καὶ Κίμων, μηδ' ἅπαντας ἐφεξῆς βελτίους ἐποίησαν κατὰ φυλὰς καὶ κατ' ἄνδρα ὥσπερ θεωρικὸν τὴν ἐπιστήμην διανέμοντες, εἴθ' ὑπερφυές τι φήσομεν κατ' αὐτῶν εὐρηκέναι, ὥς οὐδ' αὐτοὶ βελτίους οὐδενὸς ἦσαν εἰς ταῦτα; καὶ τοῦ μὲν χυτρώως οὐ κατηγορεῖς ὅτι μὴ πάντας ἐφεξῆς πλάττειν ἐδίδαξε, τῶν δ' ἄκρων ἐν τοῖς Ἑλλήσι κατηγορεῖς ὅτι μὴ πάντας ἑαυτοῖς προσομοίους ἐποίησαν; καὶ οὐκ ἀγαπᾷς τὸ τοῦ σοῦ Πρωταγόρου, εἰ καὶ καθ' ὅσονοῦν προϋβίβασαν τοὺς πολλοὺς εἰς τὸ βέλτιον, ἀλλ' εἰ μὴ πάντ' ἀνεγκλήτως ὁ δῆμος καὶ ὥσπερ ἂν εἷς ἀνὴρ μετεχειρίσει, τοῦτ' ἤδη κατὰ τῶν προστατῶν ἐστί σοι. ^[10]

227 Καὶ μὴν ὁρῶ μὲν γε καὶ τοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς πάνυ χρηστοὺς εἶναι δοκοῦντας οὐ καθάπαξ οὕτως ἐξαιροῦντας τὰ νοσήματα ὥστε μηδὲ ἔχνος ἐμμεῖναι τῷ σώματι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχαίων πολλάκις ἐγκαταλιπόντας καὶ τὸ प्राῦναι χάριν ἀρκοῦσαν τιθεμένους, καὶ ταῖς παντελέσι θεραπείαις τὴν γε φύσιν οὐχ οἴους τε ὄντας ὑπερβῆναι, ἀλλὰ ταύτης μὲν ἀπήλλαξαν τῆς νόσου, ἑτέραν δ' οὐδὲν ἐκώλυσαν ἐπελθεῖν ὕστερον. οὐ γὰρ ἐσθ' ἡ τέχνη διὰ τέλους ἀξιοχρεως, ἀλλ' ἡ φύσις νικᾷ. τί οὖν θαυμαστὸν εἰ κακείνοι πολλὰ καὶ χρηστὰ συμβουλευσάντες Ἀθηναίοις καὶ πολλὰ τῶν δυσχερῶν κωλύσαντες μὴ διὰ τέλους αὐτοὺς ἡδυνήθησαν κατασχεῖν μηδ' ἀθάνατα ἰάσαντο, ἀλλ' ἠττήθησαν τῆς δήμου φύσεως, εἴτε καὶ τῆς κοινῆς ἀνθρώπων δεῖ λέγειν, καὶ μὴ ἡδυνήθησαν καθάπαξ ἐκ τῆς πόλεως ἐξελεῖν ἀδικίαν, ὥσπερ γεωργοὶ τὰ λυμαινόμενα τῇ χώρᾳ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐκκόπτοντες, εἴτ' οὐκ ἐφικνούμενοι διὰ παντὸς τοῦ σπέρματος. εἰ τοῦτον τὸν τρόπον κακείνους ἐθέλοντας καθαίρειν τὴν πόλιν ἐξέφυγε καὶ ἐνέμεινε σπέρμα ἀναγκαῖον ἀδικίας καὶ ἀγνωμοσύνης, καὶ οὐ πάνθ' ὑπήκουσεν αὐτοῖς, ἀλλ' ἔσθ' ἃ καὶ καθ' αὐτὸν ὁ δῆμος ἐβουλεύσατο, τίνα ταῦτ' ἔχει τοῖς ἀνδράσι φαυλότητα, ἢ τί δεῖ τὰ ἐτέρων ἐκείνοις λογίζεσθαι, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ στάσεως οὔσης ἐν τῇ πόλει καὶ τούτων τῆς ἐτέρας ἡγουμένων τῆς τῶν ἐπιεικῶν, εἴτα τὰ τῶν ἐτέρων ἀμαρτήματα καὶ τῶν εἰς τούτους πλημμελούντων αὐτοῖς τούτοις τις προσετίθει; καὶ τίς ἔχει φύσιν, οἱ μὴτ' ἔδρων ταῦτα καὶ προσέτι κωλύειν ἡξίου; ἀλλ' ἴσως οὐκ αὐτοῖς ἐγκαλεῖν, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῶν ἄξιον ἐγκαλεῖν. ^[5]

228 καὶ δῆτ' ἔγωγ' ἐνεθυμήθην ὥς λυσιτελούντως αὐτῷ Πλάτῳ τὰς αἰτίας ἀπολύομαι καὶ ὁποίας τινὰς αὐτὸς καθ' αὐτοῦ δίδωσι τὰς λαβὰς ἐκ τῶν ἐγκλημάτων τούτων, εἴ τις αὐτὸν βούλοιτο μιμήσασθαι. φέρε γὰρ πρὸς θεῶν, εἰ καθάπερ τὸν Πρωτεσίλαόν φασι παραιτησάμενον τοὺς κάτω γεγενῆσθαι μετὰ τῶν ζώντων, ἢ καὶ ὥσπερ τῶν κωμικῶν τις ἐποίησε τέτταρας τῶν προστατῶν ἀνεστῶτας, ἐν οἷς δύο τούτων ἐνείσιν, οὕτως οἱ τέτταρες ἡμῖν οὗτοι, περὶ ὧν ἡ νυνὶ διαδικασία, ἀνάστασιν εὔροντο, ὥστε συγγενέσθαι Πλάτῳ μίαν μόνην ἡμέραν ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις, ἔπειτα ἔλεγον τὸν Περικλέα προστησάμενοι, εἰ δὲ βούλει τὸν Θεμιστοκλέα, οἵπερ ἡμῖν ἐπὶ κέρως τῶν ῥητόρων—καὶ ὅπως μηδεὶς ἐμοὶ τὸ τραχὺ τῆς ἀποκρίσεως λογιεῖται· μάλιστα μὲν γὰρ οὐδ' ἔσται τοιοῦτον οὐδὲν, ἀλλ' εἰς ὅσον οἶόν τε ἐπανήσομεν, ἔπειτ' αὐτῶν ἐκείνων οἶεσθαι χρὴ τοὺς λόγους εἶναι καὶ οὐκ ἐμούς. τὸν ζύοντα δ' ἀντιζυεῖν καὶ τοῖς ὄνοις ἢ παροιμίᾳ δὴ που δίδωσι. Περικλέα δὲ κἂν τοῖς λέουσι μᾶλλον ἢ τοῖς ὄνοις εἰκάζειν φαῖεν ἂν Ὀμηρίδαι. ὥστε τοσοῦτόν γ' ἐξέσται μεταδοῦναι παρρησίας αὐτῷ, ὅσον εἰ μηδεὶς ἀξιοῖ Πλάτωνος καταψηφίζεσθαι, εἰ μηδ' ἐκεῖνον ἐκ τῶν αὐτῶν τούτων ἐνείη μὴ κεκωλύσθαι διδάσκειν. εἰ δὲ τις ἀχθεσθήσεται τούτοις ὑπὲρ Πλάτωνος, αὐτόχρομα τάναντία οἷς βούλεται ποιήσει. οἷς γὰρ τὸν Πλάτωνα συκοφαντεῖσθαι φήσει, τούτοις ὅπως συκοφαντεῖ βεβαιώσεται. ἀλλὰ μὴν εἴ γε

μηδὲ κακῶς ἀκούσασι καλῶς ἔχειν οἰήσεται ταῖς αὐταῖς χρήσασθαι λαβαῖς, καὶ ταύταις μὴ ἐπὶ τῷ κακῶς ἀντειπεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ διὰ τῶν ἐκείνου τὰ ἑαυτῶν ἀπολύσασθαι, πῶς εἰρηκέναι γ' αὐτὸν πρότερον κακῶς ἂ μὴδεις ἐπηνάγκαζε καὶ δι' ὧν χεῖρους ᾤετο ἐκείνους ἀποφαίνειν δεξιὸν τι νομίζειν κελεύσει; Ἐροῦσι τοίνυν, ὡς ἐγὼ νομίζω, ταυτὶ, μᾶλλον δ' εἶπον ἂν, Ἡμεῖς, ὦ Πλάτων, πολλὰ καὶ βλάβη ἀκούσαντες ὑπὸ σοῦ οὐ τοῖς ἴσοις ἀμυνόμεθα σε οὐδ' ἐροῦμεν κακῶς, ἀλλὰ καὶ ἄνδρα ἐν τοῖς πρώτοις καὶ ἄριστον τῶν Ἑλλήνων ἡγούμεθα, καὶ τῇ πόλει συγχαίρομεν, οὐ σοὶ μόνῳ, τῆς σῆς φύσεως. ^[10]

229 πάντως δ' ἐξ ἀρχῆς ἔρμαιον ἡμῶν αὐτῶν ἐποιησάμεθα ὅ τι ἡ πόλις ἡμῶν κερδαῖνοι. κάλλιστον δὲ πάντων κερδῶν ἡ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν φορὰ ὧν καὶ ἡμεῖς ποτε ᾤομεθα εἶναι, σὺ δὲ οὐ δίδως. ἐπειδὴ δὲ καὶ Μιθαίικῳ προσεικάζεις ἡμᾶς τῷ τὴν Σικελικὴν ὀψοποιαν συγγεγραφότι, εἰκὸς μὲν σέ γ' ἄμεινον ἡμῶν ταῦτ' ἐπίστασθαι. οὐ γὰρ ἡμεῖς γ' ἴσμεν περὶ τοιούτων συγγραμμάτων οὐδέν, οὐ γὰρ πυκνὰ ἐπεμίζαμεν τῇ Σικελίᾳ. ἀλλ' ὥσπερ σὺ πρὸς τὰ πολιτικὰ ἀσχόλως ἔσχες ὑπὸ τῶν λόγων τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ, οὕτως ἡμῖν ὑπὸ τῶν λόγων τῶν πολιτικῶν οὐχ ὑπῆρχε σχολὴ τῶν ἐκεῖ μαθεῖν οὐδέν. ἀλλὰ σέ γ' οὐκ ἀπεικὸς προστυχεῖν τοιούτοις ἀνθρώποις καὶ συγγράμμασιν, εἰ καὶ μὴ ἐκόντα, ἀλλ' ἄκοντα, ὥσπερ που καὶ ἄλλων πολλῶν καὶ ἐκουσίῳ πεῖραν λαβεῖν, ἅτε πολλάκις διὰ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους κομισθέντα. φέρε δὴ πρὸς αὐτῆς τῆς ἐν Σικελίᾳ τραπέζης, εἴτε Μίθαικος αὐτὴν εἴτε καὶ ὅστισοῦν παρετίθει, τί σοι τεκμήριόν ἐστι τῆς ἡμετέρας φανυλότητος; ὅτι νῆ Δί' οὐ πάντας Ἀθηναίους δικαίους ἐποίησαμεν. σὺ δ' ἐποίησας βελτίῳ τί Διονύσιον, εἰ μὲν βούλει τὸν Ἑρμοκράτους, εἰ δὲ βούλει τὸν Διονυσίου; συνεχένου μὲν γὰρ ἀμφοτέροις. ^[25]

230 οἱ δὲ τί σοῦ καὶ τῆς σῆς συνουσίας ἀπώναντο; καίτοι διελέγου δὴ που πρὸς αὐτοὺς περὶ τοῦ δικαίου καὶ νόμου καὶ πολιτείας, καὶ τὴν ἰσότητά τὴν ἐν γεωμετρίᾳ καὶ πρὸς ἐκείνους ἐπήνεις, καὶ οὕτω φιληκῶς εἶχον ὥστε καὶ μετεπέμποντό σε, καὶ σὺ προθυμίας ἐνέλιπες οὐδέν, ὅπως ἀγαθόν τι πράξωσι δι' ἐκείνων αἱ πόλεις. ἐλελήθεις δὲ ἄρα σαυτὸν ἀπάσαις ταῖς παροιμίαις ἐνεχόμενος, εἰς πῦρ ξαίνων καὶ λίθον ἔψων καὶ σπείρων τὰς πέτρας. τί γὰρ τῶν σῶν νουθεσιῶν καὶ λόγων ἀπέλαυσαν ἐκεῖνοι; τί τῶν θείων ἢ τῶν ἀνθρωπείων ἄμεινον μετεχειρίσαντο μετ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἐν ἧ σοὶ τὰ ὦτα ὑπέσχον; τίς αὐτοὺς μετάνοια τῶν πρόσθεν ἡμαρτημένων εἰσῆλθε; τίς ἔρω φιλοσοφῆσαι πάντα τᾶλλα ὑπερβάντας; τί βέλτιον ἢ τῶν κατ' αὐτὴν τὴν πόλιν ἔσχεν ἢ τῶν ἔξω; τίς Γελῶν ἢ Λεοντίνων ἢ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τῶν ἐν Σικελίᾳ χρηστῶν καὶ δικαίων ἐκείνων ἔτυχε διὰ σέ καὶ τοὺς σοὺς λόγους; εἰ δὲ μὴ τῶν Ἑλλήνων, τίσι τῶν βαρβάρων [τίνι τῶν ἐν Σικελίᾳ ὄντων] ἐνεδείξαντο ὡς βελτίους γεγόνασιν; εἶεν. ἀλλὰ τῶν μὲν Σικελίαν οἰκούντων οὐδενί, τῶν δ' ἐν Ἰταλίᾳ βαρβάρων ἢ Ἑλλήνων τίσιν εἶπέ μοι κάλλιον ἢ πρὸ τοῦ προσηνέχθησαν; εἰς τί καὶ πρὸς τίνας ἀνθρώπους ἐποίησε βελτίους αὐτοὺς ἢ σὴ πολιτεία; τίνι Καρχηδονίων, εἰ μὴ τῶν Ἑλλήνων ἔχεις εἰπεῖν, ἢ τίνι τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῇ Λιβύῃ βαρβάρων ἀρετὴν ἀσκῶν ἐπεδείξατο ὁ τύραννος, ἀφ' οὗ τῶν Πλάτωνος δογμάτων ἠκροάσατο, εἴτ' οὖν ὁ πρεσβύτερος λέγω εἴθ' ὁ νεώτερος; καὶ μὴν εἰ μὲν τοῖς συμβούλοις ἀνατιθέναι χρὴ τὰ τῶν ἐν ταῖς ἐξουσίαις ἀμαρτήματα, τί μᾶλλον ἡμῶν ἢ σαυτοῦ φήσουσι κατηγορεῖς; ἐπειδὴ γε καὶ κατὰ σοῦ τὰ ἐκείνων ὑπάρχει λέγειν. εἰ δ' οὐδὲν ἂν εἶναι ταῦτα φαίης πρὸς σέ, τοῖς αὐτοῖς τούτοις καὶ ἡμᾶς ἀπολύεις, εἴ τι καὶ ὁ Ἀθηναίων δῆμος ἔξω τι τῶν ἡμῖν δοκούντων ἔπραξεν. οἶμαι τοίνυν οὐκ ἀρκέσειν τοῖς ἀνδράσι ταῦτα, ἀλλ' ἐκεῖνο ἥδιστ' ἂν αὐτοὺς ἤδη προσθεῖναι, τὸ ποῖον; τὸ ἐπειδὴ τοίνυν ἐν ἀμφοτέροις ἔνεστι μὴ πάνθ' ὡς ἐδόκει τῷ συμβούλῳ πεπραῆσθαι, πότεροι βελτίονι καὶ δικαιότερῳ πράγματι τὴν ἀρχὴν ἐπέθεντο ἡμῶν; πότερον ὁ τὸν τύραννον παιδεύειν ἀξιῶν καὶ πλεόν ἔξω τῆς πατρίδος τοσοῦτον, ἢ οἱ τοῖς πολίταις τοῖς ἑαυτῶν τὰ βέλτιστα ἐθέλησαντες συμβουλευσαι, καὶ τούτοις ἐκ τῶν δυνατῶν ἀμείνω τὰ πράγματα ποιεῖν; τί φῆς, ὦ Πλάτων, πρὸς ταῦτα, ἐροῦσι, καὶ ὅτε γε καθάπαξ οὐκ

ἐκρατήσαμεν, πότεροι μᾶλλον τῆς γνώμης τῆς ἐξ ἀρχῆς ἐφικόμεθα; καὶ πότεροι πλέον προὔβιβάσαμεν; πότερ' ἡμεῖς βελτίους Ἀθηναίους ἀπεφήναμεν, ἢ σὺ τοὺς τυράννους; καὶ μὴν ἐκείνοις μὲν πλὴν ἴσως ὀλίγων ἅπανθ' ἡμάρτηται, τοῖς δὲ μεθ' ἡμῶν ἅπαντα κάλλιον πλὴν ὀλίγων ἢ κατὰ πάντας ἀνθρώπους πεποιήται. ^[10]

231 τοσοῦτον ἡμεῖς ἀμείνους τοὺς ἡμῖν χρωμένους ἀπεδείξαμεν ἢ σὺ τοὺς σοί. εἰ δ' ἔρεῖς ὅτι βελτίους οὗτοι τὴν φύσιν, καὶ ταύτῃ φρονιμωτέρους ἡμᾶς ἀποδεικνύεις, εἴ τινας ἐν τούτοις ἔσχομεν ἐλπίδας, οὐχ ὥσπερ σὺ τοῦ παντὸς διήμαρτες, ἐκείνοις διαλέγεσθαι προὔργου τι δόξας εἶναι. ἔπειτα ὥσπερ ἐν οἷς βελτίους ἐτέρων γεγόνασι τὴν φύσιν αἰτιᾷ, οὕτως εἴ τι καὶ προπετέστερον εἰργάσθαι σοι δοκοῦσι, τῆς φύσεως αὐτὸ θές τῆς αὐτῆς καὶ μὴ λάμβαν' ἐφ' ἡμᾶς, μηδ' ἂ μὲν ἡμῶν ἡγουμένων κατέπραξαν, ἀποστέρει τοὺς συμβουλευσάντας καὶ τοὺς συγκατεργασαμένους ἡμᾶς τῷ δοκεῖν τὰ βέλτιστα παραινέσαι, ἂ δ' ἐπὶ σφῶν αὐτῶν ἐξήμαρτον εἰς ἡμᾶς, ταῦθ' ὥς ἡμεῖς ἀδικοῦμεν λέγε. ἐκείνων μὲν γὰρ καὶ ἡμεῖς αἴτιοι τὸ μέρος, τούτων δὲ οὐδὲ μικρόν. ἀλλὰ ταῦθ', ὥς ἔφη Σοφοκλῆς, πεπονθότ' ἐστὶ μᾶλλον ἢ δεδρακότα. καὶ μὴν εἴ γε τὸ προσκροῦσαι καὶ χρήσασθαι τινι συμφορᾷ κακίας ἔλεγχός ἐστι καὶ μέμψιν δικαίαν ἔχει τῷ πεπονθότι, σκόπει πρὸς τὰ ἡμέτερα καὶ τὰ σαυτοῦ. ποῖ ἄττ' ἀπέλαυσας τῶν τυράννων οὐς παιδεύειν προηροῦ; μὴ ἄρ' οὐ Πολυκράτης τὴν ἔξωθεν τύχην οὐδ' αὐτὸς ἡμῖν ἦσθα. ^[30]

232 οὕτω μὲν ἐξ ἀρχῆς εἰρχθεὶς ἐτρέφου παρὰ ἐλπίδα καὶ παρ' ἀξίαν ἅπασαν σεαυτοῦ, καὶ εἰ μὴ σε ἀνὴρ Ἰταλιώτης ἐξητήσατο τῶν Πυθαγορείων, ὥσπερ σὺ φῆς τὸν πρύτανιν, ὅτι ἡμῶν ἕνα μέλλοντα εἰς τὸ βάραθρον ἐμπεσεῖσθαι διεκώλυσε, κἂν αὐτὸς ἴσως εἰς τὰς λιθοτομίας ἐνέπεσες, ἢ δὴ τοι τό γε δεύτερον οὐκ ἂν ὑπεξέφυγες Στυγὸς ὕδατος αἰπὰ ῥέεθρα τοῦ πορθμοῦ, ἀλλ' ἐτεθνήκεις ἂν αὐτοῦ ἐν Σικελίᾳ. νῦν δὲ Ἀρχύτας ἦν ὁ κωλύσας καὶ Διονύσιος Ἀρχύταν μὲν ἐπιστέλλοντα ἡσχύνη καὶ ἔδωκε τὴν χάριν, Πλάτωνα δὲ οὐκ ἡσχύνητο, ᾧ συνῆν καὶ οὗ τοὺς καλοὺς ἐκείνους καὶ σεμνοὺς λόγους ἤκουσεν, ἀλλὰ τοσοῦτον ἔδει τιμᾶν ἢ πείθεσθαι λέγοντι ὥσθ', ἴνα σου τῆς φωνῆς μὴ ἀκούοι, καθεῖρξας εἶχεν ὥσεί τινα ἀτίμητον μετανάστην. καὶ περιειστῆκει σοι τὸ τοῦ Κίμωνος, ὃ σὺ φῆς πρὸς αὐτὸν τοὺς Ἀθηναίους οὐκ ἐθέλειν αὐτοῦ τῆς φωνῆς ἀκούειν, οὐδὲ σοῦ τότε ἡξίου Διονύσιος, πλὴν ὅσον οὐκ ἐν τοῖς ἴσοις ἦσθα. ἐκείνων μὲν γὰρ Ἀθηναῖοι μετέστησαν ὅπως αὐτοῦ δέκα ἐτῶν μὴ ἀκροάσαιντο, σοὶ δὲ οὐδ' αὐτὸ τοῦτο ἐξῆν μεταστῆναι καὶ πάνυ δὴ που βουλομένῳ τε καὶ ζητοῦντι, νοῦν ἔχοντι, ὥς ἐγὼ φημι. ἀλλὰ τοῦτ' ἦν ἡ δεινὴ συμφορὰ τὸ μὴ ἐξεῖναι ἀπελθεῖν, ἀλλὰ μένειν πρὸς βίαν καὶ μονοноῦ προσηλωθαι. καὶ παραδίδωσι δὴ σε μετὰ ταῦθ' ὁ φίλτατος ἀνδρὶ Σπαρτιάτῃ Πόλλιδι, καὶ οὐδ' ἐνταῦθ' ἔστη τῆς ὕβρεως, ἀλλ' ἀποδόσθαι προσέταξεν, ἀποδόσθαι τὸν ἄριστον οἶμοι τῶν Ἑλλήνων, ὥσπερ ἀνδράποδον τῶν ἐπ' ἐξαγωγῇ. οὐκ ἂν ἡμῶν γε ζώντων καὶ τῶν τριήρων οὐσῶν τοῦθ' ὕβρισεν ὁ θεοῖς ἐχθρὸς ἐκεῖνος. ὅμως δ' ἐπέταξε καὶ Πλάτων ἐξήγετο ἐκ Σικελίας ὑπὸ Πόλλιδος καὶ ὁ Πόλλις αὖ πάλιν παραλαβὼν Διονύσιον μὲν καὶ ἀπόντα ἡσχύνητο καὶ ὦν ἐπέσκηψεν ἐμέμνητο, σὲ δ' ὀρῶν καὶ συνῶν παρ' οὐδὲν ἐποιεῖτο, ἀλλ' ἡ θαυμαστή σου δύναμις καὶ πειθὼ κατὰ τοὺς λόγους ἡττάτο τῶν ἐντολῶν τοῦ Διονυσίου· καὶ Πόλλις ἐκείνῳ μὲν συνεβάλλετο, καὶ ταῦτα τοιαῦτα ἐπιτάξαντι, σοὶ δ' οὐδέν· προσθῶμεν δὲ ὅτι καὶ Σπαρτιάτης ὢν καὶ τεθραμμένος ἐν νόμοις καὶ πολιτείᾳ δεύτερα τῶν πασῶν ἐχούσῃ παρὰ σοὶ κριτῇ, μᾶλλον δὲ πρῶτα τῶν οὐσῶν.

[30]

233 καὶ σοὶ μάτην, ὥς ἔοικε, τὰ πολλὰ ἐκεῖνα εἰς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων πόλιν ὕμνητο. ὁ γοῦν τῶν Λακεδαιμονίων ποτὲ ναύαρχος τοσοῦτον διήμαρτε τῆς σῆς ἀξίας, ὅσον οὐδ' ἂν εἴς Περσῶν ἢ Σκυθῶν, οἷς οὐκ ἦν συνεῖναι τῆς σῆς φωνῆς τὸ παράπαν. καίτοι γε εἰ μὲν ἡξίους αὐτὸν ἀμείνω γενέσθαι Διονυσίου περὶ σὲ καὶ βουλευσασθαι τι βέλτιον, ὁ δὲ οὐ προσεῖχέ σοι τὸν νοῦν, ἀλλὰ τοῦ μὴ παρόντος ἦν καὶ τοῦ τὰ αἴσχια ἐντειλαμένου, πῶς οὐχ ἡττῶ πάμπολυ τοῦ τυράννου καὶ ποῦ δίκαιος εἴ προφέρειν εἴ τίς τινα πείθειν ἐγχειρῶν ἀπέτυχεν; εἰ δὲ σὺ μὲν

στέργειν ἡξίους τοῖς παροῦσιν, ὁ δὲ οὐκ ἡδεῖτό σου τὴν σιωπὴν οὐδ' ἀπάντων λόγων ἡγεῖτο ἱκανωτέραν εἶναι τοὺς προσήκοντας αὐτῷ λογισμοὺς περὶ σοῦ παραστήσαι, πῶς τῶν εἰκότων ἐτύγχανες, ἢ πῶς τὰ πρόποντα ἀπέλαυες τῆς φύσεως τῆς σεαυτοῦ; νῆ Δί' ἀλλ' οὐδὲν σὺ χεῖρων, εἰ παρέπαιε Πόλλις καὶ Διονύσιος. οὐδέ γ' ἡμεῖς, ὦ μακάριε, εἴ τις περὶ ἡμᾶς φαῦλος Ἀθηναίων ἐγένετο. εἰς τοίνυν τοῦθ' ἦκεν ὁ Πόλλις ὑπερβολῆς καὶ οὕτω σφόδρα ἐσπούδασε κύριος καταστὰς βουλευσασθαι περὶ ἀνδρὸς οἴου μηδ' ὄναρ ἥλπισεν, εἴτα φανῆναί τι παμμέγεθες βεβουλευμένος καὶ υπερβάλλον φιланθρωπία τε καὶ παιδεία, ὥστε κομίσας εἰς Αἴγιναν, ἐν ἧ θάνατος προεῖρητο εἴ τις Ἀθηναίων ἐπιβαίνων ληφθεῖη, ἐνταῦθα ἐκβιβάζει σε. κἀνταῦθα αὖ τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους ἡτύχεις, μᾶλλον δὲ καὶ ἡτύχεις. ἐκεῖνός τε γὰρ εἰς Μολοττοὺς ὡς Ἄδμητον ἐχθρὸν ὄντα αὐτῷ παραγίγνεται καὶ δι' ἐκείνου σώζεται καὶ σοὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς τοῖς κοινοῖς τῆς πατρίδος τῆς σαυτοῦ συνέβαιναν ἐξετάζεσθαι. ^[25]

234 καὶ εἰ μὴ ἐκεῖνοι βελτίους ἐγένοντο τοῦ τυράννου καὶ τοῦ διακόνου, —καὶ οὗτοί γε καλῶς ποιοῦντες τὴν Πλάτωνος φιλοσοφίαν καὶ δόξαν ἡσχύνθησαν, —ἐτεθνήκεις ἂν αὐτόθι νῆσον ἀντὶ νήσου μεταλαβὼν, ἐν προθύροις τῆς πατρίδος, οὐκ ἐν Σικελίᾳ τοσοῦτον ἔμελλες κερδαίνειν. ὁ δὲ χρηστὸς σύμπλους ὁ Σπαρτιάτης οὐδ' ὥς ἐπελάθετο ὧν ἤκουσε παρὰ τοῦ Διονυσίου, ἀλλ' ἐπώλησε τὴν ἱερὰν κεφαλὴν· καὶ πωλοῦντος Πόλλιδος Ἑλλήνων μὲν οὐδεὶς ὠνεῖτό σε—οὕτω πάντες κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν σῶν λόγων—Λίβυς δ' ἄνθρωπος Ἀννίκερις ὄνομα, ὃν οὐδ' ἥπιστατο ἀνθρώπων οὐδεὶς, εἰ μὴ ταῖς σαῖς συμφοραῖς ἀπεχρήσατο. νῦν δ' οὐ Πλάτωνα ἐπρίατο, ἀλλὰ δόξαν αὐτῷ καὶ τὸ γινώσκεσθαι. καὶ τότε ἤδη Δίων τὰ θαυμαστὰ ἐφιλανθρωπεύετο πέμπων τὰ λύτρα τῷ Λίβυϊ. ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνός γ' ἡττήθη τοῦ Δίωνος, ἀλλ' ἀφῆκε σε προῖκα, ὁ μηδεπώποτ' ἰδὼν πρότερον μηδ' ὁμιλήσας μηδαμοῦ μήτε νήσων μήτ' ἡπείρου. ἐλθὼν τοίνυν οἴκαδε καὶ διαφυγὼν ὥσπερ τις Ὀδυσσεὺς οὐ θανάτους μόνον, ἀλλὰ καὶ δουλείαν, καὶ οὕτως σαφῶς ἐπὶ τῇ ἐτέρων κακίᾳ καὶ φιλανθρωπία γενόμενος χρόνον μὲν τινα ἡσυχάσας ὡς δὲ τελευτήσαντος τοῦ προτέρου Διονυσίου παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν ὁ ἐξ ἐκείνου Διονύσιος μετεπέμπετο αὐθὶς σε εἰς τὴν πολυύμνητον Σικελίαν, ὥσπερ μετὰ τῶν ἄλλων ὧν παρὰ τοῦ πατρὸς παρειλήφει καὶ τὴν εἰς σὲ ὕβριν παρειληφώς, καὶ κληρονομῶν καὶ τοῦ σοι προστάττειν, ὥσπερ Συρακοσίοις ἢ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐν Σικελίᾳ, ὥχου δὴ πλέων. καὶ ποίων τινῶν ἀπέλαυσας πάλιν αὐτὸς οἶσθα, ὡς οὐθ' ὧν ἀπῆρας χάριν διεπράξω ἡνέσχου τε πολλὰ καὶ παντοῖα, καὶ παντὸς μᾶλλον ἢ σαυτοῦ, τοσοῦτον εὐτυχήσας μόνον, εἰρήσεται γὰρ, ὅσον οὐ μετέσχες τῆς Φιλοξένου τοῦ διθυραμβοποιοῦ τύχης, καίτοι πρᾶττων μάλιστα πῶς ἀντίπαλα ἐκείνῳ. ^[5]

235 μὴ τοι νομίσης ἡμᾶς ἀγνοεῖν τοὺς σοὺς λόγους ἢ μὴ συγχωρεῖν ἀληθεῖς εἶναι, ὡς οὐ θέμις ἀνδρὶ βελτίονι ὑπὸ χείρονος οὐθ' ὑβρίζεσθαι οὔτε βλάπτεσθαι. σύνισμεν ταῦτα καὶ μαρτυροῦμεν ὡς ἀληθῆ λέγεις, ὅμως δέ γε ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος ἐραστής σου οὐδ' ὅτιοῦν ὕβρεως καὶ ἀσελγείας ἀπέλιπε. καὶ σὺ μὲν ἴσως οὐδὲν ὑβρίσθης, ὁ δ' οἷς ἡγεῖτο ὑβρίζειν, πλείω ταῦτ' ἔπραττεν ἢ δι' ὧν ἥδει τιμήσων. καὶ οὐδ' οὕτω κατέλυσας τὴν πρὸς ἐκεῖνον ὁμιλίαν καὶ τὸ πλεῖν, ἀλλ' οὕτω παρ' ἐλπίδα καὶ παρ' ἀξίαν ἀπαλλάξας καὶ ἀγαπητῶς ἀποσωθεὶς πάλιν οἴκαδε τοσοῦτον ἀπέσχες τοῦ ἐτέροις τι δύνασθαι συμβουλευσά ὥστ' οὐδὲ σαυτῷ συνεβούλευσας, ὅπερ λοιπὸν ἦν. ἀλλ' ἢ μὲν παροιμία καὶ Ὀμηρὸς φησι, ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω· σὺ δ' ὁ τῶν Ἑλλήνων σοφώτατος οὐδ' οὕτως ἐπαιδεύθης, ἀλλὰ πάλιν σε χειροῦται Διονύσιος, ἐλπίδας φιλανθρώπους ὑποτείνας, καὶ πάλιν αὖ τῶν τῆς τυραννίδος κακῶν ἐπειρῶ, τὸ τρίτον πλεύσας ὥσπερ οἱ παλαισταὶ παλαίουσι, δις μὲν πρὸς τὸν αὐτὸν προσπταίσας, τρίτον δ' ὅλως πρὸς τύραννον καὶ τυραννικὴν οἰκίαν. Οὕτως οὐδ' αὐτὸς ἐξ οὐρίας τὰ πάντα ἔθεις. τί οὖν ἡμῖν τὴν τύχην προφέρεις αὐτὸς τοιαύτης πεπειραμένος; ὥσπερ ἂν εἰ Ὀδυσσεὺς τῷ Μενέλεω τὴν πλάνην ὠνείδιζεν, ὦ οὗτος, ἦκον μὲν οὐδ' αὐτὸς μετὰ πάντων, μετὰ πλείονων δὲ

ἢ σὺ καὶ θάπτον ἢ σὺ, καὶ πλεύσας οὐκ ἴσα· καὶ πρὸς γε οὐ περιεργασάμενος, ὥσπερ σὺ καθήμενος ἐν Σικελίᾳ παρὰ τῷ Κύκλωπι. ^[25]

236 ἄλλ' ὦ πάντων θαυμάσιε Πλάτων, μὴ δι' ἀμφοῖν ὥθει, καὶ ταῦτ' οὐ διὰ τῶν φίλων ἐνὸς καὶ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ διὰ σαυτοῦ τε καὶ τούτων, οὓς φίλους εἰκὸς ἦν μᾶλλον ἡγεῖσθαι, εἰ δὲ μὴ, σκόπει μὴ ὅ τι ἐγκαλέσεις, ἀλλ' ὅ τι ἀπολογήσῃ πρότερον· τοσαῦτ' ἐστὶ καὶ τὰ σά. καίτοι σὺ καὶ τῶν διθυραμβοποιῶν ἀξιοῖς καταγελαῖν ὡς πρὸς τὴν ἡδονὴν καὶ τὸ χαρίζεσθαι μόνον ὠρμημένων. φαίνεται δὲ Φιλόξενον μὲν τὸν Κυθήριον οὐ δυνηθεὶς αὐθις ὑφ' αὐτῷ λαβεῖν Διονύσιος, ἀλλ' οἰμώζειν ἐκεῖνος ἐλευθέρως γράφων αὐτῷ, σοῦ δέ γε δεύτερον καὶ τρεῖς ἐγκρατὴς γενόμενος μετὰ τὰς πρώτας ἐκεῖνας διατριβάς. φήσεις καλὴν εἶναί σοι τὴν πρόφασιν· ὑπὲρ γὰρ τῶν Δίωνος πραγμάτων ἅπαντα ταῦτα ποιεῖν καὶ λέγειν· καλῶς γε σὺ καὶ λέγων καὶ ποιῶν. σκόπει δὲ καὶ τὴν ἡμετέραν πρόφασιν, κἂν εὐρὴς ἀτιμοτέραν, ἢ μικρῶν ἔνεκα ἡμᾶς πολυπραγμονήσαντας, στίξον λαβὼν καὶ γενοῦ Διονύσιος ἀντὶ Πλάτωνος εἰς ἡμᾶς. εἰ δ' ὥσπερ σὺ Δίωνος χάριν καὶ τῆς ἐκεῖνου ξενίας καὶ ἐταιρίας ἅπαντα ταῦθ' ὑπέμεινας, οὕτως ἡμεῖς ὑπὲρ τῆς ἐστίας τῆς κοινῆς πατρίδος καὶ ὑπὲρ τῶν κοινῶν σπονδῶν καὶ δικαίων οἱ μὲν τῆς πόλεως, οἱ δὲ καὶ τῶν Ἑλλήνων, ὁτιοῦν καὶ λέγειν καὶ πράττειν καὶ πάσχειν ὑπέστημεν, αἰσχυνθέντες μὲν ἀπάσας τὰς τοῦ Διὸς ἐπωνυμίας, αἰσχυνθέντες δὲ τὰς τῶν ἄλλων ἀπάντων θεῶν ἐπωνυμίας τε καὶ τιμὰς, ἔτι δ' ἥρωας καὶ προγόνους τοὺς κοινούς, καὶ τὴν τοῦ παρελθόντος χρόνου μνηεῖαν καὶ τὸν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος λόγον, καὶ πάνθ' ὅσα περ μέγιστα νομίζεται παρὰ πᾶσι καὶ Ἑλλήσι καὶ βαρβάροις, εἰ δέ τι καὶ παρὰ γνώμην ἐκ τούτων ἀπήντησε, τί τὰ μὴ σὰ κατηγορεῖς; καὶ μὴν εἰ δεῖ καὶ τοῦτο προσθεῖναι, ἡμεῖς μὲν εἴ τι καὶ προσεπταίσαμεν, ἀλλ' οὖν πράξαντές γε ὑπὲρ ὧν ἐσπουδάζομεν οὕτω προσεπταίσαμεν, σὺ δ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. ^[5]

237 οὐκοῦν εἰ μὲν τὸ χρήσασθαι τισι δυσκόλοις ὄνειδος ἐστὶ τῷ συμβούλῳ καὶ μέμψις, οὐδὲν ἐλάττωσιν ἡμῶν κέχρησαι. καὶ πρόσσεσι τὸ μηδὲν ὧν ἐβούλου κατορθῶσαι. εἰ δ' αὐτὴν ἐφ' αὐτῆς δεῖ τὴν προαίρεσιν ἐξετάζειν, ἀναίτιον μὲν τὸ σὸν εἰκότως, ἀναίτιον δ' ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ τὸ ἡμέτερον. καὶ πρόσσεσι τὸ κρατῆσαι τῶν πραγμάτων καὶ τὸ μεῖζω ταῦτ' εἶναι τῶν θ' ὑπὸ σοῦ σπουδαζομένων ὧν τ' αὐτοὶ προσεκρούσαμεν. σὺ μὲν τοίνυν ἐλέγχειν ἡμᾶς ἀξιῶν καὶ κατὰ σαυτοῦ λέγεις, ἡμεῖς δ' ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν λέγοντες καὶ τὸ σὸν θεραπεύομεν. μᾶλλον δὲ τῆς μὲν σῆς ἀπολογίας καὶ ἡμεῖς μετέσχομεν, σοὶ δ' οὐχ ὅσον ἡμῖν ὑπάρχει. ὥστ' εἰ μὲν ἡμῶν τις φείσεται, ἄδηλον εἰ καὶ σοῦ· εἰ δὲ σοῦ τις καταγνοίη, τάχ' ἂν ἡμῖν γε συγγνοίη· εἰ δ' αὖ μὴδ' ἡμῶν φείσεται, σοῦ γε σχολῇ. οὕτω τὸ νικᾶν ἡμᾶς ὑπὲρ σοῦ γίνεται. πρὸς ταῦτα σκόπει μὴ τοῦμόν, ἀλλὰ καὶ τὸ σὸν, Τεῦκρος ἔφη τινί, καὶ μὴ βούλου πάντα ἀκριβῶς ἐξετάζειν, μηδὲ τριῶν ὄντων εἰς ἃ τις ἂν βλέψειε, τῆς γνώμης, τῶν ἔργων, τῆς τύχης, ἀφείς τῷ δύο, τοῦ τρίτου λαμβάνου, καὶ ταῦτα καὶ τούτου τοῦ πλείστου μέρους μεθ' ἡμῶν ὄντος. εἰ γὰρ ἡμᾶς ἔδει ταῦτα προειδότας ἐξ ἀρχῆς ἐξεπίτηδες ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπιδοῦναι, οὐκ ἂν ὠκνήσαμεν οὐδὲ ἠττήθημεν τοῦ Κόδρου τοσοῦτον, καὶ σύ γ' ἂν οἶμαι ταῦτα συνεβούλευσας. ^[30]

238 ἐπεὶ φέρε πρὸς φιλίου, πότερ' ἂν μᾶλλον ἐβουλήθης, μήτε τὰ πραχθέντα δι' ἡμῶν πεπραῆχθαι τῇ πόλει μήτ' εἰς ἡμᾶς μηδένα τῶν πολιτῶν ἐξαμαρτεῖν—οὐκοῦν ἕτεροι καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς ἐκείνους ἔμελλον—ἢ κείνων γ' ἔνεκα ὥστε πραχθῆναι, καὶ ταῦτ' εἰ δέοι συμβῆναι; ἐγὼ μὲν οἶμαι ταῦτα. οὐκοῦν ὅτ' ἀμφοτέρ' ἂν φαίης ἐθέλειν μᾶλλον ἢ μηδέτερα ὁμολογεῖς, καὶ τοῖς πεπολιτευμένοις ἡμῖν ἅπαντα ἃ προσήκει προσεῖναι καὶ μειζόνως τὰ πρὸς εὐδοξίαν τῇ πόλει τῆς αἰτίας εἶναι. πῶς οὖν οὐ δίκαιος ἦσθα μᾶλλον ἐπαινεῖν ἢ ψέγειν; εἰ γὰρ αὐτοῖς τοῖς ἡμαρτηκόσιν εἰς ἡμᾶς τὰ καλῶς βουλευθέντα καὶ πραχθέντα πλείονός ἐστι λόγου, καὶ τις ἂν οὐκ ἀλόγως ταῦτα ἐκείνοις παρείη, πῶς οὐχ ἡμᾶς γε δίκαιον ἀφεῖσθαι πάσης αἰτίας, οἷς τῶν μὲν ἐγκλημάτων οὐδ' ὅτιοῦν δὴ που μέτεστι, τῶν δὲ εἰς ἔπαινον ἡκόντων, ἂν τάληθ' ἔλεγειν ἐθέλης, τὸ πλείστον; ἡμεῖς τοίνυν πόλλ' ἂν ἔχοντες ἡμᾶς αὐτοὺς σεμνῦναι παραλείπομεν. ἀλλ'

ἵνα εἰδῆς ὅσον ἡμῖν ἐπεικειάς περίεστι καὶ ὅσον πανταχῇ τοῦ πλεονεκτεῖν ἐθέλειν ἀπέχομεν, ἔστω τὸ πᾶν κοινόν, ἀφαίρει πάσας, εἰ βούλει, τὰς ἄνω προσθήκας, ἐπὶ τοῖς ἴσοις καταλυώμεθα —πάντως δ' οὐκ ἄπειροι συνθηκῶν ἡμεῖς—μήτε σὺ μέμνησο πρὸς ἡμᾶς περὶ συμφορῶν οὔθ' ἡμεῖς πρὸς σέ τούτῳ χρησόμεθα. ὥς οὐκ ἔστι μέσον οὐδέν, ἀλλ' ἢ καὶ ἡμᾶς μετὰ σοῦ τούτοις ἐαλωκέναι δεῖ ἢ καὶ σέ καὶ ἡμᾶς ἀθώους ἀφιέναι καὶ ἀποχρῆν ἃ τινες τῶν ἄλλων ἐξήμαρτον εἰς ἡμᾶς. “Ταῦτ' εἰπόντας ἂν αὐτοὺς οἶμαι ῥαδίως πάλιν πορεύεσθαι παρὰ τοὺς πλείονας, εἰ δὴ δεῖ κάκείνους μετὰ τῶν πλειόνων κεῖσθαι δοκεῖν ὥσπερ ἔγωγε οὐκ οἶμαι. ἐγὼ μὲν οὖν ἥδιστ' ἂν ἀμφοτέρων ἀποψηφιζοίμην· εἰ δέ τις ἄλλως γιγνώσκει, θρασυκάρδιον ἂν τινα αὐτὸν φαῖεν οἱ ποιηταί. φέρε δὴ καὶ τὰ παραδείγματα αὐτοῦ σκεψώμεθα. „Οὐκοῦν οἱ γε ἀγαθοὶ“ φησὶν „ἡνίοχοι κατ' ἀρχὰς μὲν οὐκ ἐκπίπτουσι τῶν ζευγῶν, ἐπειδὰν δὲ θεραπεύσωσι τοὺς ἵππους καὶ αὐτοὶ γένωνται ἀμείνους ἡνίοχοι, τότε ἐκπίπτουσι. [30]

239 “ καὶ ἔτ' ἄνω που τῶν εἰς τὸν Περικλέα „ὄνων γοῦν“ φησὶν „ἐπιμελητῆς καὶ ἵππων καὶ βοῶν τοιοῦτος ὢν κακὸς ἂν ἐδόκει εἶναι, εἰ παραλαβὼν μὴ λακτίζοντας αὐτὸν μηδὲ κυρίττοντας μηδὲ δάκνοντας ἀπέδειξε ταῦτα ποιοῦντας δι' ἀγριότητα.“ ἀλλ' ὄνους μὲν ὦ τᾶν καὶ ἵππους καὶ βοῦς τοὺς αὐτοὺς ἐκάστους λέγεις, Ἀθηναίων δὲ τῶν αὐτῶν ἅπαντες οἶμαι προὔστησαν, οἷον δὴ λέγω, Σόλων καὶ Κλεισθένης καὶ Μιλτιάδης καὶ Περικλῆς καὶ ὅστις ἕκαστος. ἀλλ' ἢ μὲν πόλις μία καὶ ἡ προσηγορία, οἱ δ' ἄνδρες ἄλλοι καὶ ἄλλοι παρὰ τοὺς χρόνους. τί οὖν θαυμαστὸν τοὺς μὲν πρατοτέροις καὶ ῥάοσι χρησαμένους τυχεῖν, τοὺς δ' αὖ τραχυτέροις καὶ θυμοειδέσι μᾶλλον, ὥσπερ καὶ ἄλλα μυρία δὴ που μεταβάλλει κατὰ τοὺς χρόνους. οὐκ οὐδὲ τοὺς ἐκ τῆς γῆς καρποὺς παραπλησίους καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν κομιζόμεθα, οὔτε τὸ πλῆθος οὔτε τὴν ἀρετὴν λέγω. ἀλλ' ἔτους ἰσχύς οὐκ ἔλαττον ἢ χώρας εἶναι δοκεῖ. ὥστ' εἰ τὸν ἔμπροσθεν χρόνον εὐκολώτεροι τὰς φύσεις ὄντες κατ' ἐκείνους ἤδη χαλεποὶ κατέχειν ἦσαν, οὐκ ἔξω τῆς ὅλης φύσεως τὸ πάθημ' ἂν εἴη, ὥσπερ γε καὶ προϊόντος οἶμαι τοῦ χρόνου τὸ φρόνην' ἂν ἦσαν κατὰ συμφοράς. ἔτι τοίνυν οὐδ' ἡνίοχοι τοὺς ἵππους οὕτω διαφθείρουσιν, ἂν τοὺς μὲν παιδεύωσι, τοὺς δὲ μὴ δυνηθῶσιν αὐτῶν, ἀλλ' ἐὰν οὖς πρότερον χρηστοὺς καὶ ἀναμαρτήτους εἶχον, τούτους χεῖρους ἀποφήνωσι. Μιλτιάδης δὲ καὶ οἱ εἰς ἐκεῖνον οὐ τοὺς αὐτοὺς εἶχον διὰ τέλους, ἀλλ' οἱ μὲν ἐπεγίνοντο δῆπουθεν, οἱ δὲ ἀπεγίνοντο, οἱ δὲ καὶ ἀπεφοίτων παρ' αὐτῶν. πῶς οὖν πρὸς τοὺς ἡνίοχους εἰσὶ κρίνεσθαι δίκαιοι, ἢ πῶς ὥς τῶν αὐτῶν ἵππων μενόντων αὐτοῖς οὕτω δεῖ διδόναι τὸν λόγον; ὥσπερ ἂν εἴ τις τοὺς Μολιονίδας ἡξίου καὶ τῶν Διομήδους τοῦ Θρακὸς οὕτως ἄρχειν, ὥσπερ ὢν εἶχον ἐξ ἀρχῆς. [30]

240 καὶ μὴν οἱ μὲν ἡνίοχοι καθ' αὐτοὺς ἕκαστοι τῶν ζευγῶν ἄρχουσι καὶ οὐδεὶς παραλυπεῖ, τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο λέγω καὶ περὶ τῶν ἐπὶ τοῖς ὄνοις τε καὶ βουσίν· ὥστ' εἴ τι πλημμελοῖτο, βέβαιον τὴν αἰτίαν ἔχοιεν ἂν εἰκότως. ἀλλ' οὐ Περικλῆς γε καὶ Θεμιστοκλῆς, οὐδ' ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν οὐδεὶς καθ' αὐτὸν Ἀθηναίων ἥρξεν, οὐδὲ τοῦ τι πράττειν ἐναντίον ἐγχειρήσαντος ἀπηλλαγμένος, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι πολλοὶ δὴ που μετ' αὐτῶν ἔπραττον τὰ πολιτικά, οὔτε φύσεις τὰς αὐτὰς οὔτε γνώμας ἔχοντες, ὥστ' ἔτι μᾶλλον τούτοις ἢ κείνοις ἄξιον προστιθέναι τὰ ἀμαρτήματα. ἐγὼ μὲν γὰρ τοσούτῳ μᾶλλον ἂν φαίην ἐκείνοις, ὅσῳ περ εἰς τούτους ἦν τὰ ἀμαρτανόμενα. ὥς δ' ἀπλῶς εἰπεῖν ποῦ δίκαιον μόνους ἀπαιτεῖν εὐθύνας τοὺς οὐ μόνους τῶν πραγμάτων αἰτίους; οὐκ οὐ τοὺς γ' ἡνίοχους αἰτιώμεθα τοὺς ἐξ ἀρχῆς, ἂν ἕτερος τοὺς αὐτοὺς ἵππους παραλαβὼν κακίους ἀποδείξῃ· ἀλλὰ καὶ ἡνίοχοι καὶ διδάσκαλοι μειζόνως εὐδοκιμοῦσιν, ὅταν τῶν αὐτῶν ἕτεροι κύριοι καθεστῶτες μὴ τῶν ἴσων ἄξιοι γένωνται. καὶ νῆ Δί' ἂν γε καὶ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους [οἷον τῆς αὐτῆς ἡμέρας] ἕτερος παραλαβὼν τὸ ἄρμα ἀναβαίνει, οὐκέτι τοῦ παντὸς ὑπεύθυνος ὁ χρηστὸς ἡνίοχος οὐδ' ὁ ἔνδοξος, ἀλλ' ἐὰν καθάπαξ πρὸς αὐτὸν ἡ ἐπιμέλεια καταστῇ, οὕτω καὶ ταῦτα κρίνεται, τῶν δὲ ἐτέρου κακῶν οὐδεὶς κληρονομεῖ. ἀλλὰ καὶ τοῦτ' αὐτὸ φαῦλόν ἐστι κατηγόρημα, ὅτι τὸν βελτίῳ καὶ τὸν οὐ καθ'

αὐτοὺς οὐκ εἶων χρῆσθαι τῇ τέχνῃ, ἀλλ' ὑπεσκέλιζον ὥσπερ οἱ τοὺς ἐν τοῖς δρόμοις. οὕτω τοίνυν καὶ περὶ τῆς ἐκείνων πολιτείας, ἕως ἂν μὴ δείξῃς ὅτι βασιλευόντων τῶν φιλοσόφων καὶ μόνων ἐφεστηκότων τοῖς πράγμασι ταῦθ' ἡμαρτήθη—λέγω τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Περικλέους, τοῦ Κίμωνος—μηδαμῶς τήν γε φιλοσοφίαν αὐτὴν αἰτιῶ. ^[30]

241 ἀλλ' εἰ μὲν αὐτοὺς καθ' αὐτοὺς ἐλέγχειν οἷός τ' εἶ, χρῶ τούτῳ καὶ δείκνυ θάμαρτήματα· εἰ δὲ μὴ, τῶν ὄνων μᾶλλον ἢ τῶν ἐπιστατῶν κατηγορεῖς. εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἦν ἁμαρτήματα, πρὶν ἐκείνους Ἀθήνησι πολιτεύεσθαι, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀπὸ Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλέους κάπ' ἐκείνων ἥρξατο, ἄλλος ἂν εἴη λόγος· οὐδ' εἴ τις ἄλλοι κατὰ ταυτὸν ἐκείνοις ἐπολιτεύοντο εἴποιμι ἂν, ἀλλὰ δίδωμι πάντων ἐκείνους μόνους ὑπευθύνους εἶναι. εἰ δὲ εἰκὸς ἦν τι καὶ ἄλλο ἡμαρτῆσθαι πρότερον, τί ταῦτα τοὺς Λάκωνας αἰτιώμεθα; προσπαίξειν γὰρ ἔξεστι δὴ που σέ γε, ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ τῶν συμφορῶν ὅτι μὲν παλαιὸν ἐστὶ καὶ ὡς σύ που φῆς ἀπὸ Θησέως ἀρξάμενον, ἴσως δὲ καὶ ἔτ' ἄνωθεν, καὶ οὐχ οὗτοι πρῶτοι προσέπταισαν ἑάσω. καίτοι ὁ Θησεὺς φυγὼν τε καὶ διαφθαρεὶς ἐν τῇ Σκύρῳ τελευτῶν οὐκ ἄτιμος ἔμεινε παρὰ τῷ θεῷ, ἀλλ' ἐπέταξεν Ἀθηναίοις μετενεγκεῖν αὐτοῦ τὰ ὀστέα, πολλοῖς ὕστερον χρόνοις, ὡς φασιν. ἀλλ' ὅμως ἑάσω ταῦτα. ἀλλ' οἴχεται σοι διαφθαρεὶς ὁ λόγος περὶ αὐτῶν. οἷς γὰρ ἀπάντων ταυτὰ κατηγορήκας, τούτοις ὃ δοκεῖς ἰσχυρὸν ἔχειν ἀνήρηκας. διὰ τί; ὅτι Μιλτιάδου μὲν ἴσως ἂν εἴη τι τοῦτο κατηγορήμα, Θεμιστοκλέους δὲ οὐκ ἂν ἔτι· εἰ δέ τοι καὶ Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλέους, ἀλλ' οὐ Κίμωνός γε· εἰ δὲ καὶ Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλέους καὶ Κίμωνος, ἀλλ' οὐ δὴ τοι καὶ Περικλέους, ἀλλὰ τούτου καὶ πάντων ἥκιστα. Θεμιστοκλῆς μὲν γὰρ αὐτοὺς παρὰ Μιλτιάδου παρέλαβε κυρίττοντας, Κίμων δὲ παρὰ Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλέους, Περικλῆς δὲ παρὰ Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλέους καὶ Κίμωνος. ^[25]

242 οὕτω πάντων ἥκιστα ὃ γε Περικλῆς ὑπεύθυνος ἦν, ὃν σὺ μάλιστα πάντων ἠτιάσω καὶ τοῖς κακοῖς ἐπιμεληταῖς τῶν ὄνων τε καὶ βοῶν ἰδίᾳ τῶν ἄλλων εἵκασας. Ἐνθυμηθῶμεν τοίνυν καὶ περὶ ὧν ἀρτίως ἐλέγομεν, τῆς πρὸς τὸν Διονύσιον αὐτοῦ Πλάτωνος ὁμιλίας. εἰ γὰρ αὕτη μία ἐστὶ καὶ ἀληθὴς καὶ δικαία καὶ ἀποχρῶσα μόνῃ πασῶν ἀπολογία καὶ παραίτησις ὑπὲρ Πλάτωνος, περὶ ὧν ὁ τύραννος ἐπλημμέλει, καὶ συνὼν ἐκείνῳ καὶ πάλιν καθ' αὐτὸν γενόμενος, ὅτι καὶ πρὶν ἰδεῖν Πλάτωνα καὶ τῶν ἐκείνου λόγων ἀκοῦσαι πολλὰ καὶ παντοῖα ἐδεδράκει, τί κωλύει καὶ ὑπὲρ ἐκείνων τὸ μὲν ἐξ ἴσου τὰ τοῦ δήμου τοῖς τῶν τυράννων εἶναι, μὴ λέγειν, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸ τῆς ἐκείνων πολιτείας ἐλάττω τῶν ὑπὸ τῶν τυράννων ἐξ ἀρχῆς ἡμαρτημένων εἶναι, καὶ τὰ παρ' αὐτὴν τὴν πολιτείαν μὴ τῆς ἴσης ἄξια μέμψεως, ὅσησπερ τὰ τοῖς τυράννοις, ἂφ' οὗ Πλάτωνα προσίεντο· αὐτὸ δὲ τοῦτ' ἐξεῖναι κοινὸν εἰπεῖν, ὅτι καὶ πρὶν ἐκείνους ἐγχειρεῖν λέγειν, ἦν Ἀθήνησιν ἁμαρτήματα, εἰ δ' ἐλάττω τῶν Διονυσίου, οὐδὲ τὰ ὕστερον δὴ που τοῖς ἐκείνου παραπλήσια, ἀλλ' εἰς ὅσον εἰκὸς ἁμαρτεῖν ὄντας ἀνθρώπους. φέρε δὴ καὶ περὶ τῶν συμβεβηκότων αὐτῶν τοῖς ἀνδράσι σκεψώμεθα καὶ διέλθωμεν. οὐ γὰρ ἀπάντων ὁ δῆμος οὕτως ἐκατεψήφισατο, οὐδ' ἀπὸ κοινοῦ δόγματος ταῦτ' ἔπαθον, ἀρχὴν δὲ οὐδὲ ταῦτα πάντες. πόθεν; ἀλλὰ Θεμιστοκλῆς μὲν καὶ Κίμων ἐξωστρακίσθησαν. τοῦτο δ' ἦν οὐ μῖσος οὐδ' ἄλλοτρίωσις τοῦ δήμου πρὸς αὐτοὺς, ἀλλ' ἦν νόμος αὐτοῖς περὶ ταῦτα, ἔχων μὲν ὁπωσδήποτε—ἐγὼ γὰρ εἰ μὴ σφόδρ' ἂν τις ἐπαινέσαι τὸν νόμον—τὸ δ' οὖν ἁμάρτημα οὐκ ἀπαραίτητον αὐτῶν, ἀλλ' ἔχον ὡς ἐν τούτοις εὐπρέπειαν, νόμῳ γὰρ, ὥσπερ εἶπον, ἐγίγνετο. ἦν δ' οὗτος ὁ νόμος· ἐκόλουον τοὺς ὑπερέχοντας μεθιστάντες ἔτη δέκα, ἄλλο δ' οὐδὲν ἔγκλημα προσῆν, οὐδ' ὡς ἐπ' ἐλέγχῳ πραγμάτων ὀργή. καίτοι πῶς οὐ δεινὸν, εἰ οὐς οὐδ' αὐτοὶ οἱ μεθιστάντες εἶχον αἰτιάσασθαι, τούτους αἰτιασόμεθ' ἡμεῖς διὰ τοὺς μεταστήσαντας; ὥσπερ οἱ βέβαιον μὲν οὐδ' ὀτιοῦν ἐπιστάμενοι, ἀκοὴν δέ τινα κατηγοροῦντες, καὶ ταῦτ' οὐδ' αὐτὴν σαφῆ τὴν ἀκοήν. ^[35]

243

ἀλλ' ἐκεῖσε ἐπάνειμι, ὅτι ὑπὲρ τοῦ τὰ φρονήματα ἐπισχεῖν τοῦτο τὸ εἶδος τῆς φυγῆς ἐνόμισαν. οὐκοῦν τούτῳ μεγίστῳ δῆλόν ἐστιν ὅσον κολακείας οἱ ἄνδρες ἀπεῖχον, οὐς γε ὅπως ὑφείντο τοῦ φρονήματος, διὰ τοῦτο μεθίστασαν, οὐδενὸς ἄλλου τῶν πάντων ἔνεκα. ὥστε τοῦτό γε οὐ κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῶν ἔλαθες εἰρηκῶς, ὡς δεινὸς σὺ τηρεῖν τὰ λεγόμενα καὶ τοὺς ἄλλους ἐλέγχειν. δοκοῦσι γάρ μοι τὰς συμφορὰς ἐνθυμούμενοι τὰς ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν γενομένας ἑαυτοῖς μηδένα βούλεσθαι μεῖζον ἢ τῶν πολλῶν φρονεῖν, ἀλλ' ἐξ ἴσου εἰς δύναμιν εἶναι. δίκαια ἄρα ἐποιοῦν ἐλαύνοντες Κίμωνα καὶ Θεμιστοκλέα; οὐ λέγω ταῦτα. ἀλλ' οὐδ' ἀναίσχυντά γε παντελῶς, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς ἔχοντα παραίτησιν κἀκείνοις οὐκ ἀσχήμονα τὴν συμφορὰν. εἰ δ' οὖν καὶ τοῖς δεδρακόσιν οὐκ ἀποχρῶσα ἢ πρόφασις, τοῖς γε πεπονθόσιν ἐξαρκεῖ τοῦτ' αὐτὸ δὴ πού μὴ φαύλοις νομίζεσθαι, ἢ μεῖζω γ' ἡμεῖς τῶν ἐκβαλόντων ἀδικήσαιμεν ἂν. εἰ γὰρ ἐκεῖνοι μὲν τοῦτό γ' αὐτοῖς συνεχώρησαν καὶ παρεῖσαν τὸ μηδ' ὅτιοῦν ἀδικεῖν τὴν πόλιν, ἡμεῖς δὲ καὶ τοῦτ' ἀφαιρησόμεθα καὶ τῇ δυστυχίᾳ τὴν βλασφημίαν προσθήσομεν, πῶς οὐ χαλεπώτεροι τῆς φυγῆς αὐτοῖς ἐσόμεθα, ἢ πῶς οὐ μεῖζω τῶν ἐξ ἀρχῆς εἰς αὐτοὺς ἀμαρτανόντων ἀδικήσομεν; οὕτω τοίνυν καὶ διὰ ταῦτα μεταστήσαντες Κίμωνα μὲν καὶ οὕτω κατήγαγον ἐντὸς τοῦ χρόνου τοῦ νενομισμένου, Θεμιστοκλέα δὲ ἐκωλύθησαν ἔμοι δοκεῖν ὑπὸ Λακεδαιμονίων. συμβάντων γὰρ τῶν περὶ τὸν Πausανίαν, ἅμα μὲν εἰς ἀθυμίαν ἐμπεσόντες καὶ βουλόμενοι συνεπισπᾶσθαι τοὺς Ἀθηναίους, ἵνα δὴ μὴ μόνοι τῆς αἰσχύνης συναπολαύοιεν, ἅμα δὲ εἰ καταλείποιτ' ἐκεῖνος Ἀθήνησι, δεδοικότες μὴ πρὸς ἅπαντ' ἔχοιεν δύσμαχον ἀνταγωνιστήν, καὶ πρὸς τούτοις ὦν περὶ τὸν τειχισμὸν ἐξηπάτηντο μνησικακοῦντες, ἀπόντος κατηγοροῦντες, διώκειν μετὰ σφῶν ἐκέλευον, τεκμηρίῳ τῇ Πausανίου μοχθηρίᾳ κατ' ἐκείνου χρώμενοι. ^[30]

244 Θεμιστοκλῆς δὲ τῶν μὲν τὴν ἐπιβουλὴν, τῶν δὲ τὴν προπέτειαν ἐφόδιον λαβὼν, σοφισάμενος ὥσπερ εἰώθει τὸν βασιλέα, τῆς καθόδου μὲν ἀπεστερήθη, αὐτῷ δὲ ἀρκῶν ἔδειξε πρὸς ἅπασαν τύχην. Καὶ τὰ μὲν δὴ Θεμιστοκλέους καὶ Κίμωνος ταῦτα. Περικλέα δὲ καὶ Μιλτιάδην ὁ μὲν δῆμος οὐδὲν οὔτε μεῖζον οὔτ' ἔλαττον ἔδρασε κακὸν, δικασταὶ δ' ἐκατέρω καθήμενοι χρήμασιν ἐξημίωσαν πολλοστὸν δὴ πού μέρος ὄντες τῶν πάντων Ἀθηναίων. πάλιν τοίνυν καὶ τούτων οὕτω συμβάντων Περικλέα μὲν ὁ δῆμος ἅπας οὐδ' ὅτιοῦν ἦττον στρατηγὸν εἶλοντο, καὶ πάντ' ἐπέτρεψαν, ὡς ὁ αὐτὸς μάρτυς δηλοῖ ὄνπερ ἀρτίως περὶ αὐτοῦ παρειχόμεθα· Μιλτιάδης δ' ἔφθη τελευτήσας, οὐ τῶν δικαστῶν θάνατον καταγνόντων αὐτοῦ, οὐδ' ὡς σὺ φῆς κἂν εἰς τὸ βάραθρον ἐμπεσὼν, εἰ μὴ διὰ τὸν πρύτανιν, ἀλλὰ τοῦ τραύματος αὐτῷ σφακελίσαντος. καὶ τούτων πολλοὶ, μᾶλλον δ' ἅπαντες μάρτυρες. δῆλον τοίνυν ἐστὶν ἐξ ὧν τῷ Περικλεῖ διηλλάγησαν καὶ τὴν πόλιν καθάπαξ ἐπέτρεψαν μετὰ τὴν τῆς κλοπῆς, ὡς σὺ φῆς, καταδίκην, ὅτι κἂν πρὸς τὸν Μιλτιάδην αὐτὸ τοῦτ' ἐποίησαν, εἰ μὴ τὰ τῆς τύχης ἐκώλυσεν. ἐν οἷς τοίνυν καιροῖς τοῦ Περικλέους κατεψηφίσαντο οἱ καταψηφισάμενοι σκέψαι, ἐπειδὴ καὶ ἔφης ὅτι ἐπὶ τελευτῇ τοῦ βίου τοῦ Περικλέους κατέγνωσαν κλοπὴν. ἐκεῖνος γὰρ ἕως μὲν εἰρήνην ἢ πόλιν ἦγεν, οὐδεμίαν οὔτε μεῖζω οὔτ' ἐλάττω παρ' αὐτοῖς αἰτίαν ἔσχεν, ἀλλ' ἐξ ἴσου τοῖς θεοῖς ἐθαυμάζετο· καὶ ἔτι πρότερον στρατιᾶς πολλὰς ἐξαγαγὼν Ἀθηναίων ἐπὶ τοὺς οὐκ ἐθέλοντας τοῖς δικαίοις ἐμμένειν, οὐκ ἄμεμπτος μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῶ τινι πρῶτος ἦν. ^[25]

245 ἐπεὶ δ' ἅμα τῆς τε χώρας ἠναγκάζοντο στέρεσθαι καὶ ὁ λοιμὸς ἅπαντα φθειρὼν ἐπέκειτο καὶ κακῶν ἀνάπαυσις οὐκ ἦν, οὕτω δὴ τῶν συμφορῶν ἡττηθέντες ἐτραχύνθησαν πρὸς αὐτόν. καὶ μοι τοῦ παραδείγματος ἐνταῦθ' ἀναμνήσθητι τοῦ τῶν ἠνιόχων. τάχ' ἂν γὰρ ἀλοΐης τοῖς ἄρμασι τοῖς σαυτοῦ καὶ οὐ τοῖς πτεροῖς. ὁ γοῦν Νέστωρ ἵππικώτατος ἦν, ὡς λέγεται, τῶν ἐφ' αὐτοῦ. καὶ Ὅμηρος ἱππότην αὐτὸν μετ' ὀλίγων ἐν τοῖς ἔπεσι καλεῖ. ὥστε κἂν τοῖς ἄθλοις τοῖς ἐπὶ Πατρόκλῳ τῷ Ἀντιλόχῳ μέλλοντι τὸ ἄρμα καθιέναι προσελθὼν τε καὶ ὑπειπὼν ὅτι αὐτὸν ὁ Ζεὺς τε καὶ ὁ Ποσειδῶν πᾶσαν διδάξειαν τὴν ἵππικὴν εὐθύς ἐκ παιδός, καὶ οὐ πάνυ τι δέον

αὐτὸν διδάσκειν ὅμως ὑποτίθεται καὶ παραδείκνυσιν αὐτῷ τινὰ τῶν εἰς τὸν δρόμον καὶ ὅπως διαθήσεται τὸν ἀγῶνα. τοσοῦτον αὐτῷ περιῆν τῆς ἐπιστήμης. οὗτος μέντοι φυγῆς ποτε γιγνομένης τῶν Ἀχαιῶν ἔμεινε μόνος, οὐ τι ἐκὼν, ἀλλ' ἵππος ἐτείρετο, τὸν βάλεν ἰῶ δῖος Ἀλέξανδρος, Ἑλένης πόσις ἠυκόμοιο, ἄκρην κακὰ κορυφὴν, ὅθι τε πρῶται τρίχες ἵππων κρηνίῳ ἐμπεφύασι, μάλιστα δὲ καίριόν ἐστιν. ἀλγῆσας δ' ἀνέπαλτο, βέλος δ' εἰς ἐγκέφαλον δῦ, σὺν δ' ἵππους ἐτάραξε κυλινδόμενος περὶ χαλκῷ. καὶ οὐθ' ὁ ἵππος ἔτι ἠδύνατο ὑπὸ τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ τραύματος πείθεσθαι, πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον παρέχων ἑαυτὸν εὐπειθῆ οὐθ' ὁ Νέστωρ εἶχεν ὃ τι χρήσαιτο μὴ ὅτι ἐκείνῳ, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ἄλλοις ἵπποις τεταραγμένοις ὑπὸ τοῦ πάθους. ἀλλ' οὐδ' ἀπολῦσαι τὸν ῥυτῆρα ἐν τῷ θορύβῳ ῥαδίως ἠδύνατο, ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ χαλκοῦ ζεύγους εἰστήκει μένων, ὅσα μὴ ἀπῆν τό γε ἀτρεμεῖν. οὕτως ἠπόρησεν ὑπὸ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς συμφορᾶς, ἄριστος ὢν τά γε τῆς τέχνης. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον οἶμαι καὶ Περικλῆς, ἕως μὲν οὐδὲν ἀνήκεστον ἦν, κατεῖχε τοὺς ἵππους, καὶ μάλα ῥαδίως ἤκουον αὐτοῦ καὶ τοῦ Νέστορος οὐδὲν χεῖρῳ τὴν φωνὴν ἐνόμιζον, καίτοι πολλά γε καὶ παντοῖα ἐχρήσατο αὐτοῖς καὶ εἰρήνης καὶ πολέμων ἐχόμενα. ^[30]

246 ἐπεὶ δ' ὃ τε χιλὸς αὐτοῖς ἔξω διεφθείρετο καὶ οἴκοι τε πονήρως ἐπεπράγεσαν καὶ οὐδ' ἀναστραφῆναι περιῆν, ἀλλ' ἐνέκειντο αἱ ταλαιπωρίαί δειναὶ καὶ συνεχεῖς, καὶ τοῦτο μὲν ἡ κεφαλὴ καὶ τὰ ἐντὸς ἐκάετο, τοῦτο δ' οἱ νεκροὶ πολλοὶ νύκτα καὶ ἡμέραν ἐωρῶντο, πάντα δ' ἦν μεστὰ κυλινδομένων, καὶ πιπτόντων καὶ ἀπορουμένων, ἐλπίδος δ' οὐδ' ὅτιοῦν ἐσώζετο χρηστῆς, οὕτως ἤδη πανταχόθεν κατακλεισθέντες καὶ κρατηθέντες ὑπὸ τῆς ἀηθείας καὶ τῆς ὑπερβολῆς τῶν παρόντων κακῶν ἀπεσεύσαντο τὸν ἡνίοχον. ἀποσεισάμενοι δὲ οὕτως εὖ καὶ καλῶς ἤχθησαν ὑπ' αὐτοῦ τὸν ἄνω χρόνον ὥστ' ἔγνωσαν τε ὃ ἔδρασαν καὶ μετέγνωσαν καὶ ὑποκύψαντες ἐξ ἀρχῆς παρεῖσαν ἄρχειν καὶ ἄγειν ὅποι βούλοιτο ἑαυτούς. οὕτω τὰ μὲν τῆς ἱππικῆς οὐκ οἶδα, τοὺς δὲ λόγους οὐ πολλῷ τινι χεῖρων ἦν τοῦ Νέστορος. ὥστ' εἴ σοι θαυμαστὸν φαίνεται ὅτι ἐπὶ τελευτῇ κατεψηφίσαντο αὐτοῦ, πρῶτον μὲν αὐτὸ τοῦτο τὸ τοῦ ἡνίοχου παράδειγμα ἀφίησι τῆς αἰτίας αὐτόν. ὥστ' ἐγγυτέρω τῆς τελευτῆς αὐτοῦ γίνεται τοῦ Περικλέους, καὶ πρὸς γε τῇ τελευτῇ τιμήσαντες αὐτόν, οὐκ ἀτιμάσαντες φαίνονται. ἀλλὰ μὴν ὅτε καὶ τὸν ἔμπροσθεν χρόνον εὐδοκίμει πόλλ' ἐξῆς ἔτη καὶ μετὰ τὴν καταδίκην μέγιστος πάλιν ἦν τῶν πολιτῶν, πῶς οὐκ ἀμφοτέρων ἔνεκα ζηλωτός ἐστι, καὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους; οὐ γὰρ τὸ προσκροῦσαι τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεσκότησεν, ἀλλὰ τὸ τιμᾶσθαι μετὰ τοῦτο πᾶσαν παρεγράψατο τὴν συμφορὰν. οὐ γὰρ τὸ μέσον κύριον ἀμφοτέρων ἐστὶ τῶν καιρῶν, ἀλλὰ κρατεῖ τὸ συναμφοτέρον τοῦ μέσου. εἴτε γὰρ τοῖς πρώτοις δεῖ διδόναι τὴν ψῆφον, ἐτιμᾶτ' ἐξ ἀρχῆς, εἴτε τοῖς ὕστερον, οὐκ ἐν οἷς κατέγνωσαν ἔστησαν, ἀλλὰ προσεῖχον πάλιν ὡς αὐτῶν κρείττονι. ^[30]

247 καὶ μὴν οὐχ ὅσον δύο ἀνθ' ἑνός ἐστιν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ πλῆθος ἐκάστου τοῦ χρόνου οὐκ ἴσον οὐδ' ἐγγύς, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς εὐδοξίας θαυμαστὸν ὅσον κρατεῖ. ὥστε καὶ τὸ μέσον τοῦ χρόνου τοῦ παντὸς οὐκ εἰς συμφορὰν ἔρχεται, ἀλλ' ἐπὶ λαμπρᾷ τῆς τιμῆς ἐστὶν αὐτῷ. τὸ μὲν γὰρ ἡμέρας ἀτύχημα ἐγένετο, τὸ δὲ πρωτεῖον ἀναμφισβήτητον ἦν κατὰ παντὸς τοῦ χρόνου. ὥστ' εἰ καὶ τὴν γνώμην ἀφέντας τὴν τύχην ἐξετάζειν δεῖ, τοσοῦτον τῆς ἀγαθῆς τύχης αὐτῷ περίεστι. καὶ μὴν τὸ μὲν ὀργῇ συνέβη, τὸ δ' ἐκ τῆς δικαιοτάτης κρίσεως ὑπῆρχεν αὐτῷ, καὶ τὸ μὲν ἐξ ὀλίγων, τὸ δ' ἐξ ἀπάντων ὁμοίως. πῶς οὖν ταῦτ' ἐκείνοις ἴσα; καὶ μὴν οὐδὲ τοὺς λαχόντας ἅπαντας οἶεσθαι χρή καταγνῶναι τὴν γραφὴν αὐτοῦ, ἀλλ' εἶναι τινας, οἳ καὶ τῷ Περικλεῖ καλῶς ποιοῦντες ἔθεντο. οὐκοῦν τούτους γε βελτίους τε καὶ βελτίστους ἦν πεποικῶς. οὕτω καὶ τοὺς πολλοὺς, ὡς ἔοικε, καὶ τοὺς ὀλίγους καλῶς ἤσχει, ὥστ' εἰ μὲν τοῖς πολλοῖς δεῖ τίθεσθαι μάρτυσιν, ὁ δῆμος ὁ τιμῶν αὐτόν ἦν, εἰ δὲ τοῖς βελτίστοις, ἀφείθη τό γε τούτων μέρος. εἰ δὲ μὴ πάντας ἐφεξῆς ἐπαίδευσεν μηδὲ πάντας ὁμοίους ἀπέδειξεν, ἀλλ' εἰσὶν οἳ καὶ ἐξέφυγον τὴν

ἐκείνου βούλησίν τε καὶ δύναμιν, τί θαυμαστόν, ἢ πῶς ἂν τις νεμεσῶη δικαίως; οὗτοι πάντας γε οὐδ' ὁ Σωκράτης ἐπαίδευσε τοὺς συγγενομένους αὐτῷ, ἀλλὰ κατηγοροῦσι μὲν Κριτίου τοῦ Καλλαίσχρου, κατηγοροῦσι δὲ Ἀλκιβιάδου τοῦ Κλεινίου τῇ τε πόλει τὰ αἰσχίστα βουλευσασθαι καὶ τὸν ἄλλον βίον ἥκιστα βιῶναι κατὰ Σωκράτη. ἄρ' οὖν τούτου γε ἔνεκα ἡδίκηει Σωκράτης, ἢ διὰ τὴν ἐκείνου κακίαν κακὸς αὐτὸς ἦν; ἐγὼ μὲν οὐκ οἶμαι. ἀλλ' ἡδίκουν ἐκεῖνοι μὴ παρέχοντες αὐτοὺς ὁμοίους Σωκράτει μηδὲ τοῖς ἐκείνου πειθόμενοι λόγοις. εἰ μὲν γὰρ ἐν οἷς ἐπείθοντο ἡμάρτανον, Σωκράτους τὸ ἔγκλημα, εἰ δ' ἐν οἷς ἡπείθουν, ἐκείνων. ^[30]

248 σὺ τοίνυν δι' ὧν αὐτοὺς φῆς οὐκ ἐθέλειν πείθεσθαι Περικλεῖ, διὰ τούτων ἀξιοῖς ἐλέγχειν Περικλέα. καὶ τίς ἂν μεῖζον ὑπὲρ Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλέους καὶ Περικλέους ἀπολογήσαιο ἢ ὅτι πειθόμενοι μὲν ἐκείνοις Ἀθηναῖοι τὰ βέλτιστα ἔπραττον, ὅτε δὲ οὐκ ἤθελον τοῦτο ποιεῖν, τηνικαῦτα ἐξήμαρτον; οὕτως ἐκεῖνοι τὰ βέλτιστα ἔπειθον, Ἀθηναῖοι τε αἰεὶ τὰ βέλτιστα ἂν ἔπραττον, εἰ διὰ τέλους ἐκείνοις ἐπείθοντο. καίτοι Σωκράτει μὲν οἱ βουλόμενοι χρῆσθαι συνῆσαν ὁσημέραι, Περικλεῖ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ῥήτορσι τρεῖς ἡμέρας ἐκάστου μηνὸς συνῆσαν Ἀθηναῖοι ὥς ἔπος εἰπεῖν δημοσίᾳ. καὶ μὴν ὅτι γε ῥᾶον καὶ δύο καὶ τρεῖς ἢ τοσοῦτους ὁμοῦ κατέχειν καὶ νέους γ' ἔτι παιδεύειν ὅτιοῦν ἢ προήκοντας καὶ πᾶσαν ἐφεξῆς ἡλικίαν, τίς οὐκ οἶδε τῶν πάντων; ἔτι δὲ Σωκράτης μὲν οὐδὲν ὀχληρὸν δὴ πού τοις ὁμιλοῦσιν αὐτῷ προσέταττεν ἀλλ' ἢ τοσοῦτον ὅσον σωφρονεῖν, Θεμιστοκλῆς δὲ καὶ Περικλῆς καὶ Μιλτιάδης καὶ Κίμων καὶ τῆς πόλεως ἀπεῖναι καὶ τοῖς σώμασι κινδυνεύειν, καὶ πολλὰ δὴ καὶ ταλαιπωρίαν ἔχοντα ἐπέταττον· ἐν οἷς οὐκ εἰ μὴ καθάπαξ διεγένοντο θαυμαστόν ἐστιν, ἀλλ' εἰ τοσοῦτον διήρκεσαν. εἶτα Σωκράτη ἀφείς τῆς ἐπ' ἐκείνοις αἰτίας, τούτους ἀφ' ὧν ἡμαρτόν τινες ἐξετάξεις; καὶ μὴν τὰ μὲν ἀλλ' ὅποῦ ἄττ' ἀπέβη τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, λέγω Κριτίου καὶ Ἀλκιβιάδου, καὶ ὁπόσων τινῶν αἴτιοι πραγμάτων καὶ τῇ πόλει καὶ τοῖς ἄλλοις Ἑλλήσι κατέστησαν καὶ ποῖαν τινὰ τὴν παιδείαν ἐπεδείξαντο τὴν ἑαυτῶν οἱ συγγραφεῖς λέγουσιν· ἀλλ' εἰ τοῦτο δοκεῖ Πλάτων ἰσχυρόν τι λέγειν τὸ εἰς αὐτὸν Μιλτιάδην ἐξαμαρτεῖν Ἀθηναίων τινὰς, καὶ Κριτίας αὖ τῷ Σωκράτει ζημίαν ἐπέθηκε, καὶ ταύτην οὐ φαύλην, ἀλλ' ἦν ἥκιστα ἐκεῖνος ἐδέξατο. ἀπεῖπε γὰρ αὐτῷ μὴ διαλέγεσθαι τοῖς νέοις. καίτοι τοῦτο τί ἐστὶν ἀλλ' ἢ ἀτιμία λαμπρά; καὶ ταύτης τῆς ἀγνωμοσύνης ἔπεισε καὶ τοὺς ἄλλους μετασχεῖν, ὅσοι μετ' αὐτοῦ τότε εἶχον τὴν πόλιν. προσθῶμεν τοίνυν ὅτι καὶ Περικλέα μὲν οὐδεὶς τῶν ὁμιλητῶν, οὐδὲ τῶν ἐκ τοῦ δήμου τὴν γραφὴν ἐκείνην ἐγράψατο, ἀλλ' εἷς τῶν ἀντιστασιωτῶν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ εἰδῶς εὔ καὶ καλῶς ἐκείνον ἄνθρωπος, Σωκράτει δὲ ὁ τῶν νέων ἀπέχεσθαι καὶ σιωπᾶν ἐπιτάξας οὐ τῶν σοφιστῶν ἦν οὐδεὶς οὐδὲ τῶν ἀντιτεχνῶν, ἀλλ' εἷς τῶν ὅτ' ἦν νέος φοιτῶντων παρ' αὐτῷ.

[5]

249 τοσοῦτον, ὥς ἔοικεν, ἀπώνατο τῆς συνουσίας αὐτοῦ. ταῦτ' οὖν ἡμεῖς ἐπὶ Σωκράτη οἴσομεν; ἀλλ' οὐχὶ δίκαια ποιήσομεν ἴσως. Δοκεῖ δέ μοι καὶ Πλάτωνα δίκη μετελθεῖν τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιτιμήσεως. παραιτοῦμαι δ' εὐμενῇ καὶ ἴλεων εἶναι τοῖς λεγομένοις, εἴ τίς ἐστὶν αἴσθησις. καὶ οὐκ ἐρῶ Διονύσιον οὔτε τὸν Ἑρμοκράτους οὔτε τὸν Διονυσίου οὔτε τῶν ἐν Σικελίᾳ μετ' ἐκείνου συνδιατριψάντων οὐδένα, ἀλλ' εἰσὶν οἱ λέγουσιν, ἕτεροι δ' αὖ φασιν ἀληθῆ λέγειν τούτους ὥς ὅτε τὴν τρίτην ἀποδημίαν εἰς Σικελίαν ἀπεδήμησε, τότε τῶν ἐταίρων τινὲς αὐτοῦ καὶ τῶν εἰς τὰ μάλιστα ὠμιληκῶτων ὑπολειφθέντες οἴκοι νεώτερα ἐβουλεύσαντο, καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἐμιμήσαντο, μᾶλλον δὲ οὐ τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ τοὺς Ἀθηναίων ὑπηκόους λέγω τοὺς ἀφισταμένους. καίτοι τό γ' ἐκείνων ἐπαναστάσει προσεικὸς ἦν, οἱ δὲ διατριβάς τε ἀντικατασκευάζειν αὐτοῖς ἡξίουσαν πλησίον τῆς ἐκείνου καὶ ὠκοδόμουν ἐπὶ τῇ Ἀκαδημίᾳ, τό τε σύμπαν ὑπερφρονεῖν ἐκέλευον ὅτου δὴ—οὐ γὰρ ἔγωγ' ἂν ἐφεξῆς οὕτως προσθειν τοῦνομα—φάσκοντες γέροντά τε εἶναι πολλοῦ καὶ παραφρονεῖν ἤδη. ὥστε, ὦ φίλε Πλάτων, ἀτεχνῶς τὸ τοῦ Περικλέους συνέβη σοι. καὶ ὥσπερ ἀρτίως Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλέους καὶ Κίμωνος,

ἐκάστου τε τῆς τύχης ἐφαίνου μετέχων, οὕτω σοι καὶ ὁ τέταρτος λοιπὸς ἐνταῦθα ἀπήντηκε.

[25]

250 σαφῶς γὰρ οὕτως τῷ Περικλεῖ ταυτὸν ἔπαθες ἐπὶ τελευτῇ τοῦ βίου, καὶ προσέτι ἐν τῷ γήρᾳ σὺ γε, καὶ πολλῷ πρεσβύτερος τῆς ἐκείνου τόθ' ἡλικίας τοιαῦθ' ὕβρισθεῖς, εἰ θέμις εἰπεῖν. καὶ εἰ μὴ Χαβρίας καὶ Ἰφικράτης, ἄνδρες τῆς Περικλέους καὶ Θεμιστοκλέους ἰδέας καὶ τάξεως εἰς ὅσον ἐστὶ τούτους ἐκείνοις εἰκάσαι, αἰσθόμενοι τὰ γιγνόμενα ἡγανάκτησαν καὶ τὸ ἐπιτείχισμα διέσπασαν καὶ τοῦ λοιποῦ προσέταξαν σωφρονεῖν αὐτοῖς, πάντ' ἂν ἐκείνα μεστὰ τραγωδίας ἦν. καίτοι τί φήσομεν, ὦ τῶν Ἑλλήνων ἄριστε, πότερον δικαίως εἰς σὲ ταῦτ' ἐκείνους τότε τολμᾶν, ἢ σὲ τῆς ἐκείνων μανίας ὑπεύθυνον εἶναι; ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδέτερον ἂν φαίην. καὶ μὴν ἔχοι γ' ἂν τις τοὺς σοὺς λόγους ἀμυνόμενος διπλᾶ στρέφειν κατὰ σοῦ καὶ κατὰ Σωκράτους, ὥς εἰ καὶ τὰ μάλιστ' ἀδίκως ταῦθ' ὑμῖν συνέβαινε, τρόπον γέ τινα τὰ προσήκοντα ἐπάσχετε, εἴπερ γε τοιούτους ἀπεδείκνυτε οὐς ἐπαιδεύετε καὶ τῷ τῶν σοφιστῶν παραδείγματι, ὃ σὺ κέχρησαι κατὰ τῶν δημαγωγῶν, πολὺ μᾶλλον ἂν καθ' ὑμῶν χρῶτό τις δικαίως, ὅσπερ ἐγγυτέρω τῶν τοῖς σοφισταῖς ὁμιλησάντων εἰκάσαι, οἳ σοὶ καὶ Σωκράτει συνδιατρίψαντες γίγνονται ἂν, ἢ οἱ τῷ Περικλεῖ καὶ τοῖς μετ' ἐκείνου χρώμενοι. οὐκοῦν εἰ μὲν τὰ τῶν ὁμιλητῶν ἀμαρτήματα τῶν προεστηκότων ἐστὶ κατηγορήματα, σαυτοῦ καὶ τοῦ ἐταίρου μᾶλλον κατηγορήκας ἢ Περικλέους τε καὶ ὧν οἶει, καὶ νῆ Δί', εἰ βούλει, τὸ μᾶλλον ἀφήμι σοι, ὅτι δ' οὐχ ἦττον, ἀρκεῖ. εἰ δ' ὑμεῖς ἀθῶοι, κἀκείνους ἐκ τῶν αὐτῶν εἰκός ἐστιν εἶναι, εἴπερ γε τοῦ ἴσου μέμνησαι καὶ μὴ ὑπερβαίνεις τὴν γεωμετρίαν ἐκόν. καὶ μὴν καὶ ὁ Σωκράτης ἐν γήρᾳ φαίνεται τὴν γραφὴν τῆς ἀσεβείας ἀλούς, καὶ οὐ μόνον ἐπὶ τελευτῇ τοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ ταύτης αὐτῆς τυχὼν τῆς τελευτῆς. θανάτου γὰρ ἐτίμησαν αὐτῷ. ἅρ' οὖν οὐκ ἄτοπον τὸν μὲν ἄλλον χρόνον τοσοῦτον ὄντα τὸ πλῆθος διαλέγεσθαι καὶ παιδεύειν τοὺς ἐντυγχάνοντας, καὶ μήτε τῶν πολιτικῶν μηδένα δυσμεναίνειν μήτε τῶν περὶ τοὺς ποιητὰς ἐσπουδακότων, ἀλλὰ καὶ κωμωδίαν τινὰ συνθέντα εἰς αὐτὸν ἡττηθέντ' ἀπελθεῖν, καὶ εἴ τινα καὶ ἤρесе, μηδὲν πλέον τοῦ γέλωτος τότε συμβῆναι, τοσούτῳ δ' ὕστερον χρόνῳ καὶ ὅτ' ἐκ τοσούτων κακῶν ἢ πόλις αὐτὴν ἀνελάμβανε, καὶ ἡνίκα τοῖς ἡδικηκόσι μὴ μνησικακήσειν ὁμωμόκεσαν, τῆνικαῦτα δυσχερᾶναι τοὺς λόγους αὐτοῦ; ἀλλὰ ταῦτ' ἴσως μὲν εἰκότα, ἴσως δ' οὐ, ἔσχε δ' ὅμως οὕτωςί. [5]

251 ὅμως δὲ οὐδὲν χείρων ὃ γε Σωκράτης ἡμεῖς δὲ καὶ τὰ εἰκότα ὑπὲρ τοῦ Περικλέους ἀπεδώκαμεν, οἷς οὐδὲν ἄγνωμον καὶ Πλάτωνα συγχωρεῖν, εἴπερ γε, ὁ μικρῷ πρόσθεν ἔφην, τοῦ δικαίου φροντίζει. καὶ γὰρ αὐτὸ καὶ τοῦτο εἴ τις ἤρετο τὸν Πλάτωνα, εἰ δικαστὴς αὐτὸς τῷ Περικλεῖ καθῆστο, ὅτ' ἔφευγε τῆς κλοπῆς, πότερον τῶν καταψηφιζομένων ἂν ἦν, καὶ πλείονος ἀξίους τοὺς Κλέωνος λόγους τῶν Περικλέους ἡγεῖτο—ὅταν δὲ τοῦτ' εἶπω, λέγω τῆς ἀληθείας—ἢ καὶ ἡρυθρία τοῖς γιγνομένοις, ὥσπερ ἔγωγ' ἂν δισχυρισαίμην ὑπὲρ Πλάτωνος, ἀδύνατον δὴ πού φῃσαι ὥς ὁμοῖος ἂν ἦν Κλέωνι. εἴθ' ὃν αὐτὸς ἀφῆκας ἂν τῆς αἰτίας, τοῦτον διαβάλλεις ἐκ τῆς αὐτῆς ταύτης αἰτίας; καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον ἄλλῳ μὲν ἂν λέγοντι μὴ πιστεύειν, αὐτὸν δὲ κατηγορεῖν; καὶ δι' ἃ τὸν λέγοντα ἂν ἡγοῦ χείρω, διὰ ταῦτα Περικλέα ἀξιοῦν φαῦλον νομίζεσθαι; καὶ τοὺς καταψηφισαμένους αἰτιώμενον ἡμᾶς πείθειν συγκαταγινώσκειν, ὥσπερ χρηστοῦ τινος πράγματος μεθέξειν μέλλοντας, ἀλλ' οὐχ ὁ μὴδ' ἐκείνοις καλῶς εἶχε ποιῆσαι; κἀκεῖνοι μὲν αὐτοὶ τὴν ἑαυτῶν καταδίκην οὐχ ὑπελογίσαντο, ἀλλ' ἐτίμων ἄλλιν ὥς χρηστὸν καὶ δίκαιον, ἡμεῖς δὲ οὐ μὴδὲν ἄλλο κατηγορεῖν ἔχομεν, τοῦτον ἀτιμάσομεν διὰ τὴν δίκην, καὶ τῶν αὐτῶν ἀνδρῶν ὁ μὲν ἡμάρτον ἰσχυρὸν ποιησόμεθα, ἃ δ' εὖ φρονοῦντες ἔπραττον ἐν οὐδενὸς μοίρᾳ θήσομεν, καὶ ταῦθ' ὁμολογοῦντες ὥς ἡμάρτον, μᾶλλον δὲ κατηγοροῦντες; καὶ τίνα ταῦτ' εἶχε λόγον ἐγὼ μὲν οὐκ ἐπινοῶ. [30]

252 τῷ γὰρ οὐκ ἂν ὅρος καὶ πέρας εἶναι δόξειε τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἀπολογίας ἃ Πλάτων ἐγκαλεῖ; οἷον εἰ τῆς κατηγορίας τῶν ἀνδρῶν γεγονυίας καὶ τοῦ κακίζοντος αὐτοὺς τούτοις καταχρησαμένου

τοῖς λόγοις, ὥς παρ' αὐτοῖς Ἀθηναίοις ἐάλωσαν καὶ δίκην ἔδωκαν ὥς ἀδικοῦντες· εἴτ' ἐπέδειξεν ὅτι ἄλλ' οὐκ ὀρθῶς γε οὐδ' ἐπὶ πᾶσι δίκαιοις ταῦτ' ἐγένετο, ἀλλὰ γνώμη διήμαρτον οἱ καταψηφισάμενοι, ἢ καὶ δι' ἄλλο τι ταῦτ' ἐψηφίσαντο, ἀλλ' οὐκ ἀδικεῖν αὐτοὺς καταγνόντες, πᾶσιν ἂν δὴ που ταῦτ' ἐξήρκει καὶ λελύσθαι τὰ τῆς αἰτίας ἱκανῶς ἂν ὦντο. Πλάτων τοίνυν αὐτῶν αἰτιώμενος τὰ συμβεβηκότα, καὶ λέγων ὥς ἀμαρτήματα τῶν πολλῶν, ὅμως ἐν ἐλέγχῳ κατ' ἐκείνων λαμβάνει, καὶ τὴν συμφορὰν ὥς ἀδίκημα κατηγορήκε, τὴν μὲν τύχην ἀντὶ γνώμης ἐξετάζων, τὴν δ' ἐτέρων ἀμαρτίαν ὥς ἐκείνων οὔσαν τιθεῖς. ἡδέως δ' ἂν ἐροίμην τοὺς προσκειμένους αὐτῷ τί ποτ' ἂν λέγειν ἡξίουν κατὰ τῶν ἀνδρῶν, ἢ τίνα γνώμην ἔχειν ἡμᾶς ἔπειθον, εἰ τοῦτ' εἶχον δεικνύειν ὥς ἐν παντὶ δικαίῳ μετ' οὐδεμιᾶς φαύλης προφάσεως Ἀθηναῖοι κατεψηφίσαντο αὐτῶν, ὅπότε αὐτὸς φάσκων αὐτοὺς παρανενομησθαι καὶ τοῖς ἵπποις τοῖς λακτίζουσιν ἀπεικάζων τοὺς καταψηφισαμένους ἰσχυρόν τι λέγειν κατ' ἐκείνων οἶεται. ταχύ γ' ἂν εἰ τοῖς δώδεκα θεοῖς ἔσχεν εἰκάσαι τοὺς καταγνόντας, ἀπέσχετ' ἂν τῶν ἀλόντων τὸ μὴ οὐ κακῶς εἰπεῖν. ἔπειθ' ὥς οὐ κατ' ἀρχὰς ταῦτ' ἔδρων αὐτοὺς λέγει, ὥσπερ τὸν Κριτίαν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς εἰς αὐτὸν ἀμαρτάνοντας, εὐθύς ἐν ἀρχῇ ταῦτα ποιοῦντας, ἀλλ' οὐ πολλοῖς ὕστερον χρόνοις κυρίττειν ἀρξαμένους ἢ παρ' ἐκείνους ἐφοίτησαν. ἀλλ' εἰ καὶ μὴ ἐποίουν ταῦτ' ἐξ ἀρχῆς, εἶχόν γ' ἐν τῇ φύσει δῆπουθεν καὶ τὸ κωλύσαι κρείττονος παντελῶς ἢ κατ' ἄνθρωπον ἦν. ^[25]

253 εἰ δ' ἐπ' ἀμφοτέρα αἰτιάσεται Πλάτων τοὺς ἄνδρας ὥσπερ σοφοῦ τινος εἰλημμένος, τί κωλύει τινὰ τὰς ὁμοίας ἀνταποδιδόντα ἐπ' ἀμφοτέρ' αὐτῶν φιλονείκως ὑπολαμβάνοντα διαλύειν ὡδὶ τὸν λόγον, ὅτι εἰ μὲν καλῶς καὶ τὰ δίκαια αὐτῶν Ἀθηναῖοι κατέγνωσαν, οὐκ ἦσαν ὑπ' αὐτῶν διεφθαρμένοι· τὰ γὰρ δίκαια ἐποίουν. οὐκοῦν οὐδ' ἐκεῖνοι διεφθάρκεσαν. ὥστ' εἰ δικαίως ἐάλωσαν, οὐδὲν ταύτῃ γε χεῖρους ἦσαν, εἰ δ' ἀδίκως αὐτῶν ἐκεῖνοι κατεψηφίσαντο, ἡδίκησθαι τοῖς ἀνδράσι περίεστιν, ἀδικεῖν δὲ οὐδαμῶς τοῖς δ' ἀδικηθεῖσι βοηθεῖν, οὐκ ἐγκαλεῖν εἰκός ἐστιν· εἰ δέ τοι καὶ μὴ δυνατόν βοηθεῖν, ἀλλ' οὐχὶ δίκαιόν γε ἐγκαλεῖν. ἐγὼ δὲ ταῦτα μὲν τοῖς κομψοτέροις παρήμι· αὐτὸς δὲ τί φημι καὶ πῶς δέχομαι τὸν λόγον; οὐκ ἔστι δίκαιον ἅμ' ἀμφοῖν κατηγορεῖν, καὶ τοῦ δήμου κάκείνων· ἢ σαφῶς τοὺς ἐτέρους συκοφαντήσομεν. εἰ μὲν γὰρ ὀρθῶς ἐκεῖνα κατεγνώσθη, ἡδίκουν μὲν, ὥς ἔοικεν, ἐκεῖνοι, τῷ δήμῳ δ' ἂ προσήκει πέπρακται. ὥστε οὐχὶ δίκαιον ταῦτά γε δὴ που κατηγορεῖν αὐτοῦ. πῶς οὖν τοῖς ἀγριαίνουσι τῶν ζώων αὐτὸν ἀπεικάζοντες ὀρθῶς φήσομεν ποιεῖν; εἰ δ' ἡμαρτεν ὁ δῆμος, ἅμα τ' ἐκείνῳ ἡμάρτηται καὶ τοῖς ἀνδράσι τοῦναιδος λέλυται. αὐτὸ γὰρ τοῦτό φαμεν δῆπουθεν ἀμαρτεῖν Ἀθηναίους, τιμήσαντας ἐκείνοις φυγῆς, ἢ χρημάτων, ἢ ὅτουδήποτ' ἐτίμησαν ἐκάστω. οὗτος δὲ ὁ λόγος τί λέγει; μηδενὸς τούτων ἐκείνους ἀξίους εἶναι. καὶ μὴν εἴ γε ἡδίκουν, ἀξιοὶ τούτων ἦσαν. ὅτε δὲ οὐ τούτων ἀξιοὶ, σαφές ὥς οὐκ ἡδίκουν. τοὺς δ' οὐκ ἀδικοῦντας κακῶς λέγειν καὶ συκοφαντεῖν οὐχὶ δίκαια ποιεῖν οὐδαμῶς ἐστιν. Ἡμεῖς τοίνυν ἀντὶ τοῦ κατηγορεῖν ἀμφοτέρων ὑπὲρ ἀμφοτέρων τὰ πρέποντ' ἀπολογούμεθα, οὔτε τοῦ δήμου τὴν αἰτίαν παντὸς εἶναι φάσκοντες οὔτ' ἐκείνους προσήκειν εἶ τι προσέπταισαν χεῖρους νομίζεσθαι. ^[30]

254 δεῖκνυμεν δὲ ὅτι τεττάρων ὄντων τοῖν δυοῖν μὲν οὐδὲ προσήψατο ὁ δῆμος, ὣν δ' ἔδοξαν καταψηφίζεσθαι δυοῖν, οὐδὲ τούτων ἀδικεῖν κατεψηφίσαντο, ἀλλ' ὥσπερ παῖδες διδάσκαλον αὐτοῖς ἡξίωσαν ὑποχωρῆσαι. πάλιν τοίνυν ἐφ' ἐκατέρας τῆς συζυγίας ἄτερος εὐρίσκεται τῆς δικαιοσύνης τυχὼν παρὰ τοῦ δήμου φιλανθρωπίας, ὁ μὲν ἐντὸς τοῦ χρόνου κατελθὼν, ὁ δὲ στρατηγῶν πρὶν ἐκτίσαι, καὶ κύριος ὢν τῶν ἀπάντων, καὶ τῶν καταψηφισαμένων αὐτῶν. πῶς ἂν τις κάλλιον ὑπὲρ ἀμφοῖν ἀπολογήσαιο, εἴ τι δεῖ τῶν ὄντων καὶ περὶ τῶν αὐτοῦ λόγων εἰπεῖν; εἰ τοίνυν ἀπάντων μὲν ὁ δῆμος κατεγνώκει, μηδὲν δὲ ὕστερον πρὸς μηδέν' αὐτῶν ἐφιλανθρωπεύσατο, οὐδ' οὕτω δίκαιον ἦν ἂ μὲν τοῖς ἐτέροις ἡμάρτητο κατ' ἀμφοτέρων λέγειν, ἂ δ' ἀμφοτέροις ὑπῆρχεν εἰς εὐφημίαν μηδετέροις ἀξιοῦν ἀποδοῦναι. εἰ μὲν γὰρ ἐκ τούτων

μόνον οἱ τ' Ἀθηναῖοι κοινῇ καὶ οἱ προστάντες αὐτῶν ἐγινώσκοντο, καλῶς εἶχε ταῦτ' ὀνειδίζειν· εἰ δ' ἔσθ' ἕτερα ἀμείνω καὶ πλείω τούτων, καὶ σύ γ' αὐτὸς κάλλιστα ὠμολόγηκας—ὁψέ γάρ ποτε ἔφης αὐτοὺς εἰς ταῦτ' ἐμπεσεῖν, ὡς τόν γε ἄνω χρόνον πάντα κάκεινους ὡς ἐβούλοντο πράττοντας καὶ τὸν δῆμον παρέχοντα αὐτὸν οἶον χρή—πῶς οὐκ ὀρθῶς εἶχε μιμήσασθαι τὸ τῶν Περσῶν; ἐκείνοις γάρ φασιν εἶναι νόμον, ἂν τις αὐτῶν σχῇ τινα φαύλην αἰτίαν, μὴ πρότερον καταγινώσκειν, μηδ' ἂν ἐλέγχεται, πρὶν ἂν παρ' ἄλληλα ἐξετάσαντες ἅ τε εὖ καὶ ἅ κακῶς ἐποίησεν εὖρωσι τὰ χεῖρω νικῶντα· ὅταν δὲ τὰ τῶν εὐεργεσιῶν ἔμπροσθεν ᾖ, καὶ τοῖς φανερώς ἀδικοῦσιν ἀφεῖσθαι τάττειν τὸν νόμον. εἴτ' ἐν μὲν τοῖς βαρβάροις οὕτως, Πλάτων δ' ὁ τῶν Ἑλλήνων ἄριστος καὶ ὁ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐπιστήμων, προσθήσω δὲ καὶ τῶν θεῶν, πῶς ἀξιώσει συλλήβδην πάντα κατορθοῦν καὶ πάντων κρατεῖν ὄντα ἄνθρωπον, καὶ ταῦτα μὴ μόνον ὧν ἡ γνώμη κυρία, ἀλλὰ καὶ ὅσα πρὸς τὴν τύχην ἐστίν, ἡ τοῦ μηδενὸς ἄξιον εἶναι τὸν καὶ μικρόν τι προσπταίσαντα; οὐκ ἄρ' ἐκείνων μόνον κατηγορεῖν δόξομεν, ἀλλὰ καὶ τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπείας ἀπάσης. ^[5]

255 βλέπον δ', εἰ βούλει, πρὸς τὰ σαυτοῦ πάλιν αὖ παραδείγματα. εὐρήσεις γὰρ οὔτε τοὺς ἡνιόχους τοὺς ἀγαθοὺς ἅπαντα νικῶντας ἐφεξῆς οὔτε ταῦτ' ἐπαγγελλομένους, οὔτε τοὺς ἵππους αὐτοὺς ὥσπερ ἐπὶ ῥητοῖς θέοντας, ἀλλὰ καὶ τὰς τοῦ Μιλτιάδου καὶ τὰς τοῦ Κίμωνος ἵππους ἀρίστας γενέσθαι δοκούσας οὐχ ἅπαντας τοὺς ἀγῶνας ἀνηρημένας, οὐδὲ ἅπαντα ὃν ἔζων συνεχῶς νικῶσας χρόνον. οὐδ' αὖ τοὺς κυβερνήτας λέγω τοὺς ἀρίστους ἀεὶ καὶ πάντας ἐκ τοῦ θανάτου σώζοντας, ἀλλ' ἤδη τινὰ καὶ σκηπτοῦ καὶ χειμῶνος ἡττηθέντα καὶ χρησάμενον τύχῃ τῆς τέχνης κρείττονι, πάντως δ' ἅπαντας παραχωροῦντας τῷ Ποσειδῶνι, κὰν ταῖς συγγραφαῖς οὕτω γραφόμενον, Σωθείσης τῆς νεῶς τὸ καὶ τὸ ποιήσιν. ὅτι δ' ἡ ναὺς σωθήσεται οὐδεὶς πω κατεπηγγέλατο. ταῦτ' ἐστὶ πρὸς ἅ καὶ Ὅμηρος βλέπων ἔφη Ξυνὸς Ἐνυάλιος καὶ τε κτανέοντα κατέκτα. ἦδει γὰρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθένειαν καὶ τούτου τοῦ λόγου παράδειγμα ἱκανὸν καὶ ἅμα αὐτόθεν. τῶν μὲν γὰρ Ἑλλήνων κράτιστος Ἀχιλλεὺς αὐτῷ δὴ πού πεποίηται, καὶ ταῦτά γε πολλῶ τινι τῶν δ' αὖ βαρβάρων ὁ Πάρις πάντων σχεδὸν μαλακώτατος, ὥστε καὶ ὁ Ἔκτωρ πολλάκις αὐτῷ προφέρει τὴν δειλίαν, ἀδελφὸς ὢν καὶ ταῦτα, καὶ δύσπαριν μετὰ προσθήκης καλεῖ. ἀλλ' ὅμως Ἀχιλλεὺς μὲν τὴν τε ἄλλην ἅπασαν τῶν Τρώων στρατιὰν εἰς τὸ τεῖχος κατέκλεισε καὶ τὸν Ἔκτορα πρὸς ταῖς πύλαις ῥαδίως ἀπέκτεινεν. ὁ δ' αὖ Πάρις ἡ δύσπαρις, ὁ τοσοῦτον χείρων τοῦ Ἔκτορος, αὐτὸν τὸν Ἀχιλλεῖα πρὸς ταῖς αὐταῖς ταύταις πύλαις ἀποκτείνας ἄδεται. ὥστ' ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ὄρων ἐκατέρωθεν, τῆς τε ἀνδρείας λέγω καὶ τῆς ἀνανδρείας, τὸ ἔπος βεβαιοῦται· οἶμαι δ' οὐ μόνον Ξυνὸς Ἐνυάλιος, ἀλλὰ καὶ Ἑρμῆς ἂν κοινὸς ἀκούοι δικαίως. ^[35]

256 καὶ εἰ μὲν τοῦτο καὶ ἡ παροιμία βούλεται δηλοῦν ἢ περιλαμβάνει γε, ἔστω καὶ αὕτη μαρτυροῦσα· εἰ δ' ἐπ' ἄλλῳ τῷ γεγένηται, ἡμεῖς γε τοσοῦτον προσθῶμεν ὅτι καὶ ταύτην δικαίως ἂν ὁ θεὸς τὴν ἐπωνυμίαν φέροιτο, ἐπεὶ περ ἔστ' ἐναγώνιος. ἐπεὶ καὶ τὰ τῶν στεφανιτῶν οἶμαι παραπλησίως ἔχει τοῖς τῶν πολέμων· οὐδεὶς κρατεῖ τοσοῦτον ὅσον βούλεται, οὐδ' ὥστε καὶ προειπεῖν ἔχειν ὅτι νικῶν ἅπεισι. δηλοῖ δ' ἔτι καὶ νῦν ἡ τῶν Ὀλυμπίων θεωρία, πλεῖστον ἀεὶ τὸ παράδοξον φέρουσα, οἶον ἀμέλει καὶ τὸ τοῦ Πολυδάμαντός ποτέ φασι συμβῆναι. ἐκεῖνος γὰρ τὰ μὲν ἄρματα ἴσθη τρέχοντα, Ὀλυμπίασι δ' ἡττήθη μικροῦ τινος ἀνταγωνιστοῦ. ἀλλ' οὐ τί γε τοῖς ὅλοις οἶμαι Πολυδάμας ἐκείνου χείρων, οὐδὲ τῆς πάσης δόξης παρὰ τοῦτο στέροιτ' ἂν δικαίως. καὶ οὐκ ἐπὶ μὲν τῶν ἀθλητῶν οὕτως συμβαίνει, τὰ δὲ τῆς μουσικῆς ἐστηκυῖαν ἔχει τὴν νίκην τοῖς κρείττοσιν, ἀλλὰ κἀνταῦθα τὸ τοῦ Πινδάρου κρατεῖ. πάνυ γὰρ μετ' ἀληθείας τοῦτ' ἐκεῖνος ὕμνησεν· ἐν ἔργμασι δὲ νικᾷ τύχα, οὐ σθένης. Σοφοκλῆς Φιλοκλέους ἡττᾶτο ἐν Ἀθηναίοις τὸν Οἰδίπουν, ὧ Ζεὺ καὶ θεοὶ, πρὸς ὃν οὐδ' Αἰσχύλος εἶχε λέξει τι. ἄρ' οὖν διὰ τοῦτο χείρων Σοφοκλῆς Φιλοκλέους; αἰσχύνῃ μὲν οὖν αὐτῷ τοσοῦτον

ἀκοῦσαι, ὅτι βελτίων Φιλοκλέους. ἄλλα μυρία ἂν τις ἔχοι λέγειν, ἀλλ' Ὅμηρος πῶς ἐξαγγέλλει τὸν ἀγῶνα τὸν ἐπὶ Πατρόκλῳ γενέσθαι; οὐχ αἱ μὲν ἄριστα τῶν ἵππων αἱ Θετταλαί, Τὰς Εὐμηλος ἔλαυνε ποδώκεας, ὄρνιθας ὥς, ὕσταται πάντων ἐγένοντο ἐν τῷ τότε, καὶ ὁ Εὐμηλος αὐτὸς ἐκπίπτει τοῦ ἄρματος, οὐπω πρόσθεν παθὼν αὐτὸ, ἀλλ' ἔποχος μένων, καὶ ταῦτά γε ὥς ἐπ' ὀρνίθων τῶν ἵππων ὀχούμενος ὁ μηδενὶ πω τῶν ἄλλων ἦν ῥάδιον. ^[30]

257 ὥστε καὶ ἰδὼν αὐτὸν Ἀχιλλεὺς ὥκτειρέ τε καὶ λέγει Λοῖσθος ἀνὴρ ὤριστος ἐλαύνει μώνυχας ἵππους. ἄρ' οὖν οὐ παράδοξον ἐξῆς οὕτωςι θεῖναι παρ' ἄλληλα καὶ τὸν αὐτὸν Λοῖσθόν τε καὶ ἄριστον προσειπεῖν; ἀλλ' ὅμως τοιαῦτά φησι τάνθρωπεια—τοῦτο γάρ μοι δοκεῖ τῶν ῥημάτων τὸ βούλημα εἶναι—ὁ αὐτὸς ἄριστός τε ἀνὴρ καὶ ἔσχατος, ὅπερ περὶ τοῦ δακτύλου φασὶ ποτ' εἰπεῖν Ὀρόντην τὸν Πέρσην ὥς αὐτὸς ὦν τῇ θέσει ποτὲ μὲν τὰ μύρια σημαίνει, ποτὲ δὲ οὐ πλέον ἢ ἓν. ὥστ' ἐμοὶ μὲν ἀντικρυς εἰς τὸ Πλάτωνος παράδειγμα ὁ Εὐμηλος τείνειν δοκεῖ κατὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι οὐχ ὅσον τῆς νίκης ἐστερήθη, ἀλλὰ καὶ Ἀγκωνάς τε περιδρύφθη στόμα τε ῥῖνάς τε ὑπὸ τῶν ἵππων τῶν ἀρίστων καὶ ὑφ' ὧν οὐδεπώποτ' ἐσφάλη, ἄγων δ' αὐτὰς ὅποι βούλοιτ' αἰεὶ καὶ παρὰ πάντας ἐθαυμάζετο. ὁ δέ γε Αἴας νῆ Δί' ὁ τάχιστος τῶν Ἑλλήνων θεῖν καὶ πλείστους ἐν ταῖς φυγαῖς αἰρῶν, ἐφ' οὗ τοῦτ' εἴρητο Οὐ γάρ οἱ τις ὁμοῖος ἐπισπένσθαι ποσὶν ἦεν ἀνδρῶν τρεσσάντων ὅτε τε Ζεὺς ἐν φόβον ὄρση· καὶ οὗτος τοιαῦθ' ἕτερα ἀπέλαυσε τοῦ δρόμου, γυμνός τε καὶ πολεμίων καθαρὸς τρέχων, ἀπῆλθε τῆς τε νίκης στερηθεὶς καὶ τῆς ὄνθου προσέτι ἐμπεπλησμένος, βλάβην γὰρ Ἀθήνη, φησὶν ὁ ποιητής· τὴν δ' αὐτὴν ταύτην καὶ τὸν Εὐμηλον ἐκ τοῦ ἄρματος ἐκβαλεῖν. τί τοῦτο λέγων; τὴν τύχην διὰ τῆς Ἀθηνᾶς, ὥς γ' ἐμοὶ δοκεῖ, δηλῶν, ὅτι τάνθρωπεια ὅπη βούλεται στρέφει, καὶ οὐ πάντη τῶν προεχόντων τὰ ἄθλα. ὁ δέ γ' ἕτερος νῆ Δία Αἴας, ὁ τοῦ Τελαμώνιος, τὸ μέγα ἔρκος τῶν Ἀχαιῶν καὶ ὃς ἦν ἀντὶ τείχους τοῖς Ἑλλησιν οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀσπίς αὐτοῦ, οὗτος περὶ μὲν τὸν δίσκον ὥς ἔπραξεν ἔλαττον ἂν ἴσως εἴη λέγειν, καίτοι δόρυ γ' εἰωθὼς ἔχειν ἐν ταῖν χεροῖν Κολλητὸν βλήτροισι, δυωκαιεικοσίπηχυ, καὶ πάντας τοὺς Τρῶας ἐκείνῳ σοβῶν καὶ ἀπείργων ἀπὸ τῶν νεῶν, ἥ που ῥαδίως τὸν γε δίσκον ἔμελλε μεταχειριεῖσθαι καὶ παῖδας τόν τε δὴ Πολυποίτην καὶ τοὺς ἄλλους ἀποφανεῖν, τοῦ γ' εἰκότος νικῶντος. ^[5]

258 ἀλλὰ δῶμεν τοῦτο ἑτέρας τινὸς ἔξεως δεῖσθαι· ἀλλὰ πῶς ἔπραξε περὶ τὴν πάλην; εἰ δὲ καὶ τοῦτ' ἔλαττον, ἀλλ' ἀναλαβὼν γε τὰ ὄπλα, οὗ μέγιστος καὶ κάλλιστος ἦν αὐτὸς αὐτοῦ καὶ ἰσχυρότατος καὶ ῥωμαλεώτατος, πολὺν θόρυβον παρέσχε τοῖς Ἑλλησι. καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἐῷ· ἔδεισαν δὲ περὶ ἐκείνου μᾶλλον ἢ τοῦ Διομήδους. οὕτως ἔπραξε κἀνταῦθα. καίτοι ὁ γε κήρυξ ἀνεῖπεν οὕτωςι γιγνομένης ποτὲ τῶν Ἀχαιῶν ἀπάντων ἐξετάσεως Ἀνδρῶν αὖ μέγ' ἄριστος ἦν Τελαμώνιος Αἴας. καὶ οὐχ ἅπαξ γε οὐδὲ τοσοῦτον μόνον εἰπὼν ἀπηλλάγη, ἀλλ' ὥσπερ ἐξεπίτηδες πανταχοῦ διατελεῖ κηρύττων καὶ διαμαρτυρόμενος, Αἴαντός θ', ὃς ἄριστος ἦν εἰδός τε δέμας τε τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλεΐωνα. καὶ Αἴας, ὃς πέρι μὲν εἶδος, πέρι δ' ἔργ' ἐτέτυκο. καὶ Ἀνδρὶ δ' οὐκ εἴζειε μέγας Τελαμώνιος Αἴας, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ὥσπερ προκαταλαμβάνων ἡμῶν τὰς γνώμας, ὅπως μὴ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ταραχθῆιμεν μηδ' εἴ τινας ἄλλου χεῖρον ἡγωνίσαστο, ταύτη φαυλότερον αὐτὸν ἡγοίμεθα, μηδὲ χεῖρω μηδενὸς ἄλλου τῶν Ἀχαιῶν ἀλλ' ἢ τοῦ Ἀχιλλέως. καὶ μὴν καὶ ὁ ἀδελφὸς μετεῖχεν αὐτῷ τῆς τύχης ἐπιθήκην, ὁ Τεῦκρος, περὶ τὴν τοξικὴν, ὃς γε τῆς μηρίνου μὲν ἔτυχε, τὴν δὲ περιστερὰν αὐτὴν παρήκεν ἐτέρῳ λαβεῖν, καὶ οὗτος ἑαυτοῦ χεῖρονι. Ταῦτα πάντα ἐφεξῆς οὕτως ἔχοντα τί χρὴ νομίζειν εἶναι; ἄρ' οὐ χρησμούς τινας εἰς ἅπαντα ἡγεῖσθαι τάνθρωπεια; ὥστ' οὐτ' εἴ τις ῥώμη σώματος ἢ μεγέθει προφέρειν δοκεῖ οὐτ' εἴ τις ἵππους ἀρίστους κέκτηται οὐτ' εἴ ταχὺς αὐτὸς ἢ καλὸς, οὐδὲν αὐτῷ τούτων κύριον, ἂν μὴ δοκῇ τοῖς κρεῖττοσιν. ^[35]

259 εἰ φίλοις ἰσχύεις, εἰ χρήμασιν, εἰ δόξαν ἔχεις ἐν τῇ πόλει, μηδενὶ τούτων ἐπαρθῆς, μηδὲ μεῖζον φρονήσης τῆς ἐξουσίας. εἰ πάντων κρατήσεις, ἡττήσῃ τῆς τύχης. ταῦτ' ἐστὶν ὁ ἀγὼν οὗτος,

ταῦθ' Ὅμηρος λέγει. οὐδὲν τῶν ἀνθρωπείων ἀσφαλὲς οὐδ' ὁμαλὸν οὐδ' αὐτάρκες, ἀλλ' ἡττήσεται μὲν ὁ ἰσχυρὸς τοῦ ἀσθενοῦς, ὅταν καιρὸς ᾗ τούτου, ἀλώσεται δὲ βαβυλῶν αὐτοῖς τείχεσι, πάλιν δὲ τοὺς Πέρσας πορθήσουσιν ἕτεροι. πάντα ταῦτ' ἐναλλάξ περιέρχεται. οὕτω καὶ τὸ σὸν, ὃ Πλάτων, σώζεται, τὸ ἀνθρώπον εἶναι θεοῦ παίγνιον. ὅταν ἐκπίπτῃ μὲν τοῦ ἄρματος ὁ ἡνίοχος, ἐν ᾧ πρόσθεν εἰστήκει βεβαίως, ἀπορῇ δὲ ὁ κυβερνήτης ὅπως χρή σώζειν τὴν ναῦν πολλάκις ἤδη σεσωκῶς, ἱλιγγιᾷ δὲ ὁ κρείττων ὑπὸ τοῦ χειρόνος, κιχάνῃ δὲ βραδὺς ὠκύν, πάντα δ' ἄνω καὶ κάτω περιχωρῇ, τότε ἂν τις ἴδοι τὸν σὸν λόγον, τότε ὡς ἀληθῶς προφήτου τινὸς εἶναι δόξειεν ἂν, ὡς θεὸς μὲν καὶ τύχη πάντ' ἄγουσι, τὸ δ' ἡμέτερον πᾶν ἦν ἄρα παιδί. εἰ δ' ἔσωζον μὲν οἱ κυβερνῆται πάντες ἅπαντας τοὺς ἐμπλέοντας, ἔσωζον δ' οἱ ἰατροὶ πάντες ἅπαντας τοὺς κάμνοντας, ἐνίκων δ' οἱ κρείττονες, ἐνίκων δ' οἱ μείζονες, τὸ δ' αἰεὶ τούτοις πᾶσι προσῆν, μηδεὶς δὲ ἐσφάλλετο τῶν ἀρξαμένων κατορθοῦν, εὐχὴ δὲ καὶ δύναμις μηδὲν διέφερεν, ἀθάνατ' ἂν πάντ' ἦν τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα καὶ οὐδὲν ἂν εὐχῆς ἴσως προσέδει, οὐδ' ἂν κακτέκλυζεν ἡμᾶς τῶν πίθων ἄτερος ὥσπερ νῦν. νῦν δ' οἱ ποιηταὶ πολλὰ χρήσιμοι κἀνταῦθα πρόσκεινται καὶ παρακολουθοῦσιν ἡμῖν, ὑπομιμνήσκοντες αἰεὶ τῆς φύσεως, ἐφημέρους τε καλοῦντες καὶ χαμαὶ ἐρχομένους, καὶ πάντα τρόπον τὴν ἀλαζονείαν καθαροῦντες, ὅπως μὴδ' εἴ τις εὖ πράττειν δοκοίη, τούτῳ θρασύνοιτο, μὴδ' ἐτέρῳ πταίσαντί που προφέροι τὴν τύχην ῥαδίως. ^[25]

260 καὶ τί δεῖ τᾶλλα λέγειν ὡς ἔχει; Ἀλλὰ τὰ τῶν δικῶν πῶς εἶχεν ἐξ ἀρχῆς; ἔλθωμεν γὰρ ἐπ' αὐτὸ τὸ κυριώτατον ἤδη. ὁ Παλαμήδης σοφώτατος ὢν τῶν Ἀχαιῶν ἐάλω τὴν δίκην τῆς προδοσίας. καὶ οὐκ ἐρεῖς ὡς ἐκείνου γε Ἀθηναῖοι κατεψηφίσαντο. ἀλλὰ πᾶσα μὲν ἡ Ἑλλὰς συνεληλύθει, ἐγένετο δὲ ἡ κρίσις ἐν μέσῳ, καὶ ἀδικεῖν ἔδοξεν, ὅτι δὲ οὐχὶ δικαίως ἔδοξεν αὐτὸς σὺ λέγεις ἐν Σωκράτους ἀπολογία. καίτοι τίς οὐκ ἂν φήσειεν οὕτως πολλὴν εἶναι τὴν ἀλογίαν, ὄντα μὲν αὐτὸν κυριώτερον τοῦ Ὀδυσσεώς εἰς σοφίας λόγον, ὡς ἔφη Πίνδαρος, εἴθ' ἡττηθῆναι τοῦ χειρόνος, καὶ ταῦτ' οὐκ εἰς χειρῶν κρίσιν οὐδ' εἰς ἄλλο τι τοιοῦτον ἐλθόντος τοῦ πράγματος, ἀλλ' εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐν ᾧ κρείττων ἦν; αὐθις δ' αὖ τοὺς Ἀχαιοὺς οὕτω πολλὰ καὶ μεγάλα ὑπ' αὐτοῦ πεπονθότας εὖ, δι' ἃ καὶ φιλεῖν καὶ θαυμάζειν αὐτὸν προσῆκεν, εἴθ' οὕτως ἀγνώμονα καὶ ἀνόμοιον ἀποδοῦναι τὴν χάριν, ὅς γε καὶ σπουδαίων καὶ τῶν εἰς ψυχαγωγίαν ἡγεμῶν αὐτοῖς ἐγεγόνει σχεδὸν ἀπάντων. ἐν δὲ μέγιστον καὶ τελεώτατον καὶ πλείστης ἄξιον τιμῆς ἐξεῦρε τὰ τακτικά, ὑφ' ὧν ἅμα σώζεσθαι καὶ τῶν ἐναντίων κρείττοσιν εἶναι περιῆν αὐτοῖς. ὡς μὲν γὰρ ἡ τραγωδία φησὶν, οὐδὲ τῶν βοσκημάτων οὐδὲν διέφερον πρὶν ἐκείνῳ συγγενέσθαι. οἱ δὲ τοσοῦτον ἀπεῖχον τοῦ σύμπαντος ἂν αὐτοὺς ἀριθμῆσαι, ἢ τὰς ναῦς ὁπόσαι τινὲς ἦσαν ἅς ἦγον, ὥστ' οὐδ' ὁπόσοι τινὲς αὐτοῖς εἰσὶν οἱ βασιλεῖς ὅ τε Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Μενέλαος ἔμελλον εὐρήσειν, οὐδέ γε, ὡς ἔοικεν, ἐκεῖνοι τοὺς αὐτῶν πόδας ἢ καὶ τὰς χεῖρας ἐκάτερος, μὴ ὅτι τὴν στρατιάν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν Πλάτων τε ἡμῖν προσπαίζει τοὺς τραγικούς καὶ ἡμεῖς συνεπαίξαμεν. τὸ δ' οὖν πολλῶν καὶ μεγάλων ὀφείλοντας τῷ Παλαμήδει χάριν καὶ δικαίως ἂν καὶ ἐπὶ μειζόνων ἐκτίνοντας, μὴδ' εἰς αὐτὴν τὴν σωτηρίαν ἀπομνημονεῦσαι, πῶς οὐ πολλῆς ἂν τις φῆσαι τῆς ἀτοπίας εἶναι, καὶ τό γ' αὐτὸν ἐκείνον τὰ μὲν ἄλλα σοφίζεσθαι, τῶν δ' εἰς τὴν ἀπολογίαν ἀπορῆσαι, καὶ ταῦθ' οὕτω ῥαδίαν οὔσαν καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν βοηθούτων; ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τῶν ἄλλων σοφὸς ἦν, αὐτὸν δ' ὠφελεῖν οὐκ εἶχε, καὶ ταῦτα τὸν περὶ τῆς ψυχῆς τρέχων, ὃν χρῆν, εἰ καὶ ἐν τοῖς Τρωσὶν ἐκρίνετο, συλληφθεὶς ὑπὸ τῆς σοφίας ἔχειν ἑαυτὸν ἂν σῶσαι. ^[5]

261 ὁ δὲ τῶν φίλων καὶ τῶν συμμάχων καὶ ὧν εὐεργέτης ἦν χαλεπωτέρων ἢ τῶν πολεμίων ἀπήει τυχῶν, καὶ πάσας τὰς ἄλλας εὐρίσκων μηχανὰς μίαν οὐχ εὔρεν ὅπως σωθήσεται. ἀλλ' ἐπειδὴ κατεψηφίσαντο ἀδικεῖν αὐτοῦ, οὐ ταυτὸν τοῖς Ἀθηναίοις ἐποίησαν· οὐ γὰρ χρημάτων ἐτίμησαν οὐδὲ φυγῆς οὐδ' ὅσον δέκα ἔτη μετέστησαν, ἀλλ' ἄρδην ἀπέκτειναν. οὕτω μέχρι μὲν τοῦ μὴ

κατὰ νοῦν ἀγωνίζεσθαι καὶ τοῦ τῶν συκοφαντῶν ἔλαττον ἔχειν κοινωνεῖ τῷ Παλαμήδει τῆς τύχης ἡμῖν ἢ τοῦ Περικλέους φατρία, τὰ δ' ἐφεξῆς καὶ διαφέρει, καὶ οἷ τε Ἀθηναῖοι συμπάντων τῶν Ἑλλήνων ἡμερώτεροι πολλῶ τινι φαίνονται καὶ οἱ ῥήτορες αὖ τῶν ῥητόρων πρᾶότερον ἐπταικότες, καὶ ταύτῃ γε σοφώτεροι τοῦ Παλαμήδους ὄντες, τοσοῦτον, εἰ μὴ τι ἄλλο, πείσαι δυνηθέντες, ὥς οὐ θανάτου γ' ἄξιοι τοῖς Ἀθηναίοις εἶεν, οὐχ ὥσπερ ἐκεῖνος οὐδ' εἰς τὸ τίμημα χρήσιμος οὐδὲν ἦν αὐτῷ. ἀλλ' οἶμαι καὶ Παλαμήδει καὶ Μιλτιάδῃ καὶ Περικλεῖ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις μέτεστι τῆς κοινῆς ἀπολογίας ἣν αὐτὸς Πλάτων ἐνδίδωσιν, ἥς ἀρτίως ἐμνήσθην, ὥς τύχαι καὶ καιροὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἄγουσι πράγματα, ἐπεὶ καὶ ὁ προσδιωρθώσατο καὶ προσέθηκε πρὸς τῷ θεῷ καὶ τῇ τύχῃ καὶ τὴν τέχνην τρίτον ὠρίσατο, εὖ φρονῶν. φησὶ γοῦν οὕτως „Ἡμερώτερον μέντοι τρίτον συγχωρῆσαι τούτοις δεῖν ἔπεσθαι τὴν τέχνην.“ ἄριστά γε καὶ θεϊότατα, ὦ Πλάτων, ὥς ἀληθῶς. εἰ τοίνυν καὶ τῇ τάξει καὶ τῇ δυνάμει τρίτον ἢ τέχνη, πῶς ἀποχρῶν ἂν εἴη καθάπαξ; ἢ πῶς ἂν τις τὸ ἐλάχιστον καὶ τὸ φαυλότατον τῶν πλειόνων καὶ τῶν μειζόνων ἀξιοίῃ κρατεῖν; οὐκ ἔστιν ὅπως δικαίως. ^[30]

262 μὴ τοίνυν θαυμάσης, εἰ Περικλῆς ἔχων ἐπιστήμην καὶ τέχνην τοῦ θεοῦ καὶ τῆς τύχης ἡττάτο, μὴδ' ἀμνημόνει τῶν καιρῶν, οὓς αὐτὸς φῆς οὐκ ὀλίγον δύνασθαι, οἷς οὐ πρᾶτάτοις ἐκεῖνος τότε χρησάμενος φαίνεται. πολλὰ καὶ παράδοξα κατ' ἀνθρώπους καὶ γέγονε καὶ γενήσεται. ὧν ἔστι καὶ τὰ τούτοις τοῖς ἀνδράσι συμβάντα. τίς δ' οὐκ ἂν φαίη; ἀλλ' οὐπω ταῦτ' ἐστὶν ἔλεγχος κατ' αὐτῶν ὥς οὔτε ἠπίσταντο χρηστὸν οὐδὲν οὔτ' ἠδύναντο βελτίους ποιεῖν, ἀλλ' ἐξῆν αὐτοῖς τὴν τε τέχνην ἔχειν δήπουθεν καὶ τὸ χρηστοὺς εἶναι, εἰ καὶ τῶν μειζόνων ἐπικουριῶν ἔν γε τῷ τότε ἐστέρηντο· μὴδὲ γ' ἐλάττους φῶμεν αὐτοὺς τῶν ἀντιπάλων γενέσθαι, μὴ δῆτα ἡμεῖς γε, ἀλλ' ὥσπερ ὀλισθεῖν κρείττους ὄντας τοῖς ὅλοις. ἐκράτει Κλέων Περικλέους. ὁ δὲ γε αὐτὸς οὗτος καὶ Λακεδαιμονίων ποτὲ, ὥς ὤετο, καὶ δεδεμένους γε ἤγαγεν ἐν πέδαις Ἀθήναζε, καὶ ὁ τούτου μεῖζον εἶναι δοκεῖ, καὶ χρόνον προειπὼν ἡνίκ' ἐξήκει, καὶ τοῦτον οὐ πλεῖστον, ἀλλ' ὅσον εἴκοσιν ἡμερῶν, ἀλλ' ὅτι γ' οὐ πάνυ κρείττων ἦν τῶν Λακεδαιμονίων ἔδειξεν Ἀμφίπολις, πρὸς ἣν μαχόμενος οὐ πολὺ τῷ Βρασίδῃ παρέσχε τὸ ἔργον. ἀλλὰ κάκεινου τεθνεῶτος ἤρκεσε πελταστῆς Μυρκίνιος φεύγοντα βαλὼν ἀποκτεῖναι, ὥς φησιν ὁ μνηστής. ὁ δὲ γε αὐτὸς οὗτος λέγει καὶ περὶ τῶν ἐκατέρωθεν νεκρῶν ὥς οὐκ ὀλίγον τὸ διάφορον συνέβη γενέσθαι. ἐπτὰ γὰρ οἶμαι πρὸς ἑξακοσίους ἀντιλογίζεται. οὕτω τοίνυν κἂν τῇ δίκῃ οὐ τῶν Περικλέους λόγων οὐδὲ τῆς ἐπιστήμης ἐκράτησεν, οὐδέ γε ὥς ἀνεπιστήμονος περιεγένετο, ἀλλ' ἀπέλαυσε τοῦ καιροῦ, ὥσπερ κἂν τῇ Πύλῳ τῇ τύχῃ καὶ τῷ καιρῷ προσεχρήσατο· ἐπεὶ Περικλῆς γε καὶ τεθνεὼς ἐκράτει Κλέωνος, εἰ δεῖ τάληθές εἰπεῖν. μέγα δὲ σημεῖον· τὸν μὲν γὰρ οὐδεὶς ἦν ὅστις οὐκ ἂν εὖζαιτο ἀναστῆναι, ὥστε κἂν τοῖς δράμασιν ὥς ἀνεστῶτα ὀρῶντες εὐφραίνοντο, τὸν δ' οὐκ ἔστιν ὅστις οὐκ ἂν ἐβούλετο ἀντ' ἐκείνου κεῖσθαι. ^[30]

263 τοσοῦτῳ κρείττων ἦν τεθνεὼς Περικλῆς ἐκείνου ζῶντος. Πάρες οὖν τοῖς συκοφάνταις ταῦτα, αὐτὸς δὲ πάλιν σαυτοῦ τι μνημόνευσεν. ὅτι γὰρ οὐδὲν οὔτε τῶν ἀδυνάτων οὔτε τῶν ἀπεικόντων καὶ τὰ βέλτιστα λέγοντας ὑπὲρ τοῦ δήμου τῷ δήμῳ προσκροῦσαι, ἀλλὰ καὶ τοῦτ' αὐτὸ τῶν συμφορῶν ἐπεικῶς αἴτιον γίγνεται, τὸ μὴ βούλεσθαι τῆς ὀρθοτάτης ἀφείσθαι γνώμης, οὐ τῶν μάντεων ἀκούσαντα δεῖ γινῶναι, ἀλλ' ὁ πολλῶν δήμων καὶ πόλεων ἀντάξιός Πλάτων ὁ τοῦ Ἀρίστωνος διαμαρτύρεται διαρρήδην οὕτως λέγων, καὶ ταῦτ' ἐν αὐτοῖς οἷς Σωκράτης ἐκινδύνευσεν οὐχὶ δικαίως αὐτῷ. τίνα οὖν ἐστὶ τὰ ῥήματα; „Οὐ γὰρ ἔστιν ὅστις ἀνθρώπων σωθήσεται οὔθ' ὑμῖν οὔτ' ἄλλῳ τινὶ πλήθει οὐδενὶ γνησίως ἐναντιούμενος καὶ διακωλύων πόλλ' ἄδικα καὶ παράνομα ἐν τῇ πόλει γενέσθαι, ἀλλ' ἀναγκαῖόν ἐστι τὸν τῷ ὄντι μαχομένον ὑπὲρ τοῦ δικαίου, καὶ εἰ μέλλει ὀλίγον χρόνον σωθήσεσθαι, ἰδιωτεύειν, ἀλλὰ μὴ δημοσιεύειν.“ εἶεν, ὦ φιλότης. εἴτα ἔτι θαυμάζεις εἰ Μιλτιάδης καὶ Θεμιστοκλῆς καὶ Περικλῆς καὶ Κίμων προσέκρουσαν Ἀθηναίοις, τὰ βέλτιστα λέγοντες αὐτοῖς καὶ φεύγοντες τὰ πρὸς

ἡδονήν; ἀλλὰ μὴν αὐτός γ' ἔφης ἐντεῦθεν ὠρμηῆσθαι τοὺς κινδύνους, καὶ οὐδ' ὀλίγον χρόνον ἐγχωρεῖν διαφεύγειν. πότερον οὖν εἰ προσέκρουσαν θαύμαστόν ἐστι καὶ τοῦτ' ἄξιον αὐτῶν κατηγορεῖν, ἢ 'κεῖνο πολλῶ μᾶλλον ἄξιον αὐτῶν θαυμάσαι, ὅτι τόν γε τοσοῦτον χρόνον διεγένοντο, καὶ μήτε θάττον τοῦτ' ἔπαθον μήθ' ὅτε καὶ προσέκρουσαν θανάτῳ γ' ἐζημιώθησαν, ἀλλὰ μέσσην τινὰ ὁ δῆμος ἐχώρησε, καὶ τῇ μὲν ὡς εὔ καὶ καλῶς ὑπ' αὐτῶν ἀχθεῖς ἡσχύνη καὶ τινα πρᾶξότητος τύπον διεσώσατο, τῇ δὲ οὐκ ἡδυνήθη τὴν τοῦ πράγματος φύσιν διαφυγεῖν, ἀλλ' ὧν δῆμῳ προσῆκεν ἀμαρτεῖν, μέρος γοῦν τι μετέσχευ; ἡδέως δ' ἂν ἐροίμην, ὅστις βούλεται δέξασθαι τὸ ἐρώτημα ὑπὲρ Πλάτωνος, αὐτὸς δὲ δὴ τί μαθὼν ἡμῖν ὁ Πλάτων οὐκ ἐπολιτεύσατο; ἄρ' ἄλλο τι φήσειεν ἂν ὅστισοῦν ἢ τὸ αὐτὸ τοῦτο ὅπερ καὶ Σωκράτης λέγων ἐκείνῳ φαίνεται; τί μὴν ἕτερον; εἴθ' ἂ φοβηθεῖς μὴ πάθης οὐκ ἐδημηγόρεις, ταῦτ' εἴ τις ἐκείνων πέπονθεν, ὡς οὐ τὰ βέλτιστα συνεβούλευεν ἰσχυρίζεαι; καὶ μὴν εἰ μὲν οὐδεὶς ἐπὶ κίνδυνος, τοῦ χάριν οὐδὲν ὦνυσας τὴν πατρίδα; εἰ δ' ἔτοιμον ἦν ἀπολωλέναι, τί θαυμάζεις εἴ τις ἐκείνων ἐχρήσατο συμφορᾷ καὶ τῷ τὰ βέλτιστα λέγειν τιθεὶς αὐτὸς ἔπεσθαι τὸ κινδυνεύειν, ἐκείνους ἐξ ὧν ἡτύχησαν ἀποστερεῖς τὸ λέγειν τὰ βέλτιστα; φέρε δὴ κάκεῖνο σκεψόμεθα· ὁπότ' ἦν ἐν τῷ τὰ δίκαια πράττειν προαιρεῖσθαι τοιοῦτόν τι λαβεῖν παρ' αὐτῶν, πότεροι πρὸς θεῶν πῶς ἂν εὐπρεπῶς εἴποιμι κοινότεροι τὴν γνώμην, καὶ εἰ μὴ τὸ ὅλον βελτίους, τῇ γε πόλει χρησιμότεροι, πότερ' οἵτινες προορώμενοι τὸν προσόντα κίνδυνον εἴτ' ἐκποδὼν ἔστησαν, ἢ οἵτινες εἰδότες οὐκ ἀπώκνησαν; ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖ τὸ μὲν μηδὲν εἰπεῖν αἰσχρὸν κοινὸν ἀμφοῖν εἶναι, τὸ δ' ἐγχειρῆσαι τὰ βέλτιστα εἰπεῖν τοῦ μηδ' ὅλως εἰπεῖν οὐ τῶν φαυλοτέρων ὃν ἐκείνοις ὑπάρχειν. ^[20]

264 εἰ γάρ τι καὶ διήμαρτον, οἷς γε προείλοντο φήσει τις αὐτοὺς νικᾶν. εἰ τοῖνυν μὴ μόνον προείλοντο, ἀλλὰ καὶ κατώρθωσαν πολλὰ καὶ καλὰ καὶ δίκαια καὶ κοινῇ συμφέροντα, μὴ πρὸς ἐλαττώματος αὐτοῖς γένηται. τοῦτο γὰρ ἔξεστι δήπουθεν αὐτοῖς εἰπεῖν. εἰ δὲ καὶ τοῦτ' ἔξεστιν ἐρωτῆσαι, πότεροι τῷ Σωκράτους αὐτοῦ καὶ Πλάτωνος λόγῳ μᾶλλον συμβαίνοντα καὶ βεβούλευνται καὶ πεποιήκασι; τῷ ποίῳ δὴ λέγω τούτῳ λόγῳ; ὅπερ ἐστὶν ἀπάντων λόγων οἶμαι κάλλιστος. τίς οὗτος; „Οὐ καλῶς“ φησὶ „λέγεις, ὦ ἄνθρωπε, εἰ οἷε δεῖν κίνδυνον ὑπολογίζεσθαι τοῦ ζῆν ἢ τεθνάναι ἄνδρα ὅτου τι καὶ σμικρὸν ὄφελός ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο μόνον σκοπεῖν, ὅταν πράττη, πότερον δίκαια ἢ ἄδικα πράττει καὶ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ ἔργα ἢ κακοῦ.“ οὐκοῦν ὅτ' ἐκεῖνοι φαίνονται μηδὲν τῶν μελλόντων αὐτοῖς ἔσεσθαι δυσχερῶν ὑπολογισάμενοι πρὸς τὸ δίκαιον, ἀλλ' ἀφειδῶς καὶ ἀπλῶς δόντες αὐτοὺς ὑπὲρ τοῦ κοινῇ βελτίστου τῷ Σωκράτους κέχρηται λόγῳ. ^[30]

265 ὥστ' ἡ δεικτέον ἐστὶν ὡς οὔτε δίκαια οὔτε ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἦν ἔργα ἃ προείλοντο καὶ οἷς ἐνεχείρησαν, ἢ συγχωρητέον χρηστοὺς εἶναι τοὺς ἄνδρας, εἰ καὶ ὅτιοῦν ἀπήντησε, καὶ τοσοῦτῳ μᾶλλον καὶ μειζόνως, ὅσῳ τὴν δυσκολίαν τοῦ πράγματος οὐκ ἔδεισαν. „Φαῦλοι γὰρ ἂν τῷ γε σῷ λόγῳ εἶεν—λέγω δὲ ἤδη τὰ Πλάτωνος αὐτοῦ— τῶν ἡμιθέων ὅσοι ἐν Τροίᾳ τετελευτήκασι, οἳ τε ἄλλοι καὶ ὁ τῆς Θέτιδος υἱός, ὃς τοσοῦτον τοῦ κινδύνου κατεφρόνησε παρὰ τὸ μὴ αἰσχρὸν τι ὑπομεῖναι ὥστ' ἐπειδὴ εἶπεν ἡ μήτηρ αὐτῷ,“ καὶ πάντα δὴ λέγω τὰπὶ τούτοις. οὐ γὰρ δὴ που τοὺς μὲν εἰς Τροίαν τῶν Ἑλλήνων ἐλθόντας ἐπαινεσόμεθα, ὅτι εἶλοντο καλῶς ἀποθανεῖν, τοὺς δ' εἴ τι πείσονται δυσχερὲς ἐκ τῆς πολιτείας οὐ προτιμήσαντας οὐδὲ παρέντας τῷ φόβῳ τὸ βέλτιστον, τούτους ἀπὸ τῶν συμβάντων κρινοῦμεν· οὐδὲ τοὺς μὲν ὑπὲρ μιᾶς γυναικὸς ὕβρισθείσης ἀγανακτήσαντας ἀνδρῶν ἀγαθῶν λογισμῷ χρῆσθαι φήσομεν, τοὺς δ' ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος προστάντας, ἡνίχ' ὑπὲρ παίδων ὁμοῦ καὶ γυναικῶν καὶ ἱερῶν καὶ τάφων καὶ πάντων τῶν ὄντων ἐκινδύνευον, τούτους μετὰ τῶν ὀψοποιῶν καταλέξομεν, πρὸς τοὺς ἡμιθέους ἀφέντες κρίνειν· οὐδ' εἰ μὲν τις φίλῳ τιμωρῶν ὑπέμεινε τελευτᾶν, εἰς μακάρων νήσους πέμψομεν, εἰ δέ τινες τῇ τε πόλει πάσῃ καὶ τοῖς τῶν Ἑλλήνων πράγμασιν ἀντὶ πάντων τῶν

ἄλλων κατέστησαν, τούτοις εἴ τί ποθ' ὕστερον συνέβη, τὸ κακῶς ἀκούειν προσθήσομεν. οὐχ ἕως γ' ἂν τοὺς περὶ τῶν δικαίων λόγους φυλάττωμεν. ἀφαιρεῖν γὰρ τοῖς χρηστοῖς τῶν συμφορῶν εἰκὸς ἦν, εἴ πως ἐνῆν, μᾶλλον ἢ τοῦτο οὐκ ἔχοντας ἐπεμβαίνειν, ὃ δὴ λέγεται, κειμένοις. Βούλομαι τοίνυν καὶ Δημοσθένους τοῦ Παιανιέως μνησθῆναι βραχύ τι, οὐδὲν γὰρ ἦν χεῖρον, ἄλλως τε καὶ περὶ ῥητόρων ὄντος τοῦ λόγου. μνησθήσομαι δ' ὅσον εἰς τούτους ἀνήκει. πῶς οὖν ἐκεῖνος περὶ τῶν αὐτῶν τούτων διείλεκται, κατηγορηκότης μὲν Αἰσχίνου ὡς ἀνάξιος εἶη τοῦ στεφάνου, παρεξετάσαντος δὲ αὐτὸν πρὸς τοὺς πρότερον καὶ μόνον οὐκ ἀνάγκην προσθέντος ὥστ' ἐξαχθῆναι καὶ παρὰ γνώμην εἰπεῖν, καὶ φιλονεικῆσαι πρὸς τοὺς ἄνδρας ἕνεκα τῆς ἐκείνου βλασφημίας; ὁ δὲ πως μάλα πράως καὶ σωφρόνως καὶ ἀξίως ἑαυτοῦ τὴν μὲν δεινότητα εἰς τὸν Αἰσχίνην ἔτρεψε, τοῖς δ' ἀνδράσι τὴν εὐφημίαν ἐτήρησε. ^[5]

266 λέγει γὰρ, ὡς ἐγῶμαι, ταυτὶ „Εἴτα τῶν πρότερον γεγενημένων ἀνδρῶν ἀγαθῶν μέμνησαι· καὶ καλῶς ποιεῖς.“ πρῶτον μὲν δὴ τοῦτο τὸ μικρὸν τὸ τῆς προσθήκης πῶς οὐ φιλάνθρωπον ἅμα καὶ γενναῖον, τὸ „καὶ καλῶς ποιεῖς;“ οὐχ ὥσπερ Πλάτων φησὶν ὅτι οὐ καλῶς ποιεῖς, Καλλίκλεις, μεμνημένος τῶν ἀνδρῶν τούτων ὡς ἀγαθῶν· οὐ γὰρ ἦσαν τοιοῦτοι. ἔπειτα τοσοῦτου ἐδέησε τῆς ὑπαρχούσης ἐκείνοις δόξης ἀφελεῖν ἐπιχειρεῖν, ἵνα δὴ μείζων αὐτὸς φανείη, ὥστε τὴν αὐτοῦ πολιτείαν εἰς τὴν ἐκείνων ἀνενήνοχε, φάσκων ταῦτά βουλομένην εἶναι. λέγει γὰρ οὕτως, ὅσον ἐγὼ μέμνημαι „Καὶ μὴν εἰ καὶ τοῦτ' ἄρα εἰπεῖν δεῖ, ἡ μὲν ἐμὴ πολιτεία καὶ προαίρεσις, ἐάν τις ὀρθῶς σκοπῇ, ταῖς τῶν τότε ἐπαινουμένων ἀνδρῶν ὁμοία καὶ ταῦτά βουλομένη φανήσεται, ἡ δὲ σὴ ταῖς τῶν τότε τοὺς τοιούτους συκοφαντούντων.“ καίτοι τρία γ' εἰς ὑπερβολὴν ὑπῆρχεν εἰπεῖν αὐτῷ τὰ μέγισθ' ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ πολιτείας· πρῶτον μὲν ὅτι οὐχ ὁμοίως εἶχε τὰ τῶν καιρῶν οὔτε τοῖς Ἀθηναίοις οὔτε τοῖς ἄλλοις Ἑλλήσι τότε καὶ καθ' αὐτὸν, ἀλλ' οἱ μὲν ἐν εὐθenoῦσι τοῖς πράγμασι τὴν αὐτῶν ἀρετὴν ἔδειξαν, οὗτος δὲ νοσοῦντων καὶ μόνον οὐκ ἀπολωλότων ἤδη πάντων ἐπὶ τὴν προστασίαν τῶν κοινῶν παρῆλθεν. ἔπειθ' ὅτι οὐδὲ τὰ τῶν ἀντιπάλων παραπλήσια, ἀλλὰ πρὸς ἄνδρας ὀξεῖς καὶ δεινοὺς καὶ συγκεκροτημένους καὶ τούτους ὁμόρους καὶ προσοικοῦντας, καὶ ἅμα τῷ κηρυκεῖν καὶ τῷ σιδηρῷ χρωμένους, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν πραγμάτων ἐξ ἀφανοῦς ἀφαιρουμένους, αὐτὸς θ' ἑαυτὸν ἔταξεν ἀγωνίζεσθαι καὶ τὴν πόλιν ἡξίου καὶ ἂ μηδὲ τοῖς μάντεσιν ἦν προῖδέσθαι μηδὲ προειπεῖν, ταῦθ' ὁμοῦ προλέγειν καὶ διακωλύειν ἠναγκάζετο. ^[30]

267 τρίτον δ' ἐπὶ τούτοις ὅτι καὶ μόνος ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀντετάξατο τῇ κατὰ τῶν Ἑλλήνων τύχῃ, τῶν μὲν ταῦτά προηρημένων καὶ συνεργούντων πολλῆς τινος ἐνδείας οὔσης, τῶν δ' ὑπὲρ τῶν ἐναντίων λεγόντων καὶ πραττόντων ἀφθονίας θαυμαστῆς, ὧν κρατῆσαι πολὺ μείζον ἦν ἢ τῶν ἔξω καὶ φανερῶν πολεμίων. ἀλλ' ὅμως ἐκ τοσοῦτων καὶ τοιούτων ἐλαττωμάτων κατάλογόν τινα ποιεῖται συμμάχων καὶ πόρων καὶ δυνάμεων, ὧν συνήγαγεν αὐτοῖς ἐκ τοῦ δικαιοτάτου, ἰδίᾳ που τοῦ λόγου λέγων ταῦτα καὶ πρὶν τῶν ἀνδρῶν τούτων μνησθῆναι. μνησθεὶς δὲ τούτων οὐδὲν ἔτι τοιοῦτον, ἀλλ' ἔχων ἅς εἶπον ὑπερβολὰς οὐκ ἐλύπησεν, ἀλλ' ἀποχρῆν ἡγήσατο ὁμοίαν τὴν ἑαυτοῦ πολιτείαν τῇ ἐκείνων προσειπεῖν· καὶ πρὸς γ' ἔτι τὴν ὑπερβολὴν ἐκείνοις ἀπέδωκεν εἰπὼν οὕτως „Κἀκεῖνο λογίζου καὶ σκόπει. πότερον κάλλιον καὶ ἄμεινον τῇ πόλει διὰ τὰς τῶν προτέρων εὐεργεσίας οὔσας ὑπερμεγέθεις, οὐ μὲν οὖν εἴποι τις ἂν ἡλίκας, τὰς ἐπὶ τὸν παρόντα βίον γιγνομένας εἰς ἀχαριστίαν καὶ προπηλακισμόν ἄγειν, ἢ πᾶσιν ὅσοι τι μετ' εὐνοίας πράττουσι τῆς παρὰ τούτων τιμῆς καὶ φιланθρωπίας μετεῖναι;“ κἀνταῦθα μὲν οὕτως ἐτέρωθι δ' αὖ πολλοῖς πρότερον χρόνοις δημηγορῶν ἐν τοῖς Ἀθηναίοις καὶ παρρησιαζόμενος, πείθων αὐτοὺς τὰ βέλτιστ' ἀντὶ τῶν ἡδέων αἰρεῖσθαι, ἐξὸν αὐτῷ καὶ χωρὶς τοῦ μνησθῆναι τῶν ἄνω ῥητόρων περαίνειν τὰ τῆς ὑποθέσεως, ὥσπερ ἐπεισόδιον χρηστὸν ἐπεισήγαγε, καὶ τοῦ τε Περικλέους αὐτοὺς ὑπεμίμνησκε καὶ ἄλλων ὧδὶ λέγων „Ἀλλὰ δικαίου πολίτου κρίνω τὴν τῶν πραγμάτων σωτηρίαν ἀντὶ τῆς ἐν τῷ λέγειν χάριτος αἰρεῖσθαι. καὶ γὰρ τοὺς ἐπὶ τῶν προγόνων

ἡμῶν λέγοντας ἀκούω, ὥσπερ ἴσως καὶ ὑμεῖς, οὐς ἐπαινοῦσι μὲν οἱ παριόντες ἅπαντες, μιμοῦνται δ' οὐ πάνυ, τούτῳ τῷ ἔθει καὶ τῷ τρόπῳ τῆς πολιτείας χρῆσθαι, τὸν Ἀριστείδην ἐκεῖνον, τὸν Νικίαν, τὸν ὁμώνυμον τὸν ἑαυτοῦ, τὸν Περικλέα. “ δύο τοίνυν ταῦτ' ἂν τις τῶν λόγων τούτων ἐπισημαίνοιτο· ἐν μὲν ὅτι οὐ κατ' ἀνάγκην, ἀλλ' ἐκ περιουσίας καὶ γνώμης ἐπεικεῖα τὴν μνήμην τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸν ἔπαινον τούτων ἐποίησατο, ἕτερον δὲ ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἐναντιώτατα αὐτοῖς ἀπέδωκεν ὣν κατηγορήκεν ὁ Πλάτων. ^[5]

268 ὁ μὲν γὰρ κολακείας καὶ δουλείας καὶ τῆς ἡδονῆς θεραπευτὰς, καὶ μηδὲν πλεον τούτου σκοπεῖν αὐτοῦς, ὁ δ' ὡς παρρησίᾳ τῇ δικαιοτάτῃ χρωμένους καὶ τὸ χαρίζεσθαι μηδαμοῦ τιθέντας πρὸς τὸ βέλτιστον, οὕτως ἐπαινῶν φαίνεται, τὴν αὐτὴν τῷ Θουκυδίδῃ φωνὴν ἀφίεις, ἐπεὶ κάκεῖνος, ὥσπερ ἐν τοῖς ἄνω λόγοις ἐπεδείκνυμεν, θαυμαστὸν ὅσον φησὶ περιεῖναι τῷ Περικλεῖ τῆς ἐλευθερίας καὶ παρρησίας, οὐ γὰρ ἄγεσθαι μᾶλλον ἢ ἄγειν τὸν δῆμον, καὶ μὴ τί λέγων χαριεῖται σκοπεῖν, ἀλλ' ὅτι βέλτιστον αὐτοῖς ἡγοῖτο, τοῦτο συμβουλεύειν. ἐπαινεῖ δέ που καὶ τὸν Νικίαν διὰ τὸ πᾶσαν ἀρετὴν ἐπιτηδεύειν. οὕτω καὶ ἔντιμα καὶ ὁμολογούμενα ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν εἶρηκεν ὁ Δημοσθένης. Φέρε δὴ σκεψώμεθα τὰπὶ τούτοις μετὰ πάσης εὐμενείας, ὥσπερ ἐν κοινῷ τινι τῶν Ἑλλήνων συλλόγῳ. πάντως δὲ ἄκρω μὲν ἀμφοτέρω τῷ ἄνδρῳ, ὑπὲρ μεγάλων δὲ καὶ οἱ λόγοι. ἀλλὰ μὴν τό γε τοῦ λέγοντος αὐτοῦ ὅπως τις βούλεται τιθέναι, οὕτως ἐχέτω τὰ νῦν. ἀλλ' ὅ γ' ἐβουλόμην εἰπεῖν, πότερος καὶ τὴν ὅλην γνώμην φιλανθρωπότερος καὶ περὶ αὐτοὺς τοὺς λόγους δεξιώτερος κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, πότερ' ὅστις αὐτῷ μηδεμιᾶς ἀνάγκης ὑπαρχούσης κακῶς λέγειν εἴλετο τοὺς ἄνδρας, ἢ ὅστις ὄντος μὲν τοῦ παροξύνοντος οὐ προήχθη οὐδ' ἠξίωσεν αὐτὸν σεμνύνειν, ἐν οἷς ἑτέρους ἔμελλε κακῶς ἐρεῖν, πάλιν δὲ μηδεμιᾶς ἀνάγκης ὑπαρχούσης ἐπὶ τοῖς βελτίστοις αὐτῶν ἐμνημόνευσεν ἐξεπίτηδες; εἰ μὴ τῷ φαυλοτέρῳ τῆς διαλεκτικῆς ἢ ῥητορικῆς φαίνεται. καίτοι ἔγωγ' ὥμην οὐ πάνυ ταῦτ' ἀλλήλων κεχωρίσθαι, ἀλλ' εἶναι τὴν διαλεκτικὴν μέρος τι τῆς ῥητορικῆς, ὥσπερ τὴν ἐρώτησιν τοῦ παντὸς λόγου, καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ὅνπερ τοῖς δρομεῦσι μέτεστι τοῦ βαδίζειν, οὐ μὴν τοῖς βαδίζουσιν ἅπασιν τὸ θεῖν οἷόν τε, οὕτω καὶ τοὺς ῥητορικοὺς πρὸς τοὺς διαλεκτικοὺς ἔχειν. ^[30]

269 Πλάτωνα δὲ ἐξαίρω τοῦ λόγου, ἱκανὸς γὰρ καὶ ἀμφοτέρα. ἀλλ' οὐ τί γε τοῖς περὶ τῶν ἀνδρῶν τούτων λόγοις ἄγων ἡμᾶς οἰχήσεται, ἐπεὶ ὅτι γε οὐκ ἀλόγως οὐδ' ἀπεικότως συνήγαγον τὰς δυνάμεις Πλάτων ἐστὶ σύμψηφος, οὐδὲ γὰρ τοῦτ' ἴσως ἔξω τοῦ πράγματος. ὅταν γὰρ περὶ τῆς τῶν ὀνομάτων ὀρθότητος διαλεγόμενος τοὺς ἥρωας ῥήτορας εἶναι λέγῃ, καὶ πάλιν διαλεκτικούς, τότε ἄμφω δὴ που μαρτυρεῖ, καὶ τὴν ῥητορικὴν οὐ κολάκων ἔργον, ἀλλ' ἡρώων τινῶν εἶναι· ὥστε μὴ τοῖς μαγεύουσιν γε προσήκειν ἀπεικάζειν τοὺς ἐπιτηδεύοντας αὐτὴν, ἀλλὰ τοῖς ἥρωσι μᾶλλον, καὶ τὴν διαλεκτικὴν αὐτῇ ῥητορικῇ προσήκειν. ὅταν γὰρ διὰ μέσου τοῦ τῶν ῥητόρων ὀνόματος τοὺς διαλεκτικούς τοῖς ἥρωσι συνάπτῃ, πῶς οὐχ ὁ λέγων μαρτυρεῖ; ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων οὐ διαφέρομαι· ὅτι δ' οὐ μόνον ἐξ ὧν Δημοσθένης καὶ Θουκυδίδης καὶ Αἰσχίνης μαρτυροῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὧν αὐτὸς Πλάτων ὡμολόγησεν ἐν αὐτοῖς τούτοις τοῖς διαλόγοις, καὶ νῆ Δί' ἐν αὐτῷ γε τούτῳ τῷ μέρει τῶν λόγων ἐν ᾧ περὶ τῶν ἀνδρῶν διείλεκται, καὶ μάτην ἅπαντα εἰρησθαι καὶ ψευδεῖς εἶναι τὰς βλασφημίας συμβαίνει, τοῦτ' ἤδη βούλομαι δεῖξαι, εἰ μὴ τῷ δοκῶ πολυπραγμονεῖν λίαν ἀκριβῶς ἅπαντ' ἐξετάζων. ὅμως δὲ τοσοῦτον προειπεῖν βούλομαι· εἰ γὰρ ἀλοῖην ψευδόμενος, δίδωμι καὶ πάντ' ἐξαλείψαι τῷ βουλομένῳ, καὶ χάριν προσείσομαι· εἰ δ' ἀλήθειαν λέγων οὐχ ἥδιστα ἐρῶ πᾶσιν, ἄλλος ἂν εἴη λόγος. τὴν γοῦν ἀλήθειαν, ὡς χρὴ τιμᾶν πολλοὶ μὲν εἰρήκασιν, οὐ μὴν ἔσθ' ὅστις πλείονος ἄξιος ἢ Πλάτων. πάρεστι δ' ὁ λέγων σκοπεῖν ἥδη. ὠρμήθη μὲν γὰρ ἅπας αὐτῷ δῆπουθεν ὁ περὶ τῶν ἀνδρῶν λόγος ἐκ τούτου, δύο τούτων παρασκευῶν οὐσῶν, τῆς μὲν πρὸς ἡδονὴν ὁμιλεῖν, τῆς δὲ πρὸς τὸ βέλτιστον, τοὺς ῥήτορας εἶναι τούτων ἄρα τῶν πρὸς τὸ χαρίζεσθαι βλεπόντων, καὶ δημηγορεῖν οὕτω τοῦ ἰδίου ἔνεκα τοῦ ἑαυτῶν, ἄλλο δὲ μηδὲν βλέπειν. ^[30]

μνησθεῖς δὲ καὶ τούτων τῶν ἀνδρῶν, διὰ τὸ τὸν Καλλικλέα δὴ τούτους γε ὑπεξέλεσθαι, βουλόμενος δεῖξαι παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ἔχοντας καὶ οὐδὲν βελτίους ὄντας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς διακόνους καὶ τοιοῦτους οἴους τὰς ἐπιθυμίας ἐμπιπλάναι, κατηγορήσας ἃ ἐβούλετο καὶ τὰς συμφορὰς ὀνειδίσας αὐτοῖς, εἴθ' ὥσπερ τῶν πρώτων ἐπιλαθόμενος, μᾶλλον δὲ καὶ τῆς ὑποθέσεως ὅλης, ἐπέθηκεν ἐπὶ τελευτῆς „Ὡστ' εἰ τοιοῦτοι ῥήτορες ἦσαν, οὔτε τῇ ἀληθινῇ ῥητορικῇ ἐχρῶντο, οὐ γὰρ ἂν ἐξέπεσον, οὔτε τῇ κολακικῇ.“ ἔχε δὴ πρὸς θεῶν. πῶς ἂν τις μᾶλλον ἀλοίη τάναντία λέγων αὐτὸς αὐτῷ, ὅστις λέγων μὲν ὡς ἦσαν κόλακες καὶ τοῦτ' ἀγωνιζόμενος, εἴτ' αὐτὸς αὖ φησιν ὡς οὐκ ἐχρῶντο τῇ κολακικῇ, πάλιν δ' ὦν ἀφῆκεν αὐτοὺς, ταῦτα κατηγορεῖ, καὶ δι' ὧν μὲν ἐλέγχειν προϋθυμεῖτο, διὰ τούτων ἀφεῖναι ἠναγκάσθη, διὰ δ' ὧν ἀφῆκεν οὐς ἠτιάσατο τῆς κολακείας, διὰ τούτων ῥητορικὴν ὡς κολακείαν ἐλέγχειν ἀξιοῖ, καὶ ἅμα μὲν φησιν ἐξ ἴσου τοῖς ἄλλοις εἶναι τούτους, ἅμα δ' οὐ χρήσασθαι τῇ κολακείᾳ, τοῖς ἄλλοις κολακείαν ἐγκαλῶν. καὶ μὴν εἰ μὲν τῆς τῶν διακόνων καὶ τῆς τῶν κολάκων ἐπωνυμίας εἰσὶ δίκαιοι τυγχάνειν, τί τοῦτο λέγεις, ὡς οὐκ ἐχρῶντο τῇ κολακικῇ; εἰ δ' αὖ μηδὲν μετὴν αὐτοῖς τῆς κολακικῆς, πῶς μετὰ τῶν κολάκων αὐτοὺς τίθης; ὅρα μὴ οὐχ ὁμολογῇ ταῦτα ἀλλήλοις, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς ἔχη τὴν τοῦ Ἀμφίονος ἀνταποδοῦναι ῥῆσιν ὁ Καλλικλῆς, ὅτι ἄρα οὐ συμφωνεῖ Πλάτων αὐτὸς αὐτῷ κατὰ ταῦτά γε. καίτοι ποτέροις τῶν λόγων χρῆ πιστεῦσαι, πότερον τοῖς αἰτιωμένοις τοὺς ἄνδρας καὶ διαβάλλουσιν, ἢ τοῖς ἀφιεῖσιν; ἥρξατο μὲν γὰρ ὡς κατήγορος, ἔληξε δὲ ὡς ἂν τις μάρτυς ἦκων αὐτοῖς. καὶ μὴν εἰ μὲν ἔμελλε, τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἡδη τὸ ἰσχυρότατον, κόλακας τρόπον τιν' αὐτοὺς ἐκ τῶν αἰτιῶν δόξειν ἀποφαίνειν, κἀνταῦθα στησεσθαι τοῦ λόγου, τάχ' ἂν εἰ καὶ τὰ μὴ ὄντα κατηγόρησεν, ἀλλ' οὖν ἐδόκει γ' ἂν τι προὔργου τῶν λόγων εἶναι· ὅτε δ' εἰπὼν ἅπανθ' ὅς' ἔχειν ἠγεῖτο κατ' αὐτῶν, εἴθ' ὥσπερ δικαστῆς ἐτέρου λέγοντος ἀκηκοὺς ἀφῆκε τῆς αἰτίας αὐτοὺς, τίς ἔσθ' ἡ χρεια τῶν λόγων; ἢ πῶς οὐχ ἅμα τε ψευδῇ καὶ μάτην ἅπαντ' εἴρηται; μὴ γὰρ μελλόντων φανεῖσθαι τοιοῦτων ὁποῖους τινὰς αὐτοὺς ὄντας ἐβούλετο δεικνύναι, τί τηνάλλως ἔδει βλασφημεῖν; ὅπου γὰρ εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἠλέγχοντο, ὑπὲρ γε πάσης τῆς ῥητορικῆς λόγος κατελείπετο, ὡς οὐ τοιοῦτον εἶη, πῶς εἰκὸς ἔκ γε τῶν ἀφειμένων αὐτὴν δοκεῖν ἐλέγχεσθαι; τὸ δὲ δὴ λέγειν ὡς οὐδὲ τῇ ἀληθινῇ ῥητορικῇ ἐχρῶντο, οὐ γὰρ ἂν ποτ' ἐξέπεσον, πῶς οὐχ ὑπερφυῆς ἡδη καὶ παρ' ἐκείνων αὖ τὸν λόγον, ὃν μικρῷ πρόσθεν ἐδείκνυμεν αὐτῷ, ὡς οὐκ ἔστιν ὑπὲρ τῶν δικαίων λέγοντα πρὸς δῆμον σωθῆναι; Πάλιν δὲ μνημονεύσωμεν τῶν ῥημάτων καὶ παρ' ἄλληλα θεασώμεθα ἃ τ' ἐκεῖ λέγει καὶ ἃ φησιν ἐνταῦθα. ^[15]

„Οὐ γὰρ ἔστιν ὅστις ἀνθρώπων σωθήσεται οὐθ' ὑμῖν οὔτ' ἄλλω πλήθει οὐδενὶ γνησίως ἐναντιούμενος καὶ διακωλύων πόλλ' ἄδικα καὶ παράνομ' ἐν τῇ πόλει γίνεσθαι, ἀλλ' ἀναγκαῖόν ἐστι τὸν τῷ ὄντι μαχοῦμενον ὑπὲρ τοῦ δικαίου, καὶ εἰ μέλλει ὀλίγον χρόνον σωθήσεσθαι, ἰδιωτεύειν, ἀλλὰ μὴ δημοσιεύειν.“ φέρε δὴ τί αὖ φησιν ἐνταῦθα; προστάτης γὰρ πόλεως οὐδ' ἂν εἷς ποτὲ ἀδίκως ἀπόλοιτο ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς πόλεως ἥς προστατεῖ. ταῦτ', ὦ πρὸς Διὸς, πῶς τις εἶναι φῇ τῆς αὐτῆς γνώμης ἢ πρὸς τὸ αὐτὸ τελευτᾶν, ἅμα μὲν τὸν τῷ δικαίῳ βοηθοῦντα ἀναγκαιῶς ἔχειν ἀπολέσθαι ὑπὸ τῆς πόλεως ἥς προστατεῖ, ἅμα δ' ἂν ἀπόληται, οὐκ ἂν ποτε τοῦτ' ἀδίκως παθεῖν ὑπὸ τῆς πόλεως ἥς προστατεῖ; ποῦ ταῦτ' ἐστὶν εἰκότα, ἢ πῶς εἰς ταυτὸν τελεῖ; εἰ δὲ δὴ καὶ τὰ μάλιστα μήτε τῇ ἀληθινῇ ῥητορικῇ ἐχρῶντο μήτε τῇ κολακικῇ, δῶμεν γὰρ, κακῶς λέγειν αὐτοὺς οὐδ' οὕτως οἶμαι προσῆκε. τί γὰρ μᾶλλον κόλακας καὶ φαύλους ὑποληπτέον αὐτοὺς, εἰ μὴ τῇ ἀληθινῇ ῥητορικῇ ἐχρῶντο, ἢ σπουδαίους τε καὶ χρηστοὺς, ὅτι οὐκ ἐχρῶντο τῇ κολακικῇ; εἰ γὰρ μεταξὺ τούτων ἦσαν οἱ λόγοι καὶ αἱ προαιρέσεις αὐτῶν, οὐ κολάκων γε ἦσαν οὐδὲ φαύλων ἀνθρώπων. ^[30]

σὺ γοῦν αὐτὸς τὰ μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν οὐδὲν μᾶλλον κακὰ δὴ που καλεῖς. πῶς γὰρ ἂν καὶ αὐτὸ τοῦτ' ἔτι λείποιο αὐτοῖς τὸ μεταξὺ τούτων ἀμφοτέρων εἶναι, εἰ τοῖς γε ἐτέροις

ἐνέχουσιν; ὥστε τί μᾶλλον ψέγειν αὐτοὺς ἢ ἐπαινεῖν προσῆκεν, εἰ μηδετέρου γε μετεῖχον, μήτε τοῦ καλοῦ μήτε τοῦ φαύλου; θαυμάζω δὲ τί ἂν ποτ' ἐποίησεν, ἢ τίνος ἂν μετέδωκεν αὐτοῖς εὐφημίας, εἰ τὴν κολακείαν ἐλέγχειν ἔμελλεν, ὅπότε αὐτοῦ τοῦ λόγου πρὸς τοῦτ' ἐκφέροντος ὡς οὐχ οἶόν τε μετεῖναι τούτου τοῦ πράγματος αὐτοῖς, ὅμως οὐκ ὤκνησε τὰ μηδαμῇ συμβαίνοντα κατηγορεῖν. ἀλλὰ μὴν ὅτε γ' αὐτὸς δύο ταῦτα διείλου, καὶ τὴν μὲν ἀληθινὴν προσεῖπε ρητορικὴν, τὴν δὲ κολακικὴν, πῶς ρητορικῆς καθάπαξ ὡς κολακείας κατηγορεῖς, καὶ ὅπου τοὺς ἄνδρας ἀφῆκας οὐς ἠτιάσω, πῶς ἐλέγχεις ρητορικὴν ἣν αὐτὸς καὶ χρηστὴν προσεῖρηκας; εἶεν. τίνι μὴν καὶ τὸ λοιπὸν ἐχρῶντο τῷ τύπῳ τῶν λόγων, ἢ τίν' ἐρητόρευον τρόπον; εἰ γὰρ μήθ' ὡς ἂν τινες κηδόμενοι μήθ' ὡς ἂν τινες χαριζόμενοι, ἄλλος γέ τις αὐτοῖς τρόπος κατελείπετο. εἰ γὰρ αὖ καὶ τρίτος τίς ἐστὶ παρὰ τούτους, οὐ σύ γ' ἐμνήσθης αὐτοῦ, ἀλλὰ δύο εἶναι ταύτας παρασκευὰς διωρίσω, τὴν μὲν πρὸς ἡδονὴν ὁμιλεῖν, τὴν δὲ πρὸς τὸ βέλτιστον. ὥσθ' ὅτε μήτε πρὸς ἡδονὴν ὁμιλοῦν μήτε πρὸς τὸ βέλτιστον, πρὸς τί λοιπὸν ὁμιλοῦν; ἢ πῶς οὐ τοὺς γε σοὺς ὅρους ἐκπεφύγασιν, οὐς ἔστησας αὐτοῖς ὡς ἀφύκτως καὶ βεβαίως αἰρήσων; ἀλλὰ μή τις αὖ τῶν ἐκείνοις τοῖς ἀνδράσιν εὐμενῶν εἰς ὑμᾶς μᾶλλον τοῦθ' ὑπολάβῃ τοὺς σοφοὺς, ὡς ἄρα παντὸς μᾶλλον οὔτε τῇ ἀληθινῇ ρητορικῇ ἐχρήσασθε πρὸς τὸν δῆμον οὔτε τῇ κολακικῇ. τοῦτο γὰρ ἦν δῆπουθεν ἐν τῷ τὴν ἡσυχίαν ἄγειν. ^[30]

273 καίτοι ὅθ' ὑμεῖς οὐδετέρᾳ τούτων φαίνεσθε κεχρημένοι, τί δεινὸν ἐκείνοις πεποιήται, εἰ καὶ δημηγοροῦντες μηδετέρᾳ τούτων ἐχρήσαντο; ἀλλ' ἴσως ἀναγκαῖον ἦν τῇ γε ἐτέρᾳ χρήσασθαι, ἐπειδὴ ὅλως ἐφθέγγοντο καὶ οὐχ οἶόν τε ἀμφοτέρων αὐτοὺς ἐκπεσεῖν. ὅτι μὲν τοίνυν διακονεῖν ὥρμητο Πλάτων εἶρηκε μόνος, ὡς δ' οὐ τοιοῦτον τὸ ἐκείνων πρᾶγμα πάντες τε λέγουσι καὶ προσέτι αὐτὸς Πλάτων προσωμολόγηκεν, ὥσθ' ἦν ἐπήνεγκε μόνος αἰτίαν, εἰ φαίνεται λύων αὐτὸς, λείπεται τὴν ἐξ ἀρχῆς δόξαν κρατεῖν, ὡς ἀγαθοὶ τ' ἦσαν πολῖται καὶ τὰ βέλτιστ' ἐδημηγόρουν. ἐγὼ μὲν οὖν οὕτως ἂν μᾶλλον φαίην, ἢ ῥήτορας ὄντας αὐτοὺς μηδετέρᾳ χρήσασθαι τῇ ρητορικῇ. σκοπῶ δὲ καὶ ἐκεῖνο, ὡς εἰ μὲν ἐστὶν ἡ ρητορικὴ κολακεία, καθάπαξ δεῖ τῇ κολακείᾳ χρωμένους αὐτοὺς φαίνεσθαι, ἐπειδὴ γε ἦσαν ῥήτορες. ὥστε πῶς ἢ 'κείνους ἀπολύει τῆς αἰτίας, ἢ ρητορικὴν προσεῖρηκέ τινα ἀληθινὴν; εἰ δ' αὖ χρηστὸν ἢ σπουδαῖον ἢ ρητορικὴ, δεῖ τοῦ βελτίστου δοκεῖν μέλειν αὐτοῖς. ὥστε πῶς ἢ 'κείνους μὴ πρὸς τὸ βέλτιστον λέγειν αἰτιᾶται, ἢ τὴν ρητορικὴν κολακείαν καλεῖ; εἰ δ' αὖ διπλοῦν τι τὸ τῆς ρητορικῆς ἐστὶ, καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ κολακεία τε καὶ αἰσχροὶ δημηγορία, τὸ δ' ἕτερον προστασία τοῦ δικαίου, ἀναγκαῖον ἐκείνοις τοῦ γ' ἐτέρου μετεῖναι σαφῶς γε οὕτως. πῶς οὖν ἀμφοτέρων ἀποστερεῖς αὐτούς; καὶ μὴν εἴ γε καὶ δικαίως ἀποστερεῖς ἀμφοτέρων, τρίτη τις ἂν εἴη παρ' ἀμφοτέρας ταύτας ρητορικὴ πάλιν. ὥστ' οὐδὲ διπλοῦν ἔτι τούτῳ τῷ λόγῳ τὸ τῆς ρητορικῆς, οὐδ' ἔδειξε δὴ πού Πλάτων ἥτις ἔσθ' ἡ τρίτη. καὶ μὴν εἰ μέσον τι τούτων ἐστὶ τοῦ τε πρὸς ἡδονὴν λέγειν καὶ τοῦ πρὸς τὸ βέλτιστον, οὐδ' οὕτως ἐκείνους γε προσῆκεν ἀκούειν κακῶς. καὶ γὰρ εἰ μὴ τὰ βέλτιστα ἐδημηγόρουν, οὐκ ἐδημηγόρουν γε πρὸς ἡδονήν. οὐ τοίνυν μόνον ἐξ ὧν αὐτοὺς ἀφῆκε τῆς τοῦ κολακεύειν αἰτίας δείκνυται μάτην τὰς βλασφημίας τὰς κατ' αὐτῶν πεποιημένους, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν τὸν Ἀριστείδην ἐπήνεσε λαμπρῶς οὕτως μετ' ἐκείνους. ^[30]

274 εἰ μὲν γὰρ μηδένα μηδαμῶς εἶχεν ἐπαινεῖσαι, μηδ' ἦν εὐρεῖν ὅστις ῥήτωρ δίκαιος καὶ χρηστὸς γεγένηται, τάχ' ἂν τις ἔφησεν ὡς ἐκ περιουσίας ἐπὶ τοῦθ' ἦκε τὸ μέρος, τὸ ἐλέγχειν τοὺς ἄνδρας, ἵνα πανταχόθεν τὸν κατὰ τῆς ρητορικῆς λόγον βεβαιώσεται· μέλλοντι δ' ἐπαινέσεσθαι καὶ ὀντινοῦν τί κέρδος ἦν τούτους κακῶς εἰπεῖν; οὐ γὰρ τίς ἄριστος τῶν πολιτευσαμένων προῦκειτο λέγειν, οὐδ' εἰ βελτίων τούτων Ἀριστείδης, ἀλλ' εἰ ἔνεστι τῇ ρητορικῇ τὸ ὑπὲρ τοῦ δικαίου λέγειν. ὥσθ' ὅτε καὶ ὅστισοῦν εὐρέθῃ τοιοῦτος, παραπλήσιον ἂν ἦν ὥσπερ ἂν εἰ καὶ τούτων ὅστισοῦν τοιοῦτος εὕρητο. τὸ δὲ δὴ καὶ ἄλλας γεγενῆσθαι φάσκοντα καὶ Ἀθήνησι καὶ ἐτέρωθι, καὶ νῆ Δία προσθέντα γε καὶ ἔσεσθαι, ὅμως εἰς τοσοῦτον φιλονεικίας πρὸς τούτους

ἐλθεῖν τίν' ἔχει λόγον; ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἦν ὑπὲρ τοῦ πράγματος δοκεῖν σπουδάζειν, τοῦτο δὲ ἰδίᾳ τινὰς κακῶς εἰπεῖν βεβουλησθαι. ὥστε δικαίως μὲν αὐτῶν ἐγκεκλημένων οὐδὲν πλέον εἰς τοὺς κατὰ τῆς ῥητορικῆς λόγους, ἀκηκοότων δ' ἂ μὴ προσῆκε μάταιος ἐξ ἁμφοῖν ἢ βλασφημία. ἀλλ' οἶμαι ἅμα μὲν τοῖς εἰρημένοις κατ' ἐκείνων λόγοις αἰσχυνθεῖς, ἅμα δ' ἡττηθεῖς τῆς ἀληθείας, οὐ κακῶ τὸ κακὸν, οὐ μὴν καλῶς γ' ἰάσατο, μᾶλλον δ' ἀγαθῶ τὸ κακὸν ἐξήλεγξε, τῷ γ' Ἀριστείδῃ τὰ πρόποντ' ἀποδούς. καίτοι εἰ μὲν μηδεὶς ῥήτωρ ἐπιεικῆς, τί τοῦτον κοσμεῖς; εἰ δ' οὗτός γε σαφῶς δίκαιος, τί σοι πλέον τῆς ἐκείνων κακίας; οὐδὲ γὰρ ἂν ἐλέγχῃς, ὃ βούλει ποιεῖς. οὐδὲν γὰρ μᾶλλον ἢ ῥητορικὴ φαῦλον τοῖς ὅλοις. πόθεν οὖν εἰς ταῦθ' ὑπήχθη; καὶ πῶς ταῦθ' ἅμα τε καὶ ἐκεῖνα λέγων φαίνεται; ὅθεν ἐρώτημ' ἐκεῖνο „Πότερόν σοι δοκοῦσι πρὸς τὸ βέλτιστον αἰεὶ λέγειν οἱ ῥήτορες, τούτου στοχαζόμενοι ὅπως οἱ πολῖται ὡς βέλτιστοι ἔσονται διὰ τοὺς αὐτῶν λόγους, ἢ καὶ οὗτοι πρὸς τὸ χαρίζεσθαι τοῖς πολίταις ὠρμημένοι καὶ ἔνεκα τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτῶν ὀλιγωροῦντες τοῦ κοινοῦ ὥσπερ παιοὶ προσομιλοῦσι τοῖς δήμοις, χαρίζεσθαι αὐτοῖς πειρώμενοι μόνον, εἰ δέ γε βελτίους ἔσονται ἢ χείρους διὰ ταῦτα οὐδὲν φροντίζουσιν;“ ἐχρῆν γὰρ αὐτὸν εἰ τὰ μάλιστ' ἐβούλετο τὴν ῥητορικὴν κακῶς λέγειν, τὸ γ' ἐρώτημα φυγεῖν, διπλοῦν ὃν τῷ μέλλοντι ὑπολήψεσθαι, καὶ καθάπερ τὰ παραδείγματα ἀπλῶς οὕτως περαίνειν· λέγω τὸ τοῦ κυβερνήτου καὶ τοῦ μηχανοποιοῦ καὶ τᾶλλα. ^[5]

275 νῦν δ' οὐτ' ἐκ τῶν ἐτέρων ἀναγκαίας οὔσης τῆς ἀποκρίσεως οὔτε κατ' ἀμφοτέρα ἄλωσίμου, σχίζει τὴν ὑπόθεσιν καὶ δίδωσι τὰ δεύτερα τῷ Καλλικλῇ ἀμέλει καὶ λέγει „Οὐχ ἄπλοῦν ἔστι τοῦτ' ἐρωτᾶς. εἰσὶ μὲν γὰρ οἱ κηδόμενοι τῶν πολιτῶν λέγουσιν ἂ λέγουσιν, εἰσὶ δὲ καὶ οἴους σὺ λέγεις.“ νῆ Δί', εἴποι τις ἄν, αὐτὸ γὰρ τοῦτο προθυμεῖ, τὸ δεῖξαι καὶ διελέσθαι διττὸν εἶναι τὴν ῥητορικὴν, τὴν μὲν ὑπὲρ τοῦ βελτίστου, τὴν δὲ πρὸς ἡδονήν. ἐγὼ δ' εἰ μὲν ἐστὶ διπλοῦν ἢ ῥητορικὴ ἢ μὴ τότε δεῖν οἰήσομαι ζητεῖν, ὅταν καὶ τὴν φιλοσοφίαν εἰ διπλοῦν ἐστὶν ἐπισκοπώμεθα καὶ τὴν γε ἰατρικὴν καὶ τὴν κυβερνητικὴν, διὰ τοὺς ἐφ' ἐκάστη τῶν ἐπιστημῶν τοῦ δέοντος ἀμαρτάνοντας. πολλὰ δ' ἂν φαίην, πρῶτον μὲν ὅτι οὐχ οὕτως ἐλέγετο ἐν τοῖς λόγοις τοῖς πρὸς Πῶλον, ἀλλ' ἀπλῶς οὕτως πολιτικῆς μορίου εἶδωλον ἤκουεν ἢ ῥητορικῇ ἔπειθ' ὅτι εἰ τὰ μάλιστα διπλοῦν ὑπελάμβανε τὴν ῥητορικὴν, οὐκ ἐν οἷς γε λόγοις κακῶς αὐτὴν λέγειν προήρητο, ἐν τούτοις προσῆκεν ἐπαινοῦντα φαίνεσθαι, οὐδ' ἐξ ὧν ἤλεγχεν ἀφίεναι. χωρὶς γὰρ ἐστὶ διπλοῦν εἶναι φάσκειν καὶ πειρώμενον καθάπαξ φαῦλον ὃν δεῖξαι μὴ δύνασθαι. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰ μὲν ἤλεγξεν ὡς ἔστι κολακεία τοῦτ' ἂν ἰσχυρὸν μένειν, ἐπεὶ δ' οὐδαμοῦ τοῦτο διδάξαι δεδύνηται, καταφεύγειν εἰς τὸ διπλοῦν εἶναι λέγειν; τὸ δὲ δὴ πάντων μέγιστον, εἰ γὰρ ὥς τοι χρῆναι τοὺς μὲν ἐπαινεῖν τῶν ῥητόρων, τοὺς δὲ κακῶς λέγειν, τί δὴ ποθ' ὁ Σωκράτης, αὐτὰ δὴ ταῦθ' ὑπολαβὼν „Ἐξαρκεῖ· εἰ γὰρ καὶ τοῦτ' ἐστὶ διπλοῦν, τὸ μὲν ἕτερον τούτου κολακεία ἂν εἴη καὶ αἰσχυρὰ δημηγορία, τὸ δ' ἕτερον καλὸν, τὸ παρασκευάζειν ὅπως ὡς βέλτισται ἔσονται τῶν πολιτῶν αἱ ψυχαί, καὶ διαμάχεσθαι λέγοντα τὰ βέλτιστα, εἴτε ἡδίω εἴτ' ἀηδέστερ' ἐστὶ τοῖς ἀκούουσιν.“ οὕτω θεὸς καὶ διελόμενος πάλιν πρὸς θάτερον φιλονεικῶς ἀπέκλινεν ἐπειπὼν ὅτι „Ἀλλ' οὐ πώποτε σὺ ταύτην εἶδες τὴν ῥητορικὴν· ἢ εἴ τιν' ἔχεις τῶν ῥητόρων τοιοῦτον εἰπεῖν, τί οὐ καὶ ἐμοὶ αὐτὸν ἔφρασας ὅστις ἐστί;“ μὴ γὰρ ὅτι οὕτως λέγει τῷ ῥήματι, οὐ πώποτε εἶδες· μάλιστα μὲν γὰρ τί σοι τοῦτο διαφέρει, εἰ καὶ μὴ εἶδον, ἔχω δ' εἰπεῖν.

[10]

276 ἔπειτ' οὐδὲ οὐς ἐλέγχει δὴ τούτους, τῶν τότε ὄντας ἐλέγχει ῥητόρων, οὐδ' οὐς εἶδεν ὁ Καλλικλῆς, ἀλλ' οὐς ἀκούειν αὐτὸν εἰκὸς εἶναί φησιν. οὐκοῦν ὅτε τούτους ἐλέγχειν πειράται, κατὰ πάντων ἐθέλει λέγειν. οὕτω κατηγορῶν μὲν ὡς ἀπλῶς κακοῦ τῆς ῥητορικῆς ἠναγκάσθη διπλοῦν αὐτὸ θέσθαι, θέμενος δὲ διπλοῦν αὐθις αὖ τοῦτ' ἀναιρεῖν πειράται τῷ κατὰ πάντων ἐθέλειν λέγειν. δῆλον δὲ καὶ τοῖς ἀμοιβαίοις. ἔχει γὰρ οὕτως „Ἀλλὰ μὰ τὸν Δί' οὐκ ἔχω σοι εἰπεῖν τῶν νῦν ῥητόρων οὐδένα. Τί δαί; τῶν παλαιῶν ἔχεις τιν' εἰπεῖν;“ δῆλον ὅτι ὡς οὐδ'

ἐκείνων οὐδενὸς χρηστοῦ γεγεννημένου. τί γὰρ ἂν βουλόμενος ἦ τούτους ἔψεγε τῶν παλαιῶν ὄντας, ἢ ᾗ κείνον ὅλως εἴ τινα τῶν πάντων εἶπεῖν ἔχει προῦκαλεῖτο; καίτοι πῶς οὐκ ἐναντίον περιφανῶς λέγειν μὲν ὡς οὐπω ταύτην εἶδε τὴν ῥητορικὴν, ὅπερ αὐτῷ βούλεται μηδένα πω τοιοῦτον γεγενῆσθαι ῥήτορα, πάλιν δ' ἀποφαίνειν ὡς Ἀριστείδης τοιοῦτος εἶη γεγονώς; τούτων γὰρ ἀνάγκη δὴ πού θάτερον ψεῦδος εἶναι. καὶ πρὸς τοσοῦτον ἦκε τοῦ διαφωνεῖν αὐτὸς αὐτῷ ὥσθ' ἅμα μὲν λέγειν ὡς οὐδεὶς Ἀθηναῖσι πολίτης εἶη ἀγαθὸς γεγεννημένος, ἅμα δ' ὡς καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι γεγονῶσι μαρτυρεῖν, καὶ προσμαντεύεσθαι γε ὅτι καὶ γενήσονται. ^[30]

277 Ἴσως δ' ἂν τις κἀκείνο θαυμάσειεν, ὅτι τέτταρας μὲν ἐφεξῆς εἶπε κακῶς, καὶ ταῦτα τῶν Ἑλλήνων οὐ τοὺς φαυλοτάτους, ἐνὸς δὲ πρὸς εὐφημίαν ἐμνήσθη μόνου, καὶ παρῆλθε μὲν, Νικίαν τὸν Νικηράτου, καὶ ταῦτα τῶν ἐφ' αὐτοῦ ῥητόρων ὄντα, ὅτι μὴ καὶ τούτου πρὸς διαβολὴν μᾶλλον ἐμνημόνευσεν ἐν ᾧ γ' ἐμνημόνευσε μέρος τοῦ λόγου. οὐ γὰρ τῆς γε πολιτείας αὐτοῦ λόγον οὐδένα ἐποιήσατο. καίτοι Νικίας οὕτως ἦν πόρρω τοῦ πρὸς ἡδονὴν τοῖς πολίταις δημηγορεῖν καὶ τοῦ τὰς ἐπιθυμίας συναύξειν αὐτοῖς, ὥστε κρατοῦντας μὲν τῷ προτέρῳ πολέμῳ Λακεδαιμονίων τοσοῦτον ἔπεισεν εἰρήνην ποιήσασθαι καὶ μηδὲν πλέον ζητεῖν, πάλιν δὲ τινῶν τῶν Σωκράτους μὲν ἀκηκοότων πολλὰ δὴ καὶ πολλάκις περὶ τούτων, πειθομένων δ' οὐ πάνυ τοῖς ἐκείνου λόγοις, ἐναγόντων Ἀθηναίους πλεῖν εἰς Σικελίαν καὶ πράγμαθ' αἰρεῖσθαι πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους, ἀπάσας ἡφίει φωνὰς, ἀντιλέγων ὑπὲρ τοῦ βελτίστου καὶ διαμαχόμενος ὡς οἷά τις ἂν τῶν ἐπ' ἔσχατον ἡκόντων φιλοσοφίας. εἰ δὲ τοὺς μὲν ὡς τῷ δήμῳ προσκειμένους κόλακας προσερούμεν, τοῖς δ' ὡς ὀλιγαρχικοῖς ἐπιτιμήσομεν οὕτως δι' ἀπορρήτων, καὶ τὰ μὲν οὐκ ὄντα ἐλέγχειν πειρασόμεθα, δι' ὧν δ' ἐλεγχόμεθα ἐκόντες παραλείψομεν, οὐκ ἔστιν ὅπως οὐ λαβὴν τινα τῶν ῥητόρων δώσομεν. χρῆν μὲν οὖν ἴσως καὶ Νικίαν εἶναι τι συγχωρῆσαι, κἂν εἰ μὴ ἐπαινεῖν αὐτὸν ἐβούλετο, οὕτως μὲν μνησθέναι τε παρ' αὐτῷ καὶ τὴν πολιτείαν αὐτοῦ νομίσει τοῖς κατὰ πάντων λόγοις ἐμποδῶν εἶναι. εἴτε γὰρ καὶ τοῦτον ἃ τοὺς ἄλλους ἔψεγεν οὐκ ἀληθῆ λέγων ἂν ἐφαίνετο εἶτ' οὐδὲν ἔχων τοῦτον αἰτιάσασθαι πάντας ὁμοίως ἔλεγε κακῶς, οὐδ' οὕτως ἀληθὴς ὁ λόγος. καὶ μὴν ὅτι καὶ τοῦτον κακῶς εἴρηκε δῆλον. ἔστι γὰρ εἷς τῶν ἐπ' ἐκείνου ῥητόρων, τούτους δ' ἅπαντας εἴρηκε δὴ πού κακῶς. ^[30]

278 εἰ δ' ἄρα καὶ τὸν Νικίαν εὐκαταφρόνητον ἡγεῖτο, ἀλλ' οὐχ ὅ γε δὴ πού Σόλων ἐλάνθανεν αὐτὸν ὅσου τινὸς ἄξιος γένοιτο ἐπὶ τῶν προτέρων τῇ πόλει. οὐ γὰρ καὶ περὶ ἐκείνου γ' ἔμελλεν ἐρήσεσθαι τίνα βελτίῳ τῶν δούλων ἢ τῶν ἐλευθέρων ἐποίησεν, οὐδ' ὡς ἄνευ τάξεως καὶ κοσμιότητος τὴν πόλιν φόρων καὶ φλυαριῶν ἐνέπλησεν ὀνειδιεῖν. ἀλλ' εἰ μὴ ἐκεῖνος αὐτοὺς νομίμους καὶ κοσμίους ἐκ τῶν δυνατῶν ἐποίησεν, ἄλλος γέ τις ἂν δόξειεν. ἐκεῖνος μέντοι παρὸν αὐτῷ στασιαζούσης τῆς πόλεως ὁποτέρων βούλοιτο προστάντι τυραννεῖν, ἀπεχθάνεσθαι μᾶλλον ἀμφοτέροις εἴλετο ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ τῶν μὲν πλουσίων ὅσον καλῶς εἶχεν ἀφείλε, τῷ δήμῳ δ' οὐκ ἔδωκεν ὅσον ἐβούλετο, ἔσθ' ὃ ἐν μεθορίῳ πάντων ἀνδρείοτατα καὶ δικαιοτάτα, ὥσπερ τινὰς ὡς ἀληθῶς ἐκ γεωμετρίας περιγραπτὸς φυλάττων ὅρους καὶ οὔτε φόβος τῶν ἰσχυροτέρων οὔτε τιμὴ παρὰ τῶν πολλῶν οὔτ' ἄλλο τοιοῦτον οὐδὲν προηγάγετο αὐτὸν, οὐδ' ἐξέστησεν, οὐδ' ἐπῆρε παρ' ἃ βέλτιστα ἡγεῖτο πρᾶξαι τι. οὕτως οὔτ' αὐτὸς ὥρετο δεῖν τοῦ ἰδίου ἔνεκα τοῦ αὐτοῦ δημηγορεῖν καὶ τοῦ τοῖς ἄλλοις ἀποπιμπλάναι τὰς ἐπιθυμίας παμπληθὲς ἀπεῖχε. καίτοι τί φησι Πλάτων; εἰς τοὺς ποιητὰς αὐτὸν τιθέναι. νῆ Δία τῶν τριμέτρων ἔνεκα καὶ τῶν ἐλεγείων. ἔστω ταῦτα. οὐ τοίνυν αὐτὸς φῆς ὅτι εἴ τις τῆς ποιήσεως περιέλοι τὸ μέτρον καὶ τὸν ῥυθμὸν, δημηγορία δὴ τὸ λειπόμενόν ἐστιν. ὥστ' εἰ καὶ μηδεπώποτ' ἐφθέγγατ' ἐπὶ τοῦ βήματος, τὰ δὲ ποιήματα ἦδε μόνα, κατὰ γε σὲ καὶ τὴν σὴν ψῆφον ἐδημηγόρει. ἢ πρὸς θεῶν ἂν μὲν τι δέη κακῶς εἶπεῖν ἐκ ποιητικῆς ῥητορικῆς, ἔν τι καὶ ταυτὸν εἶναι φήσομεν, ἢ μικρόν τι διαλλάττειν, ὅταν δ' ὡς ἀληθῶς οἱ ποιηταὶ ῥητορεύωσι καὶ τὰ

βέλτιστα καὶ τὰ χρησιμώτατα ἀκούειν λέγωσιν, ἄλλο τι τοῦτ' ἤδη φήσομεν εἶναι καὶ διαφέρειν πολλῶ τινι; οὐκ οὐν δίκαιόν γε οὐδ' εἰκός. ^[30]

279 καίτοι Σόλων τὰ μὲν εἰς Μεγαρέας ἔχοντα ἄσαι λέγεται, τοὺς δὲ νόμους οὐκ ἦδε περιῶν, οὐδὲ τοὺς λόγους τοὺς ὑπὲρ τῶν εὐπόρων πρὸς τὸν δῆμον, οὐδὲ τοὺς ὑπὲρ τῶν πολλῶν πρὸς τοὺς πλουσίους οὐκ ἦδεν, οὐδ' ὅσα ἄλλα ἐπολιτεύετο, οὐκ ἄδων οὐδ' ἐν μέτροις ἐπολιτεύετο, ἀλλὰ τῷ τῆς ῥητορικῆς τύπῳ καθαρῶς χρώμενος, ἐν οἷς ἅπασι κάλλιστα ἐπέδειξεν ὅτι τῷ γε ὀρθοτάτῳ τῶν λόγων αὐτὸς ἂν εἴη ῥήτωρ καὶ σοφός, ἀμφοτέρας γοῦν ἔσχε τὰς ἐπωνυμίας τε καὶ δυνάμεις, καὶ ὅτι γε ἡ ῥητορικὴ καὶ ἡ νομοθετικὴ τῆς αὐτῆς εἰσι φύσεως. ἀλλ' οὐ μὰ Δί' οὐχ ἡ ῥητορικὴ τοσοῦτῳ χείρων τῆς νομοθετικῆς ὥστε τοῦ δευτέρου καὶ χείρονος εἶδωλον εἶναι κατεψευσμένον. καὶ μὴν εἰ τῶν ἄλλων μηδεὶς μηδένα τῶν ἐφ' αὐτοῦ βελτίῳ ποιήσας φαίνεται, Σόλων γε καὶ τοὺς μέλλοντας Ἀθηναίων ἔσεσθαι φαίνεται βελτίους εἰς ὅσον ἐξῆν πεποικῶς, καὶ ταῦτά γε ἂ μάλιστα Πλάτων σπουδάζει. νομίμους γὰρ καὶ δίκαιους καὶ τάξιν σώζοντας ἠξίωσε ποιῆσαι τὸ καθ' αὐτόν. οἶμαι δ' οὐκ Ἀθηναίους μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἄλλους τῶν Ἑλλήνων, οἱ τοῖς ἐκείνου χρῆσθαι νόμοις ἔγνωσαν. εἴτα τούτου μὲν οὐ μέμνηται Πλάτων, ἐτέρους δ' ἐξετάζει τινάς. καὶ τὸν μὲν Ἀριστείδην ἐπαινέσας, γεγόνασιν, ἔφη, καὶ ἄλλοι, καὶ τοσοῦτον ἀρκεῖν ἠγήσατο προσθεῖναι ἐπ' ἐκείνων δ' οὐ ταυτὸν τοῦτ' ἐποίησεν, οὐδ' εἰ μὴδ' οἷός τ' ἦν κατασχεῖν ἑαυτὸν, ἕνα τιν' αὐτῶν κακῶς εἰπὼν ἀπηλλάγη, ἀλλὰ πάντων ἐφεξῆς κατέδραμε. καίτοι τί τὸ κωλύον ἦν ὥσπερ ἐνταῦθα ἐνὸς μνησθεὶς τοὺς ἄλλους παρήλθεν, οὕτω κάκεῖ μὴ πάντας κακῶς λέγειν ὀνομαστί; νῦν δ' ὥσπερ ὡς ἀληθῶς τέταρτον μόριον τῇ πολιτικῇ νέμων παρὰ τὴν κολακείαν ἐνὸς μὲν ἐπ' εὐφημίᾳ, τεττάρων δ' ἐπὶ τοῖς ἐτέροις ἐμνημόνευσεν. ^[25]

280 ὅτι τοίνυν οὐδ' ὃν ἐπήνεσεν οὐδαμῶς ἐν καιρῷ τοῖς λόγοις ἐπήνεσε τοῖς ἑαυτοῦ, ἀλλὰ κἀνταῦθα οὗ ἥκιστα αὐτῷ συνέφερεν ἐμνημόνευσεν, ὑπερβολὴ μὲν εἶναι δόξει τις, ὅμως δ' ἔγωγε καὶ τοῦτο οὐ χαλεπῶς οἶμαι δεῖξιν. κατηγορήκε γὰρ τοῦ Μιλτιάδου καὶ Κίμωνος καὶ Θεμιστοκλέους δὴ καὶ Περικλέους, ὅτι τῷ δήμῳ προσέκρουσαν, καὶ μέγιστον τοῦτο σύμβολον πεποιήται τοῦ μηδὲν βελτίους ὑπ' αὐτῶν Ἀθηναίους γεγονέναι, προσῆκον, εἴπερ γε ἦσαν αὐτοὶ δίκαιοι καὶ δίκαιους ἐποιοῦν. τὸν δὲ Ἀριστείδην ἐπήνεκεν ὡς καλὸν κάγαθον καὶ δίκαιον. φαίνεται δὲ καὶ οὗτος οὐδὲν πραοτέρων τῶν Ἀθηναίων τυχὼν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐξοστρακισθεὶς εὖ καὶ καλῶς, καὶ νῆ Δί', ὡς ἐγῶμαι, πρότερος μὲν τοῦ Κίμωνος, πρότερος δὲ καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους. ἐλοῦ δὴ κἀνταῦθα ὁπότερον βούλει δυοῖν. εἰ μὲν γὰρ ἐκ τῶν συμφορῶν δεῖ τοὺς ἄνδρας θεωρεῖν, κἀν ὁ δῆμός του καταψηφίσηται, φαῦλον εὐθέως ἠγεῖσθαι, οὐδὲν βελτίων ἐκείνων οὗτος; οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἀθῶος φαίνεται διαφυγὼν, ἀλλὰ ταῦτά παθὼν ἐκείνων ἐνίοις· εἰ δ' αὖ μηδὲν κωλύει τὸν Ἀριστείδην χρηστὸν νομίζεσθαι, μὴδ' εἰ πολλάκις ἐξοστρακίσθη, τί λέγεις κατ' ἐκείνων ὡς ἰσχυρὸν τὸ προσκροῦσαι; τὸ γὰρ αὐτὸ δίκαιον ἐπ' ἀμφοῖν, καὶ οὐδ' αὐτὸς ἐκεῖνος ἄλλως ἂν, εἰ περιῆν, ἔφη, δίκαιός γε ὢν, ὡς σὺ φῆς. ἢ τοίνυν καὶ τοῦτον ψέγειν ἢ μὴδ' ἐκείνους αἰτιασθαι προσῆκον ἐκ τῶν αὐτῶν δείκνυται. ὡς τοίνυν καὶ πάντας ἐπαινεῖ λαμπρῶς καὶ οὐ μόνον ἐξ ὧν τῆς αἰτίας ἀφῆκεν αὐτοὺς ἦν ἡτιάζατο, οὐδ' ἐξ ὧν τῷ γε Ἀριστείδῃ τὴν πρέπουσαν εὐφημίαν ἀπέδωκεν, οὐδὲν κύριόν ἐστι τῶν βλασφημιῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν ἄντικρυς ταῦτά ἐμοὶ φθέγγεται, περὶ τούτων βραχὺς ἀρκέσει μοι λόγος. ὁ γὰρ τοὺς Μαραθῶνι προκινδυνεύσαντας ἐπαινῶν εἰς ἀρετὴν καὶ φάσκων πατέρας τῆς ἐλευθερίας τοῖς Ἑλλησιν εἶναι, καὶ προσέτι γε τῇ ἡπείρῳ πάσῃ, καὶ πάλιν τοὺς τὰ δεύτερα ἐκδεξαμένους ἐγκωμιάζων, τοὺς ἐπ' Ἀρτεμισίῳ καὶ Σαλαμῖνι ναυμαχῆσαντας, καὶ τοὺς γε εἰς Κύπρον καὶ Παμφυλίαν πλεύσαντας, καὶ βεβαίους τῆς ἐλευθερίας τοῖς Ἑλλησι στήσαντας τοὺς ὄρους, καὶ τοὺς Ἑλληνας αὖ τῆς ἀγνωμοσύνης αἰτιασάμενος τοὺς ἐπὶ τὴν γῆν ἐκείνων στρατεύσαντας, καὶ τοὺς ἐλόντας τοὺς ἡγουμένους αὐτῶν ἐπαινῶν τὰ πρέποντα, καὶ λόγον

πανηγυρικὸν διεξιὼν αὐτοκέλευστος ἐπ’ αὐτοῖς, τί ἄλλο οὗτος ἢ τὸν Μιλτιάδην καὶ τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τὸν Κίμωνα καὶ τὸν Περικλέα κοσμεῖ τοῖς λόγοις τούτοις; ὅταν γὰρ τὰ πολιτεύματ’ αὐτῶν ἐπαινῇ, πῶς οὐκ αὐτοὺς ἐπαινεῖ; οὐ γὰρ ἐκεῖνό γ’ ἔστιν εἰπεῖν. ^[10]

281 ὥς ἂ τοῖς πεισθεῖσιν ἀρετῆς ἔχει δείγματα, ταῦτ’ ἐν κακίᾳ χρή κατὰ τῶν πεισάντων λαμβάνειν, οὐδ’ ὥς τοὺς μὲν διακονήσαντας ὡς ἀγαθοὺς ἄνδρας ἐπαινεῖν, τοὺς δ’ εἰσηγησαμένους ταῦτα καὶ συμβουλευσάντας διακόνους πειρᾶσθαι τῷ λόγῳ ποιεῖν· οὐδ’ ὧν αἱ προαιρέσεις τῆς ἐλευθερίας τοῖς Ἑλλήσιν ἦρξαν, τούτους ὡς ταῖς τῶν πολιτῶν ἐπιθυμίαις ἐδούλευον λέγειν. εἰ μὲν γὰρ ἄλλως ταῦτ’ ἐστὶ λόγου χάρις τε καὶ ἡδονή, τί τῆς ῥητορικῆς ταῦτα κατηγορεῖ; καὶ τί τῶν κολάκων εἷς γίγνεται λέγων τὰ ἡδίῳ πρὸ τῶν ὄντων, καὶ ταῦτα μηδεμιᾶς ἀνάγκης ἐπούσης; εἰ δ’ ἐφ’ ἅπασιν δικαίοις καὶ μετὰ τῆς ἀληθείας εἴρηται, τίμη χρὴ μείζονι λῦσαι τὰς βλασφημίας; ἢ τίνα καλλίῳ ποιήσασθαι μάρτυρα αὐτοῦ Πλάτωνος, ὅταν ἐνταυθοῖ μὲν καὶ παραχρήμα ἀφιεῖς φαίνεται τῆς αἰτίας αὐτοῦς, ἐτέρωθι δὲ καὶ καθάπαξ ἐγκωμιάζων καὶ τὸν Στησίχορον μιμούμενος τῇ παλινῳδίᾳ; καὶ μὴν καὶ τοὺς νόμους γε τιθεῖς τῶν Μηδικῶν * * ἄλλα τε δὴ περὶ τῆς πολιτείας τῆς κατ’ ἐκείνους τοὺς ῥήτορας ἥκιστα τοῖς τῆς κολακείας ἐγκλήμασι συμβαίνοντα καὶ ὅτι εἰ μὴ τὸ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων διανόημα ἔσωσε τοὺς Ἑλληνας, τῆς γε ἄλλης Ἑλλάδος οὐδαμῶς ἂν τις εὐσχήμονα κατηγοροίη, δίκαια λέγων καὶ τὰ ὄντα. ^[30]

282 Οὐκοῦν τοῖς γε Ἀθηναίοις εὐσχημόνως ταῦτα ἐπράττετο· εἰ δὲ εὐσχημόνως, καὶ τεταγμένως· εἰ δὲ τεταγμένως, καὶ κοσμίως. κοσμίως ἄρα ἦγον αὐτοὺς οἱ κεκοσμηκότες καὶ οὗτ’ αὐτοὶ ᾤοντο δεῖν λέγειν εἰκῇ οὗτ’ ἐκείνους πράττοντας ὅ τι τυχούσιν περιορᾶν. οὐκ ἄρα χωρὶς σωφροσύνης φόρων καὶ συμμάχων καὶ τῶν τοιούτων ἐνέπλησαν τὴν πόλιν, εἴπερ δεῖ τοῖς Πλάτωνος πείθεσθαι λόγοις καὶ νόμοις. ἔτι δ’ αὐτὸ δεῖξω σαφέστερον καὶ κατὰ ῥῆμα ἐπεξιῶν· ἔστι γὰρ οὕτως ἔχοντα „Ἡμῖν γὰρ κατ’ ἐκείνον τὸν χρόνον, ὅτε ἡ Περσῶν ἐπίθεσις τοῖς Ἑλλήσιν, ἴσως δὲ σχεδὸν ἅπασιν τοῖς τὴν Εὐρώπην οἰκοῦσιν ἐγίγνετο, πολιτεία τε ἦν παλαιὰ καὶ ἐκ τιμημάτων ἀρχαῖαι τινες τεττάρων, καὶ δεσπότις ἐνὴν τις αἰδῶς, δι’ ἣν δουλεύοντες τοῖς τότε νόμοις ζῆν ἠθέλομεν.“ οὐκοῦν ὅταν αἰδουμένους μοι διδῶς αὐτοὺς, ἐπεικεῖς ἄνδρας εἶναι δίδως. „καὶ πρὸς τούτοις δὴ τὸ μέγεθος τοῦ στόλου κατὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλατταν γενόμενον φόβον ἄπορον ἐμβαλὼν δουλείαν ἔτι μείζονα ἐποίησεν ἡμᾶς τοῖς τε ἄρχουσι καὶ τοῖς νόμοις δουλεῦσαι.“ εὖ γε, ὦ φίλτατε Ἑλλήνων. τὸν τε γὰρ δῆμον οἷς μάλιστα προσήκει δουλεῦσαι λέγεις ἄρχουσι καὶ νόμοις, τοὺς τε προεστηκότας αὐτῶν ἄρχειν καὶ κρατεῖν, οὐ κολακεύειν οὐδὲ ἄρχεσθαι. „καὶ διὰ ταῦτα πάνθ’ ἡμῖν ξυνέπεσε πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς σφοδρὰ φιλία.“ ταῦτα πάνθ’ ὡς ἀληθῶς εὐφημίας μεστὰ καὶ κατὰ τοῦ δήμου καὶ κατὰ τῶν προεστηκότων. ἔπειτα προελθὼν „Ἐπὶ δὲ τῆς ἐλπίδος“ φησὶν „ὀχοῦμενοι ταύτης εὕρισκον καταφυγὴν αὐτοῖς εἰς αὐτοὺς μόνους εἶναι καὶ τοὺς θεοὺς.“ οὐκοῦν ἐσωφρόνουν πάντες γε, ὡς ἔγωγε οἶμαι, μᾶλλον. „ταῦτ’ οὖν αὐτοῖς πάντα φιλίαν ἀλλήλων ἐποίει, ὁ φόβος ὁ τότε παρὼν ὁ τ’ ἐκ τῶν νόμων τῶν ἔμπροσθεν γεγονῶς, ὃ δουλεύοντες τοῖς ἔμπροσθεν νόμοις ἐκέκτηντο, ἦν αἰδῶ πολλάκις ἐν τοῖς ἄνω λόγοις εἵπομεν, καὶ ἡ δουλεύειν ἔφαμεν δεῖν τοὺς μέλλοντας ἀγαθοὺς ἔσεσθαι. ^[30]

283 “ ἀπήλλαξας ἅπασαν ἀμφισβήτησιν, ἀγαθοὺς προσειπὼν τοὺς ἄνδρας, καὶ ταῦτα οὐ μόνον αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς προσέχοντας αὐτοῖς. πῶς οὖν ἢ ἐκείνους ὡς διεφθαρμένους, ἢ τούτους ὡς διεφθαρκότες αἰτιᾷ; ἢ πῶς ἔνεστι μὴ ἀγαθοὺς εἶναι οἷς τὸ δουλεῦν ἀγαθὸν εἶναι τίθης; εἶεν. κοινῇ μὲν δὴ τοὺς ἄνδρας οὕτως ἐπήνεκεν ἡμῖν λέγων τοὺς τότε προστάντας, πανηγυρίζων τε καὶ νομοθετῶν, ἰδίᾳ δ’ αὖ τὸν Περικλέα ποῦ καὶ πῶς, ὃν ἐνταῦθα προθυμότερα εἴρηκε κακῶς; τὸ μὲν τοίνυν ὅπου τί δεῖ λέγειν; τὸ δὲ ὅπως εἰρήσεται. „Προσπεσὼν γὰρ, οἶμαι, τοιούτῳ ὄντι Ἀναξαγόρᾳ μετεωρολογίας ἐμπλησθεῖς καὶ ἐπὶ φύσιν νοῦ τε καὶ διανοίας ἀφικόμενος, ὧν γε δὴ περί τὸν πολὺν λόγον ἐποιεῖτο Ἀναξαγόρας, ἐντεῦθεν εἵλκυσεν ἐπὶ τὴν

τῶν λόγων τέχνην τὸ πρόσφορον αὐτῇ. “οὐκοῦν ἐνταυθοῖ δύο μαρτυρεῖ, καὶ τὴν ῥητορικὴν οὐκ ἄτεχνον τριβὴν εἶναι, ἀλλὰ τέχνην περὶ λόγους, καὶ τὸν Περικλέα κράτιστον ἐν αὐτῇ, καὶ τὴν αἰτίαν προστίθῃσι. τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ κολακεῖαν ἢ διακονίαν ὀνειδίζειν. οὐκοῦν οὐχ ἡ ῥητορικὴ φαῦλον ἐκ τῆς τοῦ Περικλέους πολιτείας φαίνεται, ἀλλ’ ὁ Περικλῆς ἄριστος τὴν ῥητορικὴν ἐν τούτοις τοῖς λόγοις ἐγγέγραπται. φαίνεται τοίνυν αἰτιασάμενος μὲν κοινῇ τοὺς ἄνδρας ὡς διακόνους καὶ κόλακας, πάλιν δὲ τῆς αἰτίας ἀφιεῖς αὐτοὺς, τούτου δ’ ἔνεκ’ αἰτιασάμενος, τοῦ μηδένα δόξαι ῥήτορα χρηστὸν Ἀθήνησι γεγονέναι, πάλιν δ’ αὖ τῶν ῥητόρων ἓνα τῶν Ἀθήνησιν ἐπαινῶν, καὶ ταῦτα τοῖς αὐτοῖς ἐνεχόμενον οἷσπερ οὗτοι, τὸν Ἀριστείδην λέγω, καὶ δυοῖν θάτερον, ἢ μὴ προσήκοντα ἐπαινούμενον, ἢ ἑκείνους δεικνύντα ἃ μὴ προσῆκεν ἀκηκοότας, ἔτι δ’ οὐ τοῦτον μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντας ἐφεξῆς αὐτοὺς ἐπηνεκῶς ἐτέρωθι, ἡνίκ’ οὐδεμιᾶς ἐστὶ φιλονεικίας, καὶ πάλιν γ’ ἰδίᾳ τὸν Περικλέα φάσκων τελεώτατον εἰς τὴν ῥητορικὴν γεγονέναι. πῶς οὖν ἂν τις νεμεσῶη δικαίως ἡμῖν, ὅταν αὐτὸς Πλάτων ὡς ἀληθῆ λέγομεν ἐπισηφίζῃ; ἃ μὲν γὰρ οὗτος αἰτιάται τοὺς ἄνδρας παρ’ ἡμῶν οὐχ ὁμολογεῖται, ἃ δ’ ἡμεῖς ἐπαινοῦμεν, τούτοις ἐστὶν αὐτὸς σύμψηφος.” [30]

284 ὥστε τὸ νικᾶν ἡμᾶς παρ’ ἀμφοῖν ὁμολογεῖται, τὸ δ’ ἐκείνον οὐδὲ παρ’ αὐτοῦ συμβαίνει. εἰς τοσοῦτον δ’ ἦκει τοῦ τάναντία τῶν ὄντων λέγειν ὥστε φησὶν ὡς Περικλῆς παραλαβὼν Ἀθηναίους ἡμερωτέρους ἀγριωτέρους καὶ χαλεπωτέρους ἀπέδειξε, καὶ ταῦτα εἰς αὐτὸν ὃν ἦκιστα ἐβούλετο. πῶς, ὦ μακάριε; εἰ γὰρ ἐστὶν ἀληθὴς ὁ σὸς λόγος ὡς Μιλτιάδην γε μικροῦ εἰς τὸ βάραθρον ἐνέβαλον, πᾶν τούναντίον ἤδη φαίνεται, ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἀγριωτάτους παραλαβὼν ἡμερωτέρους ποιήσας, τὸ γοῦν ἐξοστρακισθῆναι, καὶ πρὸς γε, εἰ βούλει, φυγῇ ζημιωθῆναι, κέρδος παρ’ ἐκείνην τὴν συμφορὰν. πάλιν δ’ ὁ Κίμων ἐξωστρακίσθη μὲν, φυγῇ δὲ οὐ προσεζημιώθη, ἀλλὰ καὶ κατῆλθε πρὸ τοῦ χρόνου. οὕτως ἔτι πρῶτοι οὗτος ἐχρήσατο· ὁ δ’ αὖ Περικλῆς ἔτι τούτου μετριώτερα δυστυχήσας, ὅστις χρήματα ἐζημιώθη μόνον καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἦν τῇ τάξει καὶ ταῖς τιμαῖς. οὕτως ἐκ τραχυτέρων καὶ χαλεπωτέρων ἀεὶ πρῶτοι καὶ ῥάους φαίνονται γεγεννημένοι, καὶ σχεδὸν πάντων ἐπιεικεστάτοις αὐτοῖς ὁ Περικλῆς χρησάμενος καὶ ἀποδείξας ἡμερωτέρους ἢ παρέλαβε. πρὸς ταῦτ’ ἔστων οἱ δίκαιοι καὶ ἡμεροί, καὶ Ὅμηρος μαρτυρεῖτω, προστίθει γὰρ, εἰκότως ἄρα καὶ ζῶντα ἐτίμων αὐτὸν καὶ τεθνεῶτα ἐπόθουν καὶ προαχθέντες μετέγνωσαν· ὁ τοίνυν ἄξιον μετὰ τῶν ἄλλων ἐπισημήνασθαι, οὕτω γὰρ καὶ σαφῶς τὰ δίκαια ἐπαινέσας τὸν Περικλέα δι’ ὧν ἐπεδείξαμεν ἀρτίως πάλιν ἀλλαχοῦ φαυλίζων φαίνεται. αἰτιασάμενος γὰρ τὸν Ἀλκιβιάδην ἀμαθίᾳ συνοικεῖν καὶ φήσας οὐ μόνον αὐτὸν τοῦτο πεπονθέναι, ἀλλὰ καὶ τοὺς πολλοὺς τῶν τὰ τῆς πόλεως πραττόντων, κατασκευάσας κἀνταῦθα ὁδὸν τινα αὐτῷ κατὰ τοῦ Περικλέους, πειρᾶται κάκεινῳ τὴν αὐτὴν αἰτίαν περιάπτειν, οὐδὲν προκαλυπτόμενος, ἀλλ’ ὡς τὸ λεγόμενον δὴ τοῦτο, οὔτε γράμματα οὔτε νεῖν εἰδὸτα ἐλέγχειν ἀξίων. [5]

285 καίτοι χωρὶς τοῦ μὴ ὁμολογεῖν ταῦτ’ ἐκείνοις, πότερον κρεῖττον ἦν, εἴπερ καὶ τάναντία ἔδει λέγειν περὶ τοῦ ἀνδρός, πρὸς μὲν τὸν Φαῖδρον τὸν Μυρρινούσιον καὶ μηδὲν προσήκοντα τὰ δυσχερέστατα εἰπεῖν, πρὸς δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην ἐκείνα τὰ ἐπιεικέστερα, ἢ πρὸς τὸν Φαῖδρον ἐπαινέσαντα κακῶς λέγειν πρὸς ἐκείνον; ἐγὼ μὲν ἐκεῖνο οἶμαι. ἐλέγχειν μὲν γὰρ δὴ πού καὶ τοῦτον κάκεινον βούλεται καὶ οὐκ ἔνεστ’ εἰπεῖν ὡς τὸν Ἀλκιβιάδην μὲν, τὸν Φαῖδρον δὲ οὐ. ὥστ’ εἰ πρὸς τοῦτον διὰ τοῦτο κατηγόρηκε τοῦ Περικλέους, εἰκὸς ἦν καὶ πρὸς ἐκείνον. τὸ διάφορον δὲ οὐ μικρόν. πρῶτον μὲν γὰρ περὶ συγγενοῦς πρὸς τοῦτον ἐβλασφήμει καὶ ἐπιτρόπου, καίτοι ὥσπερ οὐκ ἦν εἰκὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν ψέγειν, οὐδ’ εἰ φαυλότατος τῶν πολιτῶν ἦν, οὕτως οὐδὲ τὸν θεῖον κακίζειν, οὐδ’ εἰ συνήδει τι τοιοῦτον, εἰς καιρὸν ἐγίγνετο. οὐ γὰρ ὁμοίως ἐκείνῳ τε κακῶς ἀκούειν καὶ τούτῳ τῶν κατ’ ἐκείνου λόγων ἀκούειν προσῆκεν. ἔπειτα πρὸς ἄνθρωπον ἐγίγνονθ’ οἱ λόγοι μὴ ὅτι Περικλέους ῥαδίως ἂν

ὑπερφρονήσαντα, ἀλλὰ τοιοῦτον ὥσθ' ὃ γ' Αἰσχίνης φησὶ περὶ αὐτοῦ ὅτι καὶ τοῖς δώδεκα θεοῖς ἥδιστα ἐπετίμησε. τοσοῦτον αὐτῷ φρονήματος περιῆν καὶ τοῦ μηδένα μηδενὸς ἄξιον εἶναι νομίζειν. διόπερ καὶ ὃ γ' ἐκείνου Σωκράτης οὐ τὴν αὐτὴν ἐτράπετο. ἀλλὰ τί φησί; „Γνούς οὖν αὐτὸν ἐγὼ ζηλοτύπως ἔχοντα πρὸς Θεμιστοκλέα“ ἔπειτ' ἐστὶν ὁ τοῦ Θεμιστοκλέους ἔπαινος, δυοῖν ἔνεκεν ὀρθῶς ἔχων οἶμαι, τῆς τε ἀληθείας καὶ τοῦ καιρὸν ἔχειν τῷ μεираκίῳ τοῦς λόγους. καὶ οὐ κακῶς λέγει τὸν Θεμιστοκλέα παρόντος ἐκείνου, ὅπως μὴ ἔτι μᾶλλον ἀκούων διαφθείροιτο, οὐδέ γε εἰς παραμυθίας μέρος αὐτῷ κατατίθεται τὸ μὴ μόνον αὐτὸν τῇ ἀμαθίᾳ συνοικεῖν, ἀλλὰ καὶ πάντας εἶναι τοιούτους ὅσοι τὰ τῆς πόλεως πράττουσιν· οὐδαμῶς ἀλλ' ἀναγκάζει κλάειν θέντα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τὰ γόνατα ἀθυμήσαντα, ὡς οὐδ' ἐγγὺς ὄντα τῷ Θεμιστοκλεῖ τὴν παρασκευὴν καὶ προσέτι συμμέτρως ἐπέτεινε τὸν λόγον. ^[35]

286 εἶπε γάρ που μεταξὺ λέγων ὡς οὐδ' ἐκείνῳ ἡ ἐπιστήμη τοσαύτη οὔσα ἤρκεσεν, ἀλλ' ἐνεδέησεν, ὥστε τὴν μὲν βλασφημίαν περιηρῆσθαι, ὃ δ' ἦν χρησίμον εἰς τὸ προτρέψαι, παρ' ἀμφοῖν ἐνεῖναι, καὶ παρὰ τῆς εὐφημίας καὶ παρὰ τοῦ μηδὲ ταῦτα ἀρκεσαι φῆσαι τῷ γε Θεμιστοκλεῖ. Οὕτω καίτοι τοῖς ἄλλοις Αἰσχίνης λειπόμενος Πλάτωνος, τοῦτό γε ἄμεινόν πως διεχείρισεν. ἀλλὰ γὰρ ὡς μὲν οὐκ ἄριστος τῶν Ἑλλήνων Πλάτων κάκιστος ἂν εἴη καὶ βαρβάρων ὅστις οὐκ ἐθέλει λέγειν. ἔοικε δέ τι καὶ τῆς φύσεως ἀπολαύειν, ὥσπερ οἱ βασιλεῖς τῆς ἐξουσίας, οἷον καὶ περὶ αὐτὴν τὴν λέξιν ἔστιν οὗ φανήσεται ποιῶν, ἀδεία λόγων πλείονι χρώμενος, καὶ περὶ γε αὐτὰς τὰς ὑποθέσεις, οἷόν ἐστιν ἐν τῷ λόγῳ οὗ μικρῷ πρόσθεν ἐμεμνήμεθα. ὑπόκειται μὲν γὰρ αὐτῷ δὴ που Σωκράτης τὸν ἐπιτάφιον διεξιῶν, μέμνηται δὲ τῶν ἐν Κορίνθῳ τετελευτηκότων καὶ τῶν ἐν Λεχαίῳ καὶ τῆς εἰρήνης τῆς ἐπὶ Ἀνταλκίδου κληθείσης. καίτοι ἐτελεύτησε μὲν Σωκράτης ἐπὶ Λάχητος ἄρχοντος, τῆς δ' ἐν Κορίνθῳ μάχης καὶ τῆς ἐν Λεχαίῳ μέσος ἄρχων Εὐβουλίδης, ἀπὸ δὲ Λάχητος εἰς Εὐβουλίδην ἑβδομος ἄρχων Εὐβουλίδης αὐτὸς, ἀπὸ δὲ Εὐβουλίδου πάλιν ἄρχων ὄγδοος Θεόδοτος, ἐφ' οὗ ἡ εἰρήνη ἐγένετο. ὁμοῦ τετταρεσκαίδεκα οἱ σύμπαντες ἄρχοντες εἰς τὴν εἰρήνην ἀπὸ Λάχητος ἄρχοντος. ὥστε οὐ μόνον Σωκράτης οὐδὲν ἐοράκει τούτων, ἀλλ' οὐδ' ἠπίστατο δῆπουθεν εἰ γενήσεται οὐδ' ἂν τὸ δαιμόνιον προὔλεγεν αὐτῷ περὶ τῶν τοσοῦτον μετ' αὐτόν. ἕτερον τοίνυν. ἐν γὰρ τῷ Συμποσίῳ συνάγει μὲν εἰς ταυτὸν Ἀριστοφάνη καὶ Σωκράτη καὶ Ἀγάθωνα, ἔτι μεираκίον ὄντα, ὡς φησι. ^[30]

287 προάγει δὲ εἰς τοσοῦτον τοὺς χρόνους, ὥστε λέγων ὁ Ἀριστοφάνης, ἐπειδὴ τῆς λυγγὸς ἐπαύσατο, τὸν προβληθέντα λόγον μέμνηται καὶ οὗτος αὖ πάλιν Ἀρκάδων ὑπὸ Λακεδαιμονίων διωκισμένων. διωκίσθησαν δὲ Μαντινεῖς ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἤδη τῆς εἰρήνης ὁμωμοσμένης. οὕτως ἐστὶ ταῦτ' ἐκείνων ἔτι νεώτερα. πῶς οὖν ἡ Ἀριστοφάνης ἂν εἴη λέγων ταῦτα, ἡ Σωκράτης ἀκούων ἡ Ἀγάθων ἔτι μεираκίον περὶ τούτους τοὺς χρόνους; πῶς δ' ἂν καὶ Ἀλκιβιάδης κωμάζοι παρ' αὐτοῦς, καὶ οὗτος νέος τε ὢν ἔτι καὶ καλός, ὃς πρότερος τοῦ Σωκράτους ἐτεθνήκει, βιοὺς τόσα καὶ τόσα ἔτη τὰ σύμπαντα; εἰ μὴ ἄρα ἐν τῷ Ἡλυσίῳ πεδίῳ τὸ συμποσίον συνεκροτεῖτο. τίς δὲ καὶ ἡ λυγὴ ἡ τοῦ Ἀριστοφάνους; καὶ ποῦ σὺ τοῦτ' ἐτήρησας; ἀλλ' οἶμαι λύζειν αὐτὸν ἔδει, ἵνα εἰς ἀπληστίαν σκωφθῇ. εἰ δέ τις τῇ Πλάτωνος δόξῃ περὶ πάντων ἰσχυρίζοιτο, καὶ φάσκοι μὲν ζῆν Σωκράτη, ὅτε ὁ τῶν ἐν Κορίνθῳ καὶ Λεχαίῳ τετελευτηκότων ἐλέγετο ἐπιτάφιός, πίνειν δ' ἐν Ἀγάθωνος μετὰ τὴν εἰρήνην, λύζειν δ' Ἀριστοφάνη ἐν τῷ συμποσίῳ, κωμάζειν δὲ Ἀλκιβιάδην, μεираκία δ' εἶναι τηνικαῦτα Ἀγάθωνα καὶ Ἀλκιβιάδην, ὁμοῦ δ' εἶναι πάντα χρήματα, πῶς οὐχὶ ληρήσει μὴ προσεξετάζων, εἴ τι καὶ κατ' ἐξουσίαν ἀνὴρ λέγοι, ἀλλ' ὥσπερ παῖς ἔμβραχυν τοῦτ' ἀρκεῖν ὑπολαμβάνων ὃ τι φαίη Πλάτων; ἢ εἴ τις αὖ πείθοιτο τὸν Αἰγύπτιον δαίμονα τὸν Θεῦθ, οὕτω γὰρ αὐτὸς εἴρηκε τοῦνομα αὐτοῦ, τοῦτον περὶ Ναύκρατιν τῆς Αἰγύπτου γενέσθαι, καὶ μὴ ἐθέλοι συγχωρεῖν ὅτι ἐστὶ μὲν Ἑλλήνων Ἑρμῆς φωνή, ἀπὸ δὲ Ναυκράτιδος εἰς τὴν ἐπώνυμον πόλιν αὐτοῦ καὶ οὗ πάντες αὐτὸν ὁμολογοῦσιν Αἰγύπτιοι γενέσθαι ἀνάπλους ἡμερῶν ἐστὶν οὐκ ὀλίγων; οὐ τοίνυν εἰ

Πλάτων πολὺ πρῶτος τῶν Ἑλλήνων, ταυτὸν ἐστὶ Ναύκρατίς τε καὶ Ἑρμοῦ πόλις, οὐδ' αὖ περὶ Ναύκρατιν, ἀλλ' οὐκ ἐν τῇ ἑαυτοῦ πόλει δεῖ δὴ τὸν Ἑρμῆν γεγενῆσθαι δοκεῖν· οὐδέ γε Εὐριπίδου φήσομεν οἶμαι τὸ ἱαμβεῖον εἶναι τὸ Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνουσία, οὐδ' εἴ τις οὕτω τῶν σοφῶν εἴρηκεν· ἔστι γὰρ ἐξ Αἴαντος Σοφοκλέους, Αἴαντος τοῦ Λοκροῦ. ^[5]

288 ἀλλ' ἐστὶ ταῦτα ἀπὸ τῆς τῶν διαλόγων ἐξουσίας καὶ συνηθείας ὠρμημένα. τῷ γὰρ ἅπαντας αὐτοὺς ἐπεικῶς εἶναι πλάσματα καὶ πλέκειν ἐξεῖναι δι' ὧν ἂν τις βούληται, ἔνεστί τι κἂν τοῖς λόγοις αὐτοῖς οὐ σφόδρα τηροῦν τὴν ἀλήθειαν. καὶ ἅμα μοι δοκεῖν ἐφέλκεται τι τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας, καὶ οὐ παντάπασιν ἀκριβολογεῖται, ἀλλ', ὥσπερ ἔφην, συγχωρεῖ τῇ φύσει. ἔπειτα ταῦθ' ἡμεῖς ἀπλῶς οὕτως παραδεξόμεθα; οὐκ ἄρ' εἰδέναι τὰ κείνου δόξομεν. οὐδέ γε τῶν Πλάτωνος σύγγραμμά ἐστὶ Πλάτωνος οὐδὲν οὐδὲ ἔσται· πόθεν; ἀλλὰ ταῦτ' ἐστὶ Σωκράτους νέου καὶ καλοῦ γεγονότος, εἴθ' ὁ μὲν γράψας οὐ γέγραφε ** λοιπὸν οὖν αὐτῷ καὶ τοῦνομα ἐξαρνουμένῳ πείθειν οὐχ ἡμᾶς γε, ἐὰν σωφρονῶμεν, ἀλλ' εἰσόμεθα αὐτοῦ τὰς παιδίας—εἰρήσθω γὰρ ὁ κἂν αὐτὸς εἶπε περὶ αὐτοῦ—οἷα κἂν τούτοις ἀμέλει τοῖς λόγοις, ἵνα μὴ τὰ πόρρω λέγωμεν, ἢ περὶ γυμναστικῆς καὶ ἱατρικῆς ἔνεστι θέσις, ὡς ῥαδίως καὶ ἀπλῶς ἔχουσα, τῷ παντὶ βελτίῳ γυμναστικὴν ἱατρικὴν εἶναι. καίτοι γε ἤδη ἔγωγέ τινος ἤκουσα λέγοντος τῶν ἱατρῶν ὅτι ἡ μὲν γυμναστικὴ τοῖς ἀθληταῖς ἐπίπαν διαλέγεται καὶ περὶ τοῦτο ἐστίν, ἡ δ' ἱατρικὴ συλλήβδην ἅπασιν ἐπιστατεῖ, καὶ πολὺ τούμμεσφ. ὅπου γὰρ οὐδ' αὐτοῖς τοῖς ἀθληταῖς οἷόν τε τῇ ῥώμῃ χρήσασθαι, μὴ τοῦ ὑγιαίνειν ὑπάρχοντος, πῶς οἷόν τε ἠττάσθαι τὴν ἅπασιν τοῦτο παρασκευάζουσιν τέχνην τῆς τοῖς ὀλίγοις ἐκεῖνο ὁ μὴδέποτ' ἔστι χωρὶς τούτου λαβεῖν; τό τε σύμπαν οὐ συνεχῶρει τοσοῦτον εἶναι τὴν ἱατρικὴν, ὅσον τοὺς κάμνοντας ἐπισκοπεῖν, ἀλλ' εἶναι διττόν. δεῖν γὰρ τὸν ἱατρὸν τὴν μὲν ὑπάρχουσαν ὑγίειαν διασώζειν, τὴν δ' οὐπω παροῦσαν ἐμποιεῖν, ὥσπερ τὸν γυμναστὴν τὴν μὲν ὑπάρχουσαν ῥώμην διασώζειν, τὴν δ' οὐπω παροῦσαν ἐμποιεῖν. ^[30]

289 οὐ γὰρ ἄλλου μὲν ἐστὶ τοὺς ὄντας ἀθλητὰς δὴ που γυμνάσαι, ἐτέρου δὲ τοὺς μέλλοντας ἔσεσθαι παρασκευάσαι, ἀλλ' ἐνὸς ἀνδρὸς καὶ τῆς αὐτῆς τέχνης. εἰ δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχει, ῥάδιον ἤδη καταμαθεῖν ὅτι δευτέρα τῆς ἱατρικῆς ἡ γυμναστικὴ καὶ παντελῶς ὑπ' αὐτὴν γίγνεται. καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ γινῶναι τίτιν δεῖ γυμνασίῳ καὶ πότε καὶ πόσων καὶ ποίων τινῶν ἐκάστῳ λέγω τῶν ἰδιωτῶν τῆς τοῦ ἱατροῦ σοφίας ἤδη γίγνεται, καὶ οὗτός ἐστιν ὁ πέμπων παρὰ τὸν γυμναστὴν, ἂν δέη. παραλαβὼν δὲ ἐκεῖνος τὸ τοῦ διακόνου πράξει, καὶ οὐ φιλοτιμήσεται πρὸς τὸν ἱατρὸν, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ ἡνίοχου τάξει μενεῖ. καὶ γὰρ ἐκεῖνος παραλαβὼν παρὰ τοῦ ἱατροῦ τὸν μέλλοντα αἰωρήσεσθαι παρέχει τὴν διακονίαν καὶ γυμνάζει τὸν αὐτοῦ τρόπον. εἰ δ' αἰωρεῖσθαι βέλτιον ἢ μὴ, τὸν ἱατρὸν ἤδη δεῖ τοῦτο ἐσκέφθαι. καὶ νῆ Δί' ὁ μὲν ναύτης εἰς τὸ πλοῖον ἐνθήμενος κομιεῖ παρὰ τὰς ἀκτὰς ἢ καὶ μέσον πόρον, εἰ βούλοιο, καὶ κινήσει διὰ τῆς εἰρεσίας ἄνω καὶ κάτω περιάγων, ἢ καὶ τοῖς ἰστίοις προσχρῶμενος, καὶ καθεδεῖται, καθάπερ τις αὐτοκράτωρ ποιῶν ὅ τι βούλεται. εἰ δ' ἄμεινόν τω πλεῦσαι τὸ παράπαν καὶ ὑγιεινότερον αὐτὸν τοῦτο ποιήσει, τῆς ἱατρικῆς τοῦτο τέχνης ἴδιον ἦν, ἀλλ' οὐ τῆς ναυτικῆς. καὶ μὴν ὅτι καὶ πολλοὺς ἤδη καὶ τὰ τοιαῦτα ὦνησε καὶ οὐδὲν ἔλαττον ἢ τὰ ἐν ταῖς παλαιστραῖς γυμνάσια πάντες ὡς ἔπος εἰπεῖν σύνισμεν, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο οἱ ἡνίοχοι τοῖς ἱατροῖς ἀμφισβητοῦσιν, οὐδὲ οἱ ναῦται λέγουσιν ὡς αὐτοὶ μὲν φύλακες τῆς ὑγείας θαυμαστοὶ τινες εἶεν καὶ γυμνάζοιεν ἅπαντας τοὺς βουλομένους, ἐκεῖνοι δ' οὐδὲν ἄρα εἰδεῖεν πλὴν καθεῖρξαντες ἀπολλύναι. καίτοι εἰ βελτίων ἢ γυμναστικὴ τῆς ἱατρικῆς, τί κωλύει καὶ τούτους ἐκ τῶν αὐτῶν ἀμείνους εἶναι τῶν ἱατρῶν, ἐπειδὴ γε καὶ αὐτοῖς μέτεστιν ἀμηγέπη τῆς γυμναστικῆς; ἢ κατὰ πασῶν τούτων τῶν τεχνῶν ἐν τοῦτ' ἰσχυρὸν τῆς ἱατρικῆς, καὶ τὸ τῆς Αἰσώπου κυνὸς ἐξῆς ὑπάρξει λέγειν, ὅτι εἰ μὴ αὕτη ἦν, οὐδ' ἂν τούτων οὐδεμία ἦν χρησίμη, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ τούτων τινὶ χρήσασθαι καὶ πάλιν μὴ δεῖν ἐπ' αὐτὴν ἔρχεται; ὥσπερ οἶμαι κἂν τοῖς σιτίοις· κρίνει μὲν τὰ δέοντα ὁ ἱατρὸς, παρασκευάζει δὲ ὁ

μάγειρος, ἀλλ' οὐκ ἀμφισβητήσει γε τῷ ἱατρῷ τῆς ἡγεμονίας, οὐ μᾶλλον γε ἢ καὶ τῷ δεσπότῃ.

[5]

290 τοιοῦτόν τι καὶ τὸ τῆς γυμναστικῆς φαίη τις ἂν εἶναι πρὸς τὴν ἱατρικὴν, δεύτερον καὶ ὑπακοῦον καὶ πάντα μᾶλλον ὥς ἔπος εἰπεῖν ἢ κρεῖττον. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων τοῖς ἱατροῖς ὑπέρ τε σφῶν αὐτῶν ὅ τι γινώσκουσιν τε καὶ βούλονται παρῆσθω λέγειν. Ἀξιοῖ δὲ καὶ τῆς δικαιοσύνης κρεῖττον εἶναι τὴν νομοθετικὴν. καίτοι πότερον κρεῖττον ἢ νομοθετικὴ τῆς δικαιοσύνης, ἢ μέρος; ἐγὼ γὰρ οἶμαι πάντας ἂν ὥς ἔπος εἰπεῖν συμφῆσαι ὅτι καὶ νόμους θεῖναι καὶ ψήφους ἐνεγκεῖν καὶ συνειπεῖν τὰ δίκαια καὶ συμβουλευσαι καὶ χειροτονῆσαι, καὶ νῆ Δία περὶ αὐτοὺς τοὺς θεοὺς ἃ χρὴ πράττειν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα εἰς ἓν κεφάλαιον κοινὸν τὴν δικαιοσύνην ἀναφέρει. ὁ δὲ τοῦ μείζονος τοῦλαττον καὶ τοῦ παντός τὸ μέρος πρότερον καὶ κρεῖττον εἶναι φησι. καὶ εἰ μὲν γε τὴν εὐσέβειαν τῆς δικαιοσύνης ἔφασκεν εἶναι κρεῖττον, ἐξῆν ἂν ἐπαινεῖν, ὥς δυοῖν μὲν τῆς δικαιοσύνης μερῶν ὄντων τῶν ἀνωτάτω, πρεσβυτέρου δὲ καὶ κρεῖττονος τοῦ περὶ τοὺς θεοὺς· νῦν δ' οὐ τοιοῦτόν ἐστιν, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ καθάπερ νόμον ὥς ἀληθῶς τιθεὶς ἀνεξέταστον γνώμην ἀποφαίνεται. ἔπειτα τίθησι δύο μὲν τὰς τοῦ σώματος εἶναι θεραπείας, τὴν γυμναστικὴν καὶ τὴν ἱατρικὴν, δύο δ' αὖ τὰς ἐπὶ τῆς ψυχῆς, τὴν τε νομοθετικὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην. αὕτη δ' ἢ φρόνησις ἡμῖν ποῦ πρὸς θεῶν; ποῦ δ' ἢ σωφροσύνη; ποῦ δ' ἢ ἀνδρεία; ταυτὶ γὰρ δὴ πού τέτταρα μέρη τῆς ἀρετῆς ἔστιν ἀκούειν ἀεὶ θρυλούντων, τὴν φρόνησιν, τὴν σωφροσύνην, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀνδρείαν· ὧν ἓν μὲν τίθησι διπλοῦν, τὴν δικαιοσύνην, μέρος αὐτοῦ προσλαβὼν τὴν νομοθετικὴν, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα παρήκε. πῶς οὖν ὀρθῶς ἢ δικαίως ταῦτα ὑπόκειται κατ' αὐτὸν τὸν περὶ τῆς δικαιοσύνης λόγον; εἴτα καὶ ποῦ παραπλήσιον; ἢ μὲν γὰρ γυμναστικὴ καὶ ἱατρικὴ οὐκ ἀρεταὶ δὴ πού τοῦ σώματός εἰσιν, ἀλλ' ἐπιστῆμαι περὶ τὴν τοῦ σώματος χρείαν, ἢ δὲ δικαιοσύνη τῆς περὶ τὴν ψυχὴν ἀρετῆς ἀντικρυς μῦθόν ἐστιν. [35]

291 οὐδὲν οὖν ἄλλο ἢ σοφίζεται κατ' ἐπωνυμίαν ὥσπερ παῖδα Σωκράτης τὸν Πῶλον. καὶ οὕτω ταῦτ' ἐστὶ τὰ κάλλιστα, ἀλλ' ὅτι καὶ τὴν σοφιστικὴν τῆς ῥητορικῆς ἀμείνονα λέγει, ὥσπερ τὴν γυμναστικὴν τῆς ἱατρικῆς καὶ τὴν νομοθετικὴν τῆς δικαιοσύνης, φυλάττων μὲν οἶμαι τὸν αὐτὸν ἐφ' ἅπασιν λόγον, τὸ δ' αὐτὸ πταίων περὶ ἅπαντα, ὥσπερ οἱ τὸ πρῶτον σφαλέντες ἐν τοῖς διαγράμμασι, χρῶμαι δ' αὐτοῦ Πλάτωνος τῷ παραδείγματι· καὶ τότε μὲν γέ φησι ταυτόν ἐστιν, ὦ μακάριε, ῥήτωρ καὶ σοφιστής, τότε δ' αὖ τὴν σοφιστικὴν κρεῖττον εἶναι τῆς ῥητορικῆς καὶ διαφέρειν. Ἀλλ' ἵνα μὴ πάντα ἀκριβολογεῖσθαι δοκῶ, συγχωρήσωμεν τὸ αὐτὸ λέγειν αὐτὸν ἀεὶ, κρεῖττον τὴν σοφιστικὴν εἶναι. σκεψόμεθα δὲ πρὸς τί ποθ' ἡμᾶς οὗτος ὁ λόγος προάγει. φανήσεται γὰρ ἐνταῦθα δὴ καὶ καθαρῶς πᾶσα ἡ ὕβρις, εἰ οἷόν τε εἰπεῖν. οὐκοῦν σοφισταὶ μὲν Πρωταγόρας καὶ Ἰππίας καὶ Πρόδικος καὶ οἱ περὶ τούτους, ῥήτορες δ' αὖ Μιλτιάδης καὶ Κίμων καὶ Περικλῆς καὶ Θεμιστοκλῆς. φαίνεται δ' αὖ τοὺς σοφιστὰς κατὰ τοὺς ἐν Ἀίδου κολαζομένους τιθεὶς καὶ καταλέγων, Καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον καὶ τὸν δὲ μετ' εἰσενόησα τοῖς ἐκ Νεκυίας αὐτοὺς κόσμοις τιμῶν, Πρόδικον μὲν ὥς Τάνταλον ὄντα, Ἰππίαν δὲ ὥς τὸ εἶδωλον τοῦ Ἡρακλέους. Πρωταγόρας δ' αὖ μετὰ τούτων διαιτᾶται, μέρος τι τῆς οἰκίας κατειληφὼς καὶ τούτοις ἐνδείκνυσθαι βούλεται, καὶ ἔστι θαυμαστός καὶ οὗτος τὴν φρόνησιν. ἐρωτᾷ δὲ Σωκράτης Ἀπολλόδωρον εἰ οὐκ αἰσχύνοιτο σοφιστὴν ἐθέλων παρέχειν ἑαυτὸν εἰς τοὺς Ἑλληνας. καὶ τί ἂν τις ἀγωνίζοιτο; ῥάδιον γὰρ καὶ τῷ τυχόντι γινῶναι τοῦτό γε, ὅπόσον τι Πλάτων ἀεὶ τῶν σοφιστῶν καταγελᾷ καὶ ὅπόσου τινὸς ἀξίους αὐτοὺς ἡγεῖται. ὅτε τοίνυν κρεῖττων μὲν ἢ σοφιστικὴ τῆς ῥητορικῆς, σοφισταὶ δὲ οὐκ εἶπον οὗτοί εἰσι κατὰ τὸν Τάνταλον, καὶ τὸ γενέσθαι τούτων ἓνα καὶ τὸ λαβεῖν τὴν τούτων προσηγορίαν αἰσχύνῃ σαφῆς, ποῖ ποτε ἐκπίπτει τῆς ῥητορικῆς τὰ πράγματα, ἢ τί τῷ Μιλτιάδῃ καὶ τῷ Κίμωνι καὶ τῷ Περικλεῖ καὶ τῷ Θεμιστοκλεῖ καταλείπεται; ἄρα ἄλλο τι ἢ τῷ ὄντι ὥσπερ εἶδωλον ἔλαττον φέρεσθαι, καὶ τίς

ταῦτα ἀνέξεται; καίτοι ὅταν οἱ μὲν σοφισταὶ μηδὲν τῶν ἐν ᾿Αἰδου κολαζομένων διαφέρωσιν, οἱ δὲ ῥήτορες χεῖρους ἔτι τούτων ὦσι, καὶ μηδὲν αὖ τῶν μαγείρων οὔτοι σεμνότεροι, κωμωδίαν δὲ καὶ τραγωδίαν μὴ οὐδὲ διδάσκειν δέη τὸ παράπαν, ἀλλ' ἐκκηρύττειν ἐκ τῆς ἀγαθῆς πόλεως, ὁ δὲ διθύραμβος κολακεῖα τις ἦ, φαῦλον δ' οἱ χοροὶ, κἂν παιᾶνας ᾄδωσιν, Ὅμηρον δὲ εἰσαλείψαντες ἐκπέμπωμεν ὥς οὐκ ἐπιτήδειον συνεῖναι τοῖς νέοις, ἀλλὰ ὄντα γόητα καὶ τοῦ πρὸς ἡδονὴν θηρευτὴν, πάντες δ' ὦσι τοῦ μηδενὸς ἄξιοι, οὐ φρουῶδα τὰ τῶν Ἑλλήνων πράγματα; ἢ πῶς οὐκ εἰς πονηρὸν κάτεισι τοῖς Ἑλλήσι τὰ πράγματα; ἢ τοῦ ποτε λοιπὸν ἡμῖν ὁ Σωκράτης ἔσται βελτίων, εἰ πάντας ἐφεξῆς οὕτως διαγράφωμεν καὶ ξενηλασίαν τοσαύτην τῶν Ἑλλήνων ποιησόμεθα, ὅσην οὐδ' ἐν Λακεδαιμονίᾳ πω συμβᾶσαν ἀκούομεν; οὐ οὐ πρὸς ἡμέρων ταῦτα καὶ δικαίων, ὥς φασιν οἱ πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων Ὅμηρος καὶ Πλάτων. ^[20]

292 καὶ ταῦτ' οὐχὶ Πλάτωνος λέγω καταπτόμενος. πόθεν; μὴ μὲν οὖν ἔμοιγε κατ' Αἰσχύλον μήτε παρασπιστὴς μήτ' ἐγγὺς εἶη ὅστις μὴ φίλος τῷ ἀνδρὶ τούτῳ μηδὲ τιμᾷ τὰ πρέποντα· ἀλλ' ὥσπερ ἔφη Λυσίας κοινὸν ἑαυτὸν εἶναι φίλον τῆς πόλεως, οὕτως καὶ περὶ ἡμῶν χρὴ διανοεῖσθαι κοινούς τινες εἶναι τοῖς Ἑλλήσι φίλους, καὶ νῦν ὑπὲρ τῶν κοινῶν δικαίων ἀγωνίζεσθαι. οὔτοι φιλαθηναίου γέ ἐστι τὴν Ἀκαδημίαν μόνην ἀσπάζεσθαι τῆς Ἀττικῆς, τὴν δ' ἄλλην ἅπασαν ὥσπερ ἐχθρὰν κρίνειν καὶ πολεμίαν· οὐδὲ γὰρ καταγελάστους ἀποφήναντα τοὺς ἄλλους ἅπαντας οὕτω καὶ τότε χρὴ Πλάτωνα θαυμάζειν ἀναμεῖναι. τοῦτο γὰρ οὐ Πλάτωνος ἂν εἶη τιμὴ, ἀλλ' ἀτιμία τῶν ἄλλων μᾶλλον, σχεδὸν δέ τι καὶ αὐτοῦ Πλάτωνος. τὸ γὰρ ἡγεῖσθαι χρηστοῦ τινος ἄλλου κριθέντος μὴ εἶναι τούτῳ πλείονος ἀξίῳ δόξαι πῶς οὐ τοιοῦτόν ἐστιν; ἀλλ' ὥσπερ Ὅμηρος ἐπαινεῖ λέγων Πρόσθε μὲν ἐσθλὸς ἔφευγε, δῖωκε δέ μιν μέγ' ἀμείνων· καὶ πάλιν Ἀνδρῶν αὖ μέγ' ἄριστος ἦν Τελαμώνιος Αἴας, ὄφρ' Ἀχιλεὺς μήνιεν· ὁ γὰρ πολὺ φέρτερος ἦεν. ^[5]

293 καὶ ἐτέρωθι θηρσὶν ὀρεσκώοισι, καὶ ἐκπάγλως ἀπόλεσαν· οὕτως καὶ ἡμᾶς εἰκὸς ἐστὶν ἔχειν πρὸς τοὺς ἐπαίνους, πρεσβεύειν μὲν ὃν ἂν βουλώμεθα καὶ ὃν ἂν ἡ δίκαιον, μὴ διασύρειν δὲ οὐς οὐκ ἄξιον, μηδὲ νομίζειν τὴν πρὸς τοὺς ἐτέρους ἀπέχθειαν ἀφορμὴν τῆς πρὸς τοὺς ἐτέρους πίστεως εἶναι, ἀλλ' ἡγεῖσθαι παραπλήσιον νῦν ἡμᾶς ποιεῖν, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἐν συμποσίῳ φίλων κοινῶν μαχομένων συστασιάζειν μὲν μηδετέροις ἀξιοίῃ, μηδ' οὐς ἀδικεῖσθαι νομίζοι, πράυνειν δ' ἐπιχειροῖ τοὺς ὑπάρξαντας καὶ διαλλάττειν εἰς τὸ δυνατόν. εἰ γὰρ τοῦ Πλάτωνα κακὸν τι λέγειν ἀφέμενοι τοῖς ἀνδράσι τὰ πρέποντα ἀπεδώκαμεν, οὐκ ἀδικοῦμεν οἶμαι. ταῦτα γὰρ καὶ πολιτικά καὶ ἀνθρώπινα καὶ θεοῖς ἀρέσκοντα ἐκ τοῦ παντὸς χρόνου. δεῖ γὰρ καὶ τραγωδίαν, ὧ Πλάτων, ἐπίστασθαι ἐπαινέσαι καὶ κωμωδίαν γε ἃ προσήκει καὶ διθύραμβον καὶ χορούς, οὐδ' ἂν ὁ γε Ἀπόλλων ἰστάναι χορούς προσέταττεν, εἰ πάντῃ φαῦλον ἦν, οὐδέ γε, ὃ τούτου μεῖζόν ἐστι, τὸν ἀποκτείναντα Ἀρχίλοχον, ὃς τὸ πάντων ἔξοχον καὶ δυσχερέστερον εἶδος τῆς ποιήσεως μετεχειρίζετο, τοὺς ἰάμβους, ἐξεῖργεν ἂν τοῦ νεῶ, φάσκων οὐκ εἶναι καθαρὸν, καὶ ταῦτ' ἐν πολέμῳ τοῦ φόνου συμβάντος, ἀλλ' ὅμως ἐτίμησε τὸν Ἀρχίλοχον καὶ Μουσάων γε θεράποντα προσεῖπεν, ἀλλ' οὐκ ἀνθρώπων διάκονον οὐδενός. οὐ τοίνυν οὐδ' Ἀρχίλοχος περὶ τὰς βλασφημίας οὕτω διατρίβων τοὺς ἀρίστους τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς ἐνδοξοτάτους ἔλεγε κακῶς, ἀλλὰ Λυκάμβην καὶ Χειδὸν καὶ τὸν δεῖνα τὸν μάντιν, καὶ τὸν Περικλέα τὸν καθ' αὐτὸν, οὐ τὸν πάνυ, καὶ τοιοῦτους ἀνθρώπους ἔλεγε κακῶς. ^[30]

294 μὴ τοίνυν ἡμεῖς ἐκεῖνον ὑπερβαλώμεθα, μηδὲ Τιμοκρέοντος τοῦ σχετλίου πρᾶγμα ποιῶμεν, ἀλλ' εἰδῶμεν εὐφημεῖν τὰ γινόμενα, καὶ ταῦτα παντὸς μᾶλλον δυνάμενοι, καὶ τὸ τοῦ Ὀμήρου νομίζωμεν εὖ ἔχειν. Οὐ μὲν γὰρ τιμὴ γε μί' ἔσεται οὐδ' ἡβαιόν. ἀλλὰ κἂν ἄλλο τι τοιοῦτον εἶη. διὸ τῆς ἐπιβαλλούσης μερίδος δικαίως ἂν μεταλαμβάνοι. εἰ δ' ἄρ' ἐπαινεῖν μὴ ἔχοιμεν, ἀλλὰ σιωπᾶν γε δῆπουθεν ἔξεστιν. εἰ δ' οὖν καὶ τᾶλλα πάντα ἀτιμάζομεν, ἀλλ' οὐ πρὸς ῥητορικὴν εἰκὸς ἦν οὕτω φιλονείκως οὐδὲ πικρῶς ἔχειν· εἰ δέ τοι καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ῥήτορας, ἀλλ' οὐ

πρός γε τοὺς ἀρίστους τῶν Ἑλλήνων, οὐδ' οἷς μέγιστα ἀντὶ μεγίστων ὀφείλεται, καὶ οὐ μόνον παρὰ τῶν κατ' ἐκείνους ἢ μετ' ἐκείνους εὐθὺς γενομένων, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ὕστερον ὡς εἰπεῖν ἀπάντων. Ἐπειτα τῆς μὲν κωμωδίας κατηγορεῖς, αὐτὸς δὲ κωμωδεῖς Ἰππῖαν, Πρόδικον, Πρωταγόραν, Γοργίαν, Εὐθύδημον, Διονυσόδωρον, Ἀγάθωνα, Κινησίαν, πάντας ἀνθρώπους. καὶ τὸ μὲν τοὺς ἄλλους ἔλαττον· ἀλλ' αὐτὸν τὸν Ἀριστοφάνη τίς ἔσθ' ὁ κωμωδῶν; ὅτῳ πολὺ τῆς κωμωδίας, φαίη τις ἂν, περίεστι. καὶ τὴν μὲν γε τραγωδίαν λοιδορεῖς, πάλιν δ' ἐπαινῶν τι τῶν συγγραμμάτων τῶν σαυτοῦ, τοὺς Νόμους οἶμαι, τραγωδίαν προσεῖρηκας, καὶ ἀρίστην τῶν τραγωδιῶν ἐτίθεις, καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖς τραγωδίας εἶναι ποιητῆς ἀληθῆ λέγων, ὡς ἐγὼ φαίην ἂν. ἀλλ' εἴ τι φαῦλόν γε ἢ τραγωδία καὶ φαύλων ἀνθρώπων, πῶς σε φῶμεν τραγωδίαν ποιεῖν; οὐ γὰρ τό γε ὅλως αἰσχρὸν οὐδαμῶς ἔνι δὴ που ποιῆσαι καλόν. καὶ λέγεις μὲν ὡς οὐ χρὴ μιμεῖσθαι τοὺς φαύλους οὐδ' ἀφομοιοῦν αὐτὸν τοῖς χείροσιν, αὐτὸς δ' οὐ πάνυ χρῆ τοῦτῳ διὰ τέλους, ἀλλὰ μιμεῖ σοφιστὰς, μιμεῖ συκοφάντας, μιμεῖ Θρασύμαχον τὸν οὐδεπώποτε ἐρυθριάσαντα, θυρωροὺς, παιδία, μυρίους. [30]

295 ἀλλ' οἶμαι τὸ τῆς φύσεως Ἑλληνικὸν καὶ εὐκόλον καὶ εὐχαρὶ καὶ ποικίλον καὶ θεῖον ἔφ' ἅπαντα ταῦτ' ἄγον σε ποιεῖ μαρτυρεῖν ὅτι καὶ τούτων ἐκάστου χρησίς ἐστι καιρὸν ἔχουσα καὶ χάριν ἐμμελῆ. ὁρῶ δ' ὅτι κὰν τῇ σεμνοτάτῃ τῶν πολιτειῶν μνησθεῖς τι καὶ περὶ τούτου Ἑλληνίδα τὴν πόλιν ἀξιοῖς εἶναι. δεῖν γὰρ αὐτὴν φῆς ὡς τι διάφορον δηλονότι. οὐκοῦν ταῦτά γε τῶν Ἑλλήνων ἐπιχώρια. καίτοι πῶς εἰκὸς ὑπὲρ μὲν τῶν ἀδελῶν τὴν Πυθίαν κελεύειν ἐπερωτᾶν, ἃ δ' ἢ Πυθία πολλάκις ἤδη καὶ πολλοῖς ἀνεῖλεν ὑπερβαίνειν ἐκόντα καὶ μὴ ἐθέλειν λογιζέσθαι; τί οὖν ἀνεῖλεν ἐκείνη πολλάκις ἤδη καὶ πολλοῖς; νόμῳ πόλεως πράττοντας ὀρθῶς ἂν πράττειν. μὴ τοῖνυν ἡμεῖς κινῶμεν τὰ περὶ ταῦτα νόμιμα, ἄλλως τε καὶ αὐτοὶ πολλάκις αὐτοῖς χρώμενοι καὶ τιν' εὐδοκιμοῦντες τρόπον καὶ τούτων ἕνεκα· ἐπεὶ καὶ τὸν διθυράμβον δόξειε μὲν ἂν τῷ ψέγειν, φαίνεται δ' οὕτω τιμῶν ὥστε καὶ χρῆσθαι, καὶ ὃ γ' ἔτι τούτου κάλλιον ἐστίν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖ. φησὶ γὰρ που λέγων οὐ πόρρω διθυράμβων φθέγγεσθαι. καίτοι εἰ καθάπαξ αἰσχρὸν ὁ διθυράμβος καὶ ἀγεννὲς καὶ ἀνελεύθερον, τί σὺ ποιεῖς διθυράμβους, εἰ δὲ μὴ, μιμεῖ γε, καὶ ταῦτ' εἰς τοὺς πεζοὺς τελεῖν ταχθεῖς; ἢ τί σοι βούλεται τὸ μὴ πόρρω διθυράμβων φθέγγεσθαι; οὐ γὰρ δὴ τοῦτο λέγεις, μὴ πόρρω τῶν κολάκων καὶ τῶν διακόνων φθέγγεσθαι, οὔτε σὺ φαίης ἂν τοῦτό γε οὕθ' ἡμεῖς κατὰ σοῦ πιστεύσομεν, ἢ κομιδῇ πάντ' ἄνω καὶ κάτω γίγνοιτ' ἂν. ἡγοῦμαι μὲν τοῖνυν καὶ διθυράμβων εἶναι Πλάτωνα ποιητὴν ἄριστον· πῶς γὰρ οὐ; οὐ μὴν οὐδὲ τῶν Πινδάρου διθυράμβων ὅτι χρὴ καταγνῶναι τοιοῦτον οἶον Πλάτων ἐπητιάσατο ἔγωγ' ἔχω, οὐ μόνον αὐτὸ τοῦτο τοὺς διθυράμβους σκοπῶν ἀνδρειότερον δῆπουθεν ἔχοντας καὶ στερεώτερον ἢ ὡς ἐκεῖνόν τῳ δοκεῖν ὑποπίπτειν, ἀλλ' ὅτι κὰν τοῖς ὕμνοις διεξιὼν περὶ τῶν ἐν ἅπαντι τῷ χρόνῳ συμβαινόντων παθημάτων τοῖς ἀνθρώποις καὶ τῆς μεταβολῆς τὸν Κάδμον φησὶν ἀκοῦσαι τοῦ Ἀπόλλωνος μουσικὰν ὀρθὰν ἐπιδεικνυμένου.

[5]

296 οὕτω καὶ Πίνδαρος τῆς ὀρθῆς μουσικῆς ἐραστὴς ἐστίν. τὸ δ' ἐραστὴς ἐστὶ τὴν ὀρθὴν μουσικὴν μεταχειρίζεται. οὐ γὰρ δὴ που τῷ μὲν Ἀπόλλωνι ταύτην προστίθῃσιν, αὐτὸς δ' ἐτέραν διώκει ταύτην ἀφείς, καὶ ταῦτ' αἰεὶ τὸν Ἀπόλλω καὶ τὰς Μούσας καλῶν. εἴτα λέγεις ὅτι πάντες οὗτοι τοῦ πρὸς ἡδονὴν ἐξήρτηνται. πότερον οὖν σε φῶμεν ἔλαττον τοῦ δέοντος λέγειν ἢ πλέον; ὅτι μὲν γὰρ καὶ τοῦ πρὸς ἡδονὴν φροντίζουσιν ὁμολογεῖται. ὥσθ' ὅσον προσθεῖναι προσῆκε, τοσοῦτον ἀφελὼν ἔλαττον παρὰ τοῦτ' εἴρηκας. ὅτι δ' αὐτοῖς κολακείαν ἐπενηνόχεις ἐκ τούτου πῶς οὐκ ἔξω τοῦ δέοντος εἴρηκας, ἢ πῶς οὐ ταύτη πλέον αὖ τοῦ δέοντός ἐστιν ἔχων ὁ λόγος; εἶεν. αὐτὸς δὲ σὺ πρὸς Διὸς οὐ πάποθ' ἡμῖν οὐδὲν πρὸς ἡδονὴν οὐτ' εἶπας οὐτ' ἐποίησας, οὐ συνέθηκας, οὐ διέθου λόγον, οὐκ ἀνέπαυσας, οὐκ ἐπεισήγαγες, ἀλλ' ἀπλῶς οὕτως τὴν ἀπὸ Σκυθῶν ἡμῖν διαλέγει; ἐγὼ μὲν οὐκ ἐνέτυχον εἰς τήνδε τὴν ἡμέραν ἡδίονι τούτου καὶ πρὸς

αὐτοὺς τοὺς διθυραμβοποιοὺς καὶ τοὺς τραγωδιοποιοὺς εἶπον ἄν, εἴ τις αὐτῶν ἤρετο. εἴτ' αὐτὸς ὅμοιον τῷ Νέστορι φθεγγόμενος, εἰ δὴ κάκεινον τοιοῦτόν τι χρή φθέγγασθαι δοκεῖν, ἐγὼ μὲν γὰρ καὶ τὰς Σειρήνας ἄν εἰξαί σοι δοκῶ, τῶν ἄλλων εἴ τι καὶ πρὸς ἡδονὴν λέγουσι κατηγορεῖς; ὅρα μὴ παίζοντα μᾶλλον τιθῇ σέ τις ἢ σπουδάζοντα καὶ φιλονεικοῦντα, ὅς γε καὶ ἐν αὐτοῖς τούτοις τοῖς λόγοις, ἐν οἷς διασύρει ταῦτα τὰ ἔθνη τοσοῦτον χαρίτων καὶ ἡδονῆς εἰσηνέγκατο, ὅσον οἷόν τ' ἦν πλεῖστον ὡς ἐν ἀηδεῖ λέγω τῷ παντὶ λόγῳ καὶ τραχεῖ. Τὸ μὲν οὖν μεῖζω τῶν ἄλλων Πλάτωνα φρονεῖν οὐ νεμεσῶ, τὸ δὲ τοὺς ἄλλους, εἰ μὴ πικρὸν εἰπεῖν, προπηλακίζειν, κἄν αὐτῷ συνῶν τε καὶ συμβουλευῶν ἀφαιρεῖν οὐκ ἀδικεῖν ἂν ἡγοῦμαι. ^[30]

297 οἶμαι δὲ καὶ Σωκράτει τὸν Ἀπόλλω τοῦτο κελεύειν, κελεύοντα μουσικὴν ποιεῖν, ἀφελεῖν τὴν φιλαπεχθημοσύνην τὴν περὶ τοὺς λόγους, ὡς ἐκείνου γ' ἄλλο μὲν οὐ ῥάδιον εὑρεῖν ὃ τί τις κατηγορήσει. τοῦτο δ' ἤδη τινὲς ἡτιάσαντο, ἀμέλει καὶ πρὸς τὸν ἀγῶνα ὃν ἔφυγε τοῦτο μάλιστ' αὐτὸν βλάψαι δοκεῖ. καὶ ὅπως μὴ τίς μοι τῶν σοφιστῶν ὑπολήψεται, ἀλλ' οὐδὲν γ' ἐβλάβη Σωκράτης, ἐπεὶ κἂν ἄλλος ἔχοι πρὸς τοῦθ' ὑπολαμβάνειν, ἀλλὰ βλαβήναι γ' αἴτιος ἐγένετο τῶν δικαστῶν τοῖς καταψηφισαμένοις, εἴπερ γε μὴ τὰ δίκαια ἔγνωσαν. χωρὶς δὲ τούτων εἰ μὲν ὅλως ἐπεθύμει θανάτου, πρῶτον μὲν τί τοσοῦτον ἦν αὐτῷ; ἔπειτ' οὐδ' ἀπολογεῖσθαι προσῆκε τὴν ἀρχὴν. εἰ δ' οὐκ ἂν ἀηδέστερον ἀπέφυγε, τοῦτ' ἦν τὸ κωλύσαν, τὸ πολλοῖς ἐκ τοῦ κακῶς λέγειν προσκροῦσαι. ἔοικε δὲ καὶ Ὅμηρος ἐκ πολλοῦ ταῦτα χρησφωδεῖν καὶ προλέγειν, ἅτε τοῦ Ἀπόλλωνος θεράπων οἶμαι καὶ πάρεδρος ὢν. ἃ γὰρ ἐν λιταῖς Ὀδυσσεὺς λέγει πρὸς Ἀχιλλεῖα, Πηλέως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ φάσκων παραίνεσιν εἶναι, ταῦθ' Ὀμήρου παράκλησιν εἶναι πᾶσιν ὡς κοινοῦ πατρὸς ἡγεῖσθαι προσήκει, Ληγέμεναι δ' ἔριδος κακομηχάνου, ὅφρα σε μᾶλλον τίως' Ἀργείων ἡμὲν νέοι ἡδὲ γέροντες. δεινὴ γὰρ ἡ σφόδρα ἔρις καὶ τὴν ὑπάρχουσαν εὖνοιαν μεταστῆσαι καὶ τοὺς οὐκ ὄντας ἀγῶνας ἐπισπάσασθαι. ἐγὼ μὲν οὖν ὡς μέχρι τῆς ῥητορικῆς κατέθει καὶ τοὺς τυράννους ἤλεγχε καὶ τᾶλλα διεξήρχετο, εἰπόμεν ὥσπερ εἰκὸς ἦν, εἰδὼς μὲν ὅτι οὐδὲν τούτων ἔλεγχός ἐστι ῥητορικῆς, ἀλλ' ἔχων τὸν δικαιοτάτον λόγον ἀντιθεῖναι, ὅμως τῆς γε τόλμης ἡγασάμην καὶ τὴν δεινότητα καὶ τὴν εὐπορίαν ἐθαύμασα, καὶ εἰ χρή κατ' αὐτὸν εἰπεῖν οἷον λέοντος σκιρτῶντος ἔννοιάν τιν' ἐλάμβανον καὶ μόνον οὐκ ἐθεώμην τὸν ἄνδρα ἐν τοῖς λόγοις. ^[30]

298 εἰ δὲ δεῖ καὶ τοῦτο προσθεῖναι, καὶ ὁ Μέλης οὐκ ἀηδὴς μοι καὶ ὁ Κινησίας, ἀλλ' ἀπέλαυον τοῦ γελοίου καὶ συνεχώρουν ἄχρι τούτου καὶ ὀνομαστὶ κωμωδῆσαι. πάντως οὐχ οὗτοί μοι τὰ φίλτατα. ἐπεὶ δὲ καὶ ἐπὶ Μιλτιάδην καὶ Θεμιστοκλέα καὶ τοὺς περὶ τούτους ἀφίκετο καὶ τὸ χαίρειν ἀφείς τούτους ἔκρουε τὴν αὐτὴν ἀρμονίαν, καὶ τὸν Θεαρίωνα προσῆπτε, καὶ πάντα ἐμίγνυ καὶ γελοῖα καὶ σπουδαῖα ὑπὲρ τοῦ τοὺς ἄνδρας ἐλέγχειν, καὶ οὐδ' ὅτι οὖν ὑπεστέλλετο, ἀλλ' ἀνέδην ἔλεγε κακῶς, ἐνταῦθ' ἤδη τι προσίστατό μοι καὶ ὥσπερ ἐπὶ προδοσίᾳ τις ἐφαίνετο τοὺς ἄνδρας προλιπεῖν. τί λέγεις; οὐ περαίνεις αὐτὸν ἐφ' αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀλλ' ὀνόμαθ' ἡμῖν εἰς τὸ μέσον φέρεις καὶ τὸ πρᾶγμ' ἀφείς τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα λέγεις κακῶς; καὶ ὁ μὲν τοῦ Σόλωνος νόμος οὐδὲ νόμον ἐπ' ἀνδρὶ γράφειν ἔα, σὺ δ' ἐπ' ἀνδράσι βίβλον ποιεῖς; καὶ Σωκράτης μὲν καὶ Πυθαγόρας οὐδ' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἐν οἷς ἔζων συνέγραψαν, ἀλλ' ἐφ' αὐτῶν ἐφιλοσόφουν, σὺ δὲ τῶν Ἑλλήνων κωμωδεῖς τὰ ἀγάλματ' ἐν μέσῳ; καὶ κωμωδίας μὲν ἤδη ποιηταὶ τῶν ὀνομάτων ἀπέσχοντο καὶ ἡδυνήθησαν ἄνευ τοῦ ὀνομαστὶ κωμωδεῖν τὸ δρᾶμα ἀπεργάσασθαι, σὺ δὲ τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἄκρους τὸν Ἀριστοφάνους ἀλλαντοπώλην πεποίηκας, καὶ ταῦτα εἰκὴ καὶ πρὸς οὐδεμίαν χρεῖαν ἔτι τοῦ λόγου. ἀπειρηκότος γὰρ ἤδη τοῦ Καλλικλέους καὶ συγχωροῦντος τῷ Σωκράτει τί πρᾶγμ' ἦν ἔτι τούτων μεμνησθαι, ὅπου γ' εἰ καὶ ὁ Καλλικλῆς ἔτυχε περὶ αὐτῶν ὑπολαβὼν, *** ἔστι μὲν οἶμαι γέλως πᾶν τοῦτο. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι καὶ ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Καλλικλῆς καὶ ὁ Γοργίας καὶ ὁ Πῶλος πάντα ταῦτ' ἐστὶ Πλάτων, πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτῷ τρέπων τοὺς λόγους; εἰ δ' οὖν καὶ τῷ ὄντι ἐκεῖθεν ἀφῆκτο ὁ λόγος καὶ ὁ

Καλλικλῆς ἐξεπίτηδες ἐμνήσθη περὶ τῶν ἀνδρῶν ἐπ' ἐλέγχῳ τοῦ Σωκράτους, ἐξῆν ὡδὶ δέχεσθαι καὶ μηδὲν βλάσφημον λέγειν· ἄξιον δ' εἶπερ τῷ καὶ τούτῳ προσέχειν. ^[30]

299 οὕτως γὰρ ἐγίγνετό που τὰ δεύτερα, ὥς γέ μοι φαίνεται, Οὐκοῦν εἰ μὲν καὶ τούτους, ὦ φίλε Καλλίκλεις, κόλακάς τινας εἶναι λέγεις καὶ τῶν πρὸς ἡδονὴν δημηγορούντων, τίθει μοι καὶ κατὰ τούτων ταῦτ' εἰρῆσθαι. οὐδὲν γὰρ βέλτιον ἢ γε δὴ που κολακεῖα διὰ Μιλτιάδην καὶ Περικλέα καὶ ὃν ἂν εἴπῃς· πῶς γὰρ ὁ γ' ἐστὶ φαῦλον φύσει; ὥστε τὸ Εὐριπίδου γίγνεται, σὺ λέγεις ταῦτ', οὐκ ἐγώ, ὥς ἄρα οὐδὲν οὔτοι βελτίους τῶν νῦν. εἰ δὲ τῆς ἐτέρας ἦσαν μερίδος καὶ τὸ βέλτιστον ἀντὶ τοῦ πρὸς ἡδονὴν ἡροῦντο, καὶ οὔτοι κατηγοροῦσιν, ὥς ἔοικε, φαύλους εἶναι περὶ ὧν διειλέγμεθα, καὶ οὐδὲν βελτίων ἢ ῥητορικὴ διὰ τούτους, ἦν σὺ μέχρι τούτου ἐπήνεσας καὶ ἦν ἐμοὶ προξενεῖς, ἀλλὰ καὶ παρὰ τούτοις κριταῖς αἰσχροὺς, καὶ φαίνει δὴ τούτοις κατ' ἐμοῦ μάρτυσι χρώμενος, οἷς ταῦτὰ δοκοῦντα ἅπερ κάμοι φαίνεται. οὕτως ἐξῆν οἶμαι διαλύειν τὸν λόγον, βλασφημίας δ' οὐδὲν προσέδει. οὐδὲν γὰρ ἐξωτέρῳ προὔβαινεν ὁ λόγος, ἀλλ' ἐπὶ τῶν αὐτῶν εἰστήκει. τί γάρ φησι πρὶν ἐλθεῖν ἐπὶ τοὺς ἀνδρας; „Ἐξαρκεῖ. εἰ γὰρ καὶ τοῦτ' ἐστὶ διπλοῦν, τὸ μὲν ἕτερον αὐτοῦ κολακεῖα ἂν εἴη καὶ αἰσχρὰ δημηγορία, τὸ δ' ἕτερον καλόν.“ περὶ τῆς ῥητορικῆς δὴ που λέγων. καίτοι ὅτε τοῦτ' ἐξήρκει, ἐξήρκει καὶ περὶ τούτων σιωπᾶν. οὐδὲν γὰρ ἐκώλυε διπλοῦν εἶναι τὴν ῥητορικὴν τὸ τούτους γε χρηστοὺς εἶναι συγχωρῆσαι, ἀλλὰ καὶ σφόδρ' ἐκείνῳ τῷ λόγῳ συνέβαινεν. οἱ μὲν γὰρ ἦσαν κόλακες, οἱ δ' οὐ. εἰ μὲν γὰρ οὐ διπλοῦν ἢ ῥητορικὴ, τί διηροῦ; εἰ δὲ τοιοῦτον, τί πλεον τούτους ἐλέγχειν; ἀλλὰ μὴν ὅτε καὶ τούτων κατηγορήσας ἄλλον αὐθις ἐπήνει, οὐδὲν τῷ λόγῳ προσελάμβανεν. ὥστ' εἶχεν ἂν πάλιν ὁ Καλλικλῆς εἰς τὰς αὐτὰς λαβὰς ἐπανελθεῖν, τί λέγων; Ἐξαρκεῖ. εἰ γὰρ ἐστὶ διπλοῦν, καὶ τοὺς μὲν ἐπαινεῖς, τοὺς δὲ ψέγεις, τί σοι προκέκοπται, πλὴν εἰ τούτοις ἄλλως ἀηδῶς εἶχες. ^[35]

300 φέρε γὰρ πρὸς θεῶν, εἰ ὁ Καλλικλῆς εὐθύς ἐν ἀρχῇ τὸν Ἀριστείδην προὔτεινατο, ἥτοι μόνον εἰπὼν ἢ καὶ μετ' ἐκείνων, ἡνίκ' αὐτὸν ἤρετο Σωκράτης εἴ τινα τῶν παλαιῶν εἰπεῖν ἔχει, πῶς ἂν αὐτὸν ἐδέξατο, ἢ τί τὸ συμβαῖνον ἔμελλεν ἔσσεσθαι περὶ τὸν λόγον; εἰ μὲν γὰρ κάκεινον ἂν ὥσπερ καὶ τούτους εἶπε κακῶς, οὕτω καὶ τούτων ἕκαστον, ὥς ἔοικεν, εἴρηκεν. ὥσθ' ὃν ἐπήνεσεν, εἶπεν ἂν, εἰ συνέβη, κακῶς. εἰ δ' οὐχ οἷόν τ' ἦν αἰτιάσασθαι, τί ταύτης ἔδει τῆς φιλονεικίας, εἴ τινα τῶν παλαιῶν ἔχεις εἰπεῖν; ὁπότε γὰρ μὴ ἐνῆν ἅπαντας ἐλέγχειν, τί χρῆν κατὰ πάντων προκαλεῖσθαι; καὶ μὴν εἴ γε μηδὲν βλάβος ἦν τῷ λόγῳ μὴ ἐλέγξει τὸν Ἀριστείδην, οὐδὲ τούτους ἐπάναγκες ἦν κακῶς εἰπεῖν. εἰ τοίνυν τὸν μὲν ἐπήνεσε, τὸν δ' ἔψεξεν αὐτῶν, τί πλεον προσεγίγνετ' ἂν αὐτῷ; τὸ γὰρ ἀρχαῖον ἐκεῖνο ἔμενε, τὸ „Ἐξαρκεῖ“ καὶ τὸ „διπλοῦν ἐστίν.“ οὐ γὰρ δὴ προήδει γ' ὁ Σωκράτης ὅτι πάντων μᾶλλον ἢ κείνου μνησθήσοιτο ὁ Καλλικλῆς καὶ διὰ τοῦτ' ἡρώτα θαρρῶν, ἀλλ' ἐξῆν καὶ μόνον εἰπεῖν καὶ μετὰ τῶν ἄλλων κάκεινου μνησθῆναι, καὶ οὕτως ἐξεχεῖτ' ἂν ἅπαντα ἢ περιβολή. τί δὴ φήσομεν διαφέρειν ἢ μετ' ἐκείνων ἀναμιξ αὐτὸν ἐπαινέσθαι κακῶς ἀκούοντων καὶ τοῦ Καλλικλέους εἰς μέσον ἐξ ἀρχῆς ἐνεγκόντος, ἢ μετὰ τὴν ἐκείνων κατηγορίαν τοῦτόν γ' ἐπαινέσθαι καὶ τὸν μεμνημένον αὐτοῦ Σωκράτη αὐτὸν εἶναι; ἐγὼ μὲν οὐδὲν φήσαιμ' ἂν διαφέρειν πρὸς γε τὸ συγχεῖσθαι τὸν λόγον. καὶ μὴν εἴ γε μόνου τις ἐμνημόνευσεν, οὐκ ἂν εἶχεν οὔτ' ἐκεῖνον δὴ που οὔτε τούτους εἰπεῖν κακῶς. οὕτως οὐκ ἀνάγκη τούτους εἰπεῖν κακῶς. ἀλλ' οἶμαι τοιοῦτόν ἐστιν, ᾧ καὶ μάλιστα δηλὸς ἐστὶ τῶν ἀνδρῶν κατηγορῆσαι προθυμηθεῖς ἢ δὴ Πλάτων καὶ πρῶτον εἰπεῖν τὸν Ἀριστείδην καὶ μόνον, καὶ προεώρα τὸν ἄνδρα ἐξ ἀρχῆς, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν Καλλικλῆς παρῶν ἐτάραττεν, οὐδ' ἐκώλυε τὸ μὴ ὅπως βούλεται περαινέειν τὸν λόγον. ^[30]

301 εἰ μὲν οὖν, οἶμαι, κατ' ἀρχὰς εὐθύς ἐμνήσθη τοῦ Ἀριστείδου, οὐκ ἂν εἶχεν ἀφορμὴν τοῦ κατὰ τούτων λέγειν, ἀλλ' ἅμα τ' ἀπώλλυε τοὺς λόγους τούτους καὶ τὸ πρᾶγμα εἰς τούναντίον αὐτῷ περίστατο, πρὸς τὸ μὴδ' ὅτιοῦν ἀνύτειν πλεον. νῦν δ' ἵνα τούτων κατηγορήσειε, τὸν Ἀριστείδην ὑπεξείλετο. εἴθ' ὅτε δὴ διεξῆλθεν ἃ ἐβούλετο, ἵνα μὴ δοκῇ παντελῶς φιλονεικῶς

ἔχειν, ὃν οὐχ οἷόν τ' ἦν ἐν ἀρχῇ κακῶς εἰπεῖν, τοῦτον ἐν τοῖς τελευταίοις ἐπήνεσεν, ὡς ἐξὸν ἦδη, μάλ' ἀρχαίως καὶ ἀφελῶς, ὡς ἂν τῷ δόξει. καὶ τὸ δὴ στερεώτατον, ὅτε γὰρ διεξήλθε τὴν ἐκείνων κατηγορίαν, ἐπὶ τελευτῇ πάλιν νεανιευσάμενος καὶ ἐπειπὼν ὅτι ἀληθεῖς ἄρα, ὡς ἔοικεν, οἱ ἔμπροσθεν λόγοι ἦσαν, ὅτι οὐδένα ἡμεῖς ἴσμεν ἄνδρα ἀγαθὸν γεγονότα τὰ πολιτικά ἐν τῇδε τῇ πόλει. ταῦτ' εἰπὼν καὶ προσεπισφραγισάμενος μετὰ πολλοὺς ἔτι τῶν λόγων μέσους τὸν Ἀριστείδην ἐπέθηκεν ἐπαινῶν. τοσοῦτον πλέον ἐστὶ τὸν Σωκράτη, ἀλλὰ μὴ τὸν Καλλικλέα τὸν εἰρηκότε' εἶναι περὶ αὐτοῦ. οὐκοῦν οὕτ' ἐξ ἀνάγκης ἦν αὐτῷ κακῶς λέγειν τοὺς ἄνδρας οὐθ' ὅ τι ἂν τις φήσειεν ἐκ περιουσίας εἶναι σώσας φαίνεται, τὸ μὴδ' ἀγαθὸν τῶν παλαιῶν γεγενῆσθαι μηδένα. ἀλλὰ μὴν ὅτε καὶ αὐτὸν τὸν Καλλικλέα, πρὸς ὃν ἦσαν οἱ λόγοι, τοῦ μηδενὸς ἄξιον ὄντα ἤλεγξε τὰ πολιτικά, ἀνερωτῶν ἅπαντα ἐκεῖνα ἃ ἤρετο, ὅτε ταῦτ' ἐλήλεγκτο, τί τῶν παλαιῶν προσέδει κατηγορίας; εἰς γὰρ τὸ κάλλιστον δὴ που καὶ ὁ μάλιστα προσήκεν ὁ λόγος ἐτελεύτα, τὸ τὸν ἀντιλέγοντα καὶ τὸν προτρέποντα εἰς τὴν πολιτείαν ἢ διακονίαν ἀποφῆναι φαῦλον ὄντα καὶ μὴ γινώσκοντα ὑπὲρ ὧν λέγει· καὶ τοῦτο δ' αὐτὸ δὴ που σὺ φῆς ἐξαρκεῖν αὐτὸν πρὸς ὃν ἂν ποιῇ τοὺς λόγους ὁμολογοῦντα παρέχεσθαι. ἐκεῖνος τοίνυν, ὡς ἔοικεν, οὐ μόνον συνεχώρει τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἑαυτῷ προσόντων ἠναγκάζεται· ὥστ' εἶχε τελευτὴν προσήκουσαν ὁ λόγος, καὶ οὐκ ἦν ἴσον Καλλικλέα ταῦτ' ἀκούειν καὶ Περικλέα ἢ Θεμιστοκλέα. ^[30]

302 πόθεν; ὁ δὲ καὶ τοῦτ' ἐσπούδασεν ἐξ ἴσου τοῦτον ἐκείνοις καταστήσαι. ἔστι δ' οὐ ταυτὸν, ὃ τᾶν, Ἰφικλῆς τε καὶ Ἡρακλῆς. ἔτι μὴν πλέον οἶμαι τὸ μέσον Καλλικλέους τε καὶ τούτων· ὥστ' εἰκὸς ἦν τούτων γε φείσασθαι. καὶ γὰρ εἰ μὲν ζώντων ἐγίγνονθ' οἱ λόγοι, τάχ' ἂν τις ἔφησε νουθεσίας ἔνεκ' αὐτοὺς λέγεσθαι· τεθνεῶσι δ' ἐπιτιμᾶν τίς ὁ καιρός; ὅπου γὰρ εἰ καὶ ζώντας ἐλέγχειν ἐβούλετο, οὐκ ἀπόντων γε κατηγορεῖν εἰκὸς ἦν, οὐδὲ πρὸς ἄλλους τινὰς, ἀλλὰ πρὸς αὐτοὺς λέγειν, ἢ που τό γε παντελῶς οὕτως ἐρήμην ἀγωνίσασθαι ἁωρία. ὁπότε γὰρ καὶ τοὺς οἰκείους τοὺς ἐκείνων αἰδεῖσθαι προσῆκε δι' ἐκείνους, πῶς γε οὐ καὶ αὐτοὺς εἰκὸς ἦν; Ἐνθυμηθῶμεν δὴ καὶ τὸν τοῦ Σόλωνος νόμον ὡς ἡμερος, μὴ λέγειν κακῶς τὸν τελευτήσαντα, μὴδ' ἂν αὐτὸς ἀκούσῃ ὑπὸ τῶν αὐτοῦ παίδων. οὐκοῦν τό γε μὴθ' ὑπὸ παίδων, φαίη τις ἂν, μὴθ' ὑπ' ἄλλου τοῦ τῶν ἐκείνοις προσηκόντων προακούσαντα τοσαύτην σπουδὴν ποιήσασθαι κακοὺς ἀποφῆναι πολὺ τοῦ νόμου τούτου κεχώρισται. καὶ μὴν οὐδ' ἐκεῖνό γ' εἰκὸς ἐναντίον μὲν ἂν τῶν παίδων ὀκνεῖν αὐτοὺς λοιδορεῖν, ἐν ἅπασι δὲ καὶ ἐκγόνοις καὶ πολίταις καὶ ξένοις τοιαῦτα ψέγειν, καὶ τῶν μὲν ἐν Σικελίᾳ τετελευτηκότων τοὺς παῖδας αἰδεῖσθαι καὶ περὶ δωρεῶν αὐτοῖς πολιτεύεσθαι, τῶν δ' εἰς τὰ μέγιστα τῇ πόλει καὶ τοῖς Ἑλλήσιν ὑπαρξάντων μὴδὲ τῶν ὀνομάτων φείσασθαι, καὶ εἰ μὲν εἰκόνας αὐτῶν τοῦ δήμου στήσαντος ἐκίνει, πᾶς ἂν τις ἔφη νεμεσητὸν εἶναι, ἐπεὶ δ' ὁ τοῦ πλέονος ἄξιον ἦν αὐτοῖς, τὴν δόξαν τὴν ἀγαθὴν ἀναιρεῖ, τί χρὴ φῆσαι; καὶ ζωγράφος μὲν ἂν ὦν ἐπὶ τὰ αἰσχρὰ καὶ γελοιότερ' αὐτοὺς μιμούμενος οὐ καλῶς ἂν ἐδόκει τὴν τέχνην δεικνύναι· ἐπεὶ δ' ἐν τοῖς λόγοις ἐπὶ τὰ φαυλότατ' ἐξηγεῖται καὶ τὰς ἀληθεῖς εἰκόνας αὐτῶν τῆς διανοίας διαφθείρει καὶ τοῖς μὴδὲν προσήκουσιν ὁμοιοῖ, πῶς εἰκὸς ἐστὶ συνήδεσθαι; καὶ εἰ μὲν ἐπ' εἰκόνων ἢ μνημάτων αὐτοῖς ἐπόντα ἐπιγράμματα ἐξεκόλαπτεν ἢ μετεποίει βλάβη· ἂντ' εὐφημιῶν, ὅτι τούτους ὁ δῆμος κολακείας ἔνεκα καὶ κακίας ἐκβάλλει, πολλὴν ἂν τις ἔφη τὴν ὕβριν καὶ τὴν ἀτιμίαν εἶναι· εἰς σύγγραμμα δ' οὕτω σπουδαῖον τοιαῦτ' ὀνειδὴ κατακλείσας, καὶ ταῦτ' ἀντὶ τῆς πρόσθεν ὑπαρχούσης εὐφημίας αὐτοῖς ἀντιγραφάμενος, καὶ παραδοὺς ἅπασιν ἀκούειν, μὴ τῷ δοκεῖ σφόδρα τῆς αὐτοῦ μουσικῆς εἰργάσθαι; καὶ Θεμιστοκλῆς μὲν Ἀρθμιον ἐστηλίτευσεν, ὅτι τὸν ἐκ Μήδων χρυσὸν εἰς Πελοπόννησον ἤνεγκε, Πλάτων δὲ Θεμιστοκλέα καὶ Μιλτιάδην καὶ οὖς μετ' αὐτῶν ἠξίωσε καταλέξει στηλίτας οὕτως πεποίηκε. ^[10]

καίτοι τὴν μὲν κατ' ἐκείνου στήλην τοῖς προσοικοῦσι μόνοις ὁρᾶν ἦν καὶ τοῖς εἰσαφικνουμένοις, σὺ δ' εἰς ἅπαντας ἀνθρώπους καὶ πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάττης τὰς κατὰ τούτων βλασφημίας ἐκδέδωκας. καὶ τῶν μὲν οἰκετῶν οὐδένα πώποτ' ἔστιξας τῶν σαυτοῦ, τῶν δ' Ἑλλήνων τοὺς ἐντιμοτάτους καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας ἀγωνιζομένους ἴσα καὶ στίξας γεγένησαι, καὶ Γοργίου μὲν ἐφείσω, καὶ λέγει που Σωκράτης „Ὀκνῶ Γοργίου ἔνεκα λέγειν, ἵνα μὴ με ὑπολάβῃ διακωμῶδῆν αὐτοῦ τὴν τέχνην,“ Περικλέους δὲ οὐκ ἐφείσω τεθνηκότος καὶ ταῦτα· ἀλλὰ τῷ μὲν Γοργίᾳ νέμεις αἰδῶ παρὰ τὸν Καλλικλέα, τῷ δὲ Θεμιστοκλεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις οὐ νέμεις, ἀλλ' ἐξ ἴσου πάντας αὐτοὺς ποιεῖς, μᾶλλον δὲ καὶ πλείω κακὰ τούτους ἢ ἑκείνων εἴρηκας, καὶ ταῦτ' εἰδὼς ὅτι ἅπας μὲν λόγος, ἐπειδὴν ἅπαξ γραφῇ, κυλινδεῖται, μεταχειρίζεται δ' αὐτὸν ὁ βουλόμενος ὁμοίως ἐπαΐων καὶ μὴ, ἂν δέ τις μὴ καλῶς ἀκούειν ἐπίσταιται, δέος ἐστὶ διαφθαρῆναι· οἷον καὶ περὶ τούτους ἂν τις συνίδοι τοὺς λόγους ὄν. εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα Πλάτων αὐτοῖς ἐπὶ πᾶσι δίκαιοις κέχρηται, ὃ πολλοῦ δεῖν εἴποι τις ἂν οὕτως ἔχειν, ἀλλ' οὖν ἀνάγκη γ' ἀπ' αὐτῶν θρασυτέρους καὶ τραχυτέρους γίνεσθαι καὶ ἰταμωτέρους καὶ τοιούτους, οἷους ῥαδίως ἐπιπηδᾶν καὶ ἄρχουσι καὶ πρεσβυτέροις καὶ οἷστισι δεῖ συγκεχωρηθῆναι. ^[30]

304 εὖ γὰρ ὁ τῶν Λακεδαιμονίων ἔχει νόμος καὶ λυσιτελῶς [ἀμαθῶς] εἰσάπαξ ὑποχωρεῖν τοῖς πρεσβυτέροις, οὐχ ὡς πάντως δὴ που βελτίους καὶ δικαιότερους τοὺς πρεσβυτέρους ὄντας ἅπαντας, ἀλλὰ τῆς μελέτης ἔνεκα καὶ ὅπως ἡ τάξις μὴ συγχέοιτο. κἂν τοῖς λόγοις καλὸν τὸ φεῖδεσθαι τῶν προηκόντων ἐπιεικῶς εἰς ὅσον ἔξεστιν, ὅπως μὴ τις εὐχέρεια τοῖς πολλοῖς ἐνδύηται καὶ συνήθεια τοῦ προπηλακίζειν οὓς αὐτοῖς προσήκει τιμᾶν. ὅταν γὰρ οἱ μέγιστοι καὶ σεμνότατοι ῥαδίως κακῶς ἀκούωσι, καὶ ταῦθ' ὑπὸ τῶν σοφωτάτων εἶναι δοκούντων, ὀλιγωρία τοῦ νόμου τοῖς φαύλοις ἐγγίγνεται, ὥστ' οὐδὲν ὠφελοῦνται τοσοῦτον ὅσον βλάπτονται. καὶ μὴν σύ γ' ἐλαύνεις Ὀμηρον οὐχ ὡς πάντα δὴ που λέγοντα κακῶς οὐδ' ὡς τοῖς ὅλοις ἀμαρτάνοντα, ἀλλ' ὡς οὐκ ἀσφαλῶς ἐχόντων τοῖς νέοις γ' ἐνίων ἀκούειν, οὐδ' ἂν κατ' ἄλλο τι δεξιῶς ἔχη τὰ λεγόμενα· ἡμεῖς δ' ἐλαύνειν μὲν σε πολλοῦ τιнос δέομεν, ὅτι μὴ κἂν εἰς τὸν θρόνον ἐγκαθίζοιμεν, εἰ βούλει, τοὺς δὲ τοιούτους τῶν λόγων ὑπεξαιρούμεθα· οὐδὲ γὰρ τούτους ὡς ἐξαλείψομεν φήσομεν, οὐχ οὕτως ἡμεῖς εὐχερεῖς. Καὶ μὴν οὐδ' ἐκεῖνό γε οὔτε Πλάτωνα λαθεῖν εἰκὸς ἦν οὔτε τῶν ἄλλων οὐδεὶς ἀγνοεῖ δὴ που ὅτι ἡ τῶν λαμπρῶν καὶ μεγάλων ἀνδρῶν εὐδοξία καὶ μνήμη χωρὶς τῆς εἰς τὸ παρὸν φιλοτιμίας καὶ πρὸς τὰς ὕστερον τύχας ἀποθήκην ἔχει ταῖς πόλεσι, καὶ τινες ἤδη διὰ τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα τῶν παλαιῶν ἐπιείκειάν τιν' εὗροντο ἐν ταῖς συμφοραῖς, ὅπερ καὶ τοῖς Ἀθηναίοις αὐτοῖς ὑπάρξει δοκεῖ πολλάκις. ὁ δὲ καὶ τούτου φαίνεται τὸ καθ' αὐτὸν ἀποστερῶν τὴν πόλιν. εἰ γὰρ ἐκάστῳ τοῦτ' ἐν τῇ ψυχῇ παρασταίῃ καὶ τοῦτο πάντες πεισθεῖεν, μὴ ὅτι Μιλτιάδης καὶ Θεμιστοκλῆς καὶ Περικλῆς καὶ Κίμων καίπερ κεφάλαιον τῶν Ἀθηναίων, οὐδὲν τῶν ὀψοποιῶν οὐδὲ τῶν σιτοποιῶν ἄρα βελτίους ἦσαν, ἀλλὰ κἀγὼ τινὰς ἐν τοῖς οἰκέταις κέκτημαι τοιούτους τὴν φύσιν, οἳ τὸν αὐτὸν τρόπον θεραπεύουσιν ἐμὲ ὥστε ἐκεῖνοι τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων ἐθεράπευον, τοσοῦτον τούτων διαφέροντες, ὅτι πολλοὺς ἀνθ' ἐνὸς δεσπότης ἐκέκτηντο, εἰ ταύτην ἔχοιεν κατ' ἐκείνων τὴν δόξαν καὶ μὴ λογίσαιντο ὅτι λόγος ἄλλως ταῦτ' ἦν καὶ πρὸς τὸ παρὸν φιλονεικία τις καὶ ὑπερβολή, σχολῇ γ' ἂν ἄλλους τινὰς αἰδεσθεῖεν, ἢ τιμῆς τιнос ἀξιῶσαιεν δημοσίᾳ διὰ τούτους, οἷς αὐτοῖς οὐδ' ὀτιοῦν αἰδοῦς ὠφείλετο ὡς ἐκ τοῦ λόγου. ^[10]

305 οὐκοῦν ἀλγεινὸν εἰ Λακεδαιμόνιοι μὲν ἡσχύνθησαν τὸν Μιλτιάδην καὶ τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τῆς πόλεως κρατήσαντες ἐφείσαντο τῆς ἐκείνων πολιτείας μνησθέντες, σὺ δὲ ταῦτα πάντ' ἀναιρεῖς τοῖς λόγοις. καὶ μὴν εἰ μὴδὲ τείχη μὴδὲ νεώρια μὴδὲ συμμαχους αὐτοῖς ἐξέπορισας, τὸ δοκεῖν διακονεῖν αἰσχυνθεῖς, ἀλλ' ὑπερείδες πάντων ὡς ἐλαττόνων σαυτοῦ, τοῦτό γε δὴ που προσῆκεν ἀφεῖναι τῇ πατρίδι ἀφορμὴν τοῦ μέλλοντος χρόνου, καὶ τὸ δοκεῖν ἐπιεικειὰς τινὸς

ἀξίαν εἶναι. ἢ παρὼν μὲν ἂν αὐτοῖς ἀτυχήσασί που καὶ μέλλουσι διαφθαρήσεσθαι, εἰ κύριος ἦσθα, παραιτήσασθαι οὐκ ἂν ὤκησας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τῶν ἱερῶν καὶ πρὸς τῶν τάφων καὶ πρὸς αὐτοῦ τοῦ ἐδάφους συνέπραττες ἂν ὅ τι οἴός τ' ἦσθα, κἂν εἴ τι κατηγορεῖν εἶχες, τὴν δὲ τῶν ἐπιτηδαιοτάτων παραιτήσασθαι δόξαν καθαιρῶν, τοῦτ' ἐκεῖνο δ' σπουδάζεις τῇ πολιτικῇ τί προσήκον πράττειν δοκεῖς; εἶεν. ἄνευ δὲ τῆς τοιαύτης χρείας εἰς τὴν συνεχῇ παρὰ πάντων εὐμένειαν καὶ τὸ ταῖς γνώμαις συγκεκράσθαι τῇ πόλει, πόσον τι δοκεῖν χρή συντελεῖν τὴν τῶν ἀνδρῶν τούτων μνήμην φυλαττομένην ἐφ' οἷσπερ καὶ παρεδόθη τὸ ἐξ ἀρχῆς; οὐκοῦν τοῦτό γε παντὶ προσήκε φάσκοντί γ' εἶναι χρηστῷ, ἐάν τ' ἰδιωτεύῃ ἐάν τε δημοσιεύῃ λέγω, παρασκευάζειν ὡς δυνατόν πλείστην εὐνοίαν παρὰ πάντων τῇ πατρίδι· εἰ δὲ μὴ, τὴν γ' ὑπάρχουσαν μὴ διαφθεῖρειν. ^[30]

306 οὐ γάρ πω καὶ τούτῳ διακονία τις πρόσεστιν ἀγεννῆς οὐδ' ἀνελεύθερος. θαυμάζω δὲ Πλάτωνος εἰ χοᾶς μὲν ἀποστερῆσαι τοὺς ἄνδρας οὐκ ἂν ποτ' ἠξίωσεν ἐκὼν εἶναι, τὴν δὲ μνήμην καὶ τὴν ὑπὸ πάντων εὐφημίαν συγκεχωρημένην αὐτοῖς ἀφανίζων ἑαυτοῦ τὸ ἔρμαιον ἡγήσατο. καὶ μὴν εἰ τὸ συμμέτρους τὰς τιμωρίας ποιεῖσθαι πολιτικόν, ἢ γ' ἀτιμία τοῖς ἀνδράσιν αὐτὴ τὸ σύμμετρον παρελήλυθεν. οἶμαι γάρ, εἴ τις ἐστὶν αἴσθησις τοῖς τελευτήσασιν, μὴ ὅτι τῶν νομιζομένων, ἀλλὰ μὴδ' αὐτῶν τῶν μνημάτων ἀποστερηθέντας ἂν αὐτοὺς μὴδ' εἰς τοὺς ἐκγόνους τὰ ἔσχατα πάντων ἀτυχήσαντας τοσαύτην ἂν ποιήσασθαι τὴν συμφορὰν, ὅσην περ εἰ κολακείαν αὐτῶν οἱ Ἕλληνες καταγνοῖεν, καὶ ἃ ζῶντες ἔφυγον καὶ ὑπὲρ ὧν ὅπως αὐτοῖς μὴ ἔνοχοι γένοιντο πάντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν ὑπέστησαν, ταῦτα τεθνηκότες καὶ ἐπ' ἐξεργασμένοις οἷς διανοήθησαν φέροντο τὰ τῆς δουλείας ὀνειδίη, ὃ δὲ ταῦτα πείθων εἴη Πλάτων, ὁ μόνος κοσμήσαι τὰς ἐκείνων ἀρετὰς κατ' ἀξίαν δυνάμενος, καὶ μέντοι καὶ κεκοσμηκῶς. ἀλλὰ μὴν εἴ γε τοῦθ' ἔπεται φύσει τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσι, τὴν ἀγαθὴν δόξαν διώκειν, πῶς οὐκ ἀδικεῖσθαι φαίη τις ἂν αὐτοὺς, εἰ κινδυνεύειν μὲν καὶ πάσχειν ὅτιοῦν ὦντο δεῖν ἐπὶ τῷ καλλίονι τῶν λόγων, εἰ δὲ μὴ, μέρος γέ τι καὶ διὰ τοῦτο, ἐχόντων δὲ πέρας καὶ τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων αὐτοῖς καὶ προσέτι καὶ τοῦ βίου, τὴν ἐναντίαν δόξαν οἶσονται, καὶ πῶς ἂν μᾶλλον ἀποστεροίημεν τὸν μισθὸν αὐτοὺς, ὃς μόνος τοῖς ἐπιεικέσι παρὰ τῆς φύσεως ὑπάρχει, καὶ ταῦτα συμφάσκοντες εἶναι δεῖν τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ζῶσι καὶ τελευτήσασιν. ἐξῆν γάρ, ὦ γενναῖε, καὶ τοὺς νέους δικαίους εἶναι προτρέπειν καὶ τοῖς πρεσβυτέροις τὰ πρέποντ' ἀποδοῦναι. καὶ γὰρ εἰ μὴδὲν εἶχομεν ἐπαινεῖν αὐτοὺς, ἀλλ' ἐξῆν γε δὴ που παρελθεῖν σιωπῇ, καὶ οὐκ ἔμελλες ὀφλήσειν ἀλογίου. ἀλλὰ γὰρ οὐκ εἰ Πλάτων ὁ τῶν Ἑλλήνων τοσοῦτον ὑπερφέρων καὶ δικαίως μέγιστον ἐφ' ἑαυτῷ φρονῶν κατηγορῆσαι τινῶν ἠξίωσε μεγέθει τινὶ καὶ ἐξουσίᾳ φύσεως, τοῦτο καὶ μάλιστα' ἂν τις ἀγανακτήσειεν, ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν κομιδῇ τινὲς οὐδενὸς ἀξίων ἀφορμῇ ταύτῃ χρώμενοι μελέτην ἤδη τὸ πρᾶγμα πεποιήνται καὶ τολμῶσι καὶ περὶ Δημοσθένους, ὃν ἐγὼ φαίην ἂν Ἑρμοῦ τινος λογίου τύπον εἰς ἀνθρώπους κατελεθεῖν, ὃ τι ἂν τύχῃσι βλασφημεῖν. ^[5]

307 καίτοι τίς ἂν εἰς ζῶντας τελῶν τούτων ἀνάσχοιτο, οἱ πλείω μὲν σολοικίζουσιν ἢ φθέγγονται, ὑπερορώσι δὲ τῶν ἄλλων ὅσον αὐτοῖς ὑπερορᾶσθαι προσήκει, καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἐξετάζουσιν, αὐτοὺς δὲ οὐδεπώποτ' ἠξίωσαν, καὶ σεμνύνουσι μὲν τὴν ἀρετὴν, ἀσκοῦσι δ' οὐ πάνυ, περιέρχονται δὲ ἄλλως βροτῶν εἶδωλα καμώντων, Ἡσιόδου κηφῆνες, Ἀρχιλόχου πίθηκοι, δύο μορφὰς ἔχοντες ἀντὶ τριῶν, τῆς τραγικῆς βοδὸς τῶν ἱματίων τῶν ἡπημένων οὐδὲν διαφέροντες, τὰ μὲν ἔξω σεμνοὶ, τὰ δ' ἔνδον ἄλλος ἂν εἰδείη τις, οὐδὲ μεθ' ἡμέραν σώφρονες, ὡς Δημοσθένους φησὶν, ἀλλ' αὐτοῖς καὶ ἡμέρα καὶ νύξ ταυτόν ἐστι δυνηθεῖσιν· οἱ τοῦ μὲν Διὸς οὐδὲν χείρους φασὶν εἶναι, τοῦ δ' ὀβολοῦ τοσοῦτον ἡττῶνται· ὀνειδίζουσι δὲ τοῖς ἄλλοις, οὐ τῶν πραγμάτων κατεγνώκότες, ἀλλὰ φθονοῦντες ὅτι αὐτοὶ ταῦτα πράττειν οὐ δύνανται. εἰ δὲ τις αὐτῶν περὶ τῆς ἐγκρατείας διαλεγόμενων ἀπαντικρὺ σταίῃ ἔχων ἔνθρυπτα καὶ στρεπτοὺς,

ἐκβάλλουσι τὴν γλῶτταν ὥσπερ ὁ Μενέλεως τὸ ξίφος. αὐτὴν μὲν γὰρ ἔὰν ἴδωσι τὴν Ἑλένην, Ἑλένην λέγω· θεράπαιναν μὲν οὖν ὅποιαν ἐποίησε Μένανδρος τὴν Φρυγίαν, τῷ ὄντι παιδιὰν ἀποφαίνουσι τοὺς Σατύρους τοῦ Σοφοκλέους. Ἀλλὰ μὴν τὴν γ' ἀπιστίαν καὶ πλεονεξίαν αὐτῶν οὐδὲν δεῖ γινῶναι παρακαταθέμενον, αὐτοὶ γὰρ λαμβάνουσιν ὅ τι ἂν δυνηθῶσιν· οἱ τῷ μὲν ἀποστερεῖν κοινωνεῖν ὄνομα τέθινται, τῷ δὲ φθονεῖν φιλοσοφεῖν, τῷ δ' ἀπορεῖν ὑπερορᾶν χρημάτων. ^[25]

308 ἐπαγγελλόμενοι δὲ φιланθρωπίαν ὤνησαν μὲν οὐδένα πώποτε, ἐπηρεάζουσι δὲ τοῖς χρωμένοις. καὶ τοὺς μὲν ἄλλους οὐδ' ἀπαντῶντας ὀρώσι, τῶν δὲ πλουσίων ἕνεκα εἰς τὴν ὑπερορίαν ἀπαίρουσιν, ὥσπερ οἱ Φρύγες τῶν ἐλαῶν ἕνεκα τῆς συλλογῆς, καὶ προσιόντων εὐθύς ὥσφροντο καὶ παραλαβόντες ἄγουσι, καὶ τὴν ἀρετὴν παραδώσειν ὑπισχνοῦνται. καὶ τοὺς μὲν ἄλλους οὐδὲ προσειπόντας ἀντιπροσείποιν ἂν εὐμενῶς, τοὺς δὲ τῶν πλουσίων ὀψοποιούς καὶ σιτοποιούς καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις τάξεσι πόρρωθεν εὐθύς ἀσπάζονται, πρὶν εὖ καὶ καλῶς ὀφθῆναι, ὥσπερ τούτου χάριν ἐξ εὐνῆς ἀναστάντες· κἂν τοῖς προθύροις καλινδοῦνται, πλείω τοῖς θυρωροῖς συνόντες ἢ τοῖς δεσπόταις αὐτῶν, ἀναιδεῖα τὴν κολακειάν ἐπανορθούμενοι, ἐν τοῦτο σύμβολον κεκτημένοι τοῦ μὴ πρὸς χάριν τοῖς ἀνθρώποις ὁμιλεῖν, ὅτι πάντ' ἀποκναίουσιν ἀηδὶά λιπαροῦντες, ὀρώμενοι πρῶτον ῥᾶον αἰτοῦντες τὰ μὴ προσήκοντα ἢ ἕτεροι τὰ γιγνόμεν' αὐτοῖς ἀπαιτοῦντες. οὗτοι γὰρ εἰσιν οἱ τὴν μὲν ἀναισχυντίαν ἐλευθερίαν νομίζοντες, τὸ δ' ἀπεχθάνεσθαι παρρησιάζεσθαι, τὸ δὲ λαμβάνειν φιλανθρωπεύεσθαι. εἰς τοῦθ' ἤκουσι τῆς σοφίας ὥστ' ἀργύριον μὲν οὐ πράττονται, ἀργυρίου δ' ἀξίως λαμβάνειν ἐπίστανται· κἂν μὲν γε τύχη τις ἔλαττον πέμψας, ἐνέμειναν τῷ δόγματι, ἂν δὲ ἀδρότερον τὸ σακκίον αὐτοῖς φανῇ, Γοργόνα Περσεὺς ἐχειρώσατο. καὶ ἡ πρόφασις πάνσοφος· τὰ γὰρ παιδία καὶ ἡ γυνή. ὦ δυστυχέστατε τῆς οἰκίας. εἴτα καπηλεύεις τούτων ἕνεκα; τί οὖν οὐ καὶ τῇ γυναικὶ συγχωρεῖς λαμβάνειν ὅθεν ἂν δύνηται ῥᾶόν γε θρέψεσθαι; καινότατον δέ μοι δοκοῦσι τρόπον τὴν μεγαλοψυχίαν ὀρίζεσθαι, οὐκ εἰ μεγάλα δώσουσιν, ἀλλ' εἰ μὴ μικρὰ λήψονται [ἦδη]. ^[30]

309 οὐ γὰρ τῷ μεγάλα δωρεῖσθαι δεικνύουσιν αὐτὴν, ἀλλὰ τῷ μεγάλα ἀξιοῦν λαμβάνειν. ἤδη δὲ τινες καὶ τοῦθ' ὥς ἀκούω, δόγμα πεποιήνται, προσίεσθαι μὲν τὸ διδόμενον, λαμβάνοντες δὲ λοιδορεῖν. μόνους δὲ τούτους οὗτ' ἐν κόλαξιν οὗτ' ἐν ἐλευθέροις ἄξιον θεῖναι. ἐξαπατῶσι μὲν γὰρ ὥς κόλακες, προπηλακίζουσι δ' ὥς κρείττονες, δύο τοῖς ἐσχάτοις καὶ τοῖς ἐναντιωτάτοις ἔνοχοι κακοῖς ὄντες, ταπεινότητι καὶ αὐθαδεῖα, τοῖς ἐν τῇ Παλαιστίνῃ δυσσεβέσι παραπλήσιοι τοὺς τρόπους. καὶ γὰρ ἐκείνοις τοῦτ' ἐστὶ σύμβολον τῆς δυσσεβείας, ὅτι τοὺς κρείττους οὐ νομίζουσι, καὶ οὗτοι τρόπον τινὰ ἀφεστᾶσι τῶν Ἑλλήνων, μᾶλλον δὲ καὶ πάντων τῶν κρειττόνων, τὰ μὲν ἄλλ' ἀφωνότεροι τῆς σκιᾶς τῆς ἑαυτῶν, ἐπειδὰν δὲ κακῶς τινος εἰπεῖν δέῃ καὶ διαβαλεῖν, τῷ Δωδωναίῳ μὲν οὐκ ἂν εἰκάσαις αὐτοὺς χαλκείῳ, μὴ γὰρ ὦ Ζεῦ, ταῖς δ' ἐμπίσι ταῖς ἐν τῷ σκότῳ βομβοῦσαις συγκαταπρᾶξαι μὲν τι τῶν δεόντων ἀπάντων ἀχρηστότατοι, διορύξαι δ' οἰκίαν καὶ ταράξαι καὶ συγκροῦσαι τοὺς ἔνδον πρὸς ἀλλήλους καὶ φῆσαι πάντ' αὐτοὺς διοικῆσειν πάντων δεινότατοι· οἱ λόγον μὲν ἔγκαρπον οὐδένα πώποτ' οὗτ' εἶπον οὗθ' εὖρον οὗτ' ἐποίησαν, οὐ πανηγύρεις ἐκόσμησαν, οὐ θεοὺς ἐτίμησαν, οὐ πόλεσι συνεβούλευσαν, οὐ λυπουμένους παρεμυθήσαντο, οὐ στασιάζοντας διήλλαξαν, οὐ προὔτρεψαν νέους, οὐκ ἄλλους οὐδένας, οὐ κόσμου τοῖς λόγοις προϋνόησαντο· καταδύντες δὲ εἰς τοὺς χηραμούς ἐκεῖ τὰ θαυμαστὰ σοφίζονται, σκιᾶ τινι λόγους ἀνασπῶντες, ἔφης ὦ Σοφόκλεις, τὸν ἀνθέρικον θερίζοντες, τὸ ἐκ τῆς ψάμμου σχοινίον πλέκοντες, οὐκ οἶδ' ὄντιν' ἰστὸν ἀναλύοντες· ὅσον γὰρ ἂν προκόψωσι τῆς σοφίας, τοσοῦτον ἀνταφαιροῦσι μεγάλα φρονοῦντες ἔὰν ῥητορικὴν εἴπωσι κακῶς, ὥσπερ οὐ καὶ τοὺς δούλους τοῖς δεσπόταις ὑπ' ὀδόντα πολλάκις καταρωμένους, καὶ μάλιστα δὴ τοὺς μαστιγίας αὐτῶν. ^[30]

310 ἤδη δέ τις καὶ Σάτυρος τῶν ἐπὶ σκηνῆς κατηράσατο τῷ Ἡρακλεῖ, εἵτά γ' ἔκυψε προσιόντος κάτω. εἰκότως δέ μοι δοκοῦσι κακῶς ἅπαντας λέγειν, πολὺ γὰρ τοῦ πράγματος αὐτοῖς περίεστιν, οἷ γε κἂν μηδενὸς ἀνθρώπων μέμνωνται, λέγουσιν ἅ λέγουσι κακῶς ὥστ' ἅφ' ὧν ἔχουσι χαρίζονται. καὶ τολμῶσιν ἤδη τῶν ἀρίστων ἐν τοῖς Ἑλλήσι μνημονεύειν, ὥσπερ ἐξὸν αὐτοῖς ὧν εἴ τις ἐξέλοι τὴν ψευδολογίαν καὶ τὴν κακοήθειαν, ὥσπερ ἐὶ τὰ ἰσχύρ' ἀφήρηκε τοῦ βίου. εἵτα τὸ κάλλιστον τῶν ὀνομάτων αὐτοῖς τέθινται φιλοσοφίαν, ὥσπερ θέαν προκατειληφότες καὶ τοὺς ἄλλους εὐθὺς συγχωρεῖν δέον, ἢ τῇ μεταθέσει τῶν ὀνομάτων τὰ τοιαῦτα κρινόμεν', ἀλλ' οὐ τοῖς πράγμασιν, ὥσπερ ἂν εἰ ὁ Φρυγῶνδας ἐκείνος Αἰακὸν αὐτὸν μετέθετο, ὡς δὴ δίδυμος εὐθὺς εἶναι δόξων καὶ κρεῖττων ἀπάσης αἰτίας. ἐπιτρεπτικὸν τοῦτο κακουργημάτων, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ ὁ κλέπτης ἡγεῖτο κλέψας τὰ βλεπόμενα Ῥαδάμανθους εἶναι, ἢ ὁ Θερσίτης προσεῖπεν ἑαυτὸν Ὑάκινθον ἢ Νάρκισσον, ἢ ὁ Λυκάων Ἑκτορα, ἢ ὁ Κόροιβος Παλαμήδην, ἢ ὁ Μαργίτης Νέστορα, ἢ Βάττος Στέντορα, ὁ περὶ τῆς φωνῆς εἰς Δελφούς ἀφικόμενος. εἶδον δ' ἔγωγε καὶ ἐν ψαλμῳδίᾳ θεράποντας ἀλιτηρίους τοῖς τῶν θεῶν ὀνόμασι κοσμοῦντας ἑαυτοὺς, ὧν ἀπώναντο τὸ σῶμα ξαινόμενοι, καὶ ἀξίως γ' ἐγίνοντο μᾶλλον θεοῖς ἐχθροί. οὐκ ἤρκεσε τῷ Βοσκυπταίχμῳ μεταθέσθαι τοῦνομα, ἀλλ' ὅτ' εὖ καὶ καλῶς εὐτυχῇ προσεῖπεν ἑαυτὸν, ἔτι κρεῖττον ἐδυστύχει. καὶ οὗτοι τὴν τῆς φιλοσοφίας εὐφημίαν προκαλυψάμενοι διὰ ταύτης κλέψειν οἶονται τᾶνδοθεν. ἔπειτα γε ἀλώπηξ ἀντὶ λέοντος ὑπέστη κερδαλῇ. ^[30]

311 ἀρχὴν δέ οὐδ' εἰδέναι μοι δοκοῦσιν οὐδ' αὐτὸ τοῦνομα τῆς φιλοσοφίας ὅπως εἶχε τοῖς Ἑλλήσι καὶ ὅτι ἡδύνατο οὐδ' ὅλως τῶν περὶ ταῦτ' οὐδέν. οὐχ Ἡρόδοτος Σόλωνα σοφιστὴν κέκληκεν, οὐ Πυθαγόραν πάλιν, οὐκ Ἀνδροτίων τοὺς ἐπτὰ σοφιστὰς προσεῖρηκε, λέγων δὴ τοὺς σοφοὺς, καὶ πάλιν αὖ Σωκράτη σοφιστὴν τοῦτον τὸν πάνυ; αὐθις δ' Ἰσοκράτης σοφιστὰς μὲν τοὺς περὶ τὴν ἔριν καὶ τοὺς, ὡς ἂν αὐτοὶ φαῖεν, διαλεκτικούς, φιλόσοφον δ' ἑαυτὸν καὶ τοὺς ῥήτορας καὶ τοὺς περὶ τὴν πολιτικὴν ἔξιν φιλοσόφους; ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν τούτῳ συγγενομένων ὀνομάζουσιν τινες. οὐ Λυσίας Πλάτωνα σοφιστὴν καλεῖ καὶ πάλιν Αἰσχίνην; κατηγορῶν οὗτός γε, φαίη τις ἂν. ἀλλ' οὐχ οἷ γε ἄλλοι κατηγοροῦντες ἐκείνων τῶν ἄλλων ὅμως ταυτὸν τοῦτο προσειρήκασιν αὐτούς. ἔτι δ' εἰ καὶ Πλάτωνος ἐξῆν κατηγοροῦντα σοφιστὴν προσεῖπειν, τί τούτους γ' ἂν εἴποι τις; ἀλλ' οἶμαι καὶ σοφιστὴς ἐπιεικῶς κοινὸν ἦν ὄνομα καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦτ' ἡδύνατο, φιλοκαλία τις εἶναι καὶ διατριβὴ περὶ λόγους, καὶ οὐχ ὁ νῦν τρόπος οὗτος, ἀλλὰ παιδεία κοινῶς. τεκμηριοῖ δὲ καὶ Δημοσθένης καὶ ἕτεροι μυρίοι. καὶ οὐ μόνον ἐν τοῖς καταλογάδην οὕτω ταῦτ' ἔχοντ' ἐστίν, ἀλλὰ κἂν τοῖς ποιήμασιν. ἤδη μέντοι καὶ τοὺς κακοτεχνοῦντας ἐπισκώπτοντες καὶ τούτους ἔλεγον φιλοσοφεῖν, τὸν αὐτὸν τρόπον ὅνπερ καὶ τὸν σοφιστὴν ἐπὶ τὸ φαυλότερον ἤνεγκαν. αὐτὸς τοίνυν Πλάτων ὁ μάλιστα ἀνθαψάμενος τούτου τοῦ προσρήματος καὶ φιλοσοφίαν τοῦτ' εἰπὼν, τό θ' αὐτοῦ καὶ Σωκράτους καὶ πρᾶγμα καὶ γράμμα, ὅμως κατ' ἀμφοτέρα πεποίηται τοὺς τρόπους αὐτῶν, τοὺς τε γὰρ φιλοκάλους καὶ φιλομαθεῖς ἐπιεικῶς εὖροι τις ἂν αὐτὸν φιλοσόφους ὀνομάζοντα, ἐγγύς τι τῆς τῶν πολλῶν κλήσεως, καὶ πάλιν που διαιρούμενος τούτους ἰδίᾳ προσεῖρηκε φιλοσόφους, τοὺς περὶ τὰς ἰδέας πραγματευομένους καὶ τῶν σωμάτων ὑπερορῶντας. οὕτως οὐτε τοὺς ἄλλους ἀφαιρεῖται τοῦνομα, ἀλλὰ δίδωσι καὶ ἐκείνοις φιλοσοφεῖν, οἷς τ' ἰδίᾳ ταύτην ἀπέδωκε τὴν ἐπωνυμίαν οὐχ ἅπαντές εἰσιν οἱ φάσκοντες οὗτοι φιλοσοφεῖν, ἀλλ' οἱ νῦν τῶν Πυθαγόρου καὶ Πλάτωνος σχεδὸν ὄντες λόγων· ἐπεὶ τοὺς γε ἄλλους φιλοσωμάτους, ἀλλ' οὐ φιλοσόφους καλοῖη τις ἂν ἐν τῇ Πλάτωνος φωνῇ. ^[5]

312 ἐπεὶ καὶ τὸν σοφιστὴν δοκεῖ μὲν πως κακίζειν αἰεὶ, καὶ ὅ γε δὴ μάλιστα ἐπαναστὰς τῷ ὀνόματι Πλάτωνος εἶναι μοι δοκεῖ. αἴτιον δὲ τούτου καὶ τῶν πολλῶν αὐτὸν καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ὑπερφρονῆσαι. φαίνεται δὲ καὶ ταύτῃ εἰς ἅπασαν εὐφημίαν τῇ προσηγορίᾳ κεχρημένος. ὃν

γοῦν ἀξιοῖ σοφώτατον εἶναι θεὸν καὶ παρ' ᾧ πᾶν εἶναι τάληθές, τοῦτον δὴ που τέλεον σοφιστὴν κέκληκεν. Ἄλλ' ἐὼ τὸν σοφιστὴν· ἀλλ' οὗ χάριν ἐξέβην ἐπὶ ταῦτα, κατ' οὐδετέραν γὰρ τῶν προσηγοριῶν εἰς τούτους γένοιτ' ἂν ἡ φιλοσοφία φωνήν, οὔτε, ὥσπερ ἔφην, κατὰ τὴν κοινήν τῶν Ἑλλήνων· οὐ γὰρ ἀφώριστο τοῦτ' εἶναι τὸ φιλοσοφεῖν, ἀλλὰ παιδεία τις ἦν, ἥς τούτοις οὐδ' ὅτιοῦν μέτεστιν, ἀπ' αὐτῶν τῶν ὀνομάτων ἀρξαμένοις, οὔτ' αὖ κατὰ τὴν Πλάτωνος, ἣν ἰδίᾳ τισὶν ἀξιοῖ σῶζεσθαι. οὐ γὰρ ἅπασι μετέδωκε τῆς προσηγορίας τοῖς ἐπὶ τοῦ προσχήματος, ἀλλ' οἷς εἶπον μόνοις. ἀλλ' ὅμως πρὶν καὶ περὶ αὐτῆς τῆς ἐπωνυμίας ἔχειν εἰπεῖν τι, σεμνύνονται καὶ φασὶ φιλοσοφεῖν καὶ μόνοι τὰ τε ὄντα καὶ τὰ ἐσόμενα γινώσκειν, καὶ πάσας ὑφ' αὐτοῖς καὶ πρὸς αὐτοὺς εἶναι τὰς τέχνας· οὐς οὐδὲν δεῖ κατ' ὄνομα ἐξετάζειν, ἀλλὰ φορμηδὸν ἐφ' ἀμαξῶν ἐκφέρειν, ὥσπερ τοὺς Κερκυραίων νεκρούς. τί γὰρ οὗτοι χρήσιμοι τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, οἷς οὐδὲ φαρμακοῖς, τὸ τοῦ κωμωδιοποιοῦ, χρήσαιτ' ἂν τις ῥαδίως; ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς τούτου γ' αὐτοῖς μεταδῶμεν καὶ μὴ φθονῶμεν, πρὸς ἓν τοῦτο ἔστων χρήσιμοι ταῖς πόλεσι, θρέψαντας ἐκρίψαι. ὥς οὐκ εἶναί γε τις ἂν φαίη πραγμάτων καὶ κακῶν αὐτοῖς ἀπαλλαγὴν καλλίω καὶ καθαρωτέραν ἢ εἰ τῶν θηρίων τούτων ἀπολυθεῖεν. εἰ δὲ μὴ τῇ κακίᾳ τῆς φύσεως αὐτῶν καὶ τοῖς πονηρεύμασιν ἀσθένειαν καὶ ἀνανδρείαν ὁ θεὸς προσῆψεν, ἅπαντ' ἂν ἀοίκηθ' ὑπ' αὐτῶν ἦν, ὥσπερ Ἡρόδοτος περὶ τῶν ὄφρων ἔφη. ^[35]

313 νῦν δὲ κἂν ἴβις τούτων κρατήσῃ. καὶ ταῦτα μηδεὶς οἰέσθω βλασφημίαν εἰς φιλοσοφίαν ἔχειν μηδ' ἀηδία μηδεμιᾶ λέγεσθαι, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ φιλοσοφίας εἶναι καὶ πρὸς τοὺς ὑβρίζοντας ταύτην εἰρησθαι. καὶ συνηγορῶν τῇ φιλοσοφίᾳ νῦν αὐτῶν ἀναστὰς κατηγορῶ, εἶπερ τι δεῖ χρηστὸν αὐτοῖς εἶναι δοκεῖν. ἀναμνησθῶ καὶ τοῦ φαλακροῦ χαλκέως τοῦ τῇ δεσποίνῃ συνοικοῦντος. τοῦτον οὐκ ἀτιμάζων δὴ που φιλοσοφίαν ἐποίησε Πλάτων, ἀλλὰ τινὰς ὑπὲρ αὐτῆς κάλλιστ' ἀνθρώπων εἰκάζων ἐνισταμένους, καὶ ῥαδίως αὐτοὺς ἀξιοῦντας τῶν μειζόνων ἢ κατ' αὐτούς. ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἔμοιγε θαυμαστὸν καὶ θεῖον φαίνεται τῆς ἐκείνου φιλοσοφίας, τὸ μὴ πᾶσιν εἰκῇ συγχωρεῖν ἐπικεκινδυνευκός, ἀλλ' ἔκκρισιν εἶναι τῶν ἀνδρῶν καὶ τὰς φύσεις ἐξετάζεσθαι. οὐδὲ γὰρ τοὺς Ἥλείους αὐτοὺς ἔγωγε νομίζω καταλύειν τὸ τῶν Ὀλυμπίων οὐδὲ ἀτιμάζειν, ὅτι οὐ πάντας ῥαδίως προσίενται τοὺς τοιούτους ἀγωνιστάς, ἀλλὰ πρόκρισιν ** ἐστὶν οὐ ταυτὸν, ἀλλὰ μοι καὶ μειζόνως αὔξιν δοκοῦσι καὶ κοσμεῖν τὸν θεσμόν τῷ τοσοῦτον ἅπασι παριστάναι τὸν φόβον καὶ τῷ τὰ πάντα ἀξιοῦν εἶναι τὰ παρὰ σφίσι κηρυκεύεσθαι τὰ μὲν ἀποδύντα τὴν ἀρχὴν ὀφθῆναι. οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς οὐ φιλοσοφίαν ἀτιμάζομεν, ἀλλ' ὑπὲρ φιλοσοφίας ἀμυνόμεθα, ὥς εἰκὸς ἦν. οἶμαι γὰρ ἔγωγε καὶ Πλάτωνα καὶ Πυθαγόραν αὐτοὺς ἀναστάντας καὶ λαβόντας σοφιστὴν πόρρω που οὕτω δὲ ἂν κελεύειν τούτους καθεύδεσθαι καὶ νομίζεσθαι κάλλιστ' ἂν οὕτως αὐτοῖς ὑπὲρ φιλοσοφίας εἶναι δεδογμένον ὃν καὶ τοὺς κωμάζοντας ἐπ' αὐτὴν ἀποκρίναιεν, ὥσπερ οἱ τοὺς τῷ ὄντι κωμάζοντας ἐπ' αὐτὴν ἀποκρίνοντες, καὶ ἡμεῖς οὐχ ἅπαντας δὴ που λέγομεν κακῶς, οὐδ' εἰρήκαμεν, ἀλλ' οἷς τοῦτο προσήκει τῶν σκηπτούχων καὶ οἵτινες ἂν γνωρίζωσι τὰ λεγόμενα, οὔθ' ὅστις αὐτῶν πρῶτος αἰτιάσεται, πρὸς τοῦτον εἴρηται. ^[30]

314 ἐπὶ φιλοσοφίᾳ γέ μοι καὶ αἰσχρὸν καὶ μετὴν ὥσπερ ἂν ἄλλῳ τῷ τοιούτῳ. οἶμαι δὲ καγὼ συγγενέσθαι τῶν ἐπ' ἐμαυτοῦ φιλοσοφησάντων τοῖς ἀρίστοις καὶ τελεωτάτοις, καὶ οὐ πολλῶν ἡττάσθαι ταύτῃ θνητῶν, καὶ ἐν τροφῶν μοίρα γεγόνασί μοι. ὥστε τοῖς οἴκοι πολεμοῖν ἂν μᾶλλον ἢ τοῖς φιλοσόφοις. ἀλλὰ μὴ τοῦτο τοιοῦτον ἦ, ἀλλ' ἔχει τινὰ καὶ χάριν ἡμῖν ἡ φιλοσοφία· ἐπεὶ καὶ ῥητορικῇ χαίρειν ἂν φαίην εἶπερ τις ἀνθρώπων ** καὶ ἐμοί τι μέτεστιν ἴσως τοῦ πολέμου. ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο τοὺς ὑβρίζοντας εἰς αὐτὴν ἐπαινεῖν οἶομαι δεῖν, ἀρχὴν δὲ οὐδὲ καλῶ ῥήτορας· ἀλλ' ὅσῳ μᾶλλον οὐδὲ τὴν ῥητορικὴν θαυμάζω τε καὶ ἀσπάζομαι, τοσοῦτῳ μᾶλλον τοῖς ἀναξίως αὐτῆς ταύτης καταψευδομένοις ἄχθομαι, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ῥητορικῆς ἥδιστ' ἂν ἀμυνοίμην καὶ πειρώμην εἰς ὅσον οἷός τ' εἶην δεικνύναι πάντα μᾶλλον ἀκούειν

δικαίους ἢ τοῦτο. ἀλλ' οὐ πρὸς Μιλτιάδην γε καὶ Θεμιστοκλέα καὶ Περικλέα καὶ Κίμωνα ταύτην ἔχω τὴν γνώμην. πρὸς γὰρ σέ, ὦ Πλάτων, ἤδη περιαχθέντας δεῖ τούτους χαίρειν ἑᾶσαι, εἰ δὴ τι μέτεστιν αὐτοῖς τούτου, οἶμαι δὲ οὐδὲν ** ταῦτα μικρόν. ἡμεῖς δὲ γνωρίζωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ μὴ φυρώμεθα ὥσπερ ἐν ἡμερομαχίᾳ, μηδὲ τοῦτό γε ἐν, κακὸν Ἑλληνικὸν μιμώμεθα, στασιάζοντες περὶ τῆς ἡγεμονίας, ἀλλ' ἐπιχωρήσαντες τῷ θεῷ τὴν κρίσιν παρέχωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐν τῷ τεταγμένῳ καὶ γινώμεθα τοιοῦτοι περὶ τοὺς πρότερον οἴουσπερ ἂν αὐτοὺς ὕστερον εἶναι περὶ ἡμᾶς βουλοίμεθα. αἰσχρὸν γὰρ, ὥς γ' ἔφη Δημοσθένης, οὐς οὐδ' ἂν τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν πολεμίων οὐδεὶς ἂν ἀποστερήσειε τῶν εὐφημιῶν, τούτους ὑφ' ἡμῶν, ὅτι προσήκομεν αὐτοῖς, μὴ τῆς γιγνομένης αἰδοῦς καὶ φιλανθρωπίας τυγχάνειν. ^[30]

315 ἐγὼ μὲν οὖν καὶ Πλάτωνι τὴν προσήκουσαν τιμὴν ἀπένειμα καὶ τοῖς ἀνδράσι τὰ πρέποντα ἐβοήθησα, καὶ οὐχὶ προηκάμην. εἰ δέ τις ἀντειπεῖν ἔχει τούτοις, φυλάττων ἐμοὶ τὴν ἴσιν εὐφημίαν ὅσηνπερ ἐγὼ Πλάτωνι, τοῦτον ἐγὼ καὶ νῦν καὶ ὕστερον φίλον, οὐκ ἐχθρὸν κρίνω.

[5]